

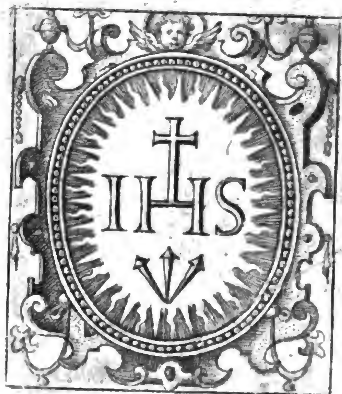

APHORISMI CONFESSARIORVM EX DOCTORVM sententiis collecti

Auctore EMANVELE SA *Doctore Theologo Societatis* IESV.

Adiecti sunt difficillimis quibusque sententijs auctores sui.

Editio altera recognita.

ANTVERPIAE

Ex Officina Ioachimi Trognæsij.

M. D. XCIX.

Corregido conforme al
Catalogo de el año 1612 -
por comiss. del S.to Off.o
Fr. Bap.ta Blanco de
Berqui [illegible]
calificador.

ORATIO AD BEATISSIMAM DEI MATREM.

EDIDI nuper, ſub Filij tui nomine, Virgo beatiſſima, Notationes in totam Scripturam ſacram: cui enim potiùs librum dicarem, neminem reperi. Secundùm autem Dei Filium cui, niſi Dei Matri, opus hoc dedicem? Accipe igitur, Sapientiæ diuinæ Sacrarium, libellum hunc, ex ſapientum Virorum ſententijs concinnatum; tuóque præſidio ſic tuere & promoue, vt ad multorum proficiat æternam ſalutem.

AMEN.

Auctor Lectori S.

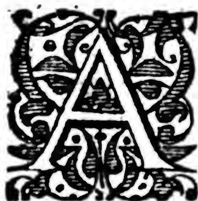
COLLEGERAM multa lectione Doctorum sententias de Casibus, quos vocant, conscientiæ, eásque breuissimè ad vsum Confessorum ita disposueram, vt haberent in promptu eorum, quæ in Confessionibus acciderent, dubiorum facilem expeditionem. Adieceram præterea cuique sententiæ auctorem suum, vt sciretur à quo accepissem. Id opus cùm voluissem euulgare, non defuerunt qui etiam loca propria librorum auctoris cuiusque desiderarent, quasi parum esset scire cuius esset sententia, nisi adderetur quo sui libri loco dixisset. Visa mihi res importuna, etsi viri aliqui docti ita sentirent. Quid enim attinet citationibus non necessariis librum implere, & prolixum facere breuitati studentem? feci ergo vt nemo iam id requirat, qui nec auctorum nomina apponam, nisi rarò, contẽtus in libri fronte dixisse Doctorum virorum

virorum esse sententias: quod ita esse, eruditi vbi legerint, deprehendent, imperiti credent. Vtrique verò boni consulent, si breuitati studens, id consilij ceperim, viros doctissimos in hoc scribendi genere imitatus, cùm præsertim in hoc opus per annos ferè quadraginta diligentissimè incubuerim. Quo autem id fructu, docti iudicabunt: mihi satis fuerit ad Dei gloriam & animarum salutem hunc tanto studio libellum composuisse. Vale in Christo.

APHORISMI

CONFESSARIORVM ex Doctorum sententiis collecti.

ABBAS, vide *Benedictio*, *Ordo*, *Religio*, *Statutum*.

ABBATISSA, vide *Religio*.

ABORTVS, vide *Homicidium*.

ABSOLVTIO, vide *Casus reseruatus*, *Contritio*, *Confessio*, *Episcopus*, *Excommunicatio*, *Exemptus*, *Satisfactio*.

§. 1. Absolutionis verba necessaria sunt, Absoluo te; dicendum tamen, vt est in vsu, EGO te absoluo à peccatis tuis. Quin etiam imitandus sapientum mos, qui ita absoluunt post auditam Confessionem, & impositam pœnitentiam: Misereatur tui omnipotens Deus; & dimissis peccatis tuis, perducat te in vitam æternam, Amen. Dominus noster IESVS Christus te absoluat, & ego auctoritate ipsius te absoluo, primùm à sententia Excommunicationis, in quantum possum & indiges: deinde te absoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. Passio Domini nostri IESV Christi, & merita Beatæ Mariæ, & omnium Sanctorum, & quie-

quicquid boni feceris, & mali patienter sustinueris, sint tibi in remissionem peccatorum, in augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ, Amen. In breuibus tamen Confessionibus, vt illorum qui sæpe confitentur, satis est dicere solùm, Ego te absoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen.

2. Quòd quidam, dum absoluunt, aperto sunt capite, nec ex ritu antiquo fit, nec ex sapientum vsu, nec ex ratione, nec ex dignitate: est enim Absolutio sententia Iudicis, quam non decet aperto ferre capite: nec vllum est Sacramentum quod capite nudato tradendum sit, nisi Eucharistia, ob Christi præsentiam corporalem; & fortè etiam extrema Vnctio, quæ per modum orandi datur, quanquam nec in hac video cur opus sit caput aperire. Adde quòd illo modo (quem non probo) facilè produntur circumstantibus pœnitentes qui sine Absolutione dimittuntur.

3. Pœnitentem, dum absoluitur, expedit orare.

4. Absoluere potest in mortis articulo seu periculo probabili (quale est prœlium aut periculosam nauigationem subiturorum, in quibus etiam numerandi sunt ad triremes damnati) quiuis Sacerdos, etiamsi non absit proprius pœnitentis Sacerdos, à quibusuis casibus & censuris.

5. Absoluere potest Episcopus per se vel per alium sibi de iure, vel de voluntate saltem tacita sui Superioris, subditos ab omnibus casibus, etiam in Bulla Cœnę contentis, modò sint occulti, id est, non notorij. Quid autem sit notorium, vide NOTORIVM.

6. Absoluere potest quiuis Sacerdos à peccatis venialibus, & à mortalibus etiam, à quibus pœnitens aliàs est absolutus.

7. Absoluere potest Confessor alienum, si probabiliter credit eius Superiori id placere.

8. Potest quis sibi subditum absoluere vbique, & à peccatis, & ab Excommunicatione.

9. Ab-

[redacted]

10. Abſolui poteſt ægrotus qui dixit quantum potuit commodè, ne fortè, dum expectatur reliquum, moriatur abſque Abſolutione. Poſſe etiam abſolui ſanum, qui ob linguæ ignorantiam quædam ſolùm explicat, non omnia, probabile eſt: facit enim talis, quantum poteſt, integram Confeſſionem.

11. Abſolui poſſe morientem qui nihil poteſt confiteri, ſed tantùm oſtendit ſigna Contritionis, alij aiunt, *Sylu. Confeſſor*, §. 3. *n.* 16. alij negant, cum quibus ego diu ſenſi, ſed iam placet vt abſoluantur, etiam amens qui antea oſtenderat ſigna Contritionis ſeu doloris de peccatis.

12. Abſolui poteſt de quo Confeſſor dubitat an ipſum abſoluerit: ſubintelligitur enim conditio, Si non te abſolui.

13. Abſolui poteſt qui proponit abſtinere à peccato, etiamſi credat ſe propoſito non ſtaturum, ſed peccaturum. Item qui ex probabili cauſa non vult omittere peccandi occaſionem, modò proponat firmiter non peccare, etiamſi aliquoties ſit relapſus: quamquam interdum expedit peccatum idem ſæpe committentibus differre Abſolutionem.

14. Abſolui poteſt qui ſe dicit dolere de peccatis, & velle abſtinere, eſt enim id Attritio, quæ ſufficit cum Sacramento: inducendus eſt tamen ad dolorem propter Deum offenſum.

15. Absolui potest qui non confitetur aut negat peccatum quod Confessor ex alterius Confessione intellexit illum commisisse; non enim magis de isto, alteri quàm ipsi credendum: expedit tamen de alterius consensu istum mendacij coarguere, sed id cautè & prudenter agendum.

16. Absolui potest qui contrariam opinioni Confessoris opinionem sequitur, sed probabilem.

17. Absolutio peccatorum data excommunicato bona fide confitenti, non absoluto autem ab Excommunicatione, valida est. *Caiet. Absolut. Nau. c. 9. n. 4. Med. cod. de Confess. q. 18.*

18. Absolutus per Bullam, vt fit, ab Excommunicatione ad aliquem effectum, cum reincidentia, non reincidit nisi in Foro exteriori, si res est manifesta: alioqui in omnibus potest se gerere vt absolutum; ita enim declarauit Gregorius 13.

19. Absolutio data per Iubileum, etiamsi postea non fiant per illud requisita, valida est, itemque dispensatio.

20. Facultas absoluendi ab omnibus casibus, non comprehendit dispensationem à voto aut irregularitate. An verò qui potest absoluere ab omni censura, possit liberare irregularitate orta ex peccato, alij aiunt, alij negant: probabile est posse, qui potest ab omni pœna; illa enim pœna est.

21. Absoluere potest à casibus Episcopo reseruatis quiuis Confessor illo mortuo: potest mortem enim eius desinunt esse reseruata.

22. A casibus alibi reseruatis potest absoluere, vbi non sunt reseruata, quilibet legitimus Confessor. Itaque vbi non est recepta Bulla Cœnæ Domini, potest ab eius casibus absoluere.

23. Dans licentiam peregrinandi, hoc ipso censetur dare licentiam vt possit absolui à casibus sibi reseruatis, etiam vbi similia reseruata sunt; secus est si

detur

detur solùm potestas eligendi Confessorem in eadem Diœcesi.

24. Non possunt Episcopi prohibere quin absoluat à casibus reseruatis, qui ad id habet priuilegium à Papa.

25. Qui audit habentem casus reseruatos, absoluat eum, non impeditum tamen aliqua Excommunicatione reseruata, audita omnium peccatorum Confessione, à reliquis, dicendo: EGO te absoluo à peccatis tuis, &c. & pro reseruatis mittat eum ad Superiorem, qui, auditis illis solis, eum absoluet. Quòd si priùs Superiorem adeat, hic poterit absoluere à reseruatis solis, & deinde mittere ad inferiorem, qui, audita omnium etiam reseruatorum Confessione, pœnitentem absoluet ab omnibus. *Palud. Caiet. Soto, Io. Med. Nau.* Non desunt autem qui putent, vbi Superior absoluit à solis reseruatis, debere pœnitentem sola reliqua confiteri: sed alij Doctores id non probant, quia vni omnia Confessori dicenda sunt peccata. Quòd si pœnitens vult communicare, & non impeditur Excommunicatione aliqua reseruata, vbi est absolutus ab inferiore à non reseruatis, vt dictum est, licebit communicare, modò se, cùm primùm ei fuerit commodum, postea Superiori præsentet.

26. Confitens generaliter de peccatis aliàs confessis & absolutis, potest per partes absolui, scilicet nunc de parte peccatorum quæ dixit, postea de alia parte cùm dixerit.

ADOPTIO, vide *Matrimonij impedimenta*.

ADVLTERIVM, vide *Diuortium, Luxuria*.

1. ADVLTERIVM non est, vbi alter saltem non est coniugatus per verba de præsenti.

2. Adulter ad nullam tenetur restitutionem, si

probabiliter dubitat filium esse suum, secus si credat. Quidam tamen putant, nec, si ei constet esse suum, teneri, nisi ex quadam æquitate, quia damnum non dat: quod etsi probabile est, sed vulgo non receptum; quare tutior communis opinio, quam primò posui.

3. Adultera non tenetur cum periculo vitæ, aut famæ, seu honoris, prodere filium esse ex adulterio: *Pedraza Præc. 7. d. 18. Cord. q. 102. Salon 2. 2. q. 62. a. 7. Anton. Tract. de restit. c. 8. Nau. c. 17. n. 47.* etsi quidam putant teneri aliquando etiam cum vitæ periculo. Nec verò filius tenetur matri credere etiam cum iuramento id asserenti: si tamen credat, tenetur se abdicare hæreditate, nisi hanc iam præscripsisset. Nec ei mater tenetur prodere, cùm dubium est an sit profuturum.

ADVOCATVS, vide *Iudiciales actus*.

1. ADVOCATVS potest, quamdiu causa dubia est, patrocinari: ex quo autem tempore tenetur scire esse iniustam, tenetur de damno.

2. Aduocare potest coram Iudice seculari Religiosus ob Monasterij necessitatem.

AEDIFICARE.

1. AEDIFICARE etiam in tuo solo non potes, quod tibi non prodest, & alteri nocet.

AFFINITAS, vide *Matrimonij impedimenta*.

ALIENATIO, vide *Donatio, Ecclesia, Hospitale*.

1. ALIENARI prohibita, possunt alienari ex causa dotis, vel alioqui pia. Itaque etiam res Ecclesiæ possunt alienari pietatis causa: non censetur autem tale esse, redimere damnatos iustè ad aliquam pœnam.

2. Suc-

2. Successio non dicitur alienatio. Itaque prohibitus absolutè alienare, potest relinquere hæredi etiam extraneo, & extraneo etiam legare; & prohibitus à testatore extra certum genus personarum alienare, potest ex testamento dare ei qui sibi esset alioqui ab intestato successurus, etiamsi sit extra illud personarum genus, nisi aliud euidenter appareat ex verbis testatoris.

3. Alienatio facta cum debito consensu, & sine fraude, valida est in conscientia, etiamsi desint solemnitates à iure requisitæ. +

4. Prohibitus alienare, potest alienare mobilia quæ in triennium seruari non possunt; secus si seruari possint, & sint pretiosa.

5. Arbores Ecclesiæ, nisi sint pretiosæ, cædi & vendi possunt.

6. Iurans non alienare rem Ecclesiæ, potest in eius vtilitatem alienare, itémque rem modicam: intelligitur enim iuramentum secundùm iuris dispositionem. +

7. Solemnitas iuris non requiritur in rebus modicis, nec in iis quæ Religiosi retinere non possunt, (itaque Mendicantes possunt vendere immobilia sibi ab aliquo testamento relicta, vel aliàs donata) nec secundùm quosdam in rebus mobilibus, etiamsi possint seruari, vt ouibus; nec in necessitate vrgenti. + +

ALIMENTA, vide *Dos*, *Parentes*.

1. ALIMENTORVM nomine veniunt ea, sine quibus non potest honestè viui, vt cibus, vestes, habitatio, & medicinæ, & interdum dos.

2. Tenetur pater filium etiam spurium alere, & dotare etiam si est filia, iuxta quantitatem alimentorum debitam.

3. Cùm potest pater filium exhæredare, potest & alimenta negare, nisi filium peccati pœniteat. Qui-

dam tamen negant posse vnquam à patre egenti filio alimenta negari; quod mihi probatur, est enim debitum naturale.

4. Alimentorum quantitatem, lege aut statuto definitam, potest pater filio spurio relinquere, etiamsi is habeat alioqui vnde viuat, transibitque ad huius hæredes.

5. Tenentur ascendentes descendentes, si egeant, alere, & contrà: nec potest vir vxori, quæ dotem attulit, prohibere, quin illa egentem patrem suum alat.

6. Tenetur auus maternus nepotem egentem alere, si hunc paterna linea alere non possit, aut nolit. Tenetur & socer nurum egentem, & frater fratrem etiam spurium, & sororem etiam naturalem seu illegitimam egentes, & tutor pupilli matrem & sororem egentem alere; itémque, secundùm quosdam, patrinus & parochus filios spirituales. Quæ mihi omnia, vt parum in more hominum sunt, ita multùm videntur naturali Iuri consentanea: quantum verò peccent qui non faciunt, non ausim dicere. Illud tamen opulentos moneo, vt cogitent quod D. Paulus ait, Qui suorum curam non habet, esse infideli deteriorem.

7. Egentem filium, quem pater & auus alere non possunt, aut nolunt, tenetur mater alere; alioqui debet ei solum lac: quòd si nec id possit, tenetur pater lactandum curare.

8. Alimentorum causa pia est, ideóque potest & in festo & coram Iudice Ecclesiastico tractari.

ALTARE, vide *Benedictio*, *Ecclesia*.

1. ALTARE multis modis amittere consecrationem vulgò traditur: ego, quamdiu illud formam suam retinet, non puto amitti consecrationem vlla aut fractione, aut motione. Itaque amoto ligno ab

ara

ara consecrata, non perditur consecratio. Quòd si lignum sit sigillum, in quo reliquiæ, & amotum, suo loco statim reponatur, nec tunc opus est noua consecratione.

APOSTATA, vide *Excommunicatio*, *Religio*.

APPELLATIO, vide *Iudiciales actus*.

AQVA BENEDICTA, vide *Benedictio*.

ARCHIEPISCOPVS, vide *Episcopus*.

1. ARCHIEPISCOPVS, dum visitat prouinciam, potest subditorum Suffraganeis Confessiones per se vel per alium audire, non autem illos sine suorum Episcoporum licentia confirmare.

ARCHIPRESBYTER.

1. ARCHIPRESBYTER Ecclesiæ Cathedralis potest audire omnes totius Episcopatus Confessiones, & sibi in eo Vicarium constituere, non tamen absoluere sine licentia à casibus reseruatis.

AVARITIA, vide *Eleemosyna*.

BAN-

BANNITVS, siue *Proscriptus*.

1. BANNITVS qui impunè potest à quouis occidi, Iudice id per sententiam in illum latam concedente, non potest occidi in alieno territorio, nisi de licentia saltem præsumpta domini territorij. Interim verò dum agitur contra sententiam per viam Nullitatis, seu Appellationis, non potest vsquam occidi.

2. Bannitum alere tenetur qui aliàs tenebatur, vt pater, filius, vxor: est enim id de Iure naturæ, quod per Ciuile non tollitur.

3. Bannitus potest succedere ex testamento, vel ab intestato.

4. Bannitum an possit etiam filius occidere, alij aiunt, alij negant, ego non puto. Illud verò probabile est, non posse illum se defendendo occidere eum, qui se velut minister iustitiæ occisurus aggreditur: quidam tamen posse putant.

BAPTISMVS, vide *Matrimonij impedimenta*.

1. BAPTIZANS in necessitate sine solemnitate, non peccat, etiamsi sit in peccato, aut excommunicatus.

2. Baptizans aliquem, putans esse alium; aut puellam, putans esse puerum; verè baptizat.

3. In dubio an fuerit verus Baptismus, sub conditione, si non est verè baptizatum, iterandus est. *Vide de Consec. d.4. ca. Placuit, & de Bapt. & eius effectu, ca, secundo.*

4. Per-

4. Perfectus est Baptismus, etiam cùm verba statim vel post aquæ aspersionem, vel ante eam, proferuntur.

5. Baptizato in necessitate domi, adhibendæ in Ecclesia ceremoniæ quæ defuerunt. *1. q. 1. Spiritus sanctus.*

6. Baptizare extra necessitatem non subditum, sine licentia Parochi non licet.

7. Nec fœminæ baptizare licet, præsente viro qui possit & velit baptizare; nec laico, præsente Clerico: non tamen est id, si fiat, mortale peccatum.

8. Potest quis filium suum in Baptismo suscipere, si desit qui suscipiat. *30. q. 1. Peruenit.*

9. Religioso prohibitum suscipere in Baptismo: si tamen suscipiat, contrahit spiritualem affinitatem.

10. Validus est Baptismus datus dormienti, vel amenti, si antea baptizari voluerunt: item qui datur amenti à natiuitate.

11. Compotem rationis puerum Baptismum petentem baptizare licet, inuitis parentibus infidelibus; in dubio verò de rationis vsu, sufficit esse septem annorum: non compotem autem licet baptizare, si alter parentum Christianus consentiat.

12. Obstetrices tenentur scire formam Baptismi, & quidem præstat vulgari lingua scire, quàm Latina.

13. Baptizare extra Ecclesiam non licet, nisi in necessitate, aut Principis filium. *Vide Clem. de Baptis.*

14. Verus est Baptismus datus volenti baptizari, sed non credenti: vt est verus qui datur à volente baptizare, sed non credente.

15 Vngere Chrismate alterius anni baptizatum, extra necessitatem, non licet.

16. Qui posuit obicem per peccatum Baptismi effectui, debet illum postea Sacerdoti confiteri, non autem alia peccata ante Baptismum facta.

17. De patrini in Baptismo & Confirmatione obligatione instruendi filium spiritualem in fide & moribus,

ribus, non est eadem Doctorum sententia; certè vsu non est receptum.

BELLVM, vide *Clericus*.

1. MILES bellum, de cuius iustitia dubitatur, gerenti subditus, si in eo prœlietur, non peccat; peccat autem si sciat esse iniustum.

2. In bello iusto etiam innocentes licet spoliare & capere, ad debilitandas hostium vires. Quòd si bellum est perpetuum, vt contra Turcas, licet etiam innocentes captiuare. Quòd si dati sunt in obsides, & violent hostes fidem datam, non licet illos occidere; licet autem si sint de nocentum numero.

3. Capta in bello iusto non sunt restituenda, nisi essent res Peregrinorum, Clericorum, Religiosorum, aut rusticorum: quamquam quidam nec talia aiunt ex necessitate restituenda, quia iustè capta, vt dictum est suprà.

4. Ablata iusto bello ab iis qui illa iniusto bello acceperant, non esse prioribus dominis restituenda, probabilis est quorundam opinio: & quidem vsu videtur receptum, vt capta à Turcis prioribus dominis non restituantur, idemque videtur de rebus ab illis emptione acceptis dicendum. Quòd si alicubi lex aut consuetudo præscripta aliud velit, id sequendum.

5. Potest Princeps, ad vitandum Reipublicæ maius damnum, tradere hostibus aliquam vrbem: est enim id exponere periculo partem pro totius salute.

6. Milites, sine voluntate saltem præsumpta Principis, damnum hostibus dantes, tenentur restituere: præsumitur autem velle etiam, vt capti à Turcis, cùm fugiunt, dominos suos aliósque spolient.

7. Capti etiam iusto bello fugere possunt.

8. In dubio non licet aliena inuadere, licet autem defendere quæ possides: melior enim est in dubio conditio possidentis.

9. Offe-

9. Offerenti ante conflictum satisfactionem, non licet bellum inferre: quidam tamen dicunt licere, nisi offerat ante belli publicationem.

10. Subditi non tenentur ad bellum proprijs expensis gerendum, nisi fortè ex pacto, aut consuetudine præscripta.

11. In bello licet quidem Clerico hortari ad victoriam, adeoque ad pugnam, non autem pugnare, nisi se defendendo.

12. In bello dubio pugnare licet pro se defendente.

13. Miles in bello iniusto non potest hostem occidere, nisi se defendendo.

14. Milites nostri temporis non gaudent priuilegijs antiquis militum.

15. Belli tempore non potest Princeps populum deserere.

16. Militi etiam ægrotanti debetur stipendium.

BENEDICTIO.

1. BENEDICTAE aquæ aut oleo si addatur aqua non benedicta aut oleum, totum fit benedictum. Quidam tamen aiunt, semper, quod additur, debere minus esse eo cui additur; quod ego non puto necessarium.

2. Benedictio in secundis nuptijs non datur, si alteruter coniugum fuit aliàs benedictus. Quidam tamen dicunt posse iterum benedici qui virginem ducit. Sunt & qui velint posse vtrumque benedici, cùm alteruter nunquam fuit benedictus. Puto ego seruandam consuetudinem regionis.

3. Franciscani Sacerdotes, & qui eorum priuilegijs gaudent, possunt benedicere omnia Ecclesiæ ornamenta, exceptis Corporalibus, quæ soli Generales, & Prouinciales, eorumque Vicarij, possunt benedicere.

4. Abbas qui potest exercere Pontificalia, potest bene-

benedicere omnia, vbi non interuenit vnctio. *Ex Concil. Congreg.*

BENEFICIVM, vide *Capitulum, Conductio, Clericus, Donatio, Ecclesia, Electio, Episcopus, Excommunicatio, Residentia, Simonia, Suspensio.*

1. QVI habet beneficium sufficiens ad sustentationem, non potest tuta conscientia aliud accipere: quòd si à Papa in eo dispensetur, quis audeat tantæ auctoritatis factum condemnare? aut verò causæ, ob quam est dispensatum, æquitatem discutere? Potest quidem Confessor acquiescere dispensationi Papæ, etiam in duobus beneficijs Curatis; ipse qui possidet, an debeat, viderit: certè interim dum se putat bene possidere, absolui potest; itemque dum per Vicarios bene prouidet pluribus Curatis, etiamsi dubitet de iusta causa dispensationis; rite enim possidet dispensante Papa: quanquam me auctore nemo non modò Curata duo, sed nec Simplicia habebit, si vnum sufficiat. Quin etiam optarem, vt, *iuxta Panormit. doctrinam, cap. conquerente de Cler. non resid.*, Papa ijs qui duo habent beneficia, quorum alterum sufficit, alterum adimeret.

2. Episcopus non potest dispensare ad duo Simplicia, si vnum est sufficiens, aut si vtrumque requirit residentiam: nec, secundùm quosdam, ad duo in eadem Ecclesia; quod tamen alij concedunt, si sint dissimilia officijs.

3. Ad pluralitatem eorum quæ in Hispania Præstimonia vocantur, non requiritur dispensatio.

4. Dispensatio super pluralitate non valet, si aliquod beneficium in dispensationis petitione tacitum est. Nec valet impetratio beneficij à Papa, vel eius delegato, si tacetur aliud priùs habitum: secus

est

est si ab Ordinario impetretur. *Vide de prabend. & dignit. cap. 6.*

5. Habens dignitatem, aut Personatum, aut Curatum beneficium, si alterum tale accipiat, vacat prius ipso iure: quod nisi statim resignet, priuatur etiam secundo. *cap. Multa, de preb.* Sed id per sententiam iudicis, nec enim se debet ipse priuare: imò nec prius vacat, *secundùm Innocentium & Io. Andr.* nisi à Iudice moneatur, idque post pacificam secundi possessionem. Sunt & quædam alia quæ excusant, quæ consultò omitto: iam enim sine dispensatione talia non possunt haberi; vbi autem est dispensatum, illis nihil est opus.

6. Habens beneficium Curatum suo Simplici annexum, non censetur habere curam animarum. At Vicariatus perpetuus Ecclesiæ Parochialis, tamquam beneficium Curatum habetur.

7. Habens Parochialem, aut huius Vicariatum perpetuum, si intra annum à possessione pacifica non fit Sacerdos, priuatus est ipso iure, nisi iusto impedimento excusetur, aut Ecclesia sit Collegiata, vel Plebania, sub se habens Capellanos, vel ille curam per se exercere non teneatur, aut cum illo dispensetur. *Vide ca. Licet, de elect. libro 6.*

8. Potest quidem Episcopus dispensare studij causa per septem annos, sed debet ille tamen intra dictum tempus saltem Subdiaconatum suscipere, & interim Ecclesiæ per alium prouidere.

9. Collatio beneficij Curati ante annum vigesimum quintum saltem inceptum eius cui confertur, nulla est, nisi Ecclesia esset Collegiata.

10. Collatum alicui beneficium, eius non fit, antequam consentiat.

11. Resignatio beneficij in fauorem alicuius, non transfert in eum ius, antequam ei à Papa vel Episcopo detur: itaque potest pœnitere qui resignauit, antequam illi detur.

12. Non

12. Non perditur beneficij possessio per renunciationem.

13. Beneficium non perditur per inhabilitatem superuenientem, vt per homicidium, aut aliud eiusmodi impedimentum.

14. Triennio possidens beneficium pacificè, etiamsi mala fide, fit eius dominus, *secundùm Nauarr. & Regulam de triennali possessione*; nec tenetur ostendere titulum, vt declarauit Concilij Congregatio.

15. Nemo sibi potest beneficium conferre. *De exces. Præl. ca. 3.*

16. Promissio beneficij vacaturi, aut ad id præsentatio, nec licet, nec valet, quacunque verborum forma fiat. *Vide de conces. preb. ca. 2. 13. & 16. & lib. 6. eodem tit. cap. Detestanda.*

17. Collatio beneficij facta per Vicarium reuocatum, sed ignorantem reuocationem, valet; itemque renuntiatio facta per Procuratorem reuocatum ante intimationem reuocationis illi factam, etiamsi is, cui fit renunciatio, reuocationem sciat.

18. Obtinens beneficium condemnati per errorem, sed secundùm allegata & probata, iustè possidet.

19. Potest Episcopus cum illegitimo dispensare ad vnum beneficium Simplex.

20. Etiam cùm in iure dicitur vt beneficium vacet ipso facto, sine alia monitione, aut declaratione, non priuatur quis possessione nisi per Iudicem; sed potest interim in conscientia gaudere fructibus: secus est si dicatur vt collatio non valeat, vt accidit in Simonia.

21. Cui reualidatur titulus beneficij malè acquisiti, potest retinere fructus à se malè perceptos: fructus enim beneficij vacantis debentur successori; vacabat autem iure, etsi non de facto, beneficium illud, & ipse successor est.

22. Qui in beneficio malè acquisito fecit debitum officium, potest excusari à fructibus consumptis in vitæ sustentationem, si pauper est.

23. Qui

23. Qui beneficium obtinuit simulata sanctitate, vel ob causam turpem, non tenetur resignare, nisi esset turpitudo quæ collationem iure ipso nullam redderet, vt Simonia.

24. Clericus in sacris si contrahat matrimonium, non ideo perdit beneficium; nec si est in minoribus, & contrahat solùm sponsalia de futuro.

25. Filius illegitimus non potest habere beneficium in Ecclesia in qua pater habeat, aut habuit, nec pensionem super patris beneficio. *Ex Concil. Trid.*

26. Nec legitimus potest habere beneficium quod pater habuit.

27. Capellania instituta cum conditione vt detur Sacerdoti, aut in certa familia ei qui sit Sacerdos, potest, *secundùm Nauarr.*, dari ei qui non sit Sacerdos, modò fiat quàm primùm Sacerdos.

28. Capellanus obligatus ad celebrandum, potest id per alium facere. *Ex Congreg. Concil.*

29. Collatio beneficij facta irregulari, suspenso, aut interdicto, nulla est; ideoq́ue solet in collatione dari Absolutio à talibus impedimentis.

30. Ante decimum-quartum inceptum nullus potest beneficium obtinere, nec pensionem, nisi in fundatione beneficij aliter fuisset cautum. *Ex Trid. Concil. & Concil. Congreg.*

31. Ad dignitatem & Personatum sine cura requiruntur viginti-duo anni incepti. *Ex Trid.*

32. Collatio beneficij aut Ecclesiasticæ iurisdictionis facta non habenti primam tonsuram, nulla est.

33. Quod sine Ecclesiastica auctoritate fit, aut datur, non est beneficium Ecclesiasticum, itemq́ue vbi non est ius percipiendi reditus.

34. Appetere aut procurare sibi Curatum beneficium, non semper est illicitum.

35. Collatio beneficij contra fundatoris instituta, non valet.

36. Iniqua est institutio prohibens dari Curatum meliori,

sit hæres, sunt successoris, vel fortè ex vsu Cameræ Apostolicæ.

55. Canonicus habens Capellam, non recipit distributiones Horæ qua Missam celebrat.

56. Qui post sex menses ab obtento beneficio etiam Præstimonio, non impeditus legitimè, non recitat Officium, non facit fructus suos, sed tenetur dare fabricæ beneficij, vel pauperibus, omnes quidem totius diei si totum eius Officium omissum, alioqui pro Matutino omisso dimidium, pro quauis alia Hora sextam partem: idemque est faciendum ei, qui vt Clericus habet pensionem, si non recitat Officium B. Mariæ. *Ex Bulla Pij Quinti.*

57. Si talis pauper est, potest sibi retinere de consilio Confessoris, *secundùm Nauar.*

58. Quòd si fecit alia ad quæ ob beneficium tenebatur, poterit sibi retinere quantum illa merentur. Itaque sufficiet Parocho restituere quintam partem; Canonico, quartam; alijs beneficiatis, tertiam, vt quidam dicunt.

59. Qui potest conferre beneficia, potest concedere vt permutentur.

60. Potest auctoritate Papæ in commutatione beneficiorum fieri compensatio per pensionem aut pecuniam pro fructibus alterius beneficij maioribus.

61. Non potest Notarius pro litteris beneficij, scilicet pro charta, labore, & alijs, accipere nisi vnum aureum. *Ex Trid. & Concilij Congregatione.*

BLASPHEMIA.

1. BLASPHEMIA grauior est periurio & homicidio.

2. Illud Concilij Lateranensis, ne blasphemus absoluatur sine graui pœnitentia, non est vsu receptum.

3. Blasphemans inaduertenter, ita vt si aduerteret, non

non faceret, non peccat mortaliter. Quidam tamen putant ex consuetudine blasphemare etiam inaduertenter, esse mortale; quod non est improbabile.

BONA.

1. BONA mobilia dicuntur, quæ commodè seruari non possunt vltra triennium, vt frumentum, vinum, oleum.

2. Pecunia inter mobilia reputatur.

3. Mobilia pretiosa quæ seruari possunt, interdum æquiparantur immobilibus.

4. In bonis mobilibus vel immobilibus iura etiam & actiones comprehenduntur, ex consuetudine potiùs quàm ex iure.

BONVS VIR.

1. BONVS vir in Foro quidem exteriori intelligitur Iudex; in interiori autem, vir prudens & timoratus.

CALIX.

1. CALIX tornatilis, in quo ſcilicet pes à cyatho ſeparari poteſt, per eam ſeparationem non perdit conſecrationem.

2. Calici non perit conſecratio, nec ſi deauratio decidat, nec ſi de nouo deauretur.

3. Calicem ſolus Epiſcopus ſolet conſecrare.

CAMBIVM, vide *Contractus*.

1. PERMVTARI poteſt pecunia cum altera diuerſi metalli cum lucro moderato.

2. Aureus cuius pretium æſtimatur vndecim Iulis, poteſt dari pro duodecim: eſt enim illa pretij taxatio facta ad emptiones, non ad permutationes.

3. Plus valet pecunia præſens, quàm abſens: item cùm multi accipiunt ad cambium, & pauci dant: item ob metallum, figuram, pondus, temporis occaſionem, dubium de valoris mutatione, raritatem, aut dantis incommodum: quæ conſiderari oportet, ne facilè cambia, quæ ſunt in vſu, damnentur.

4. In cambio lucrari ſolet qui rogatur pecuniam accipere alibi reddendam, vel dare alibi recipiendam: illic enim velut transfert ad locum vbi reddenda, hîc autem velut à loco vbi recipienda.

5. Cambio lucrari etiam ei licet, qui alioqui non habet ordinarium campſoris officium, ſed ex occaſione oblata facit.

6. Etiam in eodem regno licet cambium per litteras, etſi id lex aliqua prohibeat; præſumit enim fraudem: quæ ſi abſit, non intendit prohibere. Idemque

que dicendum de cambiis omnibus alioqui licitis, aut cambiorum licitis conditionibus, si lege aliqua prohibeantur: cessante enim fraude quam lex præsumit, fieri possunt.

7. Cambia dubia si facta, non condemnanda; si facienda, non approbanda.

8. Cambium quod fit sustinente campsoris procuratore duas personas in nundinis, scilicet creditoris & debitoris, quod vulgò dicitur *Colla ricorsa*, est à Pio Quinto approbatum, in Bulla quadam data ad Bononienses.

CAPITVLVM, vide *Beneficium*.

1. CAPITVLVM, sede vacante, succedit Episcopo in iurisdictione ordinaria: itaque potest absoluere, dispensare, statuere, inquirere, visitare, & dare indulgentias, vt Episcopus. Non confert tamen beneficia; id enim Papæ reseruatum, *secundùm declarationem Congregationis Concilij*. Nauarrus autem ait, posse quidem conferre illud, cuius collatio ad ipsum & Episcopum communiter pertinebat, non autem si pertinebat ad Episcopum cum Capituli consensu, aut consilio: quod videndum est an sit vsu receptum.

2. Vocem in Capitulo non habet, qui non est Subdiaconus. *Ex Trid. Concil.*

3. Cùm requiritur Capituli consensus, vel præsentia, potest ad id aliquos sui loco deputare.

4. Quod à maiori Capituli parte fit, dicitur, *secundùm Baldum*, fieri de consensu vnanimi seu concordi Capituli. *Vide Tabien. verbo Concordia.*

5. Capituli debitum non censetur debitum singulorum.

CASVS FORTVITVS, vide *Commodatum*.

1. NEMO tenetur ex damno accidenti casu fortuito, nisi culpa præcessisset in illum aliquo modo ordinata, seu directa, aut mora restituendi id, quod restitutum non periisset, *Salon* 2.2.q.62.a.6. aut pactum vt etiam in tali casu teneretur, *Angel. Commodatum*, §. 14. quamquam etiam non obstante pacto vtendum est æquitate: non tenebitur autem si casus accidit ex culpa eius, cui ex pacto alioqui debebatur.

2. Ad mutuum perditum casu fortuito, teneris, quia in te translatum est, per mutuum dominium. *Soto l.* 4 *q.* 7.*a.*2.*Salō sup.Tolet.l.*5.*c.*25.*Mercado l.*5.*c.*5.

3. Mandans tenetur de damno ex casu fortuito; si probabile erat euenturum, aut mandatarius gratis seruiebat; secus, si ob stipendium, aut pietatem, aut cognationem, aut eiusmodi aliquod debitum, aut si eius culpa damnum accidit.

CASVS RESERVATVS, vide *Absolutio*.

1. CONCEDENS casus sibi reseruatos, si aliquid specialiter nominet, cætera similia concedere intelligitur: quòd si aliquid excipiat, cætera similia videtur excipere.

2. Concessis casibus Papalibus, intelliguntur etiam censuræ.

3. Sublata reseruatione Papæ, intelligitur etiam Episcopi sublata.

4. Sacrilegium reseruatum Episcopo, intelligitur solùm quo violatur locus sacer furto, aut sanguine, aut semine, non autem luxuria personæ sacræ: vbi quidam aduertunt, ex Iure Episcopo non sacrilegium, sed sortilegium reseruari; pro quo vulgo, per errorem, lectum sacrilegium.

5. Casus in dubio non præsumitur reseruatus.

6. Blasphemia publica reseruata Episcopo, solùm in Foro exteriori, nisi ipse aliud declaret.

7. Si quis oblitus casuum reseruatorum absolutus est à potente & intendente absoluere illum ab omnibus, quod semper intendit qui absoluit, potest absolui ab illis postea per quemcunque Confessorem, quia iam non sunt reseruati. Idemque dicendum de illo qui reseruata quidem confessus est, & ab illis absolutus, sed animo incapaci Absolutionis. *Sylu. Confess.* 1. *Nauar. de pœn. d.* 5. *c.* 1. §. *Caut. n.* 32. *Palud. in* 4. *d.* 18. *q.* 5. *Gabr. dist.* 17. *q.* 1.

8. Casus reseruati in Religione, non habent locum in Nouitiis, antequam per vota admittantur; vt neque præceptorum obligatio.

9. Casus non reseruat nisi Papa, aut Episcopus, aut Prælatus habens Episcopalem auctoritatem.

CAVPO, vide *Stabularius*.

CENSVS.

1. Oportet in censu rem esse immobilem, (talis autem est annuus reditus) & sua natura fructiferam, & totum pretium recipi in celebratione instrumenti, nec postea augeri aut minui, & perire censum pro ratâ re pereunte, aut sterili facta, & posse redimi semper eodem pretio, denunciando tamen priùs per bimestre, & post denunciationem etiam ab inuito intra annum repeti.

2. Prædicta ex Bulla Pij Quinti, quæ loquitur de censu temporali & redimibili. Itaque potest institui census perpetuus & irredimibilis.

3. Quædam in dicta Bulla prohibentur ob præsumptionem fraudis; quæ si absit, licent. Itaque potest pretium non statim solui, potest & priùs solui, & fieri pactum ne redimatur census nisi totus simul,

& quòd si ante certum tempus non redimitur, sit perpetuus.

4. Non prohibet Bulla debita Iuris naturæ, vt satisfactionem pro damno dato non soluendo censum in tempore; nec dari fideiussorem, aut hypothecam etiam omnium bonorum, ad securitatem venditionis, vel solutionis; nec emere certam pecuniæ summam ad vitam, vt pro mille centum. Id enim non est census, sed contractus, Do vt des. Solent quidem ad vitam ementis dari octo pro vno, possuntque pro tali pensione obligari omnia bona.

5. Soluendus est census in fine anni, nisi aliud habeat consuetudo, aut pactum.

6. Pretium census est, quo publicè vendi solet.

7. Oportere fructum loci non esse minorem reditu census, communis est opinio: quidam tamen negant id esse necessarium.

8. Vt potest solui pro censu pecunia, ita fructus aliquis ex pacto, etiamsi locus censui subiectus talem fructum non ferat.

9. Etiam anno quo nullus colligitur fructus, soluendus est census.

10. Censum ex vtraque contrahentium parte redimibilem licere, alij aiunt, *Conrad. q. 84. tract. 4. Med. q. 55. dub. 2. cod. de reb. per vsur. acquis.* alij negant: ego concedere non auderem.

11. Vbi Bulla Pij Quinti recepta est, negant quidam licere censum super persona constitui, alioqui licere & super persona, & super communitate, & super bonis incertis, scilicet possessis & possidendis: alij etiam vbi recepta est, licere, si sit perpetuus, quod ego non concesserim.

12. Census numeratur inter bona immobilia.

CEN-

CENSVRA, vide *Absolutio.*

1. CENSVRA est Excommunicatio, suspensio, & interdictum; non autem irregularitas, (quæ potiùs pœna est) nec depositio, aut degradatio, aut cessatio à diuinis.

2. Censuram nemo incurrit ante annum decimum, nec fortè ante annos pubertatis, secundùm quorundam probabilem sententiam.

3. Censuræ positæ contra non reuelantes id quod à Iudice in eis proponitur, non comprehendunt nec litigantes, nec eos quos ipsi consulunt, nec eos qui probabiliter credunt rem illam ab eo qui tenet, iustè possideri, nec illos qui certò nesciunt quod quæritur, aut, si sciunt, non possunt probare quod iubetur denunciari, aut non possunt sine periculo magni damni denunciare. *Vide* IVDICIALES ACTVS.

4. Irretitus aliqua censura, etiam irregularitatis, ex homicidio, vel Excommunicatione, aut suspensione, potest celebrare, ne alioqui infametur.

CHARITAS, vide *Correptio, Eleemosyna, Iniuria.*

1. DEVM ex toto corde diligere, seu super omnia, ad salutem quidem est omnino necessarium: quo verò tempore ex præcepto quis teneatur sic eum actum elicere, vt, si non eliciat, peccet mortaliter, non conuenit inter Doctores. Illud certè non videtur negandum, teneri, cùm tenetur conteri, vt in administratione Sacramentorum ex officio.

2. Teneris in extrema necessitate salutis spiritualis proximi, pro eo vitam exponere: quòd si es eius Episcopus, aut Parochus, etiam in graui. Itemque teneris pro vita eius exponere bona tua temporalia, tuæ vitæ aut tuorum non necessaria; denique sub-

uenire ei in graui eius necessitate, si potes sine magno tuo incommodo.

3. Qui non est eius Prælatus, aut Parochus, non tenetur inuisere peste infectum cum vitæ periculo, nisi salus animæ eius omnino tali visitatione indigeat.

4. Infantem alioqui sine Baptismo moriturum, teneris cum tuæ vitæ periculo baptizare, secundùm quosdam: quod alij probabiliter negant; nec enim cum tanto damno deberi ei tale officium: alioqui & mater grauida teneretur permittere se secari, vt fœtus baptizaretur, alioqui sine Baptismo moriturus; quod nemo dicet.

5. Proximum à mortis corporalis periculo, etiam inuitum, teneris liberare si possis, non autem à peccato, nisi sit in damnum proximi, & possis sine tuo graui incommodo.

6. Damnatum iustè ad mortem non teneris, etiam si possis, pecunia redimere; nec enim ipse se tenetur redimere: quòd si redimas, potes accipere tibi in seruum perpetuum. Quòd si iniustè damnatum redemisti, potes quidem in seruum accipere, sed ipse se potest redimere.

7. Licet permittere proximum cadere in peccatum, vt correptus de eo, vel punitus, emendetur, si aliter emendare non possis.

8. Potes proximo optare malum corporale ad salutem animæ, & mortem, ob Reip. bonum; & hosti, tibi alioqui valde nocituro, mortem, non odio, sed ad vitandum damnum tuum: item de morte eius gaudere, ob bonum inde secutum.

9. Inimico non teneris ostendere signa amoris, nisi in casu necessitatis, scilicet cùm ei teneris ex charitate subuenire: teneris quidem alloqui, si alioqui esset scandalum, & salutantem te resalutare, & veniam petenti dare. Quòd si scandalum nullum sequitur, & causa subest aliqua hæc negandi, non auderem negantem

gamtem condemnare: nec enim talia videntur esse necessaria, sed sufficit non odisse, & paratum esse in necessitate, vt proximo, subuenire.

10. Diligendi quidem magis meliores, sed possunt intensiori affectu diligi sanguine coniunctiores, inter quos plus diligendi parentes quàm filij, & vxor & pater quàm mater.

CIRCVNSTANTIA, vide *Confessio*.

CIVITAS, CIVIS.

1. CIVITATIS nomine venit in fauorabilibus etiam territoriũ, imò & Diœcesis; in odiosis verò solùm quod est intra mœnia, nisi alioqui esset dispositio inutilis, aut posset fraudem pati.

2. Non dicitur ciuitas facere, nisi collegialiter deliberet, etiamsi maior eius pars faciat.

3. Ciuis efficitur quis loci, vbi cõsequitur dignitatẽ.

4. Monachus efficitur ciuis loci, vbi est Monasteriũ.

CLERICVS, vide *Ecclesiasticus*, *Eleemosyna*, *Beneficium*, *Gabella*.

1. CLERICI nomine in materia fauorabili venit habens primam tonsuram, & Religiosus, & Episcopus; at in odiosa, nec Religiosus, nec Episcopus, nec secundùm quosdam Dignitas, aut Canonicus Ecclesiæ Cathedralis, aut qui non est in sacris. Venit etiam Clericus in materia fauorabili nomine populi, & Monachi.

2. Cùm Clericis in Iure aliquid prohibetur, aut præcipitur, intelliguntur solùm qui sunt in sacris, aut beneficiati.

3. Clerici primæ tonsuræ non solent esse exempti, quantum ad ciuilia, à potestate seculari.

4. Clericus in sacris potest conueniri coram Iudice seculari; in ciuilibus, de licentia Episcopi sui.

5. Clericum in sacris, qui dimissa tonsura, & Clericali habitu, se gerit enormiter, cõmunis est opinio, perdere Clericale priuilegium: quod Nauarrus & de tali & de professo Religioso negat, nisi priùs moneãtur. Mihi illorum placet sententia, qui cõcedunt talem posse per secularem Iudicem puniri, si ita expedit bono Reip. Item si talis assuetus est actis enormibus, vel est alioqui incorrigibilis, certè *glo. de priuil. ca.* 27. ait qui sine habitu & tonsura deprehẽditur in delicto, nec certum est tunc esse Clericum, etiamsi postea constet esse, posse puniri per secularem Iudicem. Nunc autem per Cõc. Trid. Fori priuilegio non gaudet qui est in minoribus, nisi habeat beneficium; aut gestans habitum & tonsuram, inseruiat alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi; aut in Seminario, vel Schola, vel Vniuersitate, de licentia Episcopi, quasi in via ad Ordines maiores versetur.

6. Clericus portans arma lege seculari vetita, potest à ministris iustitiæ secularis sine restitutione spoliari *secundùm Couar.* & quidem, *secundùm Nauar.*, arma Clericorum, nisi sint Monachi, non sunt res Ecclesiasticæ.

7. Potest Clericus in crimine deprehensus capi à seculari Iudice, vt Ecclesiastico tradatur: potest & noctu capi, si cum armis incedat: præsumitur enim velle delinquere, à quo potest impediri etiam per secularem potestatem. Quinetiam potest à quouis seculari teneri Clericus, & includi, ne lædat alterum: potest & de fuga suspectus capi à creditore, & tradi Iudici Ecclesiastico.

8. Clerici tenentur, secundùm quosdam, legibus Ciuilibus quæ Ecclesiasticum officium non impediunt.

9. Clerici familia eiusdem est cum ipso Fori.

10. Clerici bona possunt per Iudicem Ecclesiasticum confiscari, in casibus quibus laici per leges sic puniuntur.

11. Cle-

11. Clericus factus post delictum sine fraude, est exemptus à potestate seculari: quòd si cum fraude, potest quidem in rebus puniri, sed non in corpore.

12. Clericus ob falsum testimonium coram Iudice seculari, non potest per eum puniri.

13. Clericus percussus à laico, potest agere coram Iudice Ecclesiastico.

14. Clericus calumniosus accusator debet priuari officio, & verberatus in exilium mitti.

15. Clericus non potest consentire in Iudicem Ecclesiasticum non suum, sine licentia sui Episcopi.

16. Clerici minoris à laico læsi restitutio petenda coram Iudice seculari.

17. Clericus pauper non tenetur cedere bonis. Nec pro debito non ex delicto contracto potest conueniri vltrà quàm facere potest; nec, si est in sacris, puniri corporaliter pro debito quod non potest soluere.

18. Clerici patrimonium, etiam ad cuius titulum est ordinatus, non gaudere priuilegio bonorum Ecclesiæ, quidam aiunt; alij negant. Sunt & qui putent absolutè gaudere eius bona patrimonialia. Ego dicerem spectandum in ijs quid vsu sit receptum.

19. Clerici priuilegijs non gaudere Eremitas, quidam aiunt, quòd non sint Ecclesiasticæ personæ: alij gaudere dicunt, si sint astricti Regulæ, aut Superiori ijs priuilegijs gaudenti: idemque censent de Inclusis habitu mutato.

20. Clericus potest vti consuetudine & statuto laicorum ad suam vtilitatem.

21 Clericus in minoribus, potest ex causa fieri secularis.

22. Potest qui est in sacris, aut beneficiatus, aduocare coram Iudice Ecclesiastico: at coram seculari, solùm in causa propria, vel Ecclesiæ, vel miserabilium, vel propinquorum (qui alium aduocatum commodè non possunt habere) vsque ad quartum

gradum. Non potest autem esse laici procurator generalis, sed solùm in aliquo negotio: nec locum tenens Principis secularis, sed potest esse Consiliarius: nec lucri causa negotiari per se, sed ob suam aut suorum necessitatem. Non est autem negotiari vendere aliquid cariùs quàm emisti, nisi ad id emisses. Potest & per alium honestè negotiari, & per se vendere arte honesta à se facta. Non potest verò gestare arma offensiua, nec interesse executioni sententiæ capitalis, nisi officij spiritualis causa; nec exercere Medici aut Chirurgi officium, vbi opus sit adustione, aut incisione, nisi cum pauperibus, aut propinquis, aut alioqui sua aut proximi necessitas postulet; nec venari, nisi causa recreationis, sine strepitu; nec accipitres ad id alere, aut falcones; nec aleis ludere, nisi modicè, causaque recreationis. ludere autem in magna quantitate ob lucrum, Nauarrus mortale existimat.

23. Clericus faciens prohibita Iure humano non peccat mortaliter, *secundùm Caiet.*, si absit cõtemptus, & scandalum, & legi pœna grauis non sit apposita.

24. Peccare ait Nauar. Clericum si non benedicit in principio mensam, aut in fine gratias Deo non agit.

25. Clericus non tenetur dare sportulas; nec potest à patre suo vendi

26. Acquisita à Clerico, etiam filio-familias, sunt ei quasi Castrensia

27. Clerici omnes, excepto Episcopo, liberè testantur, eisque ab intestato succeditur, *secundùm Couar.* Quòd si eis esset prohibitum testari de acquisitis negotiatione illicita, & contra Canones, intelligendum est, *secundùm Nauar.*, si negotiatio contineat iniustitiam, alioqui poterit de ea etiam testari.

28. Non potest Clericus per testamentum facere præiudicium patri suo in bonis acquisitis ante Clericatum, in quibus ille habet vsumfructum.

29. Clericum habitare cum femina suspecta, mortale

tale esse ait doctissimus vir Petrus Sotus.

30. Clericus etiam absens subditus est suo Episcopo, nisi domicilium mutasset.

31. Clericus nulli loco aut beneficio adscriptus, potest ire quò velit, sine Episcopi licentia. *Ex Congr. Conc.*

32. Clericus non tenetur deseruire Ecclesiæ, in qua non habet beneficium. *Ex Congreg. Concil.*

33. Clericus in maxima necessitate potest cogi ab Episcopo ciuitatem custodire: potest & in inuasa ab hostibus pugnare, nec erit irregularis, si nullum occidat, aut mutilet.

34. Clericus quilibet potest cantare Epistolam sine manipulo, itemq; Euangeliũ, & Passionẽ. *Ex Nauar.*

35. Clericus habens beneficium, aut pensionem excedentem sexaginta aureos de Camera, tenetur ad tonsuram, & habitum talarem, & si miles est, ad suum militarem, alioqui ipso facto est priuatus officijs, & beneficijs. *Ex Bulla Sixti Quinti.*

COEMITERIVM, vide *Ecclesia*, *Sepultura*.

1. COEMITERIVM fieri potest sola Episcopi deputatione.

2. Potest vendi in necessitate, vt sacra vasa.

COGNATIO, vide *Matrimonij impedimenta*.

COLLEGIVM, vide *Congregatio*.

1. COLLEGIVM faciunt tres, Congregationem duo, Populum decem. Potest Collegij & Vniuersitatis ius manere in vno.

2. Collegij Ecclesiastici destructi iura & priuilegia manent penes Ecclesiam.

3. Qui in Collegio alicuius artis eam non exercet, non gaudet Collegij priuilegio.

COLVMBARIVM.

1. Colvmbarivm habere licet, vbi est consuetudo, nec populus queritur.

2. Columbas, cùm videntur à columbario profugæ, licet cuiuis accipere.

COMEDERE.

1. Carnes humanas edere in extrema necessitate licitum est.

2. Edere ex intentione vsque ad vomitum, alij mortale esse aiunt, alij negant: sed si fiat ex consilio medici, licitum est.

3. Prouocare vomitum, vt iterum comedas, mortale esse, non improbabiliter quidam affirmant.

COMMODATVM, vide *Casus fortuitus, Culpa, Debitum, Depositum.*

1. Commodatvm ad certum vsum, non potest repeti, etiam superueniente necessitate, si commodatarius aliunde fuisset habiturus, nisi tu commodasses.

2. Commodans scienter rem vitiosam, non admonito commodatario, tenetur de damno secuto

3. Quidam aiunt commodatarium non teneri in conscientia, nisi de culpa mortali *Soto l. 4. q. 7. a. 2. Tolet l. 5. c. 18.* alij negant. *Vide* Cvlpa, & Contractvs.

4. Commodato vti ad alium vsum, aut diutius quàm voluit commodans, furtum est.

COM-

COMMVNIO, vide *Eucharistia.*

COMMVNITAS, vide *Respublica, Collegium.*

CONCESSVM.

1. CONCESSVM intelligitur, quod non est prohibitum.

CONCILIVM.

1. CONCILIVM Trident. cœpit obligare, quantum ad ius positiuum, à Calendis Maij anni 1564. *Ex Bulla Pij Quarti.*

2. Concilium Prouinciale debet fieri tertio quoque anno, Diœcesanum verò quotannis. *Ex Concilio Tridentino.*

3. Concilium Prouinciale potest excommunicare Archiepiscopum.

4. Concilij Prouincialis decreta non sunt publicanda Papa inconsulto. *Ex Congreg. Conc.*

5. Ad decreta Concilij Diœcesani non requiritur Cleri approbatio. *Ex eadem.*

CONCIONATOR, vide *Prædicare.*

CONDVCTIO, vide *Venditio.*

1. CONDVCTOR, si eius voluntate, aut eius casu fortuito, locator operarum, qui aliàs fuisset mercedem habiturus, est impeditus, tenetur soluere: tenetur & locator de damno ex sua culpa secuto. Ita quidam sentiunt, sed tu consule quæ de Casu fortuito & de Culpa scripsimus.

2. Conductor potest expelli domo, ob necessitatem nouam locatoris eam habitandi, aut reparandi,

aut

eut si ibi inhonestè agat. In quo vltimo casu Nauar. ait nihil esse de pensione remittendum: alij id negant. Ego quidem in primo casu adderem, vt est additum in Commodato, nisi conductor alias domum fuisset non sibi adimendam conducturus.

3. Conductor domo discedens, non potest suo loco alium relinquere, inuitis socijs.

4. Conductor equi tenetur ad expensas ordinarias, vt pastum; non autem ad extraordinarias, vt medicinas.

5. Famulo non debetur stipendium temporis quo ægrotauit, nec, dum ægrotat, expensa magna, sed modica, & cibus, nisi aliud sit in pacto aut consuetudine.

6. Conductor tenetur pro rebus perditis ab alio, ob eius inimicitiam, cuius ipse causa est.

7. Conductor non soluens, potest statim expelli: nisi ad decennium conduxisset; tunc enim per biennium expectandum. Quòd si locator promisit non expellere, intelligitur si soluat pensionem.

8. Cùm timetur res peritura negligentia conductoris, poterit is cogi suscipere in se periculum, sed minuendum est aliquantum pretium ob talem obligationem.

9. *Extra. Ambitiosæ, de non locanda re Ecclesiæ vltra triennium*, non est vsu recepta.

10. Locationes beneficiorum anticipata solutione, non valent in successorum præiudicium. *Ex Conc. Trid.* Quidam tamen dicunt, quod conductor soluisset, debere successorem ratum habere, si est conuersum in Ecclesiæ vtilitatem.

11. Conductori coacto ob pestem aut alioqui iusta de causa re locata non vti, remittenda pensio pro rata; itemque in sterilitate fortuita, vt cùm ex tribus partibus colligi solitis vix duæ colliguntur, nec fit compensatio fertilitate anni præcedentis & sequentis. Non fit autem remissio si res sit locata ad decem

annos

annos pro parua pensione, aut si locator alteri locando fuisset pensionem integram habiturus, aut si aliud sit in pacto aut consuetudine. Non dicitur autem sterilitas, si fructus collecti pereunt; nec fertilitas, si fructus multum valeant.

12. Auctis fructibus casu fortuito, augendam pensionem pro rata; & minutis, minuendam; ait Nauar. Ego id non puto vsu receptum. Quòd si auctis fructibus casu fortuito conductor non auget pensionem, non video cur minutis illis ea minui debeat: Quare in ijs standum puto, vt suprà dixi, pacto, aut consuetudine.

13. Nec res Ecclesiastica, nec fructus pensionis locari possunt ad longum tempus, id est, decem annorum, nisi cum conditionibus requisitis ad alienationem.

14. Beneficiatus potest locare reditus beneficij ad annos nouem, &, secundùm quosdam, etiam ad plures; sed illo mortuo expirat locatio. Locatio tamen rei Ecclesiæ facta à Rectore nomine Ecclesiæ, eo mortuo durat.

15. Conductori debentur expensæ necessariæ, & quibus res facta melior.

16. Locationi factæ per virum de re vxoris, non tenetur ipsa stare soluto matrimonio; nisi se ad id obligasset.

17. Conductor potest rem locare alteri personæ honestæ, nisi aliud sit conuentum.

18. Vsufructuarius non potest rem locare vltra tempus vitæ suæ.

19. Prohibitus rem obligare, potest in breue tempus locare.

20. Cui concessa est domus habitatio, potest eam alteri locare, secundùm quosdam: quod ego non puto in totum verum, nisi sit vsufructuarius. *Vide* DOMVS.

21. Si sine conuentione de pretio, conduxisti solitum

tum operas locare, debes ei soluere quantum talibus dari solet.

22. Alienum torquem locans, non tenetur pretium restituere, si eius dominus non fuerat locaturus. Quidam tamen dicunt teneri, saltem inquantum factus est locupletior; quod videtur probabile.

23. Conductio rei spiritualis ipso iure est nulla, vt & venditio.

CONGREGATIO, vide *Collegium, Respublica.*

1. CONGREGATIONES piæ, seu Confraternitates, possunt fieri sine auctoritate Superiorum.

2. Congregatorum collegialiter præualet sententia maioris partis, nisi Papa præsideat.

CONFESSIO, vide *Casus reseruatus, Contritio, Eucharistia.*

1. CONFESSIONIS præcepto non satisfacere qui non est dispositus ad Absolutionem, quidam aiunt, alii negant; quod videtur probabilius, modò integre confiteatur. *Vide ca. Quod quidam, de pœn. & remiss.* Quamquam etiam qui non integre confitetur, Ecclesiæ pœnas euadat, vt quidam probabiliter asserunt.

2. Potest differri Confessio vltra tempus præcepti, de sententia Confessoris, aut ex iusta aliqua causa.

3. Etsi quidam putant teneri ad Confessionem qui habet vsum rationis, scilicet cùm pudet malefacti, tamen Ecclesia non videtur obligare ante pubertatem.

4. Præcepto annuæ Confessionis satisfacit quis confitens quouis anni tempore; qui annus ex consuetudine Ecclesiæ incipit in Octaua Paschæ: quamquam

quam communicaturus in Pascha, si est in peccato mortali, tenetur iterum confiteri: itemque si est in articulo mortis, seu eius probabili periculo.

5. Probabilis est illa sententia, teneri statim confiteri, qui putat toto reliquo anno defuturum sibi Confessorem, aut qui possit à casu reseruato absoluere. Illud certissimum, qui non præmissa peccati mortalis Confessione communicauit, debere post communionem quàm primùm confiteri. Addunt & quidam, necessariò confitendum, cùm vix potest quis nisi confitendo euadere peccandi periculum: quod mihi non displicet; sed quia vulgo ignota obligatio, non est in vsu.

6. Si quis fictè, id est, non rite, confitetur, nempe sine dolore, aut proposito emendationis, sufficere postea solam illam fictionem confiteri, alij aiunt, alij probabiliùs negant.

7. Iteranda Confessio sine vllo dolore facta, aut sine proposito vitandi peccatum, aut ei qui non poterat absoluere, aut si scienter omissum aliquod peccatum mortale, aut quod tale esse putabatur, etsi cum dubio aliquo: secus est si putabatur non tale esse. Addunt quidam, etiamsi facta Confessori prorsus imperito, aut qui non omnia intellexit, aut si quid mortale per crassam vel ignorantiam vel obliuionem est omissum. Quæ ego non puto certa: sufficit enim postea confiteri per negligentiam omissa, aut quæ fortè Confessor non intellexerat.

8. Si quis apud eundem Confessorem iteret Confessionem, non est opus repetere peccata iam ei dicta, sed id solum quod Confessioni defuit.

9. Qui tenetur iterare Confessionem, si eius rei oblitus confitetur postea aliquoties peccata quæ facit, validæ sunt illæ Confessiones.

10. Qui ex iusta causa aliquod mortale peccatum in Confessione tacet, non tenetur confiteri iterum illa quæ dixit. Est autem causa iusta, non posse confiteri

fiteri illud, nisi audiat aliquis qui propè sit, vt in naui, vel hospitali; aut temporis angustia excludi, aut periculum damni notabilis si confitearis.

11. Abusus est non ferendus, nihil confiteri nisi interrogatum: nec est dispositus ad Absolutionem qui aliter non vult confiteri: est enim id velle tacere peccata de quibus non interrogabitur.

12. Mentiri in Confessione de peccatis venialibus, aut de aliàs confessis mortalibus, veniale solùm peccatum est, etiam si illa antea proposuisses apud te verè confiteri. Quòd si vnum solùm peccatum tale confitearis, & in eo mentiaris, aut si dicas te fecisse peccatum aliquod mortale quod non fecisti, probabilis est quorundam sententia, tunc peccari mortaliter, ob iniuriam factam Sacramento: quod ego tamen in totum non ausim affirmare; quid enim si quis simplicitate id faciat excusabili? Illud certum, posse in Confessione taceri peccata venialia, vel omnia, vel aliqua; non enim sunt de necessitate Confessionis, nisi fortè ex Regula aliqua Religionis: sed nulla talis obligat ad confitendum omnia venialia.

13. Nemo tenetur confiteri audiente tertio, aut per scripturam; etsi quidam putant teneri, qui aliter non potest, scripto aut nutibus confiteri, & in morte per interpretem: quod de nutibus quidem concesserim, de scripto & interprete non prorsus improbauerim, sed nec tamen condemnarim non facientem.

14. [redacted]

15. Debet quidem, qui potest, verbis confiteri: sed si causa subsit, potest etiam præsenti Sacerdoti peccata legenda tradere, etsi id quidam negant. *Vide* 30. *q*. 5. *Qualis*.

16. Qui delectatus est de peccatis præteritis aliàs

con-

confessis id solum oportet confiteatur, non autem exprimere quæ illa fuerint peccata. *Vide Tho. opusc.* 64.

17. Oportet confiteri speciem peccati, & numerum.

18. Ad declarandam speciem tui peccati, potes, si necesse est, declarare simul alienum, imò etiam cùm tibi id vtile est ad animæ salutem, aut illius, cuius sic fortè fama periclitatur; nam famæ præponenda salus: cùm autem tu potes dicere, potest & Confessor eisdem de causis interrogare. Hæc Doctorum Antiquorum doctrina; quæ tamen Neotericis quibusdam non placet, qui tacendum putant peccatum per quod alius infamatur, aut alioqui damnum notabile patitur, *Tabien. Circunst. n. 2. Rich. in 4. n. 21. Palud. ibid. Canus lect. 5. Caiet. Confess. 3. Pet. Soto relect. de integr. Confess. Nauar. de pœn. d. 5. in C. Consideret.* quod probabile quidem est, præsertim in periculo damni; sed quod ad infamiam attinet, placet mihi Antiquorum sententia.

19. Confitendam circunstantiam, quæ etsi peccati speciem non mutet, tamen multo grauiorem facit, aiunt quidam, *Marsil. Halens. Maior, Gabr., Canus, Ledes. Pet. Soto:* alij negant, *D. Th. Bonau. Duran. Palud. Adrian.* est certè cùm necesse sit confiteri: vt si quis furatus est centum aureos, non sufficit dicere solùm, Furatus sum; multum enim refert scire quantum acceperit.

20. Tametsi incestus specie non differant, aiunt quidam confitendum gradum, præsertim si primus est, vt cum parente aut germano. Vbi tamen quidam volunt sufficere, si solùm dicat fuisse factum in primo gradu, non nominando patrem aut fratrem; quod satis est probabile.

21. Temporis circunstantia non mutat speciem, etsi mutare quidam putent.

22. In furto & luxuria confitendum an factum sit in loco sacro, vel cum re sacra; & si effusus sanguis, an in loco sacro. Quòd si quis occidit, addendum etiam

etiam quidam putant fuisse cognatum, vel personam sacram; & si furatus, per vim etiam rapuisse; si sic res facta.

23. Volunt quidam etiam in peccato continuationem diuturnam confitendam, itemque frequentem eiusdem peccati repetitionem, seu relapsum: quod ego non puto necessarium, nec esse in vsu.

24. Odij in parentes circunstantiam putat Nauar. necessariò confitendam: Caiet. autem, si notabiliter offensus est benefactor, id etiam explicandum.

25. Feminam confitentem mentalem fornicationem, si virgo sit, etiam id dicendum, alij aiunt, alij negant: ego non puto ab ea requirendum an virgo est.

26. Peccatum fuisse cum filia confessionis, non est necessariò explicandum, etsi quidam putant: non est enim id incestus.

27. Nec si quis contra conscientiam peccauit, aut contra votum quod sæpe renouarat, ea renouatio particulariter exprimenda.

28. Diuinationes per diuersa non differunt specie: itaque sufficit dicere, se peccasse diuinatione, aut superstitione.

29. Confitendum scandalum, scilicet factum fuisse aliquid animo inducendi alium ad peccatum, vel tale fuisse, vt ad id occasionem daret; vt cùm factum est publicum.

30. Quidam putant, cùm vterque peccans est coniugatus, id exprimendum: itemque si omissa Missa cùm duplex esset Festum, aut violatum ieiunium cùm duplex Vigilia. Ego cum alijs sentio, sufficere illic dicere fuisse adulterium, hîc verò omissam Missam, vel ieiunium violatum.

31. Qui peccatum confessus, verbi gratia, fornicationem, oblitus est dicere fecisse se contra votum, postea sufficiet id solum dicere, omisso peccato; etsi quidam putent, etiam tunc peccatum exprimendum.

32. Na-

32. Nauar. ait, sufficere meretricem dicere se per tot annos fuisse omnibus expositam; sic enim satis intelligi quid fecerit. Ego verò non essem tam generali Confessione contentus.

33. Qui dixit se decem plus minùs peccata fecisse, si postea recordatur fuisse duodecim, non tenetur illa duo iterum confiteri: secus est si dixisset fuisse tantùm decem.

34. Qui cùm puer esset, ignorabat aliquid esse peccatum mortale, cùm postea aduertit, sufficit illud solum confiteri. *Sylu. Confess.* 1. §. 6. *Nau. c. Fratres, de pœn. dist.* 5. *n.* 82. *Adrian. Tabien. Soto.*

35. Potestas eligendi Confessorem non expirat morte concedentis.

36. Cùm periculosum est proprio Sacerdoti confiteri, aut alioqui iusta causa est ei non confitendi, posse sine eius licentia, petita tamen priùs, alieno confiteri, alij aiunt, *Palu. in* 4. *d.* 17. *q.* 3. *Gab. d.* 17. *q.* 2. *videtur Syl. Confess.* 1. *n.* 6. *& Nau. c. Placuit, de pœn. d.* 6. *n.* 144. alij negant; quæ mihi opinio tutior videtur, quanquam alteri multum fauet *ca. Placuit, de pœn. d.* 6. per quod, vtpote prius, limitandum est *ca. Omnis vtriusque*. Itaque factum non condemnarem, cùm præsertim credendum sit id Papæ placere, nunc maximè, cùm nemo potest Confessiones secularium audire nisi approbatus: quamquam & apud Religiosos locum potest suum habere quod dictum est, scilicet vt petita & non obtenta licentia, possint alij confiteri cùm causa subest.

37. Eadem sæpe confiteri, valet ad gratiæ augmentum, & pœnæ remissionem.

38. Confessori scienti peccatum tuum, sufficit dicere, Accuso me de illo peccato quod tu scis.

39. Potest quis pluribus simul Sacerdotibus confiteri.

40. Cùm quis in necessitate plures simul audit, potest simul absoluere, dicendo, Ego vos absoluo, &c.

41. Rustici qui bona fide confessi sunt, non expresso numero peccatorum, non sunt postea ab alio Confessore cogendi numerum omissum dicere, repetita Confessione; facilè enim deprehendi potest quid soleant facere: nec, si se putant bene confessos, de aliquo præteritæ Confessionis interrogandi, etiamsi Confessor putet aliquid necessarium defuisse.

42. Confessio integra habenda est, quam talem iudicat peritus Confessor: nec postea debet pœnitens quicquam confiteri, nisi certus sit nunquam se illud fuisse confessum.

43. Meretrices non comprehendũtur statutis Synodalibus excommunicantibus non confitentes aut non communicantes in Pascha: itaque tales nunquam denunciantur.

44. Non tenetur quis ob periculum obliuionis peccata scribere.

CONFESSOR, vide *Absolutio, Archipresbyter, Confessio.*

1. CONFESSOREM eligere potest, qui habet curam animarum, vt Parochus, & Prælatus Religionis exemptæ, & Vicarius Episcopi: item Cardinalis, & Decanus, & Archidiaconus. Potest & Cardinalis dare suæ familiæ Confessorem.

2. Familiæ Episcopi Confessor est Parochus proprius, vel Ecclesiæ Cathedralis; peregrinorum verò, & vagabundorum, & mercatorum, vel mercenariorum vagantium, Parochus loci, vel alioqui approbatus Confessor.

3. Nullus potest audire Confessiones secularium etiam sacerdotum nisi Parochus, aut qui fuerit ab Episcopo ad id approbatus. *Ex Trid. Concil.* Potest verò approbare Episcopus, etiamsi sit excommunicatus, denunciatus, aut suspensus, modò non sit depositus.

4. Qui-

4. Quidam putant, Doctorem vel Licentiatum in Theologia, vel Iure Canonico, ipso Iure censeri per Papam approbatum: quorum sententiam non ausim improbare.

5. Priuilegium dicitur esse Ordinis Prædicatorum, adeoque eorum erit qui habent communicationem priuilegiorum, vt semel approbatus ex ipsis Confessor vbique possit audire Confessiones, nec id posse prohibere aliquem Episcopum: quod ego, ob eius auctoritatem vnde accepi, facilè credo. Illud scio ex Bullis Pij Quinti, Religiosum ab aliquo Episcopo approbatum, non posse ab eodem iterum examinari, quòd si sit ex Mendicantibus, nec à successore. quod an sit postea validè reuocatum, aliorum iudicio relinquo: ego interim non puto, meæque opinioni existimo fauere decreta Congregationis Concilij, quam sæpe soleo citare. Scio & quosdam sentire, Religiosos ab aliquo Episcopo approbatos posse vbique audire Confessiones; sed id alij negant: ego nec faciendum dixerim, nec, si factum sit, improbarim: cur enim magis hîc quàm alibi possit audire, si est approbatus.

6. Semel alicubi approbatus potest vbique audire habentem facultatem eligendi Confessorem approbatum, & à quouis Parocho adhiberi ad audiendas suorum Confessiones.

7. Religiosi de licentia sui Prælati possunt confiteri cuiuis Sacerdoti, etiam non approbato, vt poterant ante Concilium Tridentinum: id enim in hoc nihil mutauit.

8. Sacerdotes seculares ex consuetudine confitentur cuiuis approbato.

9. Excommunicatus & suspensus à iurisdictione potest dare licentiam audiendi Confessiones, vel alteri confitendi, etsi quidam negent; solùm enim prohibetur ista per se exercere.

10. Quantum ad Confessionem, & commu-

nionem, & alia tibi vtilia, proprius Sacerdos est, vbi de præsenti habitas, nec potes commodè tuum adire. *Ex Sylu.* Quod mihi videtur valde notandum.

11. Qui dubitat an sit idoneus ad audiendas Confessiones, Superioris præcepto excusatur; non autem si sciat se ad id esse ineptum, seu insufficientem. Excusatur & imperitus si audit periti Confessionem, vel alicuius, tempore necessitatis, vt morientis, vel ab infidelibus capti, vel soliti confiteri solùm venialia.

12. Prælatus approbato prohibens audire Confessiones, non ideo facit inualidam Absolutionem, nisi ei auferat iurisdictionem.

13. Confessor non tenetur interrogare quem putat se priùs bene examinasse, etiamsi credat illum aliquid omittere; est enim sufficiens illa Confessio. Nec, si aduertat illum omittere aliquid quod probabiliter putet non esse peccatum mortale, tenetur illum monere, nisi res esset quam ille scire teneretur, aut esset peccatum in proximi damnum vergens: quamquam, si nulla ex monitione speratur vtilitas, relinqui potest in sua bona fide.

14. Si pœnitens nihil de peccatis cogitauit, non audiendus, nisi esset periculum mortis, aut putaretur damnum alioqui graue secuturum; tunc enim examinandus, & iuuandus.

15. Tenetur Parochus audire subditi Confessionem, nisi iusta causa impediatur: etsi quidam putant non teneri, nisi cùm ille confiteri tenetur.

16. Confessor Episcopi, vel Superioris exempti, potest in ipsum absoluendo, & dispensando, quicquid ille potest in subditos.

17. Habere ordinariè duos Confessores, alterum cui grauia dicas, alterum cui leuia, vt probus habearis, quidam dicunt esse peccatum mortale ob illusum

ſum Confeſſionem, ſecus verò eſſe ſi ſemel ac iterum fiat ob pudorem.

18. Sigilli Confeſſionis obligatio non eſt, vbi non eſt Confeſſio Sacramentalis, id eſt facta ad obtinendam Abſolutionem, aut alioqui cauſa ſalutis: quare tunc poteſt peccatum prodi Iudici legitimè interroganti, de quo tamen vide IVDICIALES ACTVS, & SECRETVM. Quòd ſi quis accedat animo peruertendi Confeſſorem, aut quærendi auxilium ad peccatum, prodi poteſt.

19. Cognito magno Reip. periculo per Confeſſionem, ſufficit generaliter monere vt caueatur: poteſt & is, cui paratum eſt malum, moneri, vt caueat tali loco & tempore, modò non ſit periculum vt prodatur pœnitens.

20. Tegenda omnia audita in Confeſſione, quorum reuelatione Confeſſio redderetur onerosa: itemque omnia peccata aliena in ea audita: denique quicquid pœnitens tegi voluit. debet & pœnitens tacere quod Confeſſor tegi voluit. Quidam tamen dicunt, non cadere ſub ſigillo id per quod peccatum nullum proditur.

21. Non eſt contra ſigillum, monere Superiorem de peccato quod ſcis ex Confeſſione ſolere committi, vt prouideat, verbi gratia, prohibendo acceſſum ad Monaſterium certarum perſonarum, modò ne prodatur quis in particulari, aut periculum ſit ne à Superiore per eam reuelationem deprehendatur.

22. Occultè corripere poſtea pœnitentem de auditis ab eo in Confeſſione, etſi eſt illicitum, ſed non contra ſigillum Confeſſionis: quamquam licere interdum indicat *ca. Sacerdos, de offic. Ord.*

23. Si duo Confeſſores eundem audiant, non poterunt poſtea inter ſe de illius peccatis loqui, niſi ille credatur boni id conſulere.

24. Reuelare aliquid leue Confeſſionis, modò ſit peccatum, quidam putant eſſe mortale; quod mihi du-

durum videtur.

25. Poteſt Cōfeſſor iurare ſe nihil ſcire, imò nihil ſe audiſſe tale in Confeſſione, ſubintelligendo, ſic vt dicere teneatur: eodemque modo poteſt pœnitens iurare ſe nihil aut nihil tale dixiſſe in Confeſſione.

26. Non eſt contra ſigillum dicere, Iſte mihi confeſſus eſt peccata ſua, vel, peccata venialia, modò nihil prodat in particulari; nec de publico peccatore dicere, Ille mihi confeſſus eſt ſuum peccatum; etſi id quidam negent.

27. Licet negare ſuffragium ad aliquod officium, ei quem ex Confeſſione ſcis non eſſe ad illud idoneum, imò & eius electioni reſiſtere, modò abſit periculum proditæ Confeſſionis.

28. Quem Epiſcopus ſola Confeſſione ſcit irregularem, debet petentem ordinare, niſi habeat aliquam cauſam negandi honeſtam, aut abſit periculum reuelatæ Confeſſionis, etiamſi ille putet ſe ob Confeſſionem repelli.

29. Nec in occulto licet vitare, quem per ſolam Confeſſionem ſcis excommunicatum.

30. Tenentur ad ſigillum quouis modo Confeſſionis conſcij; itaque & is à quo Confeſſor conſilium petiuit, & cui illicitè reuelauit, & Confeſſionis interpres: quamquam horum, quidam aiunt, non parem eſſe atque Confeſſoris obligationem, eſſe tamen obligatos ſuo modo.

31. Contra reum proditum reuelata Confeſſione, non poteſt procedi; tranſit enim illa notitia cum onere ſigilli.

32. Poteſt pœnitens dare licentiam reuelandi; poteſt & datam, cùm voluerit, reuocare.

33. Pœna reuelantis Confeſſionem, eſt depoſitio, & perpetua pœnitentia in Monaſterio.

34. Vſurarius publicus non eſt admittendus ad Confeſſionem, antequam det cautionem de reſtitutione vſurarum.

CONFIRMATIO, vide *Archiepiscopus*, *Baptismus*.

1. CONFIRMARE potest Episcopus, etiam in suo Palatio, aut alio loco honesto, & tempore interdicti, & post prandium.

2. Confirmans in sua Diœcesi etiam alienos concurrentes, non peccat; credendum enim gratum id esse proprio Episcopo.

3. Non potest Episcopus confirmare in aliena Diœcesi, sine licentia proprij Episcopi.

4. De quo dubitatur an sit confirmatus, confirmandus sub conditione, si non est confirmatus.

5. Non confirmandus perpetuò amens, nec infans ante septennium. Quidam tamen putant posse vtrumque confirmari; quin etiam expedire vt infantes confirmentur; & quidem debere, si sint morituri.

6. Chrisma oportet esse vnius anni; nam vetus comburendum in Ecclesia.

7. Balsamum est de necessitate præcepti; an verò sit etiam de necessitate Sacramenti, alij aiunt, alij negant.

8. Balsamum Indicum verè est balsamum.

9. Facienda vnctio in fronte, cum signo crucis, & inuocatione Trinitatis.

10. Omittere cereum, aut colaphum, non est peccatum mortale.

11. Non peccat mortaliter qui negligit confirmari, si absit contemptus.

12. Negligentia Episcopi notabilis in confirmando, mortale est peccatum.

13. Non est necesse præmitti ieiunium aut Confessionem.

14. In necessitate idem potest esse patrinus, qui fuit in Baptismo.

15. Patrinum oportet esse confirmatum. *Ca. In Baptismate, de Consec. d. 4.*

16. Nec in necessitate quidam volunt licere tenere filium aut fratrem: cum quibus ego non sentio.

17. Ligandam frontem donec siccetur vnctio, nec lauandam per septem dies, quidam aiunt. At solent Episcopi ministri eam statim tergere; quare etiam postea lauari potest, si opus sit.

CONIVX, vide *Matrimonium.*

CONSCIENTIA, vide *Dubium.*

CONSECRATIO, vide *Benedictio, Calix.*

1. ECCLESIA quolibet die potest consecrari. *Vide de Consec. Eccles. ca. 2.*

2. Ecclesia consecranda ab Episcopo proprio, vel ab alio de illius licentia.

3. In Ecclesiæ consecratione oportet Missam celebrare: sufficit autem quòd Presbyter celebret. *Vide glo. ca. Omnes, de Consec. d. 1.*

4. Consecrationem Ecclesiæ, aut Altaris, aut virginum, solus Papa potest simplici Sacerdoti committere. *Vide glo. de Consec. d. 4. Omni tempore.*

5. Consecratur virgo die dominico, & festo solemni, & in necessitate quouis die, idque à solo Episcopo: sed velum continentiæ dat etiam Presbyter.

6. Possunt consecrari etiam pollutione voluntaria corruptæ, dicuntur enim vulgò virgines: puto etiam posse corruptas occulto stupro, nam etiam tales virgines putantur; nec peccatum suum tenentur prodere.

7. Consecrandus Episcopus die Dominico, & intra menses tres à sua confirmatione.

CON-

CONSENSVS, vide *Capitulum, Contractus.*

1. TACENS habetur pro consentiente, in ijs quæ sine eius consensu fieri non possunt.

CONSERVATOR.

1. CONSERVATOR, id est Iudex datus à Papa ad defendendum aliquem contra apertas iniurias, potest cogere per Excommunicationem brachium seculare ad se adiuuandum.

CONSILIVM, vide *Restitutio.*

1. CONSILIVM sequi tenetur, qui iubetur facere de consilio, aut secundùm consilium, non autem si petere tantùm aut facere cum consilio. *Vide ca. 1. Ne sed. vac. libro 6.*

2. Si is cuius consilio faciendum est, aut dare non vult, aut est absens, procedi potest ad actum, si est periculum in mora.

3. Consilium à se datum reuocans non tenetur, secundùm quosdam, de damno secuto, *Nau. l. 3. c. 4. n. 27. citat Med. cod. de rest. q. 7.* si tamen non persuadet, tenetur monere illum cui paratur damnum, vt caueat. Quidam tamen aiunt, semper de damno teneri suo consilio facto, si non persuasit dum reuocaret, quia verè damni causa est: aliud verò longè esse in mandato quod sufficit reuocare; postea enim non potest dici damnum datum ex mandato.

CONSVETVDO, vide *Lex.*

1. CONSVETVDINEM generalem habentem vim legis, non potest Episcopus abrogare, vt nec Ius commune.

2. Consuetudo immemorabilis habet vim legis & priui-

priuilegij, & facit præsumi iustum titulum.

3. Consuetudo rationabilis: si est contra Ius, præscribit quadraginta annis: si autem est præter Ius, decem. Quidam tamen dicunt, rationabili consuetudine non solùm contra Ius Ciuile præscribi decem annis, sed & contra Canonicum, Papa sciente, & non contradicente: quod mihi magis probatur; cur enim tam longa consuetudine non dicatur lex abrogata? Nec mihi satisfacit illorum responsum, per decem quidem annos non receptam legem non ligare; at vbi recepta est, opus esse per quadraginta non fuisse in vsu: nec enim video cur lex à principio non recepta per annos decem, nihilominus ligare debeat, aut cur ad receptæ abrogationem quadraginta opus sit. Hæc à me probabiliter dicta, doctiorum tamen, vt & reliqua omnia mea, submitto iudicio.

4. Consuetudo non obligat, nisi id intendat qui potest legem condere: quod præsumitur cùm est immemorabilis, aut saltem annorum quadraginta.

5. Consuetum dicitur, seu solitum, quod bis factum est.

CONTRACTVS, vide *Culpa*, *Debitum*, *Depositum*, *Obligatio*.

1. CONTRACTVS in quo seruatur Ius naturale, validus est, etiam si desit Iuris humani solemnitas, nisi lex irritet non solùm contractum, sed etiam dominij translationem, vt à pupillo: cui tamen Iudex illam per sententiam rem attribuerit, licitè illam tenet.

2. Contractus minoris validatur iuramento, si sit doli capax: quidam tamen requirunt ætatem pubertatis.

3. Contractus maioris cum minori tenet, si minor voluerit.

4. Con-

4. Contractus qui communiter fit, & est Reip. vtilis, condemnari non debet, nisi apertè constet esse illicitum, cùm præsertim Resp. ex potestate quam habet in bona communia, credenda sit supplere si quid alioqui tali contractui desit.

5. Si dictum est in contractu, vt fiat aliquid secundùm alterius partis arbitrium, æstimanda res est secundùm arbitrium boni viri.

6. Inductus dolo ad contractum spiritualem, vt Religionem, vel matrimonium, tenetur; nisi dolus eiusmodi sit, vt eo etiam prudens decipi posset: tunc enim putandum defuisse omnino voluntatem contrahendi. In temporalibus verò inualidus est contractus, si ei dolus causam dedit.

7. Contractus quiuis factus ex metu iniustè ad id incusso, inualidus est.

8. Post contractum donationis statim possunt conditiones apponi quas voluerit donator.

9. Contractum celebratum inter ludentes aleis prohibitis, ius irritat.

10. In contractu qui Italicè dicitur *Scommessa*, Hispanicè *Aposta*, Latinè *Sponsio*, cùm scilicet de re aliqua alius ait, alius negat, proposito pretio ei qui deprehendetur verum dixisse, non tenetur restituere qui rem certò sciebat, si dolus abfuit.

11 Consensus qui actui defuit, potest post aliquod tempus adhiberi, & illum validare.

12. Contractus subditorum potest Princeps ex causa dissoluere.

13. Cùm permutantur res inæqualis valoris, quæ sunt in diuersis locis, censentur permutantes donare quod excedit.

14. Tempus longum facit præsumi contractui adhibita omnia necessaria, etiamsi in instrumento non exprimantur.

15. Ex contractu præcessoris facto nomine dignitatis, tenetur qui in ea successit.

16. Contractus non irritatur ex eo, quòd in Ecclesia celebretur.

17. Conditio contra substantiam actus posita à principio per vtrumque contrahentem, vitiat contractum. Quòd si non talis sit, sed sit impossibilis, aut turpis, in spiritualibus quidem reijcitur, in temporalibus communiter vitiat.

18. Pactum de non reuocanda donatione, etiam ob ingratitudinem donatarij, non valet, etiamsi firmetur iuramento, quia est contra bonos mores; etsi quidam putant firmari iuramento. At communis est opinio, pactum contra bonos mores nec iuramento firmari.

19. Pacto seruiendi per annum obligatus, si ægritudine per tempus aliquod impeditur, non tenetur supplere, sed stipendium minuere.

20. Pactum de non recuperando pignore, si præfixo tempore debitum non soluatur, non valet, nisi firmetur iuramento, aut pignus non plus valeat quàm debitum, aut fiat ratione pœnæ. *Vide glos. cap. 7. de pignor.*

21. Pactum de certa summa soluenda pro verisimili interesse, vel periculo, siue sequatur id, siue non, licitum est. *Valent. Compend. de contract. q. 5. Pet. Nau. l. 3. c. 2. n. 111. 112. Tabien. Vsura 12. Angel. Vsura 1. §. 37.*

22. Pactum iuratum non tollitur per clausulam generalem dicentem, Non obstantibus quibuscunque.

23. Pactum de futura successione etiam iuramento firmatum, non valere, quia aufert testandi libertatem, quidam aiunt, alij negant: ego valere puto in conscientia; est enim velut donatio quædam causa mortis, seu cum conditione vt habeat effectum post mortem.

CON-

CONTRITIO, vide *Confessio*, *Peccatum*.

1. CONTRITIO est dolor de peccato, quia sit eo offensus Deus.

2. Conteri tenetur quisque in actu requirente statum gratiæ, adeoque in Sacramentorum ex officio administratione; itemque in mortis articulo.

3. Qui se mallet mortuum fuisse, quàm Deum offendisse, videtur contritus.

4. Attritio, id est imperfectus de peccato dolor, sufficit cum Sacramento Pœnitentiæ ad gratiam impetrandam. *Vide Concil. Trid. Sess. 14. c. 4.*

5. Dolor sufficiens est cum Sacramento, dolere quòd non satis doleas; itemque displicentia de peccato, cum proposito cauendi, etiamsi displiceat ob timorem pœnæ, aut peccati turpitudinem, modò adsit spes veniæ.

6. Non requiritur ad singula peccata singularis dolor, sed sufficit vnus de omnibus peccatis dolor.

CONTVMELIA, vide *Iniuria*.

1. OMNES contumeliæ, id est iniuriæ publicæ contra honorem, eiusdem sunt speciei; itemque omnes detractiones, id est occultæ contra famam iniuriæ.

2. Contumelia ex genere grauior est furto: potest tamen furtum ex quantitate grauius esse.

CORREPTIO, vide *Denunciatio*, *Iudiciales actus*.

1. CORRIPERE tenetur quisque proximum de peccato quod certò scit esse mortale, si potest sine suo graui damno, & credat profuturum, nec illum sine correptione emendandum, estque tempus

corripiendi opportunum.

2. Omittere correptionem, ferè semper veniale peccatum est. *Vide Aug. 1. ciu. ca. 9.* In Prælatis tamen, quorum maior est obligatio subditos corripiendi, facilè potest esse mortale, si ex negligentia aut timore correptionem necessariam omittant.

3. Corripere publicè peccantem publicè, ferè non tenetur, qui non est peccantis Superior.

4. Denunciare peccantem Superiori non oportet, si non speretur ex eo correctio, aut si correptio sufficiat ad emendationem, aut si quis videat patrem suum peccantem.

5. Potest quis ante correptionem Prælato denunciare, si peccatum est publicum, aut in damnum tertij, aut alioqui Reip. perniciosum, vel Communitati, aut Prælatus vir prudens & probus. *Vide Tho. 2. 2. q. 33. & quolib. 11. q. 13. & 4. d. 19.*

CREDERE, vide *Fides*.

CRIMEN.

1. CRIMEN læsæ maiestatis non incurrit, qui non est Principi subditus.

CVLPA.

1. CVLPA lata dicitur, quam homines communiter vitare solent; leuis, quam diligentes; leuissima, quam diligentissimi.

2. Si contractus fit in fauorem vnius solùm, tenetur is de culpa etiam leuissima. *Rosel. Restit. 12. §. 1. Arag. 2. 2. q. 62. a. 2. Salon ibid. a. 6.* alter verò solùm de dolo: si autem in fauorem vtriusque, vterque tenetur de leui. Ita Nauar. cum Iureconsultis, quod ego seruandum puto in Foro exteriori: alioqui in conscientia nemo tenetur nisi de culpa lata, seu mortali.

Soto

Soto 4. q. 7. a. 2. *Tolet*. l. 5. c. 18 nisi aliud sit conuentum, aut res esset eiusmodi, quæ exactam requireret diligentiam, & per negligentiam læsa esset: quamquam in ijs multum potest prudentia, & æquitatis ratio, quid sit agendum, decernere.

CVRATOR, vide *Minor*.

1. CVRATOR, & tutor, tenentur ad damnum culpa sua eueniens. Quòd si, cùm tenerentur, negotiari omiserunt, possunt pupilli ab eis accipere quinque pro centum.

2. Tutor non impeditus causa iusta, tenetur cum Notario quàm primùm facere Inuentarium.

3. Mater per transitum ad secundas nuptias desinit esse tutrix, itemque per vitam incontinentem.

CVRATVS, vide *Parochus*.

CVRIOSITAS, vide *Diabolus*.

1. MORTALE peccatum est, velle videre id, aut scire, cuius visio, aut scientia, in periculum peccandi mortaliter inductura creditur.

CVSTOS, vide *Restitutio*.

1. CVSTOS de damno tenetur, quod non impedit cùm possit.

2. Cùm fures à culpa excusantur ob necessitatem, potest custos dissimulare.

DEBITVM, vide *Beneficium*, *Contractus*, *Ecclesia*, *Hæreditas*, *Mutuum*, *Restitutio*.

1. DEBITVM soluendum æstimatione monetæ temporis contractus.

2. Qui debet monetam certi metalli, in ea soluat, vel eius æstimationem in tempore solutioni præfixo.

3. Si debitæ pecuniæ mutata est materia vel pondus, soluenda est æstimatio temporis contractus: quòd si solum pretium mutatum, ante moram prodest id & nocet creditori, nisi aliud sit conuentum; post moram verò soluenda est æstimatio temporis quo solui debuit. Quidam tamen dicunt soluendam maximo pretio quo valuit post moram.

4. Res in specie debita missa ad eius dominum per hominem vulgò fidelem habitum, domino perit: quòd si mittens mala fide possidebat, ei perit; quia fuit in mora. Perit etiam domino si apud debitorem perit ante moram sine eius culpa dante causam interitui.

5. Pecunia debita perit creditori qui eam tempore opportuno oblatam noluit recipere, & deposita est apud honestam personam: item si absente creditore consignata est Iudici, vel, deficiente Iudice, honestis personis.

6. Qui non est soluendo, & exigente creditore flagellatur à Iudice, postea nihil debet.

7. Probabile est quod quidam dicunt, Neminem teneri soluere id, cuius soluti lex repetitionem concedit, nisi iurasset soluere.

8. Debetur publicum salarium seu stipendium integrum

tegrum Potestati, Aduocato, Assessori, & Doctori, etiamsi ante finem statuti temporis moriantur: at salarium talibus promissum à priuata persona, solùm pro rata debetur.

9. Ad debita tenetur heres, (non autem vsufructuarius, nisi huic fuisset relicta tertia aut quarta pars sub nomine hæreditatis, tunc enim pro rata teneretur; secus esset si bonorum nomine, & non hæreditatis) tenetur etiam hæres ad legata, & ad vota realia defuncti, *De Graff. l. 2. c. 22. n. 10. Nau. c. 12. n. 80. Bapt. Corr. q. 291.* itemque iuramenta realia.

10. Debitum alicui ex promissione, vel iuramento, non debetur hæredibus eius, si is qui promisit, in illius tantùm personam intendebat.

11. Si res debita perinde fuerat apud dominum peritura, nec antea ei vtilis futura, liberatur debitor: secus est si illud dubium sit, & iste fuit in mora. *Lopez c. 95. Roscl. Restit. 16. §. 2. Pet. Nau. l. 4. c. 1. n. 23.*

12. Debitor morosus tenetur de damno & lucro cessante, vsurarius tamen solùm tenetur de damno: illud verò quod dictum est de lucro cessante, intelligunt quidam solùm postquam creditor monuit velle sibi solui etiam id.

13. Qui furatus est pecuniam, solum eius valorem debet, non autem quod ex eius negotiatione aut permutatione lucratus est, nisi creditor itidem fuisset lucraturus. *Berard. p. 2. c. 8. n. 26. Beja casu 1. 22. Ma. a. 81. Tolet. l. 5. c. 22. Pedraz. Præc. 7. d. 14.*

14. Si pecuniam debitam non habens offert rem meliorem, tenetur creditor accipere.

15. Potest creditor petere debitum ante tempus à debitore suspecto.

16. Debitum viri nolentis soluere, posse vxorem soluere, etiam illo prohibente, Nauar. ait: quod mihi probatur.

17. Soluens creditori sui creditoris, liberatur in conscientia.

18. Cùm

18. Cùm debitor tenetur creditorem adire, sufficit illum quærere vbi solet conuersari.

19. Debitum filio-familias soluens sine consensu patris, aut minori sine consensu tutoris, non liberatur nisi sit in illorum vtilitatem conuersum. Ita Sylu. Ego puto in conscientia liberari, si illi erant creditores, adeoque debitæ rei domini.

20. Si pro nolente soluere, cùm deberet, soluisti, tenetur ille tibi.

21. Pro debito à te post annum soluendo, potes nunc minus soluere sic volenti creditori: est enim id velut emere rem futuram, quæ minùs valet quàm si præsens esset. Ita Nauar. & quidam alij: quod Sotus & alij quidam negant licere. mihi non videtur illicitum, si quis ab aliquo alio debitum post annum soluendum emat à creditore minori pretio. *Nau. c. 17. n. 231. Caiet. de vsu. sub fin. Boninsig. Tract. de empt. & vendit. dicit se non audere damnare hanc opinionem.* nec apparet cur non liceat idem ipsi debitori facere; quamquam certè aliquid videtur interesse, vt mirum non sit quibusdam improbatum: ego faciendum non probarim, factum non improbauerim.

22. Debitum tibi, si non potes aliter commodè recuperare, potes clàm tollere, *Cord. in Sum. q. 99. & 111. Tabie. Restit n. 31. Angel. Furtum, §. 40. Nau. c. 17. n. 107.* & postea iurare te non accepisse, scilicet illicitè.

23. Si creditor est in eadem necessitate cum debitore, reddendum ei id cuius non fuerat translatum dominium. Putant & quidam etiam aliud debitum quoduis reddendum, nisi extrema sit debitoris necessitas: in qua, etiamsi antea iurasset se redditurum, non teneri; intelligebatur enim, nisi extrema opprimeret necessitas. *Soto l. 4. q. 7. a. 1. Angel. Furtum. §. 36. Rosel. Restit. 1. §. 1. & citat Scotum in 4. d. 15.*

24. Qui mala fide accepit, aut fuit in mora restituendi, tenetur reddere, nisi maius damnum patiatur reddendo nunc, quàm creditor non recipiendo.

25. Bo-

25. Bonæ fidei debitor non tenetur mutare statum ad soluendum rem non in specie debitam, etiamsi creditor statum mutare cogatur si non soluatur; melior enim est conditio possidentis.

26. Non debet debitor pati soluendo, quod creditorem velle eum pati æquum non est.

27. Genuensium debitorum mos, sic cum creditoribus componentium, vt minori summa contenti sint, liberat eos etiam ad pinguiorem fortunam venientes, etsi quidam id negant. Sufficit autem, *secundùm Nauar.*, maiorem creditorum partem sic esse contentam, vt minori parti, quæ reclamauit, non plus soluatur quàm ceteris: tenentur enim & hi stare conuentione maioris partis.

DEBITVM CONIVGALE, vide *Matrimonij impedimenta, Votum.*

1. REDDENDVM coniugi debitum, etiamsi ille petendo peccet, vt quando fecit votum continentiæ, etiam de consensu coniugis. *Couar. p* 2. *c.* 3. *n.* 6. *Ha'ens. p.* 2. *q.* 147. *memb.* 3. *ad* 3. etsi quidam dicunt, non teneri reddere; alij, nec posse.

2. Potest, qui non vouit, petere debitum ab altero, qui etiam se consentiente vouit continentiam. Quòd si communi consensu vterque vouit, neuter petere potest, aut reddere: quamquam reddere posse quidam dicunt, nec improbabiliter. Videtur autem aliis pertinere dispensationem ad Papam, tanquam votum absolutum continentiæ: quod mihi non videtur, sed posse Episcopum dispensare.

3. Cùm vterque vouit non petere, possunt copulari, non petendo tamen, cùm alter intelligit alterum, si posset, petiturum. *Ex Nauar.*

4. Contrahens matrimonium post votum castitatis, non potest vnquam petere, nisi in gratiam coniugis, (est enim id quoddam reddere) aut dispensante Epi-

Episcopo. Quidam tamen aiunt, sola prima vice petentem peccare, postea verò licere ob statum matrimonij: quod mihi de viro non videtur improbabile: fieret enim alioqui magnum vxori præiudicium, si ipsa cogatur semper petere. Illud certum, post votum non contrahendi matrimonium, posse, qui contraxit, debitum petere, & qui post votum Religionis matrimonium consummauit.

5. Copulam, si fiat ad vitandum in se fornicationis periculum, esse peccatum veniale, alij aiunt, alij probabiliùs negant: certè ad vitandum in coniuge, non est; item si fiat ad vitandum morbum; est verò, si fiat causa sola voluptatis.

6. Copulari ante benedictionem, aut nullum, aut leue peccatum est, (etsi quidam mortale esse putant) quin etiam expedit, si multum illa differatur.

7. Dubitans an sit validum matrimonium, reddat debitum, *Med. cod. de rest. q. 17. Couar. p. 2. de spons. c. 7.* §. 2. *n.* 8. & si post inquisitionem diligentem adhuc dubitat, petere etiam potest. *Vide ca. 44. de sententia Excommunicationis, & Sotum l. 4. q. 5. a. 14. & Lopez q. 377.*

8. A coniuge adultero, vel adultera, etiam publicè, licet petere, & etiam reddere. Potest & adulter & adultera à coniuge petere: sed is potest negare, nisi etiam ipse sit adulter, aut causa adulterij coniugis.

9. Non tenetur coniux intra duos menses debitum reddere, si velit de statu Religionis assumendo deliberare. *Vide ca. Ex publico, de conuers. coniug.*

10. Reddendum debitum coniugi, cùm apparet periturum, nisi pudore impediretur.

11. Tempore menstrui debitum petere, aut reddere, quidam mortale peccatum putant: quod alij probabiliùs negant.

12. Copulam in loco sacro mortale esse peccatum, etiam

etiam reddentis, quidam aiunt: ego etiam petitionem puto aliquando posse à mortali excusari, vt si fiat ad vitandum peccati periculum, aut alia iusta causa.

13. Qui coniugis cognatum in primo vel secundo gradu cognouit, non potest debitum petere, (potest verò petere alter coniux, & petenti negare) nisi dispenset Episcopus, aut ignorauerit esse cognatum, aut per vim cognouisset. Quidam tamen dicunt, si petat, non peccare mortaliter: quod ego non admiserim in sciente Ecclesiæ prohibitionem.

14. Nullus copulæ modus, si fiat in vase debito, id est intra vxoris pudenda, est peccatum mortale, nec si fiat in festo, aut quouis alio tempore, aut cum vxore grauida.

15. Excusat à reddendo debitum, periculum morbi: quòd si est infectionis etiam periculum, licebit non solùm thoro, sed etiam cohabitatione separari.

16. Coniugi amenti potest alter debitum reddere; sed non tenetur, quia non liberè petit.

17. Inchoatam copulam omittere ante seminationem, non est mortale, nisi sit in alterutro ex eo periculum pollutionis.

18. Non est mortale non reddere sæpissime & molestè petenti, moderatè enim petendum; aut sic petenti, vt non intendat ad mortale peccatum obligare; aut quia plures iam sunt filij, quàm vt ali possint à parentibus. In omnibus tamen dictis casibus excipiendum, nisi in petente esset alioqui periculum incontinentiæ.

19. Debitum petere nocte manè communicaturum, peccatum est, sed non mortale.

DECIMAE.

1. DECIMAE non debentur, vbi non est eius rei consuetudo: & quidem personales, id est ex lucro

lucro industriæ, nullibi ferè sunt in vsu.

2. Decimas non debet Clericus ex fructibus Ecclesiæ, nec ex patrimonio, si Ecclesię seruiat cui debentur decimæ: standum tamen consuetudine præscripta in ijs & similibus.

3. Si de prædio dotetur Ecclesia, non ideo liberatur ab obligatione soluendi decimas, quas solebat alteri Ecclesiæ.

4. Decimæ animalium pars debetur Parochiæ propriæ, pars ei vbi pascunt, nisi aliud sit in more positum.

5. Non soluens decimas ob iustum impedimentum, potest absolui, *secundùm Nauar.*, non obstante Concilio Tridentino.

DEGRADATIO, vide *Depositio*, *Hora Canonica*.

1. DEGRADATVS Clericus (quod fit ob crimen grauissimum) priuatus est executione Ordinis, & beneficio, & priuilegio Clericali: itaque potest per Iudicem secularem puniri; nec, qui eum percutit, est excommunicatus.

2. Degradatus, à solo Papa restituitur.

3. Non solet degradari nisi qui est in sacris: potest autem degradari quicunque in crimine aliquo est incorrigibilis.

DELECTATIO MOROSA, vide *Luxuria*, *Peccatum*.

DELEGATVS, vide *Gratia*.

1. DELEGARE potest quiuis Ordinarius, id est habens potestatem ordinariam, & dare potestatem subdelegandi. Potest etiam delegare delegatus Principis, nisi ei committatur nudum ministerium,

rium, & non ipsa potestas; & subdelegatus delegati Papæ; itemque Vicarius Prioris seu Guardiani absentis, est enim velut Ordinarius; & Vicarius Episcopi generalis; denique is cui tacitè id concessit qui delegauit.

2. Potest Prælatus delegare priuilegium quod habet ratione officij absoluendi subditos, & cum eis dispensandi.

3. Delegatio non expirat delegante excommunicato, aut suspenso, nec ipso mortuo, si est data ad eius beneplacitum: alioqui & mortuo ipso & amoto expirat, nisi iam causa esset incepta.

4. Ante certificationem de reuocatione non expirat reuocata à delegante delegatio.

DELICTVM, vide *Crimen*, *Peccatum*.

DENVNCIATIO.

1. DENVNCIARE iussus per edictum generale intra certum tempus, si non fecit, tenetur quàm primùm potest, nisi post illum terminum sciuisset. *Vide* EXCOMMVNICATIO.

DEPOSITIO.

1. DEPOSITVS retinet priuilegium Fori & Canonis. *Vide* EXCOMMVNICATIO.

2. Depositione digna sunt, stuprum, incestus, adulterium, & omnia adulterio maiora, (quin etiam *cap. Peruenit*, *d.* 59. indicat sufficere fornicationem) item furtum, periurium, homicidium, etiam solo consilio vel hortatione factũ, & omne crimen inducens irregularitatẽ: denique quiduis enorme Iudicis arbitrio.

3. Depositus sine degradatione per Episcopum, ab eodem potest restitui. Quidam tamen addunt, nisi ob crimen sit depositus maius adulterio.

DEPOSITVM, vide *Commodatum.*

1. DEPOSITVM vel commodatum missum per hominem habitum fidelem ad dominum, ei perit: item si pereat apud depositarium, vel commodatarium, sine culpa ad illius interitum aliquo modo ordinata, aut si perinde apud dominum fuisset periturum.

2. Deposita apud te, vel commodata, causa solius deponentis, in periculo postponenda sunt tuis omnibus; si verò causa vtriusque, tuis æqualibus; si tua causa solùm, tuis pretiosioribus. Offerre quidem aliena periculo pro tuis non potes; sed tua seruare neglectis, eo modo quo dictum est, potes, si ea cum tuis simul seruare non possis.

3. Ecclesia tenetur de deposito apud Sacristam, si iste deputatus erat ad custodiam depositorum, non autem si solùm erat deputatus ad Sacristiæ custodiam.

4. Potest in conscientia & depositum & commodatum pro debito detineri, quicquid sit de Foro exteriori.

5. Pactum quòd depositarius de dolo non teneatur, non valet.

6. Depositum dandum fisco, si ei omnia deponentis bona sunt adiudicata, ait Nauar. Ego ei, qui deposuit, restituendum crediderim, quod ad Forum conscientiæ attinet, nisi id Iudex prohibuisset.

7. Depositarius reddens depositum familiari deponentis liberatur; non liberatur autem si rem pretiosam dedit, leuiter credens signum aliquod afferenti.

8. Res vsu consumptibilis deposita, fit mutuum simul ac depositarius vti incipit de voluntate deponentis.

DETRACTIO, vide *Contumelia*.

DIABOLVS.

1. CVM diabolo non licet colloqui, aut agere, nisi vt cum hoste: cum eo tamen colloqui in arreptitijs seu dęmoniacis vanè & curiosè, veniale solùm peccatum est. Nec illicitum est ab eo aliquid interrogare, solùm ad aliorum vtilitatem, modò absit societatis cum illo aut familiaritatis animus: nam amicitia cum eo quæuis, mortale est peccatum.

DIMISSORIAE.

1. DIMISSORIAE litteræ validæ sunt etiam Episcopo mortuo.

2. Non possunt autem dari à Capitulo sede vacante, nisi post annum, aut si quis ob beneficium cogatur ordinari. *Ex Concil. Trid.*

DISCERE, vide *Fides*.

DISPENSATIO, vide *Confessor*, *Episcopus*, *Excommunicatio*, *Gratia*, *Iuramentum*, *Matrimonium*, *Ordo*, *Votum*.

1. IN dubio an res egeat dispensatione, potest Episcopus declarare non egere, vel ad cautelam dispensare, secundùm quorundam probabilem sententiam.

2. Cùm subest causa dispensandi, videtur peccare Prælatus, qui potest, si non dispenset.

3 Data facultas dispensandi, intelligitur si sit causa legitima.

DEPOSITVM, vide *Commodatum.*

1. DEPOSITVM vel commodatum missum per hominem habitum fidelem ad dominum, ei perit: item si pereat apud depositarium, vel commodatarium, sine culpa ad illius interitum aliquo modo ordinata, aut si perinde apud dominum fuisset periturum.

2. Deposita apud te, vel commodata, causa solius deponentis, in periculo postponenda sunt tuis omnibus; si verò causa vtriusque, tuis æqualibus; si tua causa solùm, tuis pretiosioribus. Offerre quidem aliena periculo pro tuis non potes; sed tua seruare neglectis, eo modo quo dictum est, potes, si ea cum tuis simul seruare non possis.

3. Ecclesia tenetur de deposito apud Sacristam, si iste deputatus erat ad custodiam depositorum, non autem si solùm erat deputatus ad Sacristiæ custodiam.

4. Potest in conscientia & depositum & commodatum pro debito detineri, quicquid sit de Foro exteriori.

5. Pactum quòd depositarius de dolo non teneatur, non valet.

6. Depositum dandum fisco, si ei omnia deponentis bona sunt adiudicata, ait Nauar. Ego ei, qui deposuit, restituendum crediderim, quod ad Forum conscientiæ attinet, nisi id Iudex prohibuisset.

7. Depositarius reddens depositum familiari deponentis liberatur; non liberatur autem si rem pretiosam dedit, leuiter credens signum aliquod afferenti.

8. Res vsu consumptibilis deposita, fit mutuum simul ac depositarius vti incipit de voluntate deponentis.

DETRACTIO, vide *Contumelia*.

DIABOLVS.

1. CVM diabolo non licet colloqui, aut agere, nisi vt cum hoste: cum eo tamen colloqui in arreptitijs seu dęmoniacis vanè & curiosè, veniale solùm peccatum est. Nec illicitum est ab eo aliquid interrogare, solùm ad aliorum vtilitatem, modò absit societatis cum illo aut familiaritatis animus: nam amicitia cum eo quæuis, mortale est peccatum.

DIMISSORIAE.

1. DIMISSORIAE litteræ validæ sunt etiam Episcopo mortuo.

2. Non possunt autem dari à Capitulo sede vacante, nisi post annum, aut si quis ob beneficium cogatur ordinari. *Ex Concil. Trid.*

DISCERE, vide *Fides*.

DISPENSATIO, vide *Confessor*, *Episcopus*, *Excommunicatio*, *Gratia*, *Iuramentum*, *Matrimonium*, *Ordo*, *Votum*.

1. IN dubio an res egeat dispensatione, potest Episcopus declarare non egere, vel ad cautelam dispensare, secundum quorundam probabilem sententiam.

2. Cùm subest causa dispensandi, videtur peccare Prælatus, qui potest, si non dispenset.

3 Data facultas dispensandi, intelligitur si sit causa legitima.

4. Ad diſpenſandum ſufficit putari cauſam eſſe rationabilem.

5. Quod *Seſſ.* 22. *Trid. Conc. ca.* 5. dicitur, non valere diſpenſationem Papæ vſque ad notitiam Ordinarij, intelligo de data in Foro exteriori.

6. Gratia ſeu poteſtas diſpenſandi non expirat morte concedentis: at mandatum ſeu commiſſio particularis cum aliquo diſpenſandi, expirat ſi res eſt integra, vt quidam aiunt. At ego puto cum alijs, cui data eſt poteſtas diſpenſandi cum aliquo, quia gratia quædam eſt, non expirare: quin etiamſi Epiſcopo data ſit, illo mortuo manere in Capitulo.

7. Diſpenſandi poteſtas eſt fauorabilis, & extendenda, (quamuis ipſa diſpenſatio ſit odioſa, quia contra Ius) adeoque extenditur ad caſum in quo eadem ratio, aut maior. Itaque qui poteſt in affinitate, poterit in publica honeſtate, ſi fortè, cùm data eſt facultas, errore putabatur eſſe affinitatis impedimentum, cùm eſſet publicæ honeſtatis. Non tamen ideo abſolutè, qui poteſt in maius, poteſt in minus, niſi in caſu, vt dictum eſt, ex præſumpta concedentis voluntate; quod præſumi poteſt, cùm rationabile eſt. Qui autem poteſt legitimare natum ex adulterio, poteſt etiam ſi ſit ſimul ex inceſtu natus: in materia enim fauorabili veniunt miſta ſub ſimplici.

8. Qui facit ſcienter id vbi eſt opus diſpenſatione, cenſetur diſpenſare, ſi poteſt: vt cùm Prælatus dat licentiam ad id quod non poteſt ſine eius diſpenſatione fieri.

9. Epiſcopus poteſt diſpenſare in ijs, in quibus homines ſæpe indigent diſpenſatione, vt ieiunijs, feſtis, & eiuſmodi à Iure ſeu lege Papæ prohibitis: item cùm materia eſt leuis.

10. Diſpenſatio valet, etiam tacito eo, quod ſi fuiſſet expreſſum, fuiſſet quidem diſpenſatum, etſi non tam facilè: & regulariter, quod lex non iubet exprimi, ſi taceatur, non nocet. nocet tamen, *ſecundùm*

Nauar.

Nauar., tacere fraudem factam ad impetrandum faciliùs dispensationem. Itaque valet dispensatio super cognatione, etiam tacito quòd se carnaliter cognouerunt: & idem est, si post impetratam, sed nondum datam per eum cui fuerat commissa, se cognouerunt, & isti interroganti iurarunt se non cognouisse; non enim tenentur ei occultum peccatum prodere. Quòd si Papa dixit, Dispensetur, nisi priùs copulam habuerint; intelligitur si id constet legitimè in Foro exteriori, de quo non tenetur reus fateri, nisi iuridicè interrogatus, scilicet post sufficientia indicia. Atque hæc intellige de dispensatione in Foro exteriori; nam in interiori fatendum est Confessori quod Papa vult.

11. Cùm in supplicationibus aut dispensationibus dicitur, Fortè; ex stylo Curiæ perinde est, ac si affirmaretur.

12. Ad dispensandum sufficiunt quæuis verba cum intentione dispensandi.

13. Dispensatio illegitimi ad Ordines, non intelligitur de sacris: nec, si est ad beneficium, intelligitur de Curato; & si ad Curatum, non ideo ad dignitatem. Quidam tamen dicunt, talem promoueri posse ad beneficium quod datur per electionem. Quòd si est ad beneficium priùs dispensatus, & postea petit dispensationem super pluralitate, debet dicere se illegitimum: idemque dic de irregulari; debet enim id exprimere in secunda dispensationis petitione.

14. Qui dispensatur ad Ordines, potest Simplex beneficium accipere.

15. Dispensatus ad certum beneficium, si id sine sua culpa non obtinet, potest virtute illius dispensationis aliud obtinere.

16. Potest peti dispensatio super vno impedimento publico vel occulto, tacito alio publico vel occulto in posterum dispensando.

27. Principem dispensare sine causa in lege sua, non est mortale peccatum, si absit scandalum.

DISPVTATIO, vide *Fides*.

DIVORTIVM, vide *Debitum coniugale, Dos, Matrimonium*.

1. POSSVNT coniuges etiam habitatione separari, ob corporis aut animæ periculum, & propter alterius pertinacem hæresim, vel adulterium, vel Sodomiam, vel pollutionem cum aliquo extraordinariam, etiamsi cum coniuge inuita. Quòd si est occulta causa, & alioqui scandalosa separatio, opus est ad eam Superioris auctoritate, non autem ad separationem thori.

2. Post diuortium, innocens non tenetur alteri etiam emendato reconciliari, (tenetur autem ei volenti alter) sed potest ordinari, vel fieri Religiosus. Quidam tamen putant adulterantem post diuortium debere adulteram reuocare, sed alij id negant probabilius.

3. Sufficit ad separationem suspicio de adulterio adeò vehemens, vt pro certitudine habeatur.

4. Vxore consentiente, & votum continentiæ emittente, potest vir Sacerdos fieri: quod tamen, nisi illa senex sit, faciendum non videtur.

5. Potest, secundùm quosdam, vxor discedere à viro nolente desistere à furtis, aut vsuris: quod ego non facilè admiserim.

6. Adulteram non tenetur vir dimittere, si absit scandalum ex retentione. Quòd si ipse etiam adulter est, non potest dimittere, nisi fortè ipse sit emendatus, & illa impœnitens. Vxor verò nunquam tenetur adulterum virum dimittere.

7. Quidam putant petentem debitum ab adultera censeri

censeri reconciliatum; at potest id sine animo reconciliationis fieri.

8. Non potest discedi à coniuge amente, nisi ob periculum vitæ.

9. Potest coniux à coniuge ad tempus separari, ad illius correctionem.

10. Non potest dimittere qui dedit adulterandi occasionem, aut scit factum sine culpa coniugis.

11. In adulterio notorio perditur dos, & donatio propter nuptias: (de paraphernalibus alij aiunt, alij negant: sed id Iudex viderit; requiritur enim eius sententia) redduntur autem omnia post reconciliationem; at adultera mortua, ei ad quem eius morte pertinebant. Sed de ijs Iureconsulti censeant. Notorium autem dicitur adulterium, si deprehendantur in eodem lecto, aut (secundùm quosdam) se occultè inuicem osculari.

12. Facto diuortio, filij partem innocentem sequuntur, de Iure Ciuili.

DOCERE. DOCTOR.

1. DOCTVRVS etiam Grammaticam, debet priùs facere fidei professionem, *iuxta Bullam Pij Quinti*: itemque promouendus ad gradum aliquem, aut Rectoris aut Cancellarij officium.

2. Qui sciens se non esse idoneum, gradum Doctoris aut Licentiati petit in Theologia, aut Iure, aut Medicina, mortaliter peccat; & qui scienter admittit.

3. Gradus datus apertè sufficienti, sine examine, aut alio requisito, validus est, potestque talis licitè vti.

4. Docturus scripturã Regularis extra Claustrum, priùs est per Ordinarium approbandus. *Ex Conc. Trid.*

5. Pro licentia docendi non potest aliquid exigi. *Vide ca. 1. 2. & 3. de Magistris.*

 6. Et

6. Et Presbyter, & beneficiatus, possunt doctorari in Iure Ciuili.

7. Doctorare, seu gradum Doctoratus dare, posse Episcopum de Iure communi; quidam aiunt, alij negant; quod ego magis probo.

8. Ordo dignitatis Doctorum iste est, Theologus, Canonista, Legista, Medicus.

DOLVS, vide *Culpa*.

1. DOLVS est cum voluntate nocendi, scilicet machinatio fallax.

2. Lata culpa in conscientia non habetur pro dolo.

3. Dolo procurans delictum, non potest tenere prouenientia sibi ex illo per aliquod statutum.

DOMICILIVM, vide *Confessor*, *Parochus*.

1. DOMICILIVM alicuius est, vbi familia eius vel habitatio cum intentione manendi; Clerici autem, vbi residentia. Quòd si in duobus beneficijs æqualiter residet, vtrobique est domicilium.

2. Qui æqualiter aut ferè æqualiter in duobus locis habitat, in vtroque habet domicilium.

3. Domicilium sibi quisque potest eligere post pubertatem.

4. Scholastici, etsi non habent domicilium in loco studij, tamen possunt ab illo Episcopo absolui, & dispensari, vt subditi, non autem ordinari.

DOMINIVM, DOMINVS, vide *Princeps*, *Seruus*.

1. DOMINVS tenetur de damnis, quæ, cùm posset, non impediuit in suo dominio.

2. Non tenetur dominus famulum ob peccatum domo

domo eijcere, nisi fortè id necessarium sit ad peccatum illud vitandum.

3. Quòd solent quidam Nobiles pueris famulis dare solum victum & vestitum licitum est.

4 Potest dominus in domibus subditorum dare hospitium externis per aliquot dies, modò id faciat suis expensis. Potest & solus hospitium, & furnum publicum, si velit, habere.

5. Etsi quisque dominus est honoris sui & famæ, non licet tamen hæc sine causa negligere.

6. Dominium rei, quæ nullius fuit, non acquiritur sine apprehensione: sufficit autem in rebus spiritualibus habere titulum.

DOMVS, vide *Conductio*.

1. CONCESSA alicui domus habitatione, intelligitur etiam concessum vt possit locare, nisi solus vsus concedatur. *Vide Inst. de vsu & habit.*

DONATIO, vide *Alienatio*, *Contractus*, *Dos*, *Iuramentum*.

1. DONATIO quantacunque valet in Foro conscientiæ: & leges prohibentes certam summam, intelliguntur in Foro exteriori.

2. Donatio facta in fraudem, modò vera sit, tenet, donec per Iudicem reuocetur.

3. Collatio beneficij non dicitur donatio, nec ob ingratitudinem reuocatur.

4. Donatio facta per metum ad id incussum, non valet, nisi iuramento firmetur. Tenetur quidem talis dare, quia iurauit; sed alter tenetur ei restituere, quia dare per metum coëgit.

5. Donatum Monasterio reuocatur vsque ad legitimam, si postea filij nascantur, etiamsi sit iuratum non reuocandum; non enim de filijs cogitauit: nec

confirmatur si postea moriantur; extincta enim est actio. Idemque dicendum de donatione facta alijs, si non sit remuneratoria.

6. Donatio facta coniugi valet, si fiat ob causam piam, vel honestam, aut si donans non fit sic pauperior, (non fit autem qui non acquirit cùm possit) aut accipiens non fit ditior, aut sit remuneratoria, aut fiat in tempus soluti matrimonij, aut causa mortis, aut condonando promissam dotem, aut sit confirmata iuramento de non reuocando, aut post rem datam donans moriatur, aut profiteatur in Religione nihil possidente.

7. Non dicitur donare, qui alicuius necessitati subuenit: itaque potest vir pro vxore soluere vectigal; & vestes quotidianæ vel lugubres datæ à viro, statim fiunt vxoris.

8. Donatio inter sponsos de futuro valet, nisi fiat in tempus futuri matrimonij; tunc enim potest reuocari.

9. Donatio vxori à consanguineis viri, viri esse quidam dicunt: ego puto vxoris esse in Foro conscientiæ, si absolute ipsi data sunt, vt ipsius essent.

10. Donatio propter nuptias, scilicet facta à sponso dum contrahitur aut quasi contrahitur matrimonium, soluto matrimonio, ad virum redit, cuius etiam fructus sunt illo durante.

11. Donatio patris valet in casibus, in quibus coniugis donatio valida est.

12. Donatio matris, aut auiæ, aut aui materni valet.

13. Pater potest donare filio propter nuptias, & eunti ad bellum, & emancipato, & remunerando, & ad alimenta, & ad honorem acquirendum, & studij causa, & vsumfructum bonorum filij ipsius, & in casibus de quibus suprà.

14. Donatio patris conualescit emancipatione, itemque patris morte: itaque fructus percepti à tempore donationis sunt filij.

15. Dona-

15. Donatio aui censetur aduentitia,& nepoti acquiritur.

16. Donatio, etiam cum scriptura & testibus, potest ante acceptationem reuocari: (potest verò Notarius pro absente acceptare, & donatum pro causa pia quisque) oportet verò vt donans indicet absenti, & non sufficit si alius id faciat sine eius mandato. Quòd si ille præsens tacet, censetur acceptare.

17. Non est inualida donatio omnium bonorum, si intelligatur præsentium, nec adiungendo etiam futurorum, si fiat causâ pietatis, aut sibi aliquid reseruando, aut causâ dotis, aut causa mortis, aut iuramento vel morte firmetur.

18. Donatio causâ mortis potest reuocari pœnitentia, aut præmortuo donatario, nisi esset iuratum aut promissum non reuocandam.

19. Donatio, nisi fiat causâ mortis, censetur facta inter viuos, nec reuocatur nisi ob ingratitudinem donatarij.

20. Donans cum pacto vt post mortem det Ecclesiæ, potest tollere postea illud pactum.

21. Mandatum donandi expirare morte mandantis, ait Couar. Ego nonnihil dubito, est enim res fauorabilis,& gratia quædam. *Vide* MANDATVM.

22. Prohibitus donare vltra certam summam, poterit donare causa remunerationis, aut gratitudinis, aut eleemosynæ, etiamsi per id minuatur legitima filiorum; *secundùm Nauar.*

23. Donatum simulanti ad id sanctitatem, aut paupertatem, restituendum esse, alij aiunt, alij negant. Quidam dicunt, si magna summa per fictionem accepta est, restituendam, quia contra donantis intentionem accepta: quod ego verum puto

24. Datum per modum disponendi ad aliquid, vt ad Religionem, vel alium statum, etiamsi id non fiat, potest retineri.

25. Potest Rex donationem prædecessoris, aut suam,

si regnum insigniter seu enormiter lædat, renocare.

26. Si quis tibi dicat, Do tibi talem agrum, qui est viginti iugerum; tuum erit, etiamsi sit plurium.

27. Donatum cum pacto quòd non possit alienari, potest secundùm quosdam alienari, si donans nullum sibi aut alteri ius in ea re reseruauit: quod mihi non improbatur.

28. Filius-familias potest donare ea in quibus pater non habet vsumfructum: itemque patre consentiente causa mortis donare.

DOS, PARAPHERNALIA, vide *Diuortium*, *Hæreditas*, *Matrimonium*, *Parentes*.

1. MATREM filij non tenentur dotare, filiam tenetur pater, & indigentem etiam auus paternus, & frater ex eodem patre. Qui autem dedit filijs legitimam, non tenetur eis vel eorum filijs dotem dare: & si auus det dotem, computabitur nepotibus in legitimam.

2. Pater filiam tenetur iterum dotare, si illa, etiam ex culpa, dotem perdiderit: succedit enim dos loco alimentorum.

3. Acceptam sine dote tenetur vir alere. Quòd si dos promissa non soluitur, non tenetur in domum accipere, aut alere: non potest tamen ea de causa domo pelli, si ipsa sine culpa est; nec ei potest debitum coniugale negari.

4. Fructus dotis vsque ad mortem vxoris sunt viri: quod verò superest, à viro restituendum, nisi modicum sit. Nec tenetur restituere fructus paraphernalium, id est bonorum quæ sibi vxor præter dotem reseruat, si vel modici sint, vel de illius voluntate consumpti; nec bona vtrique communia, etiam à se malè consumpta.

5. Mortua vxore ante consummatũ matrimonium, non

non lucratur ex statuto vir partem dotis: cùm autem lucratur, debet illam relinquere filijs illius vxoris, si aliam ducat. Sufficit autem ad lucrandum statutum domicilij viri, etiamsi aliud sit in statuto loci vbi contractum est.

6. Dos potest repeti, vel non reddi, viro bannito, vel ad inopiam vergenti, vel eam dissipanti.

7. Pactum filiæ nubentis, quòd contenta sola dote, renunciat bona patris reliqua, non valet sine iuramento. *Vide ca. 2. de pactis, lib. 6.*

8. Non potest alienari dos, aut donatio propter nuptias, sine iuramento vxoris, facto sine vi & dolo.

9. Occidens vxorem, non acquirit bona quæ alioqui ex morte eius habuisset; itemque si eius culpa vxor obeat; sed habebunt ea vxoris hæredes. Perdit & vxor lucrum, virum occidens. *Vide l. Si ab hostibus, ff. Sol. matr.*

10. Occidens adulteram propria auctoritate, perdit bona quæ alioqui ob adulterium haberet.

11. Non potest vxor de dotis fructibus, aut bonis sibi cum viro communibus, donare sine viri cõsensu.

12. Tota dos reddenda, etiamsi vir eius causa multa expendisset.

13. Acquisitum ex pecunia vtrique communi, inter vtrumque diuidendum.

14. Pro dote omnia viri bona hypothecata, & pro paraphernalibus quæ ipse administrat, & pro donatis ob nuptias: sed solam dotem habere priuilegium prælationis, quidam aiunt; alij, habere etiam donata propter nuptias.

15 Dos præfertur omnibus creditoribus, etiam prioribus, nisi petatur dos præcedens, aut illi habeant expressam hypothecam. *Tolet. l. 5. c. 25. Nau. c. 17. n. 50 Anton. Tract. de restit. c. 2.* Quidam tamen doctissimi nec id excipiunt, nisi sit consuetudo. *Angel. Dos, §. 11. Pet. Nau. l. 4. c. vltimo, n. 53. Modo, sit, dos tempore præcesserit hypothecationem.* At fiscus præ-

cedens præfertur doti. In dubio autem præcedentiæ alij volunt fiscum præferri, alij dotem; quod magis probo.

16. Actio hypothecaria pro dote, valet à tempore quo promissa est: quidam tamen dicunt oportere fuisse viro numeratam.

17. Vidua pauper alenda ab hæredibus viri, intra annum quo non coguntur dotem soluere: sed statim ei reddenda sua immobilia, & vestes lugubres; quas tamen restituet, si intra annum nubat; nec aletur, si potest à secundo viro ali. Quòd si est statutum vt certum quid detur viduæ vsque ad dotis solutionem, seruandum est.

18. Cùm dos promissa non datur, potest interim & vir & dotis hæredes frui pignoris fructibus, etiamsi excedant onera matrimonij, & fructus dotis; itemque vidua ipsa, & quilibet cui debetur ea dos, etiamsi ad solutionem eius dilatio data esset, & etiamsi talis onera matrimonij non sustineat. Potest verò loco fructuum tantundem accipere pecuniæ, vel quantum potuisset ex dotis fructibus percipi. *Bañez 2.2. q. 78. a. 2. Mercado l. 5. c. 8. Med. cod. de vsu. q. 2.*

DVBIVM.

1. DVBIVM est, cùm neutri parti assentiris, quòd pro vtraque sint rationes: scrupulus verò est, cùm opinaris quidem, sed cum formidine. Est in opinione assensus, qui deest in dubio; in scrupulo verò est apparentia quædam.

2. Ad votum aut præceptum non teneris, dum pro vtraque parte æqualiter dubitas. *Barth. Med. l. 1. Sum. c. 13. §. 7. Colligitur ex Valen. to. 3. disp. 6. q. 6. p. 4.*

3 Potest quis facere quod probabili ratione vel auctoritate putat licere, etiamsi oppositum tutius sit: sufficit autem opinio alicuius grauis Doctoris, aut bonorum exemplum.

4. Scrupulus deponendus consilio docti viri, aut ratione probabili, aut cùm dubitatur an sit scrupulus.

5. Scrupulosus ne confiteatur, nisi quę potest iurare & fuisse peccata mortalia, & se nunquam illa fuisse confessum.

6. In dubio de Baptismo, Confirmatione, Ordine, aut consecratione, putandum deesse, nisi dubitetur de mortui Baptismo; in matrimonio verò putandum in dubio esse.

DVELLVM, vide *Excommunicatio.*

1. DVELLVM à Principe concedi non potest, sed ex causa tolerari potest.

2. Duellum cum accusatore licet ei qui alioqui vita vel membro priuandus sit: item Duci iniquè oppugnato, qui alioqui victoriam desperat: & militibus exercitus vtrimque, ne hostes alioqui fiant audaciores: item præcipiente Superiore ob bonum commune: item duobus ad mortem damnatis; fit enim tunc vterque minister iustitiæ: item ei qui alioqui ab altero est occidendus; (est enim velut tunc vitam defendere) etsi id quidam negant.

EBRIETAS.

1. MORTALE est se ebrietatis periculo committere, item alium scienter inebriare: non est autem tale, vendere scienter vinum se inebriare volenti, etsi id quidam affirment.

ECCLESIA, vide *Alienatio*, *Consecratio*, *Festum*, *Gabella*, *Sacra*.

1. ECCLESIAE nomine non venit Monasterium, nisi in materia fauorabili: in qua venit etiam Hospitale factum auctoritate Episcopi: & venit etiam nomine Monasterij Ecclesia secularis.

2 Ecclesiæ dirutæ materiam non posse conuerti in vsus profanos, sine Papæ licentia, aiunt quidam: ego Episcopi puto sufficere.

3 Licet in Ecclesia in necessitate & comedere, & reponere supellectilem, & dormire. Quòd si absit necessitas, veniale peccatum est.

4. Non licent in Ecclesia secularia negotia, aut iudicia, nec publicæ conuocationes, nisi causa pietatis: licent autem Ecclesiasticæ causæ, & honestæ repræsentationes, & dare gradum Doctoratus.

5 Ecclesiæ non potest nocere Prælatus in quæsitis, sed in quærendis.

6. Ecclesiæ œconomus in temporalibus potest esse laicus.

7. Ecclesiæ rem posse Rectorem obligare pro illius vel sua necessitate, tenerique successorem, probabiliter quidam dicunt: itemque posse vendere rem Ecclesiæ pro huius debitis soluẽdis. Nec hęc putanda pro-

prohibita alienatio, cùm sit in euidentem eius vtilitatem.

8. Patronum Ecclesiæ facit eius ædificatio, vel dotatio.

9. Ad reparationem Ecclesiæ non tenentur laici. *Ex Glo. ca. Quatuor, 12. q. 2.*

10. Ecclesia, quam minantem ruinam populus non vult reparare, diruenda. *Ex Cong. Concil.*

11 Priuilegia omnia concessa Reip. censentur concessa Ecclesijs.

12. Contra Ecclesiasticam libertatem facit, qui violat concessa Ecclesiæ vniuersali, non autem si tantùm concessa particulari Ecclesiæ violet.

13 Polluitur Ecclesia, sic vt indigeat reconciliatione per nouam benedictionem, primò effusione sanguinis per iniuriam, quæ sit peccatum mortale, factam homini, etiam mortuo, in Ecclesia ipsa existenti, (secus autem est si supra eam sit, aut subtus, aut extra portam) sufficit verò ibi esse inflictum vulnus, etiamsi sanguis extra Ecclesiam effluat, aut ille sine sanguinis effusione intereat. Non polluitur autem per sententiam sanguinis ibi latam, aut si locus non sit sacer per benedictionem, etiamsi in eo soleat Missa celebrari, vt solet in Oratorio per Episcopum designato. Polluitur verò Ecclesia suspenso in ea per Iudicem reo, non autem si percutiatur; verbi gratia, Reip. perturbator, qui aliter capi non potest: nec, secundùm quosdam, si quis alteri nares percutiat, vnde multus sanguis effluat; quia non est grauis percussio, nec insignis iniuria.

14. Secundò, effusione magna seminis viri, vel fœminæ, si fiat cum peccato mortali.

15. Tertiò, sepulto in ea excommunicato denunciato.

16. Quartò, sepulto in ea infideli: & tunc radendi etiam parietes, nisi Ecclesia esset consecrata.

17. Quintò, si est per Episcopum denunciatum excom-

excommunicatum consecrata, vel benedicta. Quòd si benedixit cœmiterium, aut altare consecrauit, nec in hoc celebrandum, nec in illo ante reconciliationem sepeliendum.

18. Sextò, si maior pars parietum simul corruat.

19. Nota tamen, quòd in prædictis oportet factum esse notorium, per rei euidentiam publicam, aut confessionem iuridicam rei. Itaque si pauci sciunt, nec rem diuulgant, non est opus reconciliatione: nec etiam si quis bona fide in ea celebrauit; id enim sufficit pro reconciliatione: imò etiam si mala fide celebrasset; etsi quidam negent, dicentes posse Episcopum (vel eius absentis Vicarium) si est impeditus, dare licentiam celebrandi, donec ipse reconciliet. At ego, vt dixi, satis magnam puto cum alijs esse reconciliationem seu benedictionē ipsam celebrationem.

20. Si Ecclesia erat consecrata, reconcilianda est per Episcopum, aqua per Episcopum benedicta, scilicet cum sale, vino, & cinere; vel per Presbyterum de Episcopi commissione. Quòd si non erat consecrata, reconciliare potest Presbyter aqua per ipsum benedicta simpliciter, scilicet sine cinere & vino. Credendum autem esse consecratam, si vnus testis affirmet, aut extent consecrationis signa.

21. Ante reconciliationem Ecclesię in ea celebrans, nec suspensus fit, nec irregularis.

22. Polluta Ecclesia, polluitur & cœmiterium coniunctum, non autem contrà; & illa reconciliata, reconciliatum est.

23. Polluto cœmiterio, non polluitur ei alterum contiguū. Quòd si pollutio fiat in porta vtrique communi, illud polluitur, cui pars illa vicinior. Quòd si in medio est, illud polluitur, cuius præcipuè causâ porta est facta. In dubio autem, cuius causa, quidam dicunt vtrumque pollui, ego neutrum dicerem: si enim cùm certum est alterum esse pollutum, alterum non polluitur, quanto minùs cùm dubium est?

ECCLESIAE IMMVNITAS, vide *Ecclesia.*

1. GAVDET immunitate etiam Palatium Episcopi, & Hospitale Oratoriumque Episcopi auctoritate fundata, & cœmiterium, & Monasterium, & Corpus Christi cùm aliò quàm ad carcerem portatur. Gaudebant & olim quadraginta aut triginta passus circa Ecclesiam, sed id iam non est in vsu.

2. Non gaudent immunitate enormia in Ecclesia aut cœmiterio patrantes, nec publici latrones, nec raptores virginum.

3. Agrorum depopulatores, vel proditoriè occidentes, vel assassini, vel grassatores viarum, vel hæretici, vel rei læsæ maiestatis in Principem, tradendi sunt de licentia Episcopi Curiæ seculari, ex Ecclesia extracti, nec in eo vllum est periculum irregularitatis. *Ex Bulla Greg.* 14.

4. Gaudere infideles alij aiunt, alij negant: sunt & qui negant gaudere blasphemos, aut fures, aut mercatores qui decoxerunt, vulgò falliti, aut qui per Ecclesiam ducuntur in carcerem à satellitibus, aut qui prope Ecclesiam delinquunt spe immunitatis, aut Clericos, aut Religiosos. Certè solent Clerici auelli inde à Iudice Ecclesiastico, quod tamen quidam improbant.

5. Serui, præstita eis cautione de impunitate à dominis, his reddi solent.

6. Manu apprehendens Ecclesiæ portam, aut vestem, non est auellendus.

7. Non violat immunitatem Ecclesiæ qui inde volentem extrahit, nec Iudex qui non gaudentem immunitate inde vi extrahit, aut gaudenti ibi arma aufert, & alia lege prohibita.

8. Confugientem ad Ecclesiam, & egentem, ipsa alit.

alit. Non poteſt autem Iudex prohibere quin ad ipſum cibus deferatur.

ECCLESIASTICVS, vide *Clericus*, *Eccleſia*.

1. ECCLESIASTICAE perſonæ dicuntur, quicunque ſunt Fori Eccleſiaſtici, etiamſi non ſint Clerici.

2, Eccleſiaſticus poteſt præſidere ciuibus ciuiliter.

ELECTIO, vide *Beneficium*, *Religio*.

1. ELIGERE non poteſt nec excommunicatus, nec ſuſpenſus ab officio, nec irregularis, nec impubes.

2. Eligi non poteſt excommunicatus, aut ſuſpenſus, aut interdictus, aut ineptus.

3 Non poteſt eligi in Prælatum Religionis, qui non ſit in ea profeſſus.

4. Non vocati ad electionem cùm deberent, poſſunt eam & irritare, & ratam habere. Quòd ſi vocati non veniunt intra terminum competentem, non ſunt expectandi.

5. Electio, ſi adſit eligentium conſenſus, etiamſi deſint Iuris poſitiui ſolemnitates, tenet in conſcientia, niſi lex expreſsè dicat ne valeat. Quòd ſi dicat vt ipſo Iure irrita ſit, expectanda ſententia Iudicis.

6. Electio noctu facta, ſecundùm Iura non valet.

7. Eligens indignum, tenetur Eccleſiæ læſæ. *Pedraz. Præc. 7. d. 36. Mercad. l. 6. c. 17. Valent. to. 3. diſp. 5. q. 7. p. 2.*

8. Peccat qui non eligit aut non præſentat aptiorem: ſed non tenetur reſtituere, ſi eligit aut præſentat aptum. *Sylu. Acceptio perſon. §. 4. Caiet. ſent. 12. q. 4. Nau. c. 17. n. 70.* Quòd ſi in Prælatum non eligit, cùm poſſit,

possit, aptiorem, peccat mortaliter. Confirmatori tamen sufficit quòd electus sit dignus: imò debet à maiore parte electum confirmare, etiamsi à minore electus, sit dignior.

9. Si tuum suffragium non est profuturum eligendo digniori, potes & debes eligere dignum, ne eligatur indignus; non potes autem eligere indignum, ne eligatur indignior: potes verò ex duobus æquè dignis eligere vtrum malis.

10. Electio Iure communi ad Collegium pertinet: potest autem quilibet de Collegio eligentium, si ipse eligatur ab alijs, numerum deficientem suo suffragio supplere, etiam ad Papatum. Nemo tamen, si solus sit, potest eligere seipsum, etiamsi in eo solo manserit Ius Collegij.

11. Elector absens legitimè, potest constituere Procuratorem, qui tamen sit de Collegio; sed non potest per litteras mittere suum suffragium.

12. Electus non potest dissentire sine peccato, si illi à Superiore præcipitur, aut alioqui sequitur notabile Ecclesiæ damnum.

13. Licitum est statutum vt electio fiat de certo hominum genere. Quòd si illi digni non sunt, possunt eligi alij, alioqui iniquum esset statutum.

ELEEMOSYNA, vide *Charitas, Donatio, Furtum.*

1. ELEEMOSYNA debetur ex præcepto pauperi existenti in extrema necessitate, ab eo qui potest subuenire sine periculo talis suæ aut suorum necessitatis: item ei qui grauem patitur necessitatem, ab eo qui sine magno suo & suorum damno potest ei subuenire. Dicitur autem extrema necessitas, cùm quis, nisi succurratur, est moriturus

2. Cùm inter Doctores non conueniat quando peccet mortaliter qui non facit eleemosynam, non facilè

cilè condemnandi diuites qui non faciunt, monendi tamen vt faciant quantas maximè possint, ne illis dicatur in die iudicij, ob omissas eleemosynas, Ite maledicti in ignem æternum. & illud S. Ioannis eis inculcandum: Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?

3. Grauiter peccant seculares, qui, cùm possint commodè, egentibus non subueniunt; sed grauiùs Ecclesiastici, qui superflua honestæ sustentationi non dant pauperibus, qui nunquam desunt.

4. Nemo tenetur magnam summam pecuniæ dare pauperi ad emendam necessariam quidem ei medicinam, sed exquisitissimam, adeoque magni pretij: sufficit enim illi adhibere communia remedia.

5. Nemo tenetur pro pauperis vita totum suum statum expendere, si maius id damnum sit quàm illius mors.

6. Non teneris ad longè absentem, de cuius extrema necessitate audiuisti, ire, vt ei succurras: sufficit enim præsentibus necessitatibus subuenire.

7. Qui potest, tenetur subuenire pauperi alioqui ob inopiam peccaturo.

8. Qui non potest ex suo subuenire extrema patienti, potest ad id alienum rapere, nec id postea tenebitur restituere. Posse verò grauiter indigentem rapere alienam non magni momenti rem, dicunt quidam, nec improbabiliter. *Vide* FVRTVM.

9. Ex auaritia nolenti sibi prouidere, cùm possit, non tenentur alij prouidere; non enim indiget.

10. Extremè patienti sufficit mutuum dare, si ille habet vnde restituat.

11. Elee-

11. Eleemosynam potest dare maritata, etiam viro prohibente, si est consuetudo vt tales dent. Item si vir absit, potest dare quantum ille præsens dare solebat. Potest & de paraphernalibus bonis dare, & de rebus sibi à viro ad victum assignatis, & de lucro sua industria acquisito, ad quam alioqui non tenebatur, & pro viri salute, & cùm ipsa familiam gubernat, & cùm occurrit necessitas cui vir tenetur subuenire.

12. Potest & Religiosus ex datis sibi ad sustentationem, & cùm credit id Prælato placere, eleemosynam dare: Pralatus verò potest, quia bona administrat.

13. Potest & filius-familias ex peculio Castrensi, aut quasi Castrensi, & ex datis sibi à patre ad sui sustentationem.

14. Potest & seruus cùm credit domino placere, aut si res est modica, aut eiusmodi quæ sine notabili domini damno dari possit.

15. Potest & tutor & curator, quia pupilli bona administrant.

EMPHYTEVSIS, seu LIVELLVM, vide *Feudum.*

1. EMPHYTEVTA rem perdit, si non soluit per biennium debitam pensionem: sed opus est Iudicis condemnatione, qui nihil tamen facit nisi parte petente. Quidam tamen dicunt, posse dominum rem propria auctoritate accipere. Non perdit autem qui moram purgat soluendo statim, nec qui legitimè impeditus non soluit: cùm verò rem perdit, perdit etiam melioramenta quæ fecit.

2. Qui vendit emphyteusim, debet dare laudimium domino id est tricesimam partem pretij: secus est si donet. Quòd si rem dimittit sine voluntate domini, non liberatur à pensionis solutione.

3. Cùm

3. Cùm res perit, non soluitur pensio.
4. Emphyteusis Ecclesiæ non præsumitur data nisi in tertiam generationem: nec transit nisi in filios veros, quale non est Monasterium; nec in illegitimos. Aliæ autem emphyteuses datæ pro filijs, transeunt etiam in naturales.
5. Renuncians hæreditatem, non censetur renunciare emphyteusim.

EMPTIO, vide *Contractus*, *Debitum*, *Venditio*.

1. LICITE emis rem communi pretio, etiamsi scias latere in ea aliquid valde pretiosum, vt in fasce herbarum, aut agro, aut domo.
2. Si quid minoris iusto pretio emptum est, solum restituendum quod defuit iusto pretio, non autem res ipsa, vel eius fructus.
3. Qui rem vendit sciens & volens pretio vilissimo, donare præsumitur quod deest iusto pretio.
4. Quæ communiter nisi anticipata solutione vendi non possunt, aut non solent, licitè viliùs emuntur, quàm valeant cùm dantur: illud enim quod pro talibus dari solet, iustum pretium reputatur. *Lopez. c. 214. & dicit sic docuisse Vict. Couar. l. 2. Variarum, c. 3. n. 6. Videtur Soti l. 6. q. 4. a. 1. Rosel. Vsura 2 §. 13. Modò, ait, potiùs velit venditor vendere iusto pretio numerata, quàm cum lucro credita.* Licitè etiam viliùs emit, qui emit in gratiam venditoris, aut merces expositas à coacto aliqua necessitate.
5. Caram venditionem tibi factam potes ante solutionem in alium transferre, volentem illud damnum pati.
6. Prohibetur Iure tutor emere rem pupilli.
7. Non solet emi Christianus bello captus, sed redimi.
8. Qui ab Ecclesia, aut minore, emit sine solemnitate Iuris, sed pretio iusto, licitè possidet.

9. Res

9. Res duobus vendita, est secundi, si ei traditur, nisi prior emptor esset Ecclesia, vel ciuitas: tenetur tamen venditor priori emptori de interesse.

10. Non licet emere quod probabiliter putas esse alienum. Quod si postea vendis, teneris rei domino pretium dare.

11. Quòd si bona fide alienum & emisti, & vendidisti, non teneris ei, aut emptori, nisi in quantum factus es locupletior. *Rosel. Restit.* 7. §. 18. *Nau. c.* 17. *n.* 8. Quidam tamen dicunt, emptorem debere seruari indemnem: alij, æquum esse vt tu & emptor singuli domino dimidium pretij soluatis.

12. Non tollit autem dubium superueniens antecedentem bonam in emendo fidem. *Colligitur ex Mol.* 1. 2. *to.* 1. *disp.* 63. *Rosel. Træscriptio*, §. 12. *Salon* 2. 2. *q.* 5. *a.* 7.

13. Emens à fure, potest ei rem, ne pretium amittat, restituere. *Pet. Nau. l.* 3. *n.* 185. *Salon sup. q.* 62. *a.* 6. *Lopez c.* 95. *Nau. c.* 17. *n.* 8. 9. 29. & 84. etsi id quidam negant. Quòd si emit vt restitueret domino, tenetur is ei pretium, quo emit, restituere.

14. Licitum est pactum in emptione, vt in retrouenditione plus detur pretij, si res plus valeat; itemque vt non redimatur ante aut post certum tempus: quòd autem possit redimi vtrocunque volente, etsi quidam affirmant, ego tale pactum non ausim approbare.

15. Emptum ex Ecclesiæ pecunia ab administrante, Ecclesiæ acquiritur.

16. Cùm dubium est quantum valiturum est tempore traditionis, quod emitur anticipata solutione, potest dari pretium medium inter duo extrema dubia. *Colligitur ex Couar. l.* 2. *Variar. c.* 3. *n.* 6.

EPISCOPVS, vide *Absolutio*, *Beneficium*, *Confessor*, *Consuetudo*, *Dispensatio*, *Electio*, *Exemptus*, *Ius patronatus*, *Matrimonium*, *Princeps*, *Religio*, *Residentia*, *Verbera*, *Votum*.

1. EPISCOPATVM accipere potest quis à Papa cogi. *Vide Tho. 4. d. 29*

2. Qui ante Episcopatum fecit votum Religionis, teneri priùs ingredi, indicatur *ca. 10. de Voto*. Quidam tamen dicunt, casum illius cap. fuisse particularem, nec cæteros obligare: quod mihi probatur.

3. Episcopatus appeti potest ob Ecclesiæ necessitatem vel vtilitatem.

4. Episcopatum tenetur deponere, qui non est ad eum idoneus.

5 Respondet Episcopus, cùm creatur, se scire vtrumque Testamentum, scilicet quantum est opus ad suum officium: & cùm fidem suam Deo in ordinatione obstringit, velut votum quoddam facit; & quidem si non curet Canones seruari, videtur esse periurus.

6. Ad Episcopatum requiruntur anni triginta completi. *Ca. Cùm in cunctis, de elect.*

7. Oportet Episcopum esse doctorem, id est, populum suum docere. Quòd si non prædicet ipse, dabit suis sumptibus populo prædicatorem. Quòd si in Quadragesima dubium sit ad quem pertineant sumptus Prædicatoris; ad Episcopum pertinebunt. *Ex Congreg. Concilij.*

8. Episcopus solùm vsque ad possessionem Episcopatus potest reliqua beneficia tenere; vacant enim per eius confirmationem: si tamen pauper est, possunt ei ad sustentationem relinqui

9. Nomine dignitatis in pœnalibus non comprehendi-

henditur regulariter Episcopatus.

10. Episcopus non incurrit suspensionem Iuris, nec interdictum generale, nisi de eo fiat expressa mentio: secus est in Excommunicatione. Nec proceditur contra eum etiam in hæresi, nisi de Papæ mandato.

11. Episcopus factus ex Monacho seu Religioso, solùm tenetur ad tria vota, & habitum, non autem ad Religionis statuta, mutat autem obedientiam à Prælato in Papam, & de fructibus potest vt velit, modò honestè, disponere, & sibi relictam hæreditatem administrare: sed eam, nisi sit ex patrimonio, in morte relinquat suæ Ecclesiæ. Quòd si relinquat Episcopatum, non tenetur redire ad Religionem.

12. Cùm ob senectutem, vel ægritudinem, coadiutorem sibi assumit, debet de consensu maioris partis Capituli id facere.

13. Episcopus grauiter peccat, si infamiam iniustam non studeat à se repellere, nisi velit Episcopatum deponere.

14. Episcopus si per alium visitat, debet ei prouidere de omnibus, excepto victu. Quòd si ipse per se visitet, habebit à populo solum victum diei quo visitat. At si per Diœcesim discurrit solùm propter Chrisma, faciet id suis expensis. *Ex Congreg. Concilij.*

15. Potest Episcopus duas Ecclesias vnire, & vnam in duas diuidere, & vnam alteri subijcere, de consensu tamen habentium in eis aliquod ius; & commutare Ecclesias, earumque possessiones, & ius vnius Ecclesiæ alteri ex causa dare. Potest & vnire vnum beneficium alteri, non requisito consensu beneficiati, modò is fructibus non priuetur dum viuit, & adsit patroni consensus.

16. Potest celebrare & celebrari facere vbique tempore interdicti, cui ipse causam non dedit: quo priuilegio etiam gaudent multi Religiosi. *Vide de priuileg. cap. 30.*

17. Et instituere & regere ministros Ecclesiæ &

Oratorij sua auctoritate aut alioqui Episcopali constructorum, & dotatorum, etiamsi id fundator prohibuisset.

18. Et dispensare, secundùm quosdam, ad plura beneficia Simplicia; nec enim id prohibet Conc. Trid. *Vide* BENEFICIVM.

19. Et præcipere Clerico, vt Romam eat pro causa Ecclesiæ; & Parocho, ne sine sua licentia absit vltra duos dies.

20. Et procedere contra quemcunque ob peccatum mortale, nisi esset Iure permissum, vt meretricium; subduntur enim ei etiam laici quantum ad spiritualia: potestque eos cohibere à peccatis per pœnam pecuniariam, vel exilij, &c.

21. Et in necessitate exigere à Clero moderatũ subsidium. *Vide gl. Clem. de excessibus Pral. & de censib. ca. 6.*

22. Et dare dimissorias ad Ordines, etiamsi sit solùm Episcopus originis, vel beneficij. *Vide l. 6. de temp. Ord. ca. 3.*

23. Et imponere beneficio quod confert pensionem, ad alendum Clericum pauperem.

24. Et dicere vbique Missam in sua Diœcesi, cum altari portatili, (& extrà cum licentia Episcopi loci vbi receptum est Conc. Trid.) idque alijs etiam, vt possint, concedere ex causa.

25. Et commissa sibi à Papa etiam per verba, Oneramus conscientiam tuam, alijs committere.

26. Et iudicare in causa Ecclesiæ suæ.

27. Et absoluere ab Excommunicatione reseruata, etiamsi sit casus Cœnæ publicus, impeditum ne possit ire ad eum ad quem pertinebat Absolutio.

28. Et dispensare in omni inhabilitate ad beneficia, si Papa id sibi non reseruet specialiter.

29. Et absoluere exemptos, & cum eis dispensare, si illorum Prælatus ipsos ei subiicit.

30. Et cogere sub pœna Excõmunicationis exhiberi sibi testamẽta defunctorũ, eaque exequenda curare.

31. Et

31. Et eligere ſibi Confeſſorem, etiamſi renunciaſſet Epiſcopatui : ſed tunc debet eligere approbatum à ſuo Epiſcopo.

32 Et teſtari de acquiſitis propria induſtria, & de donatis ſibi, & de patrimonio.

33. Et dare Confeſſorem extraordinarium Monialibus, etiam ſibi non ſubiectis, ex alia Religione, vel ſecularem. Quòd ſi Monialis non poteſt induci vt ſuis Regularibus confiteatur, poterit ei dare quem ipſe velit Confeſſorem ordinarium. *Ex Congregatione Concilij.*

34. Et abſoluere ab omni caſu occulto, etiam Papæ reſeruato, & diſpenſare in omnibus irregularitatibus & ſuſpenſionibus, ex occulto delicto prouenientibus, excepto homicidio voluntario, & ijs quæ deducta ſunt ad Forum contentioſum. *Ex Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 6. de refor.* Quomodo verò intelligatur voluntarium, vide HOMICIDIVM. Quòd ſi reus in Foro exteriori cauſam per falſos teſtes vicit, poterit diſpenſare, vt quidam probabiliter aiunt; ceſſat enim ratio prohibitionis. *Viual. tract. de Excomm. n.* 42. poteſt etiam in mutilatione diſpenſare.

35. Occultum intellige, quod non eſt notorium, etiamſi poſſit probari per multos teſtes; ſufficit enim non eſſe diuulgatum : oportet verò non ſolùm factum eſſe publicum, ſed publicè ſciri eſſe illud delictum : imò ſi multi delictum eſſe ſciant, & fieri videant, ſed neſciunt incurri talem cenſuram, poterit in ea diſpenſare : itaque cùm dubitatur an quis cenſuram incurrerit, poterit in ea diſpenſare, quia deeſt notorium.

36. Poteſt verò prædicta cum ſubditis, adeoque cum ijs qui per maiorem anni partem habitantes in Diœceſi, contraxiſſe videntur domicilium, aut cœperunt habitare animo perpetuò manendi : ſed de hoc vide DOMICILIVM.

37. Poteſt etiam ab hæreſi abſoluere per alium ad id

delegatum; habet enim ad id per Conc. Trid. potestatem ordinariam, quæ potest committi. *Cordub. Sum. casuum*, q. 8. nec ea potestas tollitur Episcopis per Bullam Cænæ. *Bañes 2.2.q. 9.a.4. Vival. de Absol. ab Excomm. n. 13.*

38. Potest concedere non Episcopo, quæ sunt iurisdictionis, non autem quæ Ordinis, vt ordinare, consecrare. *Panor. c. Accedentibus, de excess. Prælat. Angelus Episcopus, n. 4.*

39. Potest esse Legatus Principis pro causa honesta.

40. Episcopus non potest Religionem ingredi sine Papæ licentia. *Innoc. 3. c. Nisi cum pridem, extra de renunciationibus. G. à Val. to. 3. disp. 10. q. 3. p. 5.*

41. Nec dare licentiam Clerico non residendi sine causa legitima.

42. Nec prohibere quin matrimonia domi fiant.

43. Nec gregem deserere sua præsentia indigentem: potest tamen ex causa necessaria abesse, cùm per sufficientem interim prouidet. *Trid. Sess. 23. de residentia, c. 1. Tol. l 5. c. 4. G. à Val. to. 3. disp. 10. q. 3 p. 5.*

44. Nec abesse sine causa iusta à diuinis in Ecclesia Officijs diebus festis, saltem dominicis.

45. Nec prohibere quin prædicetur in Parochia, dum prædicatur in Cathedrali. *Ex Cong. Conc.*

EVCHARISTIA.

1. QVI in Pascha communicauit, si in articulo mortis non communicet ex negligentia quadam, sine contemptu, non peccat mortaliter. *Palud. 4. d. 9. q. 1. n. 16. Syl. Euchar. 3. in princ. Armil. Communio, n. 4.*

2. Debere etiam morte puniendis dari communionem, affirmant quidam. *Syl. Euchar. 3. q. 5. Tol. l. 2. c. 28. ex 14 q. 2 c. fin.* (alij posse ex causa negari, & excusari in hoc Iudices consuetudine) quòd si detur, posse vnam horam ante mortem dari, & non

ieiunis,

ieiunis, etiamsi iam comedissent; est enim viaticum.

3. Non est in vsu vt amentibus, etiam in mortis periculo, detur, ob irreuerentiæ periculum. *Hal. 4. p. q. 49. m. 4. Gab. d. 9 q. 2, dub. 4.*

4. In articulo mortis, absente Presbytero potest communionem dare Diaconus, non autem laicus, etsi id etiam quidam concedunt. *Suarez. to. 3. disp. 69. sect. 2. & 3. in fine.* Quòd autem extra eam necessitatem possit etiam committente Presbytero, etsi quidam putant, ego non puto. In ea verò posse etiam prohibente Presbytero, & nolente, probabile est ex Papæ ratihabitione, vt potest Religiosus alioqui iure prohibitus, etiam tunc dare Baptismum, & Communionem, & extremam Vnctionem. *Suarez loco citato.*

5. Qui semel sumpto viatico, optat sæpius in ea ægritudine communicare, posse id etiam non ieiunum, vt quia non potest nisi sumpta medicina communicare, affirmant viri docti: quod non audeo improbare. *Armil. Communio, §. 18. Tab. ib. §. 48. Suarez disp. 66. sect. 5.*

6. Eucharistia non est deferenda ad ægrotum qui eam non potest sumere. *Ex Cong. Conc.*

7. Qui in Pascha transgressus præceptum non communicauit, non peccat iterum mortaliter si postea non communicet, etsi quidam contrarium affirment. Semel enim tantùm id præceptum obligat, scilicet in Pascha, vt & præceptum de Confessione semel solùm quolibet anno. *Ant. 2. p. t. 9. cap. 9 §. 3. Syl. Euchar. 3 q. 15. Tab. Communio, q. 7. Soto 4. d. 18. q. 1. a. 4. Vict. in Sum. n. 137.*

8. Qui per octo dies ante vel post Pascha communicat, præcepto satisfacit; & qui longè pòst, ex consilio Confessoris. *Ex decreto Eugenij Quarti, apud Nauar. ca. 21. n 45.*

9. Debent laici qui Regularibus seruiunt, in propria

Parochia communicare in Pascha. *Ex Cong. Conc.*

10. Mendicantes, & qui eorum priuilegijs gaudent, possunt quibusuis dare communionem, vno Resurrectionis die excepto: possunt & illo cum licentia Parochi, aut si communicaturus alio die satisfaciat Parochiæ. *Suarez to. 3. disp. 72. sect. 2. dub. 2.* quamquam Nauar. *c. 21. n. 32.* & alij quidam non improbabiliter sentiunt, illo die non posse sine licentia, alio verò posse, etiamsi communicaturus velit Ecclesiæ præcepto satisfacere.

11 Satisfacit Sacerdos in Pascha celebrans quouis loco.

12. Excusantur pueri etiam post annum duodecimum præcepto prohibentium communicare parentum: parentes verò excusantur recepta consuetudine.

13. Qui in Pascha habet casus reseruatos, absoluatur à cæteris, si non est impeditus Excommunicatione aliqua reseruata, & communicet; absoluendus postea à reseruatis, cùm ei fuerit opportunum. Quòd si caret Confessore, & sequeretur scandalum si tunc aut alio tempore non communicaret, aut celebraret, potest cum sola contritione, & proposito quàm primùm possit confitendi, communicare, etiamsi sit excommunicatus, & celebrare.

14. Non licet vnquam accipere communionem, nisi à proprio Sacerdote, nisi cùm creditur ei placere. *Suarez in 3. p. to. 3. disp. 70. sect. 2.* Videtur autem sufficere in Ecclesijs Religiosorum, qui ex priuilegio possunt omnes communicare, vt Superior, vel Sacrista, det ad id licentiam Sacerdoti seculari.

15 Potest Sacerdos communicaturo dare partem suæ Hostiæ, si alia non est.

16. Parochus in Pascha, & mortis articulo, non potest negare communionem subdito petenti, etiamsi ex Confessione sciat illum esse in peccato. *Palud. 4. d. 9.*

d.9.q.2.concl.3.Gab.ib.a.3.dub.1. nec alius Sacerdos paratus ministrare, potest negare publicè petenti. *c.Si tantùm, &c. Placuit, 6.q.2.* secus est si occultè. *Ang.Euchar.3.§.20.Tab. Communio, §.52.Hal.4.p.q.49. m.1.* aut si à Parocho non ministrante alijs petatur extra supradictos casus.

17. Publicum peccatorem oportet, priusquam communicet, tollere scandalum per aliquam satisfactionem. Potest quidem de eius licentia Confessor dicere esse emendatum: potest & emendato clàm communionem dare; cessat enim scandalum.

18. Iniustè excommunicato potest dari communio, si absit scandalum.

19. Potest communicari quauis diei hora, & quouis die, etiam in Parasceue. *Vide Rat. diu. Off. l. 6. c. 75. Almar. l. p. Off. ca. 12. Ioan. Belet. ca. 99. Ordin. Rom. li. Sacr. S. Greg. 2. tom. Liturgiæ.*

20. Posse statim comedi post communionem, quidam dicunt: mihi non probatur; sed nec reprehenderim facientes.

21. Communicare post copulam coniugalem licere quidam dicunt: certè licet ei qui solùm reddidit: at qui petijt, non peccat quidem mortaliter communicando *Hal.4.p.q.47.m.2. Ma.4.d.9.D.Th.3.p.q.80. a.7 ad 2.* imò nec qui post pollutionem voluntariam quam confessus est. Ego tamen differendam communionē cēserem, ob reuerentiā. *D.Th.loco cit. in corp.*

22. Accedere ad communionem cum affectu alicuius peccati venialis, non videtur esse nouum peccatum, nec impedire Sacramenti effectum, etsi quidam aliter sentiant.

23. Qui se putat bona fide dispositum, nec sibi conscius est alicuius peccati mortalis, fit de attrito contritus virtute Sacramenti Non dicitur autem cum conscientia peccati accedere, qui dubitat quidem, sed non putat.

24. Accedens ad communionem, si recordatur ali-

cuius peccati mortalis, & non potest sine notæ discedere, communicet, postea quamprimum confessurus.

25. Communicantem in peccato mortali, satisfacere præcepto Ecclesiæ quidam negant, alij probabiliùs concedunt. *Soto l. 2. de iust. q. 3. a. 10. Cord. Sum. Hisp. q. 15. Couar. c. Alma mater, 1. p. §. 5.*

+ 26. Potest laicus in necessitate Sacramentum tangere, vt si in terram cadat.

+ 27. Traiectum aliquid contra voluntatem, vt parum aquę dum os abluitur, non impedit communionem. *Palud. 4. q. 2. d. 8. Dur. q. 4. D. Th. 3. p. q. 80. a. 8. ad 3.*

28. Non impedit communionem non dormisse nocte, aut cibum non digessisse. *Suarez tomo 3. disput. 66. sect. 4.*

29. Potest, qui communicauit, si est ieiunus, iterum communicare, ne hostia perdatur, aut corrumpatur.

30. Sacramentum corruptum comburendum, & cineres iuxta altare sepeliendi. *Ex Pœnit. Rom. tit. 5. cap. 9.* Quòd si erat sanguis, expedit priùs in stupa siccari.

31. Non est necesse, pyxidem, vbi reponitur Sacramentum, esse consecratam; nec Sacerdotem, cùm + communicat extra sacrum, habere stolam.

32. Potest Presbyter & Diaconus in necessitate se ipsum communicare: posse & laicum itidem, quidam putant. *Suarez disp. 69. sect. 3. in fine.* alij negant.

33. Si quid Sacramenti cadat in linteum, sufficit illud lauari: quòd si non reperitur quod cecidit fortè + in tapetum, non prohibetur id seruire, vt antea, profano vsui; vt nec bibi vinum dolij in quod fortè ceciderunt aliquæ sanguinis consecrati guttulæ.

34. Vt ante Sacramentum in Ecclesia semper sit lumen, etsi nullum est Iuris præceptum, est ta+men consuetudo vniuersalis, quæ vim habet præcepti.

35. Non

35. Non poteſt quidem Euchariſtia aſſeruari in choro Monialium; ſed poteſt ex cauſa, vt in feſto aliquo, ex licentia Prælati, illic exponi apertè, ad deuotionem illarum.

EXAMEN.

1. EXAMINARI non oportet eum, quem notum eſt eſſe ſufficientem. *Vide glo. d. 47. de Petro.*

EXCOMMVNICATIO, vide *Clericus*, *Furtum*, *Interdictum*, *Miſſa*, *Sacramentum*.

1. EXCOMMVNICATIO eſt nulla ſi ſit lata à denunciato excommunicato, ſuſpenſóve à iuriſdictione, aut interdicto, aut poſt legitimam appellationem, (poteſt verò appellari etiam poſt Excommunicationem conditionalem ante impletam conditionem, quia ante eam non ligat) aut cum errore intolerabili.

2. Qui poſt Excommunicationem appellat, non poteſt denunciari, antequam audiatur appellatio.

3. Declaratio quòd quis inciderit in Excommunicationem, ſuſpenditur per appellationem: & ſi fiat ſine partis citatione, & comparentis auditione, eſt nulla.

4. Excommunicatio ſine iuſta cauſa, non eſt valida in Foro interiori: itaque poteſt talis celebrare, vbi non eſt ſcandalum. *Caiet. 2. 2. q. 70. a. 4. Ma. 4. d. 18. q. 2. Gab. ib. P. à Soto de Excommunicatione, lect. 2.*

5. Excommunicatio ab homine non ligat eos, qui poſt eius finitam iuriſdictionem contrafaciunt.

6. Excommunicatione non ligatur, quem excommunicans, aut petens Excommunicationem, non intendit ligari: non intendit autem quem ſi cogitaret, exciperet, vt vxorem, filium, aut fratrem; nec quem

causa iusta excusat; nec qui inculpabiliter ignorat Ius, aut factum, scilicet latam esse Excommunicationem, aut se fecisse id pro quo lata est. *Soto 4. d.22. q.1.a.2 Syl Ignorantia §.16 Nau. c.27. n.254.* nec cui à parte datur dilatio priusquam incidat: nec verò postea incidet nisi data esset de consensu Iudicis. *Ang. Excom. 1 §. 20. Syl. ib. Nau. c. 27 n. 15.*

7. Excommunicatio, non dato spatio se tuendi contra præceptum, est nulla.

8. Nemo debet excommunicari, nisi ob contumaciam quæ sit peccatum mortale. Nec vlla Excommunicatio incurritur sine peccato mortali, seu mortali inobedientia contra Ecclesiam. *Ex c. Nemo Episcoporum, & c. Nullus Sacerdotum, 11. q 3. c. Sacro, de sententia Excom. c. Romana, eodem t. in 6.*

9. Excommunicatio sine monitione, ferè semper est inualida: sufficit verò in Excommunicatione generali generalis etiam monitio: & quidem ipsum præceptum generale promulgatum monitio est, & quæuis prohibitio peccati futuri.

10. Excommunicatio lata à delegato qui copiam suæ commissionis parti petenti noluit dare, est nulla, *secundùm Innoc. & Pan. & Felin.*

11. Non potest quis se excommunicare, nisi denunciando Superioris Excommunicationem.

12. Episcopus non potest excommunicare existentem extra Diœcesim, aut in loco exempto, aut non subiectum sibi tempore promulgationis edicti, seu Excommunicationis ab homine: secus est enim de statuto aut lege, quæ potest etiam postea subditum, aut in territorio agentem, ligare. Quidam tamen dicunt, non posse quidem pro peccato extrà commisso excommunicare, sed pro commisso in Diœcesis loco non exempto posse excommunicare etiam absentem: item si absens non vult restituere aut residere. Quæ ego Iurisperitis discutienda relinquo: interim existimo, qui non

non est subditus dum peccat, non posse pro eo ab Episcopo excommunicari, nisi fortè per statutum, vt si externus in eius territorio peccet: de quo vide *Glo. ca. 21. de sent. Excom.*

13. Excommunicare subditum suum potest Præpositus Ecclesiæ Collegiatæ, etiam Regularis, vt Prior, Guardianus, eorumque Vicarij ex ipsorum commissione, & Capitulum Sede vacante. Quidam tamen negant posse Priorem vel Abbatem.

14. Non potest excommunicari Collegium, aut Communitas, nisi sciantur omnes deliquisse, aut dicatur sic: Omnes & singuli Collegij, qui tale quid fecerint, sint excommunicati. *Ex c. Romana, §. in vniuersit. de sententia Excomm. in 6.*

15 Reges à solo Papa excommunicantur, & censuris ligantur.

16. Excommunicationes vulgò ignotæ, adeoque vsu non receptæ, non ligant. +

17. Excommunicatus occultus potest ad vitandum scandalum, vel grauem iacturam, Missam audire, & celebrare, nec fiet irregularis.

18. Quidam putant, nullum præceptum sub pœna Excommunicationis obligare in re difficillima; haberi enim id in Iure pro impossibili: nec si in re leuissima adijciat pœnam Excommunicationis. +

19. Excommunicatio lata in facientes, non comprehendit mandantes, aut aliter adiuuantes, nec solùm facere incipientes: nec lata in mandantes, aut consulentes, comprehendit eos, sine quorum mandato aut consilio res perinde facta fuisset; nec lata in contradicentes, eos qui iustè contradicunt: nec, cùm principaliter excommunicatur faciens, & secundariò consulens aut iubens, comprehenduntur hi, si res non fiat. + +

20. In dubio an consulens principaliter excommunicetur, interpretandum quòd secundariò seu accessoriè tantùm.

21. Consulens dicitur, qui rogat, aut monet, aut ostendit esse vtile.

22. Cùm in Excommunicatione dicitur vt intra tot dies aliquid fiat, numerandi sunt à die scientię de Excommunicationis edicto. Quòd si præcipitur aliquid reuelari, qui solùm post terminum illum rem sciuit, non ligatur si non reuelet.

23. Excommunicationes Conciliorum Prouincialium, etiamsi à Gratiano citentur, non ligare nisi in suis Prouincijs, quidam dicunt: quod ego non ausim dicere de ijs quæ vbique videntur receptæ.

24. Excõmunicatus est ipso facto, quicunque, etiam ipse excommunicator, consulendo, fauendo, aut iuuando communicat cum aliquo in crimine ob quod ille est excõmunicatus, *c. Nuper, c. Si concubina, de sententia Excommunicationis*, sciens illum esse particulariter denunciatũ: excusat autem ignorantia, etiam crassa, modò non sit affectata: item si consilium nihil mali adiecit; aut si iuuit quidem, sed non directè: estque reseruata hæc Excommunicatio eidem cui prior.

25. Cùm dicitur, Sit excommunicatus, aut, Excommunico, aut, Sub pœna latę sententię, significatur ipso facto, si res prohibita fiat. Secus est si dicatur, Sub Excõmunicationis, vel Anathematis, pœna, vel interminatione. *Vide glo. ca. Relatum, de iure patr. & c. Dolentes, de celeb. Miss. & de Simonia, ca. 33. & de sagitta, ca. 1. & de eo qui furtiuè, ca. 1.*

26. Aliquando, Anathema sit, ponitur pro, Excommunicetur. *Vide d. 23. Si quis.*

27. Excommunicatus est suspensus ab officio & beneficio. *Anto. 3. p. t. 24. q. 76. Syl. Excomm. 3. in* 10. *effect. Ang. Excomm. vlt. §. 11. Nau. c. 27. n. 21* nec potest esse Procurator, sed potest institui, futurus post Absolutionem; nec accusare, iudicare, aut testificari, nisi in causa hęresis: si tamen in iudicio accusat, aut testificetur, non peccat mortaliter: potest tamen institui hæres, eiusque testamentum & contractus tenent,

sed-

reddendaque ei debita; & potest agere in iudicio pro vtilitate Ecclesiæ.

28. Non valet beneficij collatio facta excommunicato, nec electio, aut præsentatio. *Panor. c. Pastoralis, §. verum, n. 15. de appellationibus, & alij omnes ex c. Postulatis, de Clerico excommunicato ministrante, & c. Constitutus, de appellationibus.* Quòd si est collatum nescienti Excommunicationem, potest retinere post Absolutionem, dispensante eo ad quem collatio pertinebat: potest & acceptare beneficium sibi ante Excommunicationem collatum, & post Absolutionem possidere. *Couar. c. Alma mater, 1. p. §. 7. n. 4. Nau. c. Si quando, de rescript. concl. 13.*

29. Excommunicatus non potest eligere: valet tamen præsentatio facta à laico excommunicato.

30. Gesta per excommunicatum, vel suspensum, dum publicè in officio toleratur, valida sunt, etiamsi sciatur esse excommunicatus: toleratus autem dicitur, cùm errore populi habetur pro legitimo.

31. Licentia data à Pastore etiam denunciato excommunicato, de ijs quæ aliàs poterat, valet: vt quòd subditus ab alio ordinetur, aut confirmetur, aut possit prædicare, vel audire Confessiones, vel assistere loco ipsius matrimonio, &c. Quòd si non est denunciatus, non peccat mortaliter exercendo actus iurisdictionis qui non sunt Officia diuina.

32. Communicans illicitè cum excommunicato, etiam à se, incurrit Excommunicationem minorem, nisi sit Papa. *c. Excommunicamus, & c. Sicut à simili. 11. q. 3. & c. Nuper, de sententia Excommunicationis.* incurrit verò etiam cum mortuo communicando, vt lauando, aut comitando, &c

33. Excommunicatio autem minor impedit ne quis possit suscipere Sacramenta, (sed potest confer-

re, & vti iurisdictione) nec eligi. *Ex c. Si celebret, de Clerico excommunicato, & c. Duobus, de sententia Excommunicationis.* electionem verò talis ad beneficium quidam irritam aiunt. *Ang. Excomm. 1. §. 1. Syl. Excomm. 4. §. 3. Tab. Excomm. 8. §. 1. Viual. tract. de Excomm. n. 48.* alij irritandam. *Ant. 3. p. t. 25. c. 2. §. 1. Soto 4. d. 22. q. 2. a. 3. Richar. ib. a. 7. q. 4. ex cit. c. Si celebret.* certè, si se ignorabat excommunicatum, non videtur inualida.

34. Excommunicati vitandi solummodo si sint denunciati nominatim, aut si notorij Clerici percussores, sic vt nulla possint tergiuersatione celari, aut Iuris remedio excusari, *Ca. Excommunicatio minor, & Absolutio, c. pænal. Tab. Interdict. 3. n. 19. Vict. de Excommunicatione, dub. 4. & 10. Ant. Soto, Ledes. & alij*, & non credantur esse absoluti, aut dubitetur an sint denunciati. Quòd si alibi est quis denunciatus, & hîc nescitur, non est hîc publicè vitandus. *Sylu. Excommunicatio 5. §. 26. Couarr. Palud. & alij.*

35. Ab excommunicato quem non teneris vitare, potes accipere Sacramenta, si est Pastor tuus, aut paratus ministrare *Ca. Absolutio, c. 3. Medina de Confess. q. 22. Adrian. 4. de Confess. q. 5. Soto 4. d. 22. q. 1. a. 4.* in articulo autem mortis potes etiam à denunciato.

36. Excommunicatum non denunciatum potes sepelire in sacro, & pro eo Missam offerre. *Nauar. c. 27. n. 36.*

37. Non impedit Excommunicatio dispensationem factam ex Papæ commissione.

38. Prohibita cum excommunicato contenta hoc versu: Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

39. Os, id est, sermo, litteræ, nuntij, munera. Missa tamen ab eo munera, possunt mitti pauperibus. Potes & salutantem salutare, & scribenti rescribere; est enim id debitum ei quoddam soluere. *Henriquez l. 13. c. 7. §. 3. citant alios.*

40. Ora-

40. Orare, id est, participare in diuinis. Potest tamen in Ecclesiæ Officijs permitti, si à paucis scitur, ne prodatur: alioqui pellendus ex Ecclesia: & si non possit pelli, omittenda Officia, etiam Missa, si nondum cœptus Canon; tunc enim pergendum, & post communionem finienda Missa in Sacristia: nisi esset ingressus ad orandum seorsim; tunc enim non cum eo communicatur, vt nec communicat cum eo qui aliud quàm ipse sacrum audit; aut si idem, sed non intentione cum illo communicandi. Quòd si excommunicatus Officium recitet cum laico, non videtur graue peccatum: nec peccatur si quis cum eo oret priuata oratione, prohibetur enim communicatio in oratione quæ fit Ecclesiæ nomine: itaque potest pro ipso orari in Missæ Memento, scilicet priuata oratione.

41. Vale, id est, salutare, scilicet verbo, vel scripto: nam assurgere, vel caput aperire, non videtur prohibitum. *Ang. Excomm. 8. §. 4. Ant. Soto, &c.*

42. Communio, scilicet habitatione, aut conuersatione. Potest tamen quis in eodem cum illo loco esse, modò non conuersetur. *Syl. Excommunicatio 5. §. 4. Ang. cit.*

43. Mensa, scilicet communis, itemque lectus. Qui tamen simul ederet aut dormiret sine intentione communicandi, non peccaret. *Videtur Petri à Soto, 1. de Excommunicatione, lect. 3.*

44. Excusant communicantem, etiam in diuinis, contenta hoc versu: Vtile, lex, humilis, res ignorata, necesse.

45. Vtile, scilicet participanti, vel animæ excommunicati: itaque potes salutare si id tibi vtile, & agere cum illo quod illius animæ prosit, vt ad Concionem ducere. Excusat & in diuinis communicantem timor damni grandis, & in alijs communis societas.

46. Lex, scilicet matrimonij: itaque excusatur coniux.

47. Hu-

47. Humilis, scilicet subiectio, vt, filiorum, vel seruorum, vel famulorum; denique subditorum, vt Prælato Religiosorum, & Episcopo Clericorum.
48. Debent & patres excommunicatis filijs prouidere, & seruis domini.
49. Res ignorata, scilicet nescire esse denunciatum.
50. Necesse, scilicet alterutri.
51. Communicare cum excommunicato, ferè est veniale, nisi in diuinis communicetur illicitè.

ABSOLVTIO AB EXCOMMVNICATIONE, vide *Absolutio*.

1. QVI habet facultatem absoluendi in Foro interiori, potest absoluere etiam extra Confessionem: idemque etiam dicendum de dispensatione.
2. Absolutio ab Excommunicatione cum conditione, verbi gratia, si satisfecerit, valebit cùm satisfecerit.
3 Cùm datur facultas absoluendi satisfacta parte, sufficit si faciat absoluendus quod potest: itaque potest absolui data cautione saltem iuratoria, si aliud non potest: imò in Foro interiori sufficit propositum satisfaciendi cùm poterit.
4. Valida est Absolutio data contra formam statuti, aut Canonis, verbi gratia, sine iuramento aut satisfactione requisitis, etiamsi in constitutione dicatur quòd sine forma nullatenus absoluatur; prohibet enim solùm, sed factum non irritat.
5. In Absolutione ab Excommunicatione sufficiunt quæuis verba cum intentione, nec requiritur expressio causæ Excommunicationis.
6. Absolutus in mortis articulo cum obligatione se præsentandi, cùm poterit, ei ad quem pertinebat Absolutio, non tenetur ad id si absens paret:
ad

ad parendum enim solùm, & non vt absoluatur, iubetur præsentari. Ita Nauar. cuius mihi opinio perplacet: quin etiam post Conc. Trid. nullam video obligationem se præsentandi, cùm absolutè dicat, in eo articulo posse quemuis Sacerdotem absoluere ab omni censura, nec addat aliquid de illa obligatione.

7. Potest absolui quis non solùm sine dolore, sed etiam inuitus; & ab vna Excommunicatione, relicta alia. Si autem pluribus sit ligatus ob idem factum, non sufficit ab vna absolui. *Vide de sententia Excommun. ca. 27.*

8. Qui iustè impeditus non potest Papam adire, aut eum cuius erat absoluere, non tenetur mittere, aut ad eum scribere, sed potest ab Episcopo, aut Superiore suo, habente Episcopalem iurisdictionem, absolui, vel ab alio de eius commissione: sed si cessante impedimento non adeat, reincidet; quod commune est omni absoluto ab eo qui aliàs non poterat, aut cum onere se præsentandi Superiori, (qui tamen, priusquam reincidat, concordat cum aduersario in cuius fauorem erat Excommunicatio, non tenetur se præsentare) potest verò tunc adire etiam per alium, vel per scripturam. Quòd si nec Episcopum poterat adire, absoluet Parochus; eoque deficiente, quiuis approbatus Confessor. Ita viri doctissimi, quibus assentior.

9. Absolutus simpliciter, sed præstita cautione de satisfaciendo, si non satisfaciat, non reincidit.

10. Absolutio data post appellationem aduersarij ne absoluatur, valet.

11. Absolutus cum reincidentia si in termino certo non soluat, si in illo non potest soluere, non reincidit.

12. Excommunicatus donec satisfecerit, indiget, vbi satisfecerit, Absolutione.

13. Absolutio, aut reuocatio Excommunicationis, suspen-

ſuſpenſionis, aut interdicti, per vim aut metum extorta non valet. *Ca. 1. de iis quæ vi, l. 6.*

14. Abſolutio ex cauſa falſa valet, *Nau. c.27.n.38.* etſi id quidam negant.

15. Ab Excommunicatione non reſeruata, ſiue ſit Iuris, ſiue generalis ab homine, quod æquipollet ſtatuto, poteſt quiuis Confeſſor abſoluere, etiamſi illa per Papam eſſet confirmata: at à ſententia particulari hominis confirmata per Papam ex certa ſcientia, cum cauſæ cognitione, nec qui eam tulit, poteſt abſoluere. Quòd ſi Papa iuſſit excommunicare, committens cauſæ cognitionem, (quod ſemper intelligitur ſi Papa cauſam priùs non cognouit) poterit abſoluere qui excommunicauit.

16. Excommunicatus non ideo eſt abſolutus, quia Papa cum illo ſcienter participat. *Clem. 4. de ſent. Exc.*

17. Solet in Papæ litteris dari Abſolutio, ſaltem ſubintelligitur data, ad conſequendum effectum litterarum; nec aliàs ſeruit.

18. Solemnitas Abſolutionis non requiritur in Foro Sacramentali.

19. Cùm in magnis criminibus datur ab abſoluente præceptum de parendo Eccleſiæ, intelligitur ne poſtea faciat id, ob quod erat excommunicatus.

20. Qui ſolemniter abſoluit, poſt iuramentum de parendo Eccleſiæ & ſatisfactionem, ſaltem per cautionem iuratoriam, quæ duo præmittenda, illud quidem in graui crimine, id verò cùm quis ob debitum aliquod eſt excommunicatus; ad ſingulos verſus alicuius Pſalmi Pœnitentialis, verberet leuiter pœnitentem: deinde poſt Kyrie eleiſon. Pater noſter. Saluum fac ſeruum tuum. &c. Eſto ei Domine & Nihil proficiat. & Domine exaudi. & Dominus vobiſcum. Oremus. Deus, cui proprium eſt miſereri, &c famulum tuum, quem ſententia Excommunicationis ligatum tenet, &c. tandem abſoluat.

21. Ab-

21. Ab Excommunicatione minori, quam quis incurrit ob peccatum veniale, posse absoluere quemuis Sacerdotem, quidam aiunt. *Armil. Absolutio. n. 38. Nau. c. 27. n. 8. & 25. Viualdus in fine tract. de Excommunicatione min.* etsi alij requirant in absoluēte iurisdictionem. *Ostiensis in Sum. t. de sententia Excommunicationis, §. quis potest. Syl. Absolutio 1. §. 3. & Excommunicatio 4. not. 2. ca. Excom. c. vlt. Ang. Absol 1. §. 1. Soto, Vict. Ledes. &c.* certè potest quiuis Confessor.

DE EXCOMMVNICATIONIBVS BVLLAE CAENAE, vide *Gabella, Haeresis, Episcopus.*

1. QVOD dicitur de hæreticorum receptatoribus aut fautoribus, intellige si faueant hæreticis in hæresi, seu quatenus hæretici sunt, non autem si ratione amicitiæ, aut propinquitatis, aut alioqui pietatis. Nec verò includendi sunt hæretici pater, filius, aut coniux, secundùm quosdam: ob tantam enim coniunctionem sunt velut eadem persona. Ego verò solùm eos excusarim ratione paulo antè dicta.

2. Qui vnam solam paginam hæretici libri legit, non est censendus excommunicatus; parua enim condonantur: nec qui legit scripta hæretici, sed non hæretica.

3. Ob hæresim mentalem nullo proditam signo exteriori, quod sit ex se peccatum mortale, & sufficienter expressiuum hæresis, id est, pertinacis erroris in fide, quem eo signo asserere intendat, nemo est excommunicatus: itaque non est qui petit consilium, aut refert hæresim, aut transcribit, etiamsi illam interim mente teneat; nec qui hæreticum opus facit, sed sine animo hæretico.

4 Re-

4. Recedere ab obedientia Papæ, est nolle illum agnoscere esse Vicarium Christi, & Ecclesiæ Caput.
5. Piratæ intelliguntur, qui in mari, & velut ex officio, principaliter furtis & rapinis student, non qui minùs principaliter, aut in flumine.
6. Naufragorum bona surripientes, etiam hîc iam excommunicati: sed nostra Societas potest absoluere, iubendo vt restituant.
7. Per pedagia & gabellas quidam intelligunt etiam alia tributa; & per pedagium nouum, etiam vetus cùm augetur: quorum ego neutrum facilè concesserim; est enim materia odiosa.
8. Exigere intelligitur, qui ab inuito extorquet.
9. Gabellam imponere potest, qui non habet Superiorem in temporalibus.
10. Gabellæ prohibitæ intelliguntur, quæ à nullo possunt exigi, non autem si solùm prohibeantur à quibusdam personis, vt à Clericis, exigi. Notant verò quidam, cùm aliàs Papa prohibet Clericis gabellam imponi, intelligi de imposita ratione fructuum, non autem si imponatur omnibus, & à Clericis simul exigatur. quæ mihi Nauarri opinio non displicet.
11. Falsificans scilicet per se litteras Apostolicas, scilicet iam expeditas, excommunicatur; non autem si litteras Nuntij Apostolici, aut Pœnitentiariæ; aut si quid mutet, non mutata sententia; aut postquam expirarunt; aut si laceret, aut comburat.
12. Ferrum deferens ad infideles (quibus cum Christianis bellum est) ex terra fidelium, vel lignum quibus possint facere arma offensiua, vel defensiua, excommunicatur; non autem qui equum vel ensem donat ob gratitudinem, aut ob beneuolentiam captandam; nec qui defert victualia, aut communes merces; nec qui in eorum nauibus operam suam ponit, etiam agentibus contra fideles.

13. In-

13. Iusta de causa impedientes victualia ad Romanam Curiam delata, non excommunicantur.

14. Excommunicatio percutientium morantes in Curia, vel lædentium euntes eò, aut inde reuertentes, non videtur esse in vsu.

15. Excommunicantur insequentes hostiliter Episcopos, scilicet consecratos. Non dicitur autem quis eum insequi, qui se iam aliquò recepit.

16. Item qui cursum litterarum Apostolicarum laicali auctoritate impediunt. Non est autem impedire, velle priùs examinari, & se de eo consuli, vt fit à Rege Hispaniæ. Denique facientes contra Papæ litteras aut præcepta iusta de causa, aut necessitate, non incidunt.

17. Item Ecclesiasticos fructus sibi per auctoritatem vsurpantes: secus si recipiant, aut furentur, vt solent alia quæuis bona.

18. Item imponentes onera personis aut fructibus Ecclesiasticis, scilicet si particulariter; secus si omnibus, non excludendo Ecclesiasticos. *Vide suprà.*

19. Absoluens illicitè à casibus Bullæ huius, in Excommunicationem incidit, sed non reseruatam: non incidit autem si absit præsumptio mortalis, vt si faciat ex ignorantia, aut obliuione, aut causa probabili.

20. An concessis casibus huius Bullæ intelligatur concessus casus hæresis, probabiliter affirmant alij, alij negant: vtrumque probabile.

QVAEDAM ALIAE EXCOMMVNICATIONES PAPAE RESERVATAE.

1. SI quis Clericum percutiat, 17.q.4. *Si quis suadente*, excommunicatur. Clericum intellige etiam primæ tonsuræ, & Religiosum etiam nouicium, non autem quemuis Eremitam, aut Inclu-

Inclusum, aut Clericum degradatum, vel ob incorrigibilitatem depositum, aut hæreticum, secundùm quosdam.

2. Non incidit qui non violenter tangit; (quale non est crumenam furari) nec, vt ego puto, qui mandat, aut consuluit, aut ratum habet; nec qui ignorabat esse Clericum; nec si talis sit percussio, vt in laicum facta non esset mortalis; nec qui enormibus deditum relicto habitu & tonsura percutit; nec qui causa correctionis facit, vt pater, præceptor, aut dominus, aut alioqui propinquus vel senex; nec qui ad rei suæ vel alterius defensionem; nec qui repertum loco suspecto cum vxore sua, aut matre, aut filia, aut sorore percutit.

3. Episcopus potest absoluere legitimè impeditum ne possit Papam adire, vt fœminam senem, ægrotum, impuberem, pauperem. Qui verò in impubertate percussit, etiam post eam potest ab Episcopo absolui, nec tenetur Papam adire.

4. Potest & quemuis absoluere si leuis fuit percussio: quod eius iudicio relinquitur. Leuis quidem censetur, si fiat palma, pugno, pede, ligno, aut lapide non relinquente vestigium, aut multam capillorum euulsionem.

5. Potest & suos Clericos collegialiter viuentes, si percutiant non enormiter; itemque Prælatus Religiosos.

6. Putat Sotus, pueros Clericos se inuicem percutientes vsque ad sanguinis è naribus effusionem, etiam in Ecclesia, non esse excommunicatos; quod mihi prudens dictum videtur: certè tales non Absolutione, sed castigatione purgandi.

7. Incendens studio maloque animo locum sacrum, postquam fuerit per Episcopum excommunicatus, & denunciatus, à solo Papa absoluitur. *Vide ca. Tua, de sent. Excomm.*

8. Item-

8. Itemque effractor simul & spoliator loci pij, auctoritate Episcopi ædificati, postquam fuerit nominatim denunciatus excommunicatus. *Vide cap. Conquestus, eo tit.* Non effringit autem, qui claue aperit.

9. Religiosus qui non est Parochus, si extra mortis articulum sine licentia Parochi, vel eius Vicarij, præsumit illius subdito ministrare Eucharistiam, aut extremam Vnctionem, vel matrimonium solēniter, (quamquam id postremum videtur sublatum per Conc. Trid quod solùm vult esse suspensum quamdiu volet Episcopus) vel absoluere ab Excommunicatione Iuris à qua non possit. *Vide Clem. 1. de priuil.* Requiritur præsumptio: itaque excusat ignorantia, aut causa probabilis.

10. Domini interdictum violantes, & quicunque publicè excommunicati aut interdicti, nominatim moniti à celebrante diuina Officia, vt de Ecclesia exeant, in ea remanere præsumunt. *Ca. Grauis, de sent. Excommunic.*

11. Exenterantes mortuos, vt alibi sepeliant, nisi fiat iusta de causa, vt in cadauere Regis, aut ne fœteat, aut causa Anatomiæ, aut quia mortuus apud infideles, &c. *Extrau. Detestandæ, de sepult.*

12. Dantes aut accipientes aliquid ex pacto ob ingressum Monasterij. *Vide Extrau. 1. de Simonia.* Intellige verò nisi sit consuetudo accipiendi, aut accipiatur bona intentione; requiritur enim præsumptio. Sunt verò exceptæ Moniales, per quosdam Pontifices.

13. Simoniaci reales in Ordine, aut beneficio, & mediatores, *Extrau. Cùm det stabile, de Simon.* Dantes solùm consilium, vel auxilium, non censent quidam mediatores dicendos. *Vide* SIMONIA.

14. Professæ egressæ è Monasterio, nisi causa incendij magni, aut lepræ, aut pestis, probata per Superiorem & Episcopum, itemque licentiam dantes, comitan-

mittantes, & recipientes. *Pij Quinti Bulla.* Egressa autem non dicitur, quæ iusta aliqua de causa nunquam est ingressa.

15. Intrantes Monasteria Monialium sine vrgenti necessitate, & ipsæ recipientes. Item fœminæ intrantes Claustra Regularium, & qui recipiunt. *Greg.* 13. Non videntur autem incidere nisi qui intrant prætextu alicuius licentiæ datæ à Superiore. Consulatur tamen vsus, qui legem solet interpretari.

16. Ad duellum admittentes, prouocantes, permittentes, interessentes, facientes, dantes auxilium, consilium, aut fauorem. *Pius Quartus.* Excipiuntur verò Reges.

EXCOMMVNICATIONES NVLLI RESERVATAE.

1. POTESTATES seculares imponentes tributa Ecclesiæ, vel Ecclesiasticis personis, si moniti non desistant. *Ca. Non minus, de immun. Eccl.* Oportet verò monitionem habere competentem dilationem. *Vide suprà in* BVLLA CAENAE.

2. Extorquentes gabellam per se vel per alium ab Ecclesiasticis, aut ab eorum rebus, non portatis ad negotiandum. *Ca. Quamquam, de censib. l. 6.* Non est autem negotiari, bona sua vendere.

3. Domini temporales prohibentes subditis vendere sua Clericis, aut præstare officia. *Ca. fi. de immun. Eccl. l. 6.* Non incidunt, qui ex iusta causa prohibent sine licentia sua vendi, aut præstari officia.

4. Facientes seruari statuta aut consuetudines contra libertatem Ecclesiasticam, id est, Ecclesiæ vniuersæ concessam. *Ca. Nouerit, de sent. Excomm.* Excusat iusta causa existimata. Nec sunt statuta contra libertatem, quæ moderantur expensas funerum, aut Officiorum diuinorum.

5. Raptores mulierum, vel consilium, fauorem, vel auxi-

auxilium dantes. *Concilium Tridentinum.*

6. Intrantes Septa Monialium sine Episcopi aut Superioris licentia in scriptis. *Trid.*

7. Clerici in dignitate, aut Personatu, aut Sacerdotes audientes Ius Ciuile, aut Medicinam per duos menses, nisi audiant Romæ, aut vt Ius Canonicum meliùs intelligant. *Ca. super specula. Ne Clerici vel Monachi.*

8. Doctores qui Religiosum dimisso habitu docent Leges, aut Medicinam, *Ca. 2. Ne Clerici vel Monachi, libro 6.*

9. Religiosi habitum temere relinquentes. *Ibid.* Secus si ex causa rationabili, aut sine peccato mortali, aut alio non assumpto, aut assumpto ad breue tempus.

10. Contrahens scienter de præsenti cum consanguinea vel affine in gradu prohibito, vel cum Religiosa, vel Religiosus professus, aut Clericus in sacris, & qui tale matrimonium celebrat scienter. *Clem. 1. de consan. & affin.* Excusat ignorantia, etiam crassa, (requiritur enim dolus) itemque iustus timor.

11. Cogens aliquam minùs liberè, contrahere matrimonium. *Trid. sess. 24. ca. 9.* Intelligitur id de dominis aut Magistratibus, exteriorem iurisdictionem habentibus.

12. Impediens sine causa fœminam velum accipere, vel profiteri; vel cogens Monasterium ingredi, aut profiteri; vel id consilio aut aliter adiuuans. *Concil. Trident.*

13. Concedens in terra sua locum ad duellum, item Patrini. Certantes, consulentes, & spectantes. *Trid.* Intellige si fiat cum consensu Principis, & Patrinis: sed vide infrà.

14. Ex condicto duellum facientes statuto tempore & loco, etiam sine Patrinis & chartellis, & loci securitate; & domini permittentes, aut non prohibentes, & quouis modo adiuuans, & ex composito

ſpectator vel ſocius, etiamſi illi ad locum accedentes nõ potuerint pugnare, *Greg.* 13. Intellige id quando eſt duellum propriè, (non ſi quis alterum ad pugnam ſingularem prouocet, vt fit) & in caſu quo eſt illicitum.

15. De duello fecit etiam Clem. 8. acrem prohibitionem: tu vide; nec enim animus eſt huc omnia congerere, præſertim cenſuras, quæ ſunt pæne infinitæ, nec admodum certum quantum quæque recepta vſu, quantúmve obliget.

EXEMPTVS.

1. EXEMPTVS de licentia Superioris poteſt Epiſcopo ſe ſubdere, vt ab eo Abſolutionem vel diſpenſationem, qua indiget, obtineat.

EXILIVM.

1. EXILIO perpetuo damnatus, dicitur deportatus; qui autem ad tempus, relegatus.

2. In exilium non poteſt pater filium mittere.

EXTREMA VNCTIO.

1. DANDA eſt etiam amenti ſi petierat, aut petiuiſſet ſi cogitaſſet, aut oſtenderat ſignum doloris. *D. Th.* 3. *p. q.* 32. *Soto* 4. *d.* 23. *q.* 1. *a.* 2. niſi ſit periculum irreuerentiæ. Quòd ſi erat excommunicatus, abſoluatur priùs ab Excommunicatione.

2. Non ſolet dari pueris, niſi ætate qua communicant: ſufficit tamen ætas qua poſſunt peccare. *D. Th. Soto loco cit. & alij.*

3. Danda poſt viaticum. *D. Th.* 3 *p. q.* 65. *a.* 3. *ib. Caiet. Soto d.* 1. *q.* 2. *a.* 2. *Henriquez l.* 3. *c.* 10. alicubi tamen antè datur.

4. Datur ſolùm morti propinquis ex morbo, vel

vuinc-

vulnere, vel partu, vel senectute. *D. Th. Soto loco cit. & aly.* Quòd si morbo liberatus iterum periclitetur, iteranda est; & quidem in diuturnis morbis, vt hydropisi, quoties redit periculum.

5. Eam ex negligentia omittere, non est peccatum mortale, si absit contemptus, aut scandalum. *D. Th. 4. d. 23. q. 1. quæstiunc. 3. ad 1. Soto ib. q. 1. a. 1. Syl. Vnctio, §. 9. Nau. 22. n. 16. & aly.* etsi quidam aliter sentiunt. & quidem omittere tanquam ad salutem non necessariam, non est contemptus.

6. Materia est oleum benedictum ab Episcopo. *Trid. sess. 14. c. 1. Doct. 4. d. 23. D. Th. 3. p. q. 29. a. 4.* quamquam etiam sine benedicto validum est Sacramentum. *Vict. de Sacramentis, q. 217.* poteštque adhiberi oleum non eodem anno benedictum. *Henriquez l. 3. c. 8. & est communis.*

7. Forma est deprecatiua, alicubi tamen indicatiua. *Palud. 4. d. 23. q. 1. a 2. Bona. ib. 1. p. a. 1. Dur. q. 3. n. 7. & alij.* nec est necesse addere, In nomine Patris, &c. *Soto 4. d. 1. q. 1. a. 8. & alij communiter.* sequendus tamen receptus mos.

8. Deficiente proprio Sacerdote, potest alius, etiam Religiosus, administrare, sub ratihabitione proprij, *Soto 4. d. 23. q. 2. a. 1. Caiet. Excommunicatio, 5. c. 64.* potest verò dare licentiam proprius, etiam excommunicatus aut suspensus nominatim. *Tab. Vnctio, §. 5. Armil. ib. Syl. §. 4. Nau. c. 27. n. 100 §. 3.* non enim censetur licentia actus iurisdictionis prohibitus. est autem valida etiam ab hæretico data.

9. In necessitate sufficit Sacerdos sine ministro. *Vide de verb. sig. ca. 14.*

10. Si Sacerdos non possit progredi, supplenda per alium quæ restabant. *D. Th. d. 23. q. 1. a. 1. quæstiunc. 1. ad 3. Syl. § 4. Tab. § 5. & alij.*

11. Potest Presbyter vnus partem vnam vngere, & alius aliam in necessitate.

12. Pedes aut renes vngere non est necesse; certè renes in fœminis omittendi. *G. à Val. t. 4. d. 8. q. 2. p. 2.* Nec manuum vnctio quibusdam videtur necessaria: saltem videtur sufficere vnam manum aut vnum oculum vngere, & itidem de reliquis membris paribus: sequendus tamen vsus receptus.

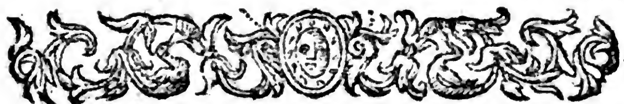
13. Mutilati in partibus proximis vngendi, & cæcus in oculis, ob concupiscentiam. *D. Th. 3. p. q. 32. a. 7. & omnes.*

14. Ad singulas vnctiones adhibenda stupa noua, postea comburenda. Sufficit verò verba proferre paulo ante vnctionem, aut post, vt in Baptismo & Confirmatione.

15. In dubio an viuat ægrotus, danda sub conditione, si non est mortuus. *Armil. Vnctio, §. 7. Tab. §. 6. Sylu. §. 5.*

16. Effectus eius est remissio peccatorum venialium; sed & mortalia remittit, faciendo de attrito contritum. *Trid. sess. 14. c. 2. D. Th. 3. p. q. 30. a. 1. & alij communiter.* & sanitas animæ ad malum pronæ, & pigræ ad bonum. *Trid. cit. D. Th. & alij.* eiusque spiritualis recreatio & roboratio, & interdum etiam corporis sanitas. *Nauar. c. 22. n. 12. Summistæ communiter verbo Vnctio.*

FALSA-

FALSARIVS, vide *Excommunicatio Bullæ Cænæ Domini.*

1. FALSARE monetam, crimen est læsæ maiestatis: falsa autem dicitur, facta sine legitima auctoritate, materia, pondere, aut signo: tondere autem exuberantem monetam, falsare non est, etsi peccatum est: est verò falsarius, qui iustum pondus minuit.

2. Falsare non est, nec peccatum mortale, amissæ scripturæ de hæreditate aut nobilitate aliam similem facere; nulli enim fit iniuria.

FAMA, vide *Dominium, Infamia.*

1. FAMA dicitur vox communis maioris partis viciniæ, ex probabili suspicione orta.

2. Ad famam probandam sufficiunt duo testes.

FAMILIA.

1. FAMILIA dicitur vsque ad quartum gradum: itaque omnes etiam gradus quarti, dicuntur familiares; itemque omnes famuli, etiam extra domum habitantes.

2. Familia Episcopi gaudet priuilegio Fori, non autem familia Ecclesiæ.

FAMVLVS, vide *Conductor, Dominus, Seruus.*

FESTVM, vide *Ieiunium, Missa.*

1. FESTVM potest Princeps & Ciuitas indicere, sed sine obligatione Missam audiendi.

2. Festum ab Episcopo indictum non obligat, si populus ex causa rationabili contradicit. Quòd si receptum est, debent seruare etiam Religiosi exempti. Non potest autem ipse indicere sine Cleri aut Capituli consensu. *Vide ca. Conquestus, de Ferijs.*

3. Ad festa maiorum voto aut iuramento recepta tenetur quidem populus, sed non sub obligatione voti, aut iuramenti; est enim hæc personalis.

4. Non potest Episcopus prohibere alioqui in festo licita: quòd si sub Excommunicatione prohibeat, nulla est Excommunicatio, *secundùm Nauar.*

5. In festo licet docere, piscari, venari, etiam lucri causa, &, secundùm quosdam, libros ob lucrum describere, vel pingere aliquid: sed alij negant probabiliùs. Licet quidem exemplum aliquod delineare, quod vulgò dicitur *ritrar*, (vt fit passim, etiam Romæ) & acupingere linteum, quod vulgò *ricamar*, discendi causa; & prœliari, & vendere illo die necessaria, & iter agere, etiam comitantibus mulis onustis supellectili, concedente id consuetudine; & Aduocatum vel Procuratorem suum officium facere apud partem, vel Iudicem, modò ne procedatur ad actum iudicialem, nisi causa pietatis, aut necessitatis; & mulionem iter cœptum continuare. Molendina & nundinas excusat consuetudo; pistores necessitas.

6. Excusat à festi obseruatione metus iustus, necessitas, pietas, vtilitas publica, (itaque excusantur laborantes pro loco pio, aut publico) vitatio damni corporis, vel animæ, (itaque excusantur puellæ laborantes ad vitandum otium) & dispensatio Episcopi, vel Parochi, vbi is solet dispensare.

7. Excusat vxorem viri, & filium patris, & seruum vel famulum domini coactio.

8. De rebus quæ in festis licent, licitè fiunt etiam instrumenta.

9. Audita Missa, potest quis ad locum, vbi non est festum, ire, causa laborandi, ex loco vbi festum est.

10. Circa festi principium & finem seruanda recepta consuetudo: vbi autem à vespere incipit, excusantur barbitonsores in Vigilia laborantes, concessione Eugenij Quarti, *secundùm Nauar.*

FEVDVM, vide *Pignus.*

1. FEVDO amisso non per mortem, amittuntur & fructus pendentes; si verò per mortem, post Calendas quidem Maij vsque ad finem Augusti fructus pertinent ad hæredes, at anteriores ad dominum.

2. Non potest quis priuari feudo à Principe sine causa.

3. Feudales consuetudines ligant etiam Ecclesiasticos & Ecclesiam.

4. Non solet succedere in feudo fęmina, nec ascendentes, nec Monasterium.

5. Vassallus vassalli tui, non est tuus vassallus.

FICTIO, vide *Mendacium.*

FIDES, vide *Discere, Docere.*

1. NECESSE esse explicitè credere fidei mysteria, quę publicè in Ecclesia celebrantur, sentiunt multi cum D. Thoma: alij, excusari multos ignorantia, præsertim cùm deest qui doceat; sufficereque illis, cum Baptismo, credere quod credit Ecclesia. quam opinionem etsi adhuc solebam improbare,

nunc non ausim. Quid enim? dicemúsne perire infinitam Christianorum alioqui bonorum multitudinem, qui de mysterio etiam Trinitatis, & Incarnationis, vix quicquam rectè norunt, imò peruersè sentiunt, si interroges? Potiùs crediderim condemnari istorum Pastores, ob negligentiam docendi.

2. Negligentiam docendi filios Symbolum fidei, & Dei præcepta, & Pater noster, mortalem ait Nauar. itemque ea discendi negligentiam. Quod vt non improbo, ita illam probo sententiam, sufficere ex istis scire substantiam, etiamsi verba præcisa non teneantur. *Medina de recta in Deum fide l. 4. c. 6. nec aliud videntur velle Theol. 3. d. 25. & D. Th. 2. 2. q. 1. a. 6. ad 3.*

3. Prohibitum laico, sub Excommunicationis ferendæ pœna, disputare de fide. *Ca. 1. de hæret. lib. 6.* quam prohibitionem si sciens contrafaciat, peccabit mortaliter.

4. Fidem tenetur quis, etiam cum periculo vitæ, coram infideli tyranno confiteri, cùm id postulat Dei honor, aut proximi salus, aut alioqui scandalum sequitur.

5. Habitum fidelis exuere, & induere infidelis, modò absit scandalum, interdum ex causa licet: nec enim, qui se ita induit, infidelitatem profitetur, cùm ex alijs multis causis soleat fieri.

6 Fidei professionem publicè facere debent assumpti ad dignitatem in Cathedrali, vel Canonicatum, vel ad curam animarum, etiam Religiosorum. *Pius Quartus.*

FIDEIVSSIO, vide *Mutuum.*

1. POTEST pro fideiussione aliquid pretij accipi: etiamsi nullum timeatur periculum; est enim ex se pretio æstimabilis. *Conra. Tract. 2. q. 46. casu 14. Med. cod. de rebus per vsu. acquis. q. 4. Pet. Nau. l. 3. c. 2. n. 247. Soto l. 6. q. 1. a. 2.*

2. Pro

2. Pro fideiussione Prælati non tenetur successor; non enim est hæres.

3. Tenetur debitor de omni damno sua culpa accidente fideiussori: de quo tamen vide CVLPA.

4. Fideiubens simpliciter, non tenetur ad interesse, nec ad debiti augmentum.

5. Fideiussor vsque ad certum tempus debiti soluendi, si id à creditore debitori prorogetur, non tenetur ille postea, nisi in id de nouo consenserit.

6. Non tenet fideiussio accessoria contractui inualido, vt minoris, qui se non potest obligare. Quidam tamen tenere dicunt, si quis se pro minori obligauit.

7. Fideiussio eius qui est sub alterius potestate, communiter non valet. Nec Clericus, nisi in necessitate, debet pro laico fideiubere.

8. Promittens aliquem præsentare, si is ob crimen capitale postea commissum, sine illius culpa lata, fugiat, non tenetur.

FIDEICOMMISSVM.

1. FIDEICOMMISSO subiecta possunt alienari causa dotis, etiam post fide commissum promissæ, & alimentorum.

FILIVS, vide *Dispensatio*, *Donatio*, *Hæreditas*, *Parentes*, *Peculium*.

1. FILIVS-familias dicitur, qui est in potestate patris, aut aui, vel proaui, &c.

2. Supremus ascendentium habet omnes descendentes in potestate; quo mortuo, manent in potestate sequentis.

3. Fœminæ non habent filios in potestate, nec eius ascendentes.

4. Legitimus filius dicitur, qui lege probatus, vt adoptatus.

5. Legitimus naturalis, qui ex legitimo matrimonio.

6. Naturalis, qui ex copula nec approbata nec reprobata Iure Ciuili.

7. Spurius, qui ex reprobata, vt ex consanguinea, aut adultera; aut vulgò conceptus, qui patrem non potest monstrare, vel ex Religioso, aut Clerico in sacris. Qui autem est ex soluta & coniugato, non dicitur spurius.

8. Expositus, si facta diligentia nihil reperitur, præsumitur legitimus: in dubio autem dicunt quidam posse Episcopum dispensare, scilicet quantum ad Ecclesiastica.

9. Episcopus potest legitimare subditum quantum ad Ordines & beneficium sine cura & dignitate: censetur autem dispensare, si scienter ordinet: eritque talis, etiam quantum ad secularia nulli præiudicantia, legitimatus in terris Papæ.

10. Legitimatus à Papa quantum ad spiritualia, est etiam quantum ad temporalia vbique, secundùm quosdam. *Vide c. 13. Qui filij sint legitimi.* Certè ex causa potest etiam quantum ad temporalia vbique, si velit; etsi quidam negent.

11. Legitimatus à Principe non ideo est legitimatus quantum ad Ecclesiam. *Vide glo. d. 101. Peruenit.*

12. Legitimatio valet etiam in alio regno, vbi nulli fit præiudicium.

13. Legitimare potest, qui non habet Superiorem in temporalibus: tamen spurium solus Papa aut Imperator legitimat.

14. Pius Quartus reuocauit facultates legitimandi spurios in præiudicium aliorum.

15. Non præsumitur legitimans velle alteri præiudicare.

16. Non

16. Non legitimus non habet patris nobilitatem.

17. Naturalis etiam spurius efficitur legitimus, quantum ad omnia, per parentum matrimonium sequens, etiam solùm ratum, si tempore quo conceptus aut natus est, poterat inter illos esse matrimonium; & venit etiam nomine legitimè nati.

18. Natus ex matrimonio nullo, sed contracto bona alterius saltem coniugis fide, in facie Ecclesiæ est legitimus: item qui ex illegitimo matrimonio, sed postea per dispensationem approbato: item cùm parentes falsò, sed bona fide, putant secum legitimè dispensatum.

19. Etiam putatiuum matrimonium, id est, quod ab alijs putatur legitimum, facit prolem antea susceptam legitimam: vt si quis contrahat cum consanguinea, ex qua prolem antea susceperat.

20. Filius naturalis non dicitur esse sub patris potestate. Quidam tamen id de patre concedunt, de adscendentibus negant.

21. Filium esse aliquem probat sola fama, nisi contrarium constet.

22. Filiorum nomine non veniunt nepotes in materia odiosa, veniunt autem naturales (non autem spurij) cùm tractatur de vtilitate, aut eadem ratio est quæ de legitimis.

23. Patria potestas non tollitur per Ordinem sacrum, etsi quidam id negent: tollitur verò per Episcopatum, & Cardinalatum, & per professionem patris, aut filij, & alicubi per filij matrimonium, & si pater sit perpetuò exul, vel hæreticus, etiam occultus, aut scienter contrahat incestas nuptias, aut sit captus bello iusto, aut seruus sit.

24. Emancipatio fit coram Iudice, potest autem fieri per Procuratorem.

25. Emancipatus reuocatur in patriam potestatem ob alimenta patri negata.

26. Supremus ascendentium potest vnum descendentium emancipare, alijs relictis.

27. Emancipato patre, sub eius potestate est filius quem postea gignit.

28. Filius præsumitur emancipatus, si per decennium seorsim a patre id ferente negotietur, tanquam emancipatus.

29. Filij emancipati viuente matre, post eius mortem habebunt vsumfructum in media parte bonorum eius, in altera autem pater.

30. Spurius relicta à patre potest tenere vsque ad condemnationem Iudicis. Quidam tamen aiunt, legatum ad alimenta, vel dotem, posse quidem tenere, sed non alia, nec ex testamento, nec ab intestato, nec ex contractu inter viuos. Mihi tamen prior opinio magis placet.

31. Filius non succedit patri in dignitate obtenta post suam natiuitatem.

32. Filius potest accusare patrem de hæresi, vel proditione.

33. Filius in ætate imperfecta datur parenti fideli, in perfecta autem sequitur ipse vtrum parentem maluerit. *Vide de conuers. infid. ca. 2.*

34. Parentibus non obedire in rebus honestis ex contemptu, aut alioqui in re magni momenti, ad ipsorum potestatem pertinente, mortale est. Putant & quidam mortale esse, si contra eorum iustam voluntatem matrimonium contrahat sine causa iusta. Alij id negant, si absit scandalum, aut grauis aliqua necessitas.

35. In extrema necessitate postponendos esse filios vxori, quidam volunt. *Vide Tho. 2. 2. q. 26. ar. 11.*

FISCVS, vide *Hereditas*, *Testamentum*.

1. NON succedit fiscus in prohibitis alienari.

2. Confiscari non possunt bona delinquentis, etiam hæretici notorij, nisi post sententiam iudicis

3. Ad fiscum transeunt bona cum oneribus: itaque tenetur soluere debita:

4. Etiamsi lex dicat vt quis teneatur statim bona dare fisco, non tenetur ante sententiam iudicis.

5. In dubio tenendum contra fiscum.

FOEMINA.

1. FOEMINA non potest publicè prædicare, nisi ex Papæ licentia.

2. Nec vti habitu virili, etiam ob continentiam. *Vide Conc. Gang. ca.* 13.

3. Nec esse testis in testamento solemni extra terras Ecclesiæ, (vbi verò solemnitas non requiritur, vt tempore pestis, potest) nec in causa criminali, nisi hæresis, aut læsæ maiestatis, aut Simoniæ, aut cùm aliter veritas sciri non potest, aut cùm proceditur via inquisitionis.

4. Nec pro debito incarcerari, nec cogi accusare, aut testificari, nisi in certis casibus, vt in causa criminali

5. Potest post partum vel Ecclesiam adire ex deuotione, vel se domi continere ex reuerentia.

FRVCTVS, vide *Beneficium*.

FVGA.

1. FVGERE non dicitur, qui ad Superiorem vadit.

FVRTVM, vide *Debitum*, *Eleemosyna*, *Inuentum*.

1. EXCVSARI à peccato furtum ob magnã necessitatẽ, probabiliter quidam dicunt: alij ob solam extremam volũt, idque modò rei dominus non sit in eadem necessitate. August. *lib. de men. inc. cap.* 7. & 12. ob nullam excusat. Ego cum illis sentio, qui à diuite, qui tenetur pauperi subuenire, aiunt licere ad eam, rem clàm accipere. *Ang. Furtum*, §. 37. *Medina cod. de eleemosyna*, c. 7. *P. a. Nauar. l.* 3. c. 1. n. 375.

2. Excõmmunicatio lata ob furtum, intelligitur si ex se sit mortale peccatum, scilicet rei notabilis; non autem si per accidens, vt quia graue damnum dedit, aut molestiam.

3. Non est mortale clàm ab eo accipere, qui daret si peteretur, etiamsi clàm accipi nolit; nec oportet restituere.

4. Clam viro aut patre rem non magnam accipere, non est furtum: quòd si sit notabilis, restituenda.

5. Si accepisti quod dubitabas an tuum esset, debere te restituere, quidam aiunt, alij negant, quòd in dubio melior sit possidentis conditio.

6. Qui damnum nullum dedit rem alienam accipiens, quia ea dominus non vtebatur, non tenetur restituere, si nulli est domino vsui futura.

7. Ex monte alieno ligna tollens, aut necessitate vrgente, aut parum damni dando, non tenetur restituere.

8. Qui per vices pauca alicui furatur, cùm ventum est ad notabilem summam, tenetur ei restituere, etsi quidam id probabiliter negant.

9. Qui per vim rapuit, tenetur etiam pro iniuria satisfacere.

10. Si oblatam rem à fure domino, is noluit accipere, ei perit, si sine furis culpa perit.

11. Ac-

11. Acceptum à fure, sufficit ei restituere, *Halensis 4.p.q.86.m.3. Anto.2.p.t.1.c.12.§.16.Syl. Rest.3.q.7. Ang.Rest.1.§.6.* aut cui ille voluerit: etsi quidam velint, debere domino proprio restitui. *Caiet.2.2.q.62.a.6. Soto l.4.de Iust.q.7.a.2. Couar.l.1.Resol.c.311. Io.Med. cod.de eleem.q.10. Bart.Med.in Sum.l.1.c.19.*

12. Si quod filius furatus est, expendat in vtilitatem patris, potest de patris bonis restituere, itidemque vxor de bonis viri.

13. Re deteriorata, tenetur fur ad æstimationem eam in qua dominus ea fuerat vsurus; pereunte verò, dabit eius pretium, deductis ijs quæ expendit in eam cum domini vtilitate.

GABELLA.

GABELLA, vide *Clericus*, *Excommunicatio Bullæ Cænæ*.

1. GABELLAM potest imponere, qui Superiorem non habet in temporalibus, & cui ipse id concesserit, vel consuetudo præscripta.

2. Potest Episcopus in Ecclesijs sibi pleno iure subiectis, cum Capituli consensu, ex causa tributum seu pensionem imponere.

3. Potest vrgente necessitate dominus temporalis, vel communitas, imponere talliam seu tributum; non enim id prohibitum, sed gabella ordinaria populum grauans.

4. Nouæ gabellæ non obligant, secundùm quosdam, nisi constet legitimè impositas. *Pet. Nau. c. 1. n. 267. Arraz. 2. 2. q. 62. a. 3. sum. Gabella, n. 18. Caiet. Vectigal. Angel. Pedag.* §. 6. Alij in dubio volunt gabellas censeri iustas; præsumendum enim pro Principe. *Valent. t. 3. disp. 5. q. 6. p. 5.*

5. Quæ verò imponuntur pro rebus delatis ad proprium vsum, communiter habentur iniquæ. *Beja casu 1. 20. April. Angel. Pedagium*, §. 3. *Nau. c. 17. n. 202. Caiet. Vectigal. c. 1. Tolet. l. 5. c. 73. Pedraz. Præc. 7. d. 26. Pet. Nau. l. 3. c. 1. n. 237. Si Princeps, ait, habet aliunde, non potest super his exigere; esset enim contra ius naturale: si non habet, potest consuetudine excusari.* etsi quidam id negent, si iusta causa imponantur. *Arraz. 2. 2. q. 62. a. 3.* Item quæ pro priuata Principis vtilitate, & non pro communi Reip., aut quæ cessante causa, (*Nau. l. 3. c. 1. n. 257. Lopez. c. 187. Corduba q. 95. sum. Gabella, n. 14. Beja casu 1. 20. April.*) ob quam sunt imposi-

sitæ.

sitæ, exiguntur, aut maiores quàm causa postulat, aut quibus alij plus quàm alij indebitè grauantur.

6. Gabellam fraudare, & non restituere, non esse mortale, docti viri asserunt. *Tabien. Pedagium, n. 8. Nau.c.23.n.60. Videtur Caiet. Vectigalia, c.2. Arrag. 2.2. q.62. citat pro hac sententia Henr. Quodlib. 3. q. 22. Est Beja casu 1.20. April. qui pro eadem sententia citat Matth. Matthes. in suis Notab. notab. 78.* Ego id in totum non ausim asserere: sed nec eos tamen, qui fraudarunt, ad restitutionem obligarim. In tanto enim dubio; ob grauium Doctorum opiniones, melior est conditio possidentis: dicunt enim quidam, vix vllam gabellam esse iustam. *Caiet. Vectigalia, c. 3.* alij, omnes ferè dubias esse. *Fum. Gabella, n. 18.*

7. Qui Remp. nouis tributis grauant sine eius necessitate, tenentur restituere, *secundùm Nauar.* V. Principibus.

8. Cùm nimis durum est tributum, sufficit soluere si petatur.

9. Res empta transit cum onere gabellæ non solutæ.

10. Ciuis nouus non debet gabellam impositam pro debito veteri.

11. Deputati ad exigendum, possunt dissimulare cum pauperibus.

12. Deprehensa res ante locum quem exire non licet, non est confiscanda: poterat enim, qui ferebat, pœnitere, & redire.

13. Gratia exemptionis ob numerum certum filiorum, durat etiam mortuo aliquo illorum.

14. Clerici non tenentur ad gabellam contractuum, nisi negotientur, nec de patrimonio suo; tenentur autem ad impositam pro refectione pontium, viarum, aut huiusmodi, aut pro totius Reip. bono.

15. Ecclesiæ prędium tenetur ad onus sibi perpetuò annexum, priusquam ad Ecclesiam veniret; nisi alicubi aliud sit in vsu, vt in Italia.

16. Em-

16. Emptor rei Ecclesiasticæ debet gabellam, & colonus rei Ecclesiasticæ soluit pro parte sua.

17. Exempta ab omni exactione Mendicantium bona, coloni, arrendatarij, & negotiorum gestores. *Ex Pio Quinto.*

GRATIA, vide *Delegatus, Dispensatio, Lex.*

1. GRATIA non expirat morte concedentis, nec ante certificationem de reuocatione.

2. Litteræ fidei publicæ, vulgò saluus conductus, non expirant morte concedentis.

3. Gratia quam Papa facit, committendo tamen Episcopo examen, non expirat illo mortuo.

4. Gratia eligendi Confessorem, aut absoluendi à casibus, vel dispensandi, non expirat mortuo concedente.

5. Gratiam præcedentem sequens Excommunicatio non aufert.

6. Gratia non perit deficiente causa ex qua concessa: impetrata tamen ex falsa causa, nulla est.

7. Gratia in qua dicitur, Donec voluero, vel, Donec aliter ordinauero, vel, Ad beneplacitum Sedis Apostolicæ, durat mortuo concedēte. Quòd si dicat Papa, Ad nostrum beneplacitū, expirare eo mortuo quidam putant, alij negant. *Vide sup.* DELEGATVS.

8. Concesso aliquo, intelliguntur etiam concessa omnia sine quibus non potest commodè fieri.

9. Concessione generali non veniunt insolita concedi, neç quæ quis probabiliter creditur non fuisse in specie concessurus, nisi aliunde constet intentio concedentis: & quidem beneficium Principis, nisi alteri præiudicet, latissimè est interpretandum.

10. Non vitiatur gratia per id, quod etiamsi non fuisset, concederetur; vt, verbi gratia, si quid ex ignorantia falsum dictum est in supplicatione; nec si taceatur id, quod si concedens sciret, daret quidem, sed non tam facilè; nec si facta est ob paupertatem

quæ

quæ reuera fuit tempore concessionis, etiamsi tempore informationis per Episcopum iam non sit.

11. In priuilegio nomine marium comprehenduntur etiam fœminæ.

12. Papa non præsumitur concedere exorbitantia, nec velle derogare Iuri, aut præiudicare alicui, nisi exprimat.

13. Per constitutionem non derogatur viuæ vocis oraculis, aut priuilegijs, aut statutis, aut consuetudinibus, nisi exprimantur nominatim, etiamsi dicat, Non obstantibus quibuscunque, &c. vt solet. *Vide glo. extrau. de off. deleg. Sedes Apostolica, & de rescrip. c. 6. & 14.*

14. Priuilegium in dubio præsumitur non reuocatum. *Vide glo. 25. q. 2. Priuilegia.*

15. Priuilegium aut rescriptum posterius non tollit prius, nisi de eo faciat mentionem, etiamsi dicat, Non obstantibus quibuscunque priuilegijs, statutis, &c. *Vide de rescr. li. 6. ca. 10. & glo. d. 18.* quoniam secus est de constitutione posteriori respectu prioris. *Vide ibi. & de rescr. ca. 1. 3. 6. & lib. 6. de constit. ca. 1.*

16. Rescriptum dicitur mandatum Principis faciens ius speciale in aliquo negotio: item commissio causæ alicuius, & priuilegium, seu gratia.

17. Lex reuocans priuilegium non valet ante promulgationem in Diœcesi.

18. Priuilegium extenditur ad casus similes.

19. Priuilegium non tollit legem, aut consuetudinem, aut ius priuati, nisi exprimat nominatim derogando.

20. Priuilegia Mendicantium non reuocantur, nisi de illis fiat expressa mentio.

21. Gratia valet in conscientia etiam non expeditis litteris.

22. Gratiam Papæ surreptio facit nullam, non autem gratiam Ordinarij; nec surreptio vitiat nisi id cuius est causa: excusat autem à surreptione factum ex ignorantia.

23. Im-

23. Impetratio gratiæ vel beneficij pro aliquo sine eius mandato, valida est.

24. Cùm in priuilegio vel commissione ponuntur multæ causæ, etiam copulatiuè, sufficit vnam, quæ potest illum effectum operari, esse veram.

25. Bulla contra data aut promissa pro gratia, intelligitur de datis aut promissis alioqui illicitis.

26. Priuilegia Religiosorum quæ abrogantur *Sess.* 25. *ca. vlt. Trid. Conc.* intelliguntur quæ sunt contra Iura de quibus agitur in præcedentibus capitibus de Regularibus.

27. Quod quis potest ex priuilegio concesso dignitati, aut ex officio, potest alteri committere. Talia sunt priuilegia concessa Prælatis Religionum.

28. Priuilegio dato à Papa non possunt Religiosi renunciare sine eius licentia.

29. Priuilegio sibi cum alijs communi non potest quis renunciare sine Superioris licentia.

30. Priuilegio tuo gaudet etiam socius tuus, si tibi alioqui est inutile.

GREX.

1. GREGEM porcorum faciunt quatuor aut quinque; ouium verò decem.

GVLA, vide *Comedere.*

HABITVS, vide *Fides, Vestis.*

HAEREDITAS, vide *Alienatio, Contractus, Debitum, Dos, Legitima, Parentes, Peculium, Testamentum.*

1. DEFICIENTIBVS descendentibus & adscendentibus, potest quis hæredem institue-

re quem velit; & deficientibus filijs legitimis, potest instituere naturalem, relicta tamen legitima ascendentibus.

2. Filiam sufficit instituere cum sola dote.

3. Legitima successione deficiente, succedit coniux:(& interdum dominus loci, ex præscripta consuetudine) deficiente verò etiam coniuge, fiscus.

4. Intestato non succeditur in agnatis, id est, coniunctis per patrem, nisi vsque ad decimum gradum, secundùm Ius Ciuile, qui secundùm Canonicum non idem est in collateralibus: de quo vide MATRIMONIVM. In cognatis verò, id est, per matrem vel amitam, vsque ad sextum.

5. Ab intestato succedunt filij æqualiter: quorum si aliquis sit præmortuus, pro eo succedunt eius filij & filiæ, & pro his nepotes. Habetur autem loco filij Monasterium capax possessionis, propter Monachum.

6. Deficientibus filijs, succedunt pater & mater æqualiter, & pro ijs auus & auia ex vtraque parte. Quòd si defuncti pater sit mortuus, succedit ei sola mater, non auus paternus. In ascendentibus enim qui propinquior est, remotiorem excludit: secus est in descendentibus. Quòd si nec filij sint, nec ascendentes, nec vxor, succedit filius naturalis & patri & auo in sexta parte, si mater à patre domi vt concubina habebatur; cuius sextæ dimidium matri debetur: sed de ijs viderint Iureconsulti.

7. Filius naturalis succedit matri vt legitimus, non autem spurius propriè; etsi quidam id concedant, quando matri non sunt legitimi filij: certè à matre sibi relicta potest tenere donec per Iudicem priuetur. Imò potest ipsum mater instituere, secundùm quosdam, &, si vulgò habetur legitimus, vocare in testamento legitimum, scilicet secũdùm vulgi communem opinionem. At spurius, id est, vulgò conceptus, seu patre incerto natus, matri succedit, nisi

hæc

hæc sit illustris. Sunt & qui dicunt, filium solutæ ex coniugato vel Presbytero succedere matri vt naturalem.

8 Legitimatus viuente patre, succedit ei vt legitimus; itemque adoptatus.

9. Spurij fratres, si sint vterini, succedunt sibi inuicem ab intestato. Alioqui spurijs, id est, damnato per Ius Ciuile coitu natis, non succedunt parentes, nec fratres, nec contrà.

10. Parentes, fratres, & sorores succedunt simul ab intestato. Quòd si parentes mortui, succedunt aui cum nepotibus, vt suprà dictum est: fratres tamen & sorores ex vno latere tantùm non succedunt cum ascendentibus defuncti, nec cum fratribus eius ex vtroque latere, aut, his defunctis, cum eorum filijs.

11. Deficientibus filijs, & parentibus, & fratribus, eorumque filijs, succedunt propinquiores in capita, etiam fœminæ: nec fit distinctio inter coniunctos ex vno latere, aut ex vtroque.

12. Vxor pauper succedit cum filijs quantum ad vsumfructum in quarta parte, si sunt vsque ad tres; si plures, per capita cum illis, nisi ei vir aliquid legasset: idemque est in viro paupere, mortua vxore.

13. Liberto mortuo sine liberis, succedit patronus ab intestato.

14. Monasterium succedit Religioso professo ab intestato, relicta tamen legitima filijs, &, horum defectu, ascendentibus, & dote filiabus.

15. Intestato Clerico non habenti cognatos, succedere deberet Ecclesia cui seruiebat: sed fortè iam succedit Camera Apostolica.

16. Spurius potest à patre hæres institui, cum conditione si legitimetur à Principe.

17. Spurium potest extraneus hæredem instituere.

18. Occidens aliquem vt ei succedat, potest succedere vsque ad condemnationem per Iudicem. Excipe

pe tamen occidentem vxorem, vt suprà Dos.

19. Cùm in pœnam delicti prohibetur aliquis hæreditare, requiritur sententia Iudicis.

20. Institutus hæres ea spe, vt hæreditatem restituat spurio, non tenetur, etiamsi promisisset: nec tamen tenebitur restituere consanguineis defuncti, aut fisco, antè condemnationem: si tamen restituat spurio, iste poterit tenere. Potest quidem ille sibi accipere, & postea spurio liberè donare. Quidam tamen dicunt, si cum pacto restituendi accepit, teneri: alij, etiam cum pacto acceptam, dandam succedentibus ab intestato.

21. Pactum renunciantis hæreditati alioqui debitę non valet, nisi firmetur iuramento, (sed si est enormis læsio, poterit petere Absolutionem à iuramẽto) aut sit pro eo datum æquiualens, aut si in fratris gratiam renunciauit: sed tunc accipienda legitima. Quòd si de patris consensu factum, potest pater consensum reuocare.

22. Filiam, etiamsi cum iuramento renunciasset hæreditati, potest pater postea instituere.

23. Si quis exhæredetur, potest petere hæreditatem, donec causa probetur.

24. Si hæres nolit adire hæreditatem, poterit adire qui fuit exhæredatus.

25. Si cui descendenti relinquitur hæreditas, aut fit legatum, aut donatio, cum pacto vt post mortem det alteri totum vel partem, intelligitur si non habeat liberos; hi enim succedent, etiam fœminæ.

26. Hæres institutus ab eo qui factus Monachus in Monasterio possidente bona, non succedit ante illius mortem. Quòd si ille intendebat ingredi Religionem, testamentum professione velut morte confirmatur.

27. Cui relicta bona cum pacto vt sine liberis decedens det Petro, si fit Religiosus professus potest dare Monasterio; est enim id loco filij: nisi appareat testato-

statorem Monasterium excludere voluisse. *Vide de proba. ca. In præsentia.*

28. Statutum excludens filiam à successione, intelligitur solùm ab intestato, & in bonis quæ sunt intra territorium statuentis.

29. Infidelis, patre ad fidem conuerso, perdit ius hæreditatis.

30. Non potest filia exhęredari quia nupsit patre inuito, nec quia nupsit indigno; at potest si elegit turpem vitam.

31. Non potest institui hæres damnatus ad mortem, aut perpetuò ad exilium vel triremes.

32. Hæres ex testamento minùs solemni, potest hæreditatem retinere, si ei constet de voluntate testatoris. An verò hæres & executor teneatur ad voluntatem testatoris, deficiente solemnitate, non conuenit inter Doctores: ego non puto teneri.

33. Si hæres non adit hæreditatem institutus in re certa, erit hæres vniuersalis.

34. Hęres intra tres menses à notitia testamenti potest hæreditatem nondum aditam repudiare. Quòd si facit inuentarium, non tenetur ad debita & ad legata vltra vires hęreditatis, alioqui tenebitur in Foro exteriori si adeat; nec detrahit Falcidiam: debet verò incipere inuentarium intra dies triginta à dicta notitia, & intra alios sexaginta perficere: sufficit verò intra hos sexaginta perficere, etiamsi post illos triginta inceperit. Nec intra dictum tempus potest molestari à creditoribus vel legatarijs: debet verò facere cum Notario, citatisque creditoribus & legatarijs.

35. Ante æs alienum deducendæ impensæ funeris, & quæ necessariæ ad adeundum hæreditatem: & quidem factas circa corpus Rectoris Ecclesiæ, soluet successor; at vestes lugubres, & sepulchrum magnificum, heredes. Pòst soluenda debita, vltimò legata, etiam à fisco si hęreditas est confiscata: in debitis

bitis verò intelliguntur etiam vota realia defuncti.

36. Ad hæredem non transmittitur obligatio, nisi quæ est ex iustitia: tenetur verò ad contractum testatoris, etiamsi tangat suam legitimam.

37. Contractus factus pro se, & filijs, & hæredibus, non comprehendit hæredem extraneum, id est, non coniunctum in quarto gradu saltem consanguinitatis, vel affinitatis.

38. Hæredis culpa in restituendo non nocet defuncto. +

39. Hæres bona fide soluens debitoribus vel legatarijs priùs petentibus, non tenetur nisi de eo quod superest: sed priores creditores habebunt actionem contra illos.

40. Hæres detrahit Falcidiam, id est, quartam partem hæreditatis grauatæ legatis non ad pias causas vltra tres partes, nisi testator prohibuisset detrahi, aut hæres non confecisset inuentarium, aut esset legata dos. +

41. Detrahit etiam Trebellianicam, id est, quartam partem, quando debet hæreditatem restituere per fideicommissum, nisi testator prohibuisset detrahi, aut restituenda esset hæreditas piæ causæ, aut ipse esset institutus in re certa. Computantur autem aliquando in Trebellianicam fructus percepti. +

42. Collatio bonorum in commune debet fieri ab hæredibus si sint descendentes, & non contenti acceptis à patre, aut legatis, velint in hæreditate succedere. Solent autem conferri profectitia, & dos filiæ, & donatio propter nuptias.

43. Non conferuntur autem sumptus in alimentis filij, etiam coniugati, etiam in conuiuijs, vt Doctoratus, vel Missæ nouæ, vel in peregrinatione, vel recreatione, vel liberatione. Includuntur verò in alimentis vestes ordinariæ, & excessus in expendendo accepta ad sustentationem, (non autem vestes precio- +

fæ, vt quæ solent sponsæ dari, computandæ verò sunt precio quo in præsenti valent) vel in libris datis filio absoluto studio, cùm propè esset vt exerceret; (quidam tamen dicunt computandos si non erat Doctor, attendendumque valorem præsentem) aut expensum ad acquirendum filio officium, vel gradum, nec vendibilem, nec ad hæredes transferibilem; vel donatio simplex validè facta filio sub potestate patris, vel morte confirmata, vel remuneratoria, aut facta à matre, vel auia, vel auis paternis; vel lucrum factum proprio nomine ex pecunia communi. At donatio ob causam facta, aut filio emancipato, confertur.

44. Societas fratrum in lucro omni, non intelligitur in lucro ex officio publico, aut merito personæ; sed ex negotiationibus.

45. Si pater filij aduentitia bona dilapidauit, tenentur ei reliqui fratres: tenentur & pro parte sua sustinere onus solutionis factæ à patre ex pietate pro filij delicto: quòd si ex necessitate soluit, solus filius ille sustinebit.

HAERESIS, vide *Bulla Cænæ*, *Episcopus*, *Excommunicatio*, *Filius*, *Fiscus*.

1. NON est hæreticus, qui ex infirmitate animi de fide dubitat, non pertinaciter: quin etiam, dum dubitat, non est censendus hæreticus; in dubio enim non est pertinacia propriè, quæ ad hæresim requiritur: nec qui per ignorantiam errat contra fidem, se tamen Ecclesiæ Romanæ submittens, paratus id credere, quod illam credere intellexerit. *Vide cap. Damnamus, de sum. Trin.*

2. Hæretici absolutio valida est, etiamsi fictè conuertatur.

3. Hæreticus non priuatur bonis, aut potestate, nisi per sententiam Iudicis. *Syl. Hær. q. 8. Adrian. quod. 6. a. 1.*

a.1. *Soto l.1.de iust. q.5.a.6. Nau. c.23. n. 66.* nec post eam tenetur dare bona fisco, nisi id exprimatur in sententia.

4. Hæretici impœnitentis & damnati per Iudicem filius, & nepos, hæreticæ verò solus filius, nullum potest beneficium aut publicum officium obtinere, nisi esset natus ante patris hæresim, aut in regione hæretica, aut esset occultum ipsum esse filium hæretici: potest tamen ordinari.

5. Abiurans hæresim, est inhabilis ad officia & beneficia: secus si abiuret non hæresim, sed solùm de leui, aut vehementi.

6. Ex sortilegio aut diuinatione non probatur quis hæreticus, sed præsumitur.

7. Sepeliens cum præsumptione, id est, dolo & malitia, in loco sacro eum quem scit esse hæreticum, est excommunicatus: non scit autem, qui sola fama scit: quin etiam puto requiri nominatim denunciatum esse non solùm hæreticum, sed excommunicatum.

8. Patrem hæreticum potest quidem filius denunciare, sed non tenetur, nisi sit periculum peruersionis aliorum.

9. Vltramontanus non tenetur denunciare hæreticum, cum quo solùm vltra montes est conuersatus; secus si in Italia, aut Hispania.

10. Omnis hæreticus est schismaticus, sed non contrà.

11. Credentes hæreticorum dicuntur, qui implicitè credunt quod illi explicitè.

12. Temeraria dicitur assertio tamquam certi eius quod efficaciter probari non potest: erronea verò, cùm præterea falsa est: at hæretica, si est apertè contra fidem.

HISTRIO, vide *Ludus*.

HOMICIDIVM, vide *Bannitus*, *Bellum*, *Dos*, *Hæreditas*, *Irregularis*, *Tyrannus*.

1. ABORTVM procurare ad salutem matris, si dubitatur an anima rationali prędítus sit fœtus, mortale est; non autem si credatur animatus esse, & detur medicina non ad abortum, sed ad matris sanitatem, etiamsi præter intentionem abortus sequatur.

2. Mas ferè animatur die quadragesimo, fœmina octuagesimo. *Couar. in Clement.* 1. *de homicidio, 2. p.* §. 3. *n.* 1. *& alij.* in dubio autem credendum esse marem.

3. Pœnæ positæ à Sixto Quinto abortum procuranti, locum habent solùm cùm fœtus est animatus. *Ex Gregorio* 14.

4. Homicidium voluntarium dicitur, quod per se & directè intentum, seu ex proposito fit: at secus est si sine occidendi intentione fiat id, vnde mors sequi etiam vt plurimum soleat, & sequatur; vt si quis grandi ligno aut lapide volens solum percutere, occidat. *Vide Basil. ad Amphil. ca.* 8. *&* 11.

5. Miles in bello etiam iniusto occidens, non censetur homicida voluntarius.

6. Licet occidere defendendo se vel alterum. Dicunt & quidam licere pro rerum defensione. *Caiet.* 2. 2. *q.* 64. *a.* 7. *Aragonensis ib. & alij.* quod D. Aug. non concedit, qui nec pro castitate tuenda licere ait, *lib.* 2. *de morib. Eccles.* Ego tamen non ausim condemnare, cùm præsertim, vt quidam volunt, Ius Ciuile potestatem dedisse videatur, vt pro tuis vel proximi rebus defendendo possis occidere.

7. Pellere aliquem loco in quo simul cum illo seruari non potes, si ab alio occidatur, non est illum occidere, sed non defendere cum tuæ vitæ periculo. Ita quidam docti viri, sed ego nonnihil dubito.

8. Ho-

8. Hostem publicum an liceat occidere, vide TYRANNVS.

9. Potes paratum te occidere; priusquam te inuadat, occidere, si aliter non possis euadere; est enim id te defendere; itaque non condemnandi qui occidunt eos, à quibus alioqui essent occidendi. *Vide Caiet. 2. 2. q. 95. ar. 8. & in Summa, verbo Duellum. Couar. Clem. Si furiosus, par. 3. §. 1. n. 2. ver. 7. Nauar. cap. Ita quorundam, not. 4. corr. 20. Anton. 2. par. tit. 1. ca. 22. §. 8. Soto de iust. & iure, q. 1. ar. 8. col. 5.* Qui tamen excipi vult Iudicem & testes mortem tibi certam iniquè parantes. Tu vide an id consentaneè prædictæ sententiæ.

10. Fugientem cum equo tuo, si non possis aliter capere, licere sagitta occidere, itidemque furem fugientem cum rebus tuis, quidam aiunt. *Syl. Excomm. 6. not. 4. casu 9. Soto l. 5. q. 3. a. 8.* alij negant, vtrique docti. Licere etiam fugientem occidere, si id necessarium sit ad defensionem honoris tui alioqui notabiliter amittendi. *Ant. 3. p. t. 4. c. 3. §. 1. Vict. relect. de iure bell. q. 2. n. 5. Nau. c. 15. n. 3.* Item honorem defendendo, occidere volentem te leuiter percutere, vbi id insignis est iniuria; & colapho accepto, gladio percutere statim ad vitandam ignominiam. Quæ docti quidam concedunt, alij etiam docti negant, & negaret, mea quidem sententia, D. August. Ego nec concedere ausim, nec facientem in totum condemnarim.

11. Cui licet alium occidere, potest ad id socios assumere.

12. Pro defensione patriæ etiam patrem occidere licet.

13. Casu occidere, non adhibita debita diligentia, mortale esse Nauarrus ait.

14. Adulteram traditam viro à Iudice, vt occidat, si velit, potest occidere; est enim tunc minister iustitiæ

voluntarius. *Medina de rest. q. 3. Soto l. 5. de iust. q. 1. a. 3. & in 4. d. 37. q. vnica.*

15 Occidere in adulterio deprehensam vxorem, vel filiam, itemque adulterum, licere aiunt quidam, alij meliùs negant. *Med. loco cit. causa 4. Couar. 2. p. de sponsal. c. 7. §. 7. n. 8. Nau. c. 15. n 3. Soto cit. &c.*

16. Dare aliquid mulieri ne concipiat, homicidium quoddam esse dicitur, *ca. 5. de homic. volunt.* nempe impropriè.

17. Non licere permittere potiùs occidi inuasum, quàm iniustè inuadentem (nisi ille consentiat) defendendo occidas, quidam aiunt. Ego non puto tè teneri occidere vnum, vt alterum defendas: ait enim *Ambros. lib. 3 Offic. cap. 9.* & habetur 14. *q. 5. Denique*, non esse vni subueniendum, si non possis id nisi alterum lædendo. Puto tamen te, etsi non teneris, posse tamen.

18. Permittere te occidi ab inuadente, potiùs quàm illum occidas, virtutis est. *Caiet. 2. 2. q. 64. a. 7. Syl. Bellum, 2. n. 3. Ant. 3. p. t. 4. c. 3. Couar. 2. p. de sponsal. c. 8. §. 12.* necessitatis autem numquam est, vt ego sentio: etsi quidam dicunt aliquando esse necesse. Illud potiùs aliquando necessarium, ne te occidi permittas, vt si miles iuratus prœlieris.

19. Homicida & mutilans tenetur etiam de iniuria, eius verò hæres solùm de damno. Quòd si ille pro homicidio suspensus est accusatus ab aduersario, nulla videtur restituendi obligatio: quidam tamen esse dicunt, nisi aliud sit in more recepto positum.

20. Grauiùs peccat occidens corporaliter quàm spiritualiter, nisi etiam spiritualem mortem intendat. *Vide Tho. & Caiet. 1. 2. q. 73.*

21. Homicida voluntarius non est incapax pensionis. *Ex Cong. Conc.*

22. Vitam pro altero ponere licet: licere verò in extrema necessitate dare alteri tibi necessaria, quidam

dam aiunt, alij negant; ego licere puto.

23. Licet ægrotum inuisere etiam cum vitæ periculo, & ei aſſiſtere etiam cùm id facere eius ſaluti non eſt neceſſarium; eſt enim actus virtutis.

24. Vitam pro honore ponere licere, quidam aiunt; alij negant.

25. Aiunt quidam, licere ligato manum vel pedem ſibi abſcindere ad fugam, ne occidatur. *Ma. 4. d. 15. q. 3. Soto l. 3. de iuſt. q. 4.* itemque minitanti mortem, offerre potiùs membrum ſecandum: non tamen licere tibi ipſi membrum abſcindere, minitante aliquo mortem niſi facias; nec eruere tibi oculum, minitante aliquo te alioqui vtrumque perditurum. *Soto loco cit.* Ego cur, ſi illa licent, hæc non liceant, non video.

HONOR, vide *Homicidium, Vana gloria.*

1. HONOREM & laudem, ſi debeantur, optare, peccatum non eſt.

2. Honoris inſignia ſumere ſibi, modò non cùm præiudicio alterius, licet.

HORAE CANONICAE, vide *Beneficium, Oratio.*

1. AD Horas Canonicas ſeu Officium diuinum non tenentur Religioſi non profeſſi, nec profeſſi, niſi ſint in ſacris, aut choro deſtinati. *Nau. c. 25. n. 96. & lib. de oratione, c. 7. n. 4. & n. 13. Soto l. 10. de iuſt. q. 5. a. 3. & alij.* Quidam tamen & Moniales, & eos omnes qui non ſunt in ſacris, obligatione liberant: quod etſi probabile, non eſt vſu receptum. Nec Clericus qui nec eſt in ſacris, nec habet beneficium. *Ex Soto, Nauar. cit. & alijs.* nec is cuius ſanitati obeſt recitatio: nec qui vrgente negotio eſt impeditus; huic enim ſufficit recitare Horas

temporis non impediti: nec qui sine notabili aliquo damno recitare non potest: nec qui fructus nullos recipit. *Nau. c. 25. n 100. est communis.* nec, secundùm quosdam, qui valde exiguos, *Soto loco cit.* vt octo solùm ducatorum; quem tamen alij non excusant. *Nau. cit. n.* 100. Sunt & qui velint solum titulum obligare ad Officium, quod duriusculum videtur.

2. Degradatum quidam excusant, alij obligant. *Soto de iustit. l. 10. q. 5. a. 3. Nauar. c. 7. n. 17.* & id durum.

3. Qui legitimè excusatur, non tenetur ad aliud loco Officij. Qui tamen nescit recitare Officium, dicat saltem Rosarium, seu Coronam, vt vulgò appellatur.

4. Capellania instituta sine Papæ aut Episcopi auctoritate, non obligat ad Officium, quia non est beneficium: nec beneficium datum ad Officium non Ecclesiasticum, vt ad pulsandum organa, aut ad docendum etiam Theologiam.

5. Habens solùm minores Ordines, ad nullum Officium recitandum tenetur, etiamsi Episcopus præcipiat. *Soto & Nau. locis cit.*

6. Extra chorum potest quisque dicere Officium Romanum.

7. Domesticus Cardinalis aut Episcopi potest cum eo idem Officium dicere.

8. Ingresso chorum tardè, sufficit postea sola quæ iam erant ab aliis recitata supplere. Quod verò quis impeditus inseruiendo officijs non potuit in choro dicere aut audire, non tenetur supplere.

9. Qui in choro suam partem dicit, & alteram, etiamsi attentus, non potest percipere, non tenetur supplere, nisi, vt quidam addunt, surdus esset.

10. Potest quis priuatim Officium dicere lingua qua velit, vt Græca aut Hebræa; etsi ego, vt vulgari dicat, non facilè admiserim.

11. Qui

11. Qui solus mentaliter Officium dicit ob maiorem deuotionem, quidam excusant, alij accusant, censentes necessariam esse voce pronunciationem. Mihi tutum non videtur mente sola dicere. *Nau. c. 25. n. 97. & communis aliorum.*

12. Loco Horæ alicuius, aliquid aliud æquiualens ex causa dicere, non videtur illicitum; nec aliud aliquando ex causa Officium: nec verò, si sine causa fiat, & contemptus absit, mortale est. *D. Th. quod. 5. a. 13. Syl. q. 12. Caiet. Horæ.*

13. Qui ex iniuncta pœnitentia debent aliquot Psalmos, possunt simul dicere.

14. Notabilem Officij partem ex negligentia omittere, mortale est. *Palud. 4. d. 15. q. 5. Nau. de oratione, c. 7 n. 5. & alij.* non tamen, si totum omittatur, plura sunt peccata, sed vnum.

15. Ordo Officij potest priuatim ex causa mutari, nempe priùs dici quod posteriùs dicendum est: quòd si sine causa mutetur, mortale non est. *Palud. cit. q. 5. a. 2. Syl. Horæ, n. 17. Anton. & alij.*

16. Vesperæ in Quadragesima possunt priuatim à prandio dici. *Sylu. Horæ, n. 10. Nauar. de oratione, c. 3. n. 15.*

17. Post mediam noctem transijt obligatio Officij præcedentis diei.

18. Potest ex causa statim post Completorium dici Matutinum sequens, & manè totum Officium diei.

19. Officium publicè dicere in statu peccati, non est mortale, si non sit aliquid proprium Ordinis sacri.

20. Vagari mente ex negligentia in Officio, veniale solùm peccatum est: nisi ex proposito id fiat, nam tunc etiam Officium repetendum. *Caiet. 2. 2. q. 83. a. 13. Soto l. 10. q. 5. a. 5. Sylu. Hora, n. 12. Nauar. cit. c. 25.* etsi id quidam negent. *P. à Nauar. l. 2. de restit. c. 2. n. 283. & multi alij.* sufficit verò ad verba

16. Cogere ſine cauſa famulos ad opera non ferentia ieiunium, mortale eſſe, quidam non improbabiliter aiunt.

17. Puer ante vſum rationis poteſt veſci carnibus die ieiunij, quia non eſt legi ſubiectus.

IGNORANTIA, vide *Lex*, *Pœna*.

1. IGNORANTIA Iuris vel facti excuſat à pœna legis humanæ, etiam cùm non excuſat à peccato: vt cùm quis peccat, ſed ignorat ob id poſitam à lege pœnam; abeſt enim contemptus legis.

IMAGO.

1. IMAGINEM crucis ſculpere humi in lapide, ſub grauiſſima pœna prohibetur *l. unica, C. Nemini liceat*. Itaque quibuſdam mortale videtur: ſed durum id, cùm non ſit lex illa vſu recepta.

IMPOSSIBILE.

1. IMPOSSIBILE dicitur iuridicè, quod non poteſt fieri iuſtè, aut honeſtè, aut commodè: itaque valde difficile velut impoſſibile reputatur in legibus humanis, quæ ad impoſſibile non obligant.

INCESTVS, vide *Luxuria*.

INCORRIGIBILIS.

1. INCORRIGIBILIS in Iure dicitur, qui vel non paret Iudicis ſententiæ, vel poſt condemnationem idem crimen aut peius facit.

INDIGNATIO.

1. INDIGNATIO non volentis videre vel audire eum cui irascitur, communiter est tantùm veniale.

INDVLGENTIA, vide *Absolutio*.

1. INDVLGENTIAM etiam sine causa datam valere quidam aiunt: alij non solùm iustam causam requiri, sed & indulgentiæ proportionatam. *Bonau 4.d.20.2.parte,q. vlt. Caiet.opusc.de causa indulg. t.1.tract.9.Soto 4.d.21.q. 2. a.2.Armil.n.10.Gab.supra Can.lect.57. & quidam alij.* ego de indulgentia à Papa data non censeo quicquam dubitandum.

2. Indulgentiam non consequitur, qui non est in Dei gratia. *D. Th.3.p.q.27.a.1. Soto 4.d.21.q.2.a 3. Adrian.4.de indulg. col.13. conclusione* 3.etsi quidam putant valere acceptam in peccato indulgentiam, recedente peccato. Ego puto eum etiam qui pro defuncto accipit indulgentiam, debere esse in gratia, nisi opus faciat ex persona Ecclesiæ, vt Missam, aut eiusmodi aliud. Qui tamen ex iniuncta pœnitentia, aut aliàs, debet defuncto suffragium, si in peccato soluat, non tenetur iterare. Valere autem indulgentiam & catechumeno, & excommunicato, si sint in gratia, quidam asserunt.

3. Cùm ad indulgentiam requiritur Confessio, sufficere quidam putant contritionem, cum proposito confitendi tempore debito ex præcepto. *Palud. 4. d.20. q.4. a.2. Panor. c. Omnis vtriusque sexus, de pœn. n.21. & quidam alij.* ego non puto. *Ant. 1. p. t. 10. c.3. §. 2. & 5. Ang. n. 17. Caiet. opusc. de indulg. ad Iulium, c. 10. Adrian. Nau. & alij.* nisi fortè in eo qui non potest confiteri.

4. Cùm dicitur absolutè vt fiat eleemosyna, qui-

dam requirunt summam quandam cuiusque statui conuenientem: ego potiùs dicerem, cuiusque deuotioni relinqui quantum det: & qui pro se datam ab alio ratam habet, dare censetur. Quòd si quis iussit famulum dare, & non dedit, quidam negant consequi indulgentiam: ego id non dixerim.

5. Indulgentia data pro mortis articulo accepta semel expirat, nisi aliud constet de intentione concedentis.

6. Cùm dicitur vt visitentur aliquot in Ecclesia altaria, sufficit in ea ad illa se orando conuertere ex eodem loco.

7. Cùm datur indulgentia visitanti tali die Ecclesiam, semel tantùm illo die dari intelligitur. Quòd si est perpetua, aut per multos dies, vt in Iubilæi anno, toties quoties.

8. Anni & dies indulgentiæ intelliguntur de ijs qui in pœnitentiam rite possunt iniungi, secundùm quosdam: alij de diebus purgatorij intelligunt, pro quorum paucis hìc multi vix sufficiunt.

9. Indulgentia non perit morte concedentis, nec ante notitiam reuocationis.

10. Per Iubilæum non suspenduntur indulgentiæ concessæ personis particularibus, aut ab alio quàm à Papa concessæ: nec priuilegia Religiosorum. *Vide extrau. Quemadmodum, de pœn. & remiss.* Nec suspensio aliarum indulgentiarum durat nisi tempore Iubilæi.

11. Tanto tempore Iubilæi potest quis absolui à reseruatis, si talis potestas per Iubilæum conceditur.

12. Iubilæum promulgare Religiosis potest ipsorum Prælatus.

13. Cùm dicitur in Iubilæo vt quisque ante omnia confiteatur, sufficit confiteri intra tempus Iubilæi.

14. Si quis durante Iubilæo cœpit Confessionem quam oportet differri longiùs, potest tunc absolui à

re-

reseruatis, & commutari in votis, postea verò ab omnibus absolui, etiam quæ oblitus est reseruatis, ac in oblitis etiam dispensari: imò verò potest omnia facere postea finita Confessione Confessor: cœpta enim causa, manet delegati potestas, donec finiatur.

15. Prædicare indulgentias indiscretas, id est, non iuridicas, aut non verisimiles, mortale est.

16. Potest Episcopus etiam non ordinatus dare indulgentias, itemque Cardinalis: potest verò dare quadraginta dies, & in Ecclesiæ dedicatione vnum annum solum: nec etiam si plures Episcopi tunc adsint, quicquam addere anno possunt pro ea causa. *Vide c. Cùm ex eo, & c. Nostro, de pœn. Syl. q. 5. n. 15. Soto 4. d. 27. q. 2. & alij Doct. ib.* An verò in Foro conscientiæ possit dare plures dies aut annos, & an possit dare defunctis indulgentiam, alij aiunt, alij negant. Potest verò Episcopus concessionem indulgentiæ Clerico delegare, potest & subdito etiam visitanti Ecclesiam extra Diœcesim indulgentiam dare: & cùm alicui Ecclesiæ dat indulgentiam, etiam non subditi, visitantes, illam consequuntur. Denique potest dare non subdito indulgentiam, de consensu Superioris illius.

17. Indulgentia vtitur etiam qui eam concessit. *D. Th. 3. p. q. 27. a. 4. Dur. 4. d. 20. q. 5. Palud. ib. q. 4. Soto 4. d. 21. q. 1. a. 4.*

18. Cùm duo Papæ pro opere aliquo dant viginti dierum indulgentiam; qui illud facit, consequitur 40 indulgentiam.

19 Suffragiorum potissimum Missa, quamquam interdum ratione necessitatis potest plus eleemosyna.

INFAMIA, vide *Irregularitas*, *Iudiciales actus*.

1. INFAMIA facti fit crimine notorio, vel opinione multorum proborum virorum: non sufficit autem rumor sparsus, & creditus apud aliquos: nec si sit ortus ab inimicis: nec si quis in iudicio sit confessus; non enim habetur confessus pro condemnato: nec si per Procuratorem litigans condemnetur. Tollitur verò per factum contrariũ. Repellit autem, dum durat, à dignitate, à iudicando, (non autem ab arbitrando) procurando, testificando in causa criminali, accusando, postulando, & ab Ordinis susceptione, aut beneficij.

2. Infamia Iuris fit sententia definitiua super crimine publico, aut quibusdam priuatis, vt furto, vsura, sacrilegio, incestu homicidio, periurio, adulterio, veneficio, (*vid. 6. q. 1. infames*) & aliquando ipso facto, vt si quis in adulterio deprehendatur, aut duas habeat vxores, aut sponsas. Quidam tamen aiunt, semper requiri sententiam. Tollitur autem per Principem non agnoscentem Superiorem.

3. Infamia Iuris tollit Ordinis executionem, & dignitatis exercitium, & honorem, & repellit à beneficij & Ordinis susceptione. Dispensat autem Papa, & in quibusdam Episcopus.

4. Infamis Iure Ciuili, regulariter est etiam infamis Iure Canonico.

5. Ob crimen læsæ maiestatis infames fiunt etiam filij & nepotes.

6. Infamia ex delicto proprio, aut parentum, tollitur baptismo.

INFAMARE & FAMA, vide *Confessio, Iniuria, Iudiciales actus.*

1. INFAMARE se grauiter & falsò, mortale est peccatum; & cum obligatione restitutionis, secundùm quosdam: quod vtrumque alij negant. At Aug. 1. *de ciuit. cap.* 20. mortale esse indicat: certè in re valde graui ita videtur: imò etiam cùm se quis infamat verum dicendo, potest & id mortale esse, ex scandalo vel damno sequenti; alioqui proprium peccatum prodere, veniale est: qui verò facit timore tormentorum, etiam se ea proditione periculo mortis exponens, nec videtur condemnandus peccati, *Nau. c.* 18. *n.* 19. *& c.* 23. *n.* 70. *Soto de secreto tegendo, memb.* 3. *q.* 4. *a.* 10. *& alij.* nec obligandus ad restituendum vel sibi, vel alteri, qui fortè ex eo læditur. Quin etiam quod aiunt quidam filium sibi capitale crimen imponere vt patrem seruet, non esse mortale, probabile est. Licet etiam prodere tuum crimen, cùm vides alteri falsò imponi, sed non teneris: potes etiam tacere, cùm tibi crimen imponitur quod alius fecit.

2. Prælatus, & quicunque ex officio aliorum salutem procurat, peccat si famam suam seu bonam existimationem non defendat: secus est de priuata persona, nisi fortè de hæresi infametur, aut apostasia, aut re turpissima.

3. Non potest famæ restitutionem remittere is, per cuius infamiam Resp. læditur: si tamen remittat, liberatur infamator.

4. Potes ad tui licitam defensionem, aut proximi, infamantis crimen detegere, ad minuendam scilicet eius auctoritatem, ne ei credatur; vel dicere illum mentiri. *Ma.* 4. *d.* 15. *q.* 16. *Soto ib. q.* 2. *Syl. rest.* 3. *quæsito* 3. *Nav. c.* 18. *n.* 48. Potes & tibi dignum honorem aut gradum procurare, excluso eo qui te fortè impedit,

dit, prodendo eius vitium publicum, aut naturale; nulla enim sic vteris fraude, aut vi. Potes & alienum crimen ei prodere, secundùm quosdam, cui perinde est ac si non dixisses. *Pedraz. prac. 8. d. 2. Tabi. n. Detract. n.* 3. quod alij negant: ego mortale non puto, vbi non sequitur notabile damnum; vt cùm dicis Confessori, aut alioqui probo viro. Potes & prodere ob aliorum bonum, vt ab illo caueant; vel ob bonum ipsius, vt illum adiuuent. Qui autem ex sola loquacitate prodit, solùm venialiter peccat, si non sequitur magnum damnum, aut ille qui proditur, non magnopere curat: item qui dicit se tantùm audisse; id enim non est infamiæ causa sufficiens; etsi quidam id negent, nec improbabiliter, si credibile erat etiam sic famam perdendam: non tenebitur tamen restituere, si dixit se non credere, aut dubitando dixit, non affirmando. *Vide Soto* 4. *d.* 15. *q.* 4. *& Caiet.* 2. 2. *q.* 73. *a.* 2. *& Nau. c.* 18. *n.* 36. *&* 49.

5. Infamatum alicubi iuridicè, aut publicè, alibi prodere, non est mortale, nec vlla restituendi obligatio. *Caiet. t.* 1. *opusc. tract.* 31. *respons.* 9. *Mercad. lib.* 6. *c.* 11.

6. Infamanti alterum teneris resistere, (saltem præferendo vultu tibi non placere) si sis eius superior, vel possis sine tuo damno. *Tolet. l.* 5. *c.* 67. *Valent. t.* 3. *disp.* 5. *q.* 10. *p.* 1. *Arrag.* 2. 2. *q.* 62. *a.* 2. est autem communiter veniale, cùm ex negligentia vel timore non resistitur.

7. Qui non potest famam à se læsam sufficienter restituere, debere satisfacere pecunia, aut alia re, aut petere remissionem, alij aiunt, *Nau. c.* 18. *n.* 48. *& alij multi*; alij negant. vtrique probabiliter.

8. Qui famam alienam læsit, tenetur etiam cum suo maiori damno, quàm alteri dedit, restituere: videtur autem posse nobilem ignobili pecuniam pro eo dare, aut rem perinde gratam, ac famæ per verba restitutionem. *Soto l.* 4. *de iust. q.* 6. *a.* 3. *ad* 4. *Couar. reg.*

Pec-

Peccatum, p. 1. n. 6. P. à Nau. l. 2. c. 4. n. 348. Med. cod. de rest. q. 3. Val. sup. q. 6. p. 5. Arrag. sup. Tolet. sup. c. 70. Merc. l. 6. Famosi verò libelli auctor tenetur per contrarium libellum restituere.

INFANS.

1. INFANS quis dicitur vsque ad septimum annum inclusiuè. *Vide glo. ca. 4. de temp. ord. lib. 6.*

INFIDELIS, vide *Iudæus*.

1. INFIDELIBVS ex causa rationabili, vt necessitatis, aut vtilitatis, vendere, aut dare ea quibus in suis ritibus vtuntur, non est mortale; sunt enim ipsi parati facere. *Syl. Infidelitas, § 4. & Ars, § 3. Ant. 2. p. t. 1. c. 9. §. vlt. Adrian. quod. 3. dub. 2. G. à Val. t. 3. disp. 1. q. 10. p. 5.* Quidam tamen contrà sentiunt, quibus non assentior. At tradere eis libros sacros comburendos, etiam timore mortis, mortale est, secundùm Augustinum, *epist. 164. & 171.*

2. Cum infidelibus possunt conuersari in fide firmi.

INFIRMVS, vide *Vita*.

1. NON peccat mortaliter æger qui cibo abstinet ob summam difficultatem edendi, præsertim cùm exigua est spes vitæ; censetur enim illa quædam impossibilitas: nec qui pharmacum respuit, cùm certum non est per illud sanitatem recuperandam.

2. Non tenetur æger migrare in ciuitatem salubriorem, aut emere valde preciosum pharmacum; sufficit enim vti remedijs communibus. Potest & medicinam recusare ob animæ vtilitatem, vbi non est mortis periculum. Potest & fœmina, ob amorem pu-

pudicitiæ, nolle medico pudenda ostendere, etiam cùm id ad sanitatem videtur necessarium.

INGRATITVDO.

1. INGRATITVDO ex contemptu magni beneficij, graue est peccatum, quod pauci reputant.

INIVRIA, vide *Charitas*, *Contumelia*, *Infamare*, *Restitutio*.

1. NON tenetur quis remittere debitam sibi pro iniuria satisfactionem: nec verò potest si est subditus alteri, vt vxor, filius, Religiosus. Potest verò Collegium regulare factam Religioso iniuriam remittere, ipso etiam reclamante: secus est de seculari, vt Canonicorum.

2. Iniuriam posse à quouis etiam Clerico percutiendo, si opus sit, repelli, & percussum colapho posse statim repercutere, ad vitandam ignominiam, non improbabiliter quidam asserunt.

3. Non facit iniuriam, qui vt aliquem à testimonio ferendo, aut beneficio consequendo repellat, vocat verè furem aut homicidam, cum animo denunciandi, aut accusandi; vtitur enim iure suo.

4. Licitum est improperium causa correctionis, vt verbera.

5. Duorum se inuicem offendentium, si æqualiter, debet qui prior offendit reconciliari; alioqui, qui grauiùs.

6. Contumelia inter fœminas, aut viles personas, non semper est mortalis.

7. Contumelia qua aliorum profectus impeditur, ferenda non est.

8. Derisio, ob contemptum grauior est contumelia, hæc autem grauior detractione.

IN-

INQVISITOR, vide *Iudiciales actus*.

INTERDICTVM, vide *Episcopus*, *Suspensio*.

1. INTERDICTVM etiam ab eo qui posuit, seruandum est: alioqui pœna ligatur, nisi sit Papa, aut, secundum quosdam, nisi secum dispenset.

2. Positum donec aliquid fiat, eo facto cessat, sicut & suspensio: item si est ad certum tempus positum, postea cessat.

3. Interdictum non seruandum, nisi sit denunciatum, contra certum locum, aut personam: nec potest quis denunciari interdictus sine citatione: nec, si Capitulum aut populus sit interdictus denunciatus, ideo singuli censentur denunciati.

4. Potest interdicere regulariter, qui potest excommunicare, & suspendere: estque interdictum nullum in casibus in quibus est nulla Excommunicatio. Capitulum autem, Sede vacante, non potest interdicere, nec ab interdicto absoluere Parochus.

5. Præceptum Superioris factum alicui ne celebret vsque ad certum tempus, non facit illum interdictum.

6. Interdictum post appellationem positum, non tenet.

7. Interdicitur aliquando quis pro culpa aliena, vt ciuitas pro culpa domini: & priuata persona pro culpa veniali propria potest interdici.

8. Non potest locus interdici pro debito pecuniario. *Syl. Interdict.* 3. §. 5. *Bonifac.* 8. *extrauag. Prouide, de sententia Excommunicationis.*

9. Interdictum Iuris non ad certum tempus, nec reseruatum, potest Episcopus relaxare, & quiuis Prælatus, quantum ad subditos. Potest & Iudex à se positum suspendere in totum, vel ex parte.

10. Ces-

10. Cessatio à diuinis nunquam ponitur à Iure.

11. Interdictis Clericis, non includuntur Religiosi, etiamsi id quidam dicant: nec interdicto loco includuntur non culpabiles in ea causa: nec interdicto populo includuntur non doli capaces; prohibentur tamen etiam hi sepultura: nec extraneus illic habitans. Qui autem in populo interdicto sine culpa interdicti est, potest alibi, si absit scandalum, & celebrare, & audire diuina Officia. Nec interdicta tota Diœcesi, aut omnibus Ecclesijs ciuitatis, includitur Cathedralis; non enim in odiosis venit illarum nomine.

12. Interdicta Ecclesia, includuntur & cœmiterium & sacellum coniuncta; & interdicta ciuitate, etiam suburbia ei non subiecta includuntur.

13. Religiosi debent seruare interdictum quod seruat Cathedralis, vel Parochiales omnes.

14. Prohibita interdicto diuina Officia, & Ecclesiastica sepultura, non autem benedictio mensæ, fructuum, habitus, & eiusmodi, quæ non sunt diuina Officia, nec actus iurisdictionis; nec, secundùm quosdam, ministratio Eucharistiæ.

15. In Ecclesia particulariter interdicta potest celebrari ad renouandum Sacramentum, vel dandum infirmo, (clausis tamen ianuis) & dari Absolutio confitenti, & dici Officium à duobus vel tribus sine animo officiandi: id quod possunt etiam extra Ecclesiam, etiam tempore cessationis.

16. In loco generaliter interdicto licent omnia diuina Officia ianuis clausis, & extra Ecclesiam etiam dici potest Officium exclusis interdictis, & in Ecclesia, aperta ianua, modò interdicti non audiant, nisi fortè transeundo: possunt verò admitti Religiosi, & Clerici externi etiam

17. Tempore interdicti, etiam specialis, licent Baptismus, Confirmatio, Absolutio pœnitentium qui non sunt in culpa interdicti, & Communionis viaticum, quod cum lumine & campanula portandum,

&,

&, secundùm quosdam, Communio Clericorum, & Religiosorum, & matrimonium sine benedictione: non autem extrema Vnctio, nec Ordinis ministratio, nisi Episcopus suspendat positum à se interdictum.

18. Interdictus non potest eligere, nec eligi, neque vsquam potest celebrare: potest tamen orare in Ecclesia, modò ex proposito non audiat diuina Officia.

19. Cui interdictus Ecclesiæ ingressus, potest ibi orare dum non celebrantur Officia; & cùm celebrantur, per eam transire, & extra eam in Oratorio celebrare, & decedens cum signis contritionis, in Ecclesia sepeliri.

20. Interdictus ab Officio potest exercere iurisdictionem quæ non est Officium Ordinis.

21. Priuilegiatus ad audienda diuina Officia, quales Clerici, & Religiosi, potest sepeliri in Ecclesia etiam specialiter interdicta, si alia desit, aut ea sit propria: potest & ad diuina admittere familiares vel domesticos. *Vide de priuil. cap. 11. lib. 6.* & qui potest celebrare, potest sibi adiungere ministrum quemuis non priuilegiatum.

22. Si Sacerdos scienter admittit interdictum, alij non tenentur exire: est autem admittenti interdictum interdictus Ecclesiæ ingressus vsque ad satisfactionem.

23. Interdictus est per mensem ab ingressu Ecclesiæ, qui excommunicat sine monitione canonica, & præsentibus testibus. *De sent. Excom. ca. Sacro.*

24. Interdicta ipso facto Cōmunitas faciens Clericos soluere illicitas gabellas; Ecclesia verò, cùm Communitas facit Episcopum comprehendi, vulnerari, aut exulare.

25. Violare interdictum. quidam negant esse mortale, si absit contemptus, & scandalum. Certè Clericus, nisi sit in sacris, & solemniter celebret, non videtur

detur peccare mortaliter violando interdictum.

26. In Absolutione ab interdicto solemni, iuratur de non contrafaciendo.

27. Sublato interdicto, transferendi in locum sacrum alibi sepulti.

28. Tollitur interdictum in Natiuitate, Pascha, Pentecoste, Festo Corporis Christi, cum tota Octaua, Assumptione & Conceptione, cum Octaua tota, à primis Vesperis vsque ad Completorium Festi inclusiuè, admittunturque interdicti ad diuina Officia, & sepulturam.

INTERPRETATIO, vide *Consilium, Dispensatio, Lex, Pœna, Verba.*

1. INTERPRETATIO in pœnis facienda mitior, in fauorabilibus amplianda, in dubio facienda vt potiùs valeat res quàm pereat: & quidem dubia interpretanda in partem meliorem, & benigniorem, & probabiliorem, & ea proferenti vtiliorem, & secundum antecedentia & sequentia, & præsumendo bonam fidém, vt in facto, vel possessione.

2. Vbi tractatur de obligatione, strictè interpretandum.

3. Masculinum in fauorabilibus comprehendit fœmininum; in contractibus non comprehendit.

4. Aliquis, comprehendit etiam fœminam: Alius, & Aliud, significant similia.

5. Cùm lex prohibet ne quis interpretetur, non prohibet Doctores, aut Tribunalia, quin possint secundùm doctrinam communem interpretari.

6. Modicæ solemnitatis omissio non vitiat actum.

7. Edicta non prohibent opera alioqui bona, sed ea in quibus aliquod latet malum, aut periculum.

8. Non dicitur præsumere, qui probabiliter credit se bene facere.

9. Quan-

9. Quando principale non tenet, nec accessorium. *Vide glo. ca. 5. de donat. inter vir. & uxor.*

10. Quod est inutile, pro nullo habetur; & pro non scripto, quod non intelligitur, aut æquè bene varijs modis; est enim inutile.

11. Clausula vltima generalis refertur ad omnia præcedentia, nisi ratio sit diuersa.

12. Cùm dispositio finitur primo actu, si ille est nullus, vel inutilis, potest repeti.

13. Dicens de vno, de alio negare videtur.

14. In generali sermone intelligitur excepta persona loquens.

15. Vsus loquendi communis præfertur in omni materia propriæ verbi significationi.

16. Repulsus à re maiori, non censetur repulsus à minori.

17. Rite, significat solemnitatem; Rectè, iustitiam.

18. Etsi communiter in clausula generali non veniunt requirentia speciale mandatum, quale requirunt corrigere, deponere, conferre beneficia, dare dimissorias, tamen venit cùm alioqui generale esset frustra, aut cùm ex verbis apparet talis esse concedentis intentio.

INVENTVM, vide *Thesaurus.*

IRA, vide *Indignatio.*

IRREGVLARITAS, vide *Absolutio, Censura, Episcopus, Suspensio.*

1. IRREGVLARITAS est impedimentum accipiendi Ordines, aut acceptis vtendi. *Ant. 3. p. t. 28. Nau. c. 27. n. 191. Syl. Irreg. in princ. Couarr. Clem. Si furiosus, de homicidio.* Impedit verò aliquando solam acceptionem, non vsum; aliquando vsum vnum, & non alium.

2. Irregularitas non est censura, sed pœna quædam, seu inhabilitas. Itaque graues quidam Doctores comprehendi dicunt eam quæ pro delicto imponitur, nomine Absolutionis ab omnibus pœnis. *Medina 1.2.q.96.a.4.dub.10. Soto 4.d.22. q.3.a.1. Cordub. in Sum. q.43. dub. 4.* alij tamen negant. *Sylu. verbo Censura. Innocent. c. Quærenti, de verborum significatione. Panormitanus ibidem.*

3. In dubio an quis sit irregularis, sufficit Episcopi iudicium; potest verò iudicare non esse: imò & qui de se dubitat, non debet putare se irregularem; oportet enim ad pœnam legis humanæ omnino constare eam locum habere: interim melior est conditio libertatem possidentis. Itaque qui scit se vulnerasse, sed nescit id fuisse causam mortis, non se debet putare irregularem.

4. Irregularis non est capax beneficij, nec pensionis datæ in titulum beneficij: non tamen priuatur priùs acquisitis, nec impeditur ab actu iurisdictionis, sed solùm Ordinis.

5. Habilis ad aliquem vsum Ordinis, potest obtinere ad illum beneficium.

6. Ad irregularitatem ex delicto, requiritur peccatum mortale (*Soto l.5. de iust. q.1. a.9. Ant. 3.p. t.29. c.2. §.4. in fine. Nauar. c.27. n.232. P. à. Nau. l.2. c.1. n.69.*) cum contemptu: nec incurritur ante decem annorum ætatem, secundùm quosdam. *Vide* CENSVRA.

7. Iterare id quod facit irregularem, non facit nouam irregularitatem; nec celebrare in irregularitate.

8. Quidam putant ex delicto omnino occulto nunquam incurri irregularitatem: quod etsi probabile, tamen vsu receptum non est. *Vide Nau. c.27. n.194. & Couar. Clem. Si furiosus, 2. p. §. 3. n. 4.*

9. Irregularitas ex peccato, & quæ oritur ex homicidio

cidio sine peccato, per Baptismum tollitur. *Ang. Irreg.2.n.1.Syl.ib.q.28. & Homicid. 3.q.8.§.1. Armil. Irreg.n.87.* non autem quæ ex defectu natalium, vel ex bigamia. Tollitur verò per professionem Religionis, quæcunque accidit sine peccato, (excepta bigamia) quantum ad omnes Ordines, non autem quantum ad dignitatem, aut prælationem.

10. Nullus incurrit irregularitatem ob opus quod non potest omittere sine peccato, saltem quantum ad vsum Ordinis accepti. Itaque Confessor qui monet reum vt confiteatur delictum, ex quo ille ad mortem condemnatur, non fit irregularis. *Vide inf.* EX DEFORMATIONE LICITA.

IRREGVLARITAS EX BIGAMIA.

1. SI quis ducat duas vxores, etiam inualidè, & vtramque cognoscat. *c. Nuper, de bigamis, & c. Presbyterum, d. 38.*

2. Si quis ducat ab altero corruptam, eamque cognoscat, *(c.Si quis viduam, d.50.c. Qui in aliquo, d. 51.c. Maritum, d.33.c.Si aliquis, c.Curandum, d.34.)* cùm sciat fuisse corruptam, aut id sit notorium. Quòd si matrimonium fuisset inualidum, ex alia causa quàm professionis, vel sacri Ordinis, Nauar. negat esse bigamum, alij affirmant.

3. Si quis virginem à se ductam post adulterium à se notum cognoscat. *c. Si cuius, & c. Si laici, d. 34.* etsi quidam dicunt, etiamsi ignorans adulteram esse illam cognoscat, bigamum esse. *D. Th. 3. p. q.66.a.3. ad 4. Palud. 4. d. 25. q. 4. a. 2. & alij.*

4. Si quis professus, vel in sacris, vxorem ducat, & cognoscat. *c. Quotquot, 27.q.1.c.2.de Clericis coniugatis, & c. 1. & vlt. de bigamis.* cum eo tamen, si virginem duxit, dispensat Episcopus.

Omnis bigamia, excepta quarta, priuat omni priuilegio Clericali.

In prima non solet Papa dispensare, nisi fortè ad minores Ordines, aut cum ingrediente Religionem ad sacros: in 2. & 3. dispensat Episcopus, vt in susceptis iam minoribus ministretur.

EX CORPORIS VITIO SEV DEFECTV.

1. SI quis culpa sua amisit membrum aliquod principale: quale non est digitus. *c. Presbyt. de homicidio, c. 3. & 4. de corpore vitiatis*. Quòd si res est occulta, dispensat Episcopus.

2. Item si quis etiam sine culpa careat membro vnde celebratio impeditur, vt si digitis careat quibus cruces fiunt. *Palud. 4. q. 25. q. 3. a. 3. Richar. ib. a. 2. q. 2. Nau. c. 27. n. 200. Syl. Corpore vitiatus, q. 1. & 2. Ang. ib. §. 1. & 4.* Quòd si iam est ordinatus, poterit ea facere à quibus non impeditur, vt absoluere. *Nauar. cit. & alij.*

3. Item qui oculo aliquo caret, aut visu oculi sinistri, sic vt turpiter seu deformiter cogatur ad librum verti.

4. Denique qui Episcopi iudicio non potest nisi deformiter celebrare: talis autem non censetur claudus qui sine baculo potest celebrare; sed & id Episcopus viderit.

Dispensat in prædictis solus Papa. *Nauar. c. 27. n. 202. & alij communiter.*

Ad hanc irregularitatem pertinet etiam

1. Si quis sit illegitimus, etiam occultus, nisi legitimetur. *D. Th. 4. d. 25. q. 2. a. 2. quæstiunc. 3. Soto ib. q. 1. a. 3. Syl. Illegit. q. 24. Nau. 27. n. 21.* Quidam tamen negant occultum esse irregularem: certè nec matri id dicenti credere tenetur. Potest verò Episcopus dispensare ad Ordines minores, & vnum beneficium

Sim-

Simplex, & ad vsum Ordinis bona fide accepti, & cum eo de quo dubitatur an sit legitimus, vt cum exposito. *Vide citatos.*

2. Si quis careat ætate legitima ad Ordines. *Syl. Ætas, §.2.n.3. Nau.27.n.202. Marolus l.1.c.30.n.8. vide Trid.sess.23.de refor.c.* 12. solusque Papa potest dispensare vt ordinetur; nam cum ordinato ante ætatem, cùm fuerit impleta ætas, potest dispensare Episcopus. Ego verò puto tunc non esse opus dispensatione super irregularitate, si ad illud vsque tempus Ordine non fuit vsus; est enim potiùs suspensus talis, quàm irregularis, ob susceptum Ordinem. *Ex Nau. cit. & alijs. Vide* SVSPENSIO. Vtcumque autem sit, sufficit Episcopi dispensatio, seu Absolutio.

3. Si quis morbo laboret deformitatem seu scandalum afferente in vsu Ordinis, vt lepra, comitiali morbo, aut sit dæmoniacus. *D.Th.3.p.q.82.a.10.ad 3. Ang. Corpore vitiatus, §.9. Syl. ib. q.7.* solusque Papa dispensat. Quòd si iam ordinatus, est leprosus, potest celebrare vbi non est scandalum. Qui dæmoniacus, aut caducus, aut furiosus, potest, cùm cessauit diu morbus, celebrare. Quidam tamen requirunt plenam sanitatem.

4. Hermaphroditus: qui tamen, si præualeat sexus in eo virilis, potest dispensante Papa ordinari. *Nauar. 27.n.203. Summistæ verbo Hermaphroditus, Viual. de irreg. n. 134.*

EX DEFECTV ANIMAE.

1. CVI deest scientia requisita à Concilio Trid. *Sess. 23.c.4. de refor. & c.11. & c.13. & 14.* quibusdam est irregularis, alijs non est, modò legere sciat, & scribere. Potest quidem in suscepto Ordine idiota ministrare dispensante Episcopo.

2. Hæreticus, & hæretici fautor, si sit notorius,

aut per sententiam condemnatus : item filius & nepos mortui cum hæresi manifestè, vel cum hæresi mortuæ filius. *Vide* HAERESIS. Potest tamen hæreticus pœnitens in suscepto Ordine ministrare.

3. Neophytus, scilicet ante annos decem à conuersione ad fidem. *c. Quoniam, & c. ult. d. 48. Uiual. de irregul. n. 53.*

Dispensat in prædictis Papa. Ego verò prædictas irregularitates parum video esse vsu receptas.

EX DEFORMITATE LICITA, vide *Ex illicita.*

1. QVI post baptismum occidit aliquem, aut mutilat (non causa morbi aut iustæ defensionis) viuentis membrum habens distinctum per se officium, est irregularis. *Nau. 27. n. 209. Couar. de homicidio, 1. p. §. 2. n. 5. & est communis.*

2. Quidam putant defendentem quidem se, aut patrem, aut filium, aut vxorem, non esse irregularem, esse verò qui alium quempiam defendat: alij etiam istum excusant, quod mihi magis placet, nisi faciat publica auctoritate. *Couar. cit. p. 3. §. unico, n. 5.*

3. Digitus non est membrum, nec dens, nec cartilago auris, nec testiculi, (secus est de membro genitali) nec, secundùm quosdam, mammilla fœminæ. *Couar. relect. de homicidio, p. 3. §. unico, n. 8. & alij Canonistæ communiter.* nec nasus. at mihi esse videntur, vt est oculus. *Caiet. 2. 2. q. 65. a. 1. Soto l. 5. de iust. q. 2. a. 1.*

4. Non sufficit debilitare, nisi mutiletur. *Soto cit. Nau. 27. n. 207. Tab. Irreg. 3. q. 26.* Oportet verò dedisse ad id causam propinquam, & ad deformationem directam ex natura sua: tale autem est, adiudicare morti, accusare, testificari: at tale non videtur esse, reum Iudici indicare aut tradere, est enim causa remota: nec verò testificari, si mors absque eo fuisset

ſecuta: nec Iudicem aliquem conſtituere, aut ei cauſam committere etiam criminalem: nec denunciare crimen quod non meretur deformationem: nec denunciare hæreticum, etiamſi ſcias comburendum: nec eum tradi ab Inquiſitore brachio ſeculari: nec facere opus ad quod quis tenetur Iure diuino, aut naturali, vt Confeſſor qui non vult abſoluere reum, niſi fateatur crimen; aut Iudicem, niſi faciat quam debet iuſtitiam: nec parato exequi pœnam, dicere vt exequatur: nec dicere malefactores dignos eſſe morte, aut de eo legem ferre: nec hortari in bello iuſto ad occiſionem, aut aliquem ad ponendam vitam pro virtute, aut volentem occidere, vt potiùs mutilet: nec dare arma bello iuſto: nec pugnare in bello iuſto, etiamſi dubites an in eo aliquem occideris: nec occidere in bello, ſi ad id Papa miſit; cenſetur enim eo ipſo diſpenſare: nec ſi Clericus medeatur ægro etiam ſcindendo, & ex eo ſine illius culpa moriatur: nec accuſare reum, proteſtando Iudici ſe nolle eius deformationem, etiamſi mentiatur: (non eſt autem proteſtatione opus, ſi Iudex eſt Eccleſiaſticus, aut crimen non dignum pœna ſanguinis) nec clamare contra lædentem proximum, etiamſi inde mors ſequatur; eſt enim illud de Iure naturæ, quod per poſitiuum non punitur: nec iuſtè infligere vulnus non mortale, ſi ex eo ſequatur mors: nec vertere ægrum qui ex eo præter intentionem citius moritur: nec puerum in periculo baptizare, qui ex eo citius moritur.

Diſpenſat in prædicta irregularitate Papa; & ad Ordines minores & beneficium Simplex Epiſcopus. *Nauar. 27. n. 240. & alij communiter.* imò, ſecundùm quoſdam, poteſt prorſus cum Iudice & eius miniſtris diſpenſare. ferè autem ſoli hi in eam irregularitatem incidunt. quibus aſſentior.

EX ILLICITA.

1. QVI post baptismum, viuum hominem illicitè & cum culpa mortali occidit, aut mutilat, dando etiam ad id causam propinquam, vt mandando, consulendo, hortando, nisi antea reuocet quod fecit, est irregularis: secus si id fecit, vnde non per se secuta est mors, aut mutilatio; vt si consilium dedit sine quo fuisset nihilominus secuta, aut si non impediuit cùm posset, nisi teneretur ex iustitia, aut si, cùm esset cum adultera deprehensus, illa à viro est occisa, aut ipse mutilatus, aut, se defendendo, virum occidisset. *Vide Ant.* 3. *p. t.* 28. *c.* 2. *Tab. Irreg.* 1. *q.* 2. *Cou. p.* 2. §. 1. *&* 2. *Nauar.* 27. *n.* 230. *Vival.* 4. *de Irreg. n.* 284.

2. Homicidium casuale facit irregularem, cùm oritur ex peccato mortali, & opere ex quo sequi solet vt causa ex natura rei.

3. Ratihabitio post factum secuta, non facit irregularem. *Ang. Hom.* 2. *n.* 7. *Tab. Irreg.* 2. §. 7. *Armil. Irreg. n.* 22. *Couar. p.* 2. §. 1. *n.* 4.

4. Cùm multi iaciunt lapides, & nescitur quis eorum occiderit, nullus censendus irregularis.

5. Qui sibi solos testiculos abscidit, non est irregularis: si autem membrum genitale, potest Episcopus dispensare si est occultum factum.

6. Qui iubet occidi vnum, si occidatur alius, non est reus homicidij voluntarij.

Cum homicida voluntario solus Papa dispensat. *Trid. sess.* 14. *c.* 7. si tamen est occultum, potest Episcopus ad minores & beneficium Simplex: id enim poterat Iure antiquo, quod non est sublatum per Conc. Trid. In casuali etiam publico dispensat Episcopus, & in mutilatione occulta.

EX

EX ORDINIS ABVSV, vide *Ordo*.

1. QVI, cùm sit excommunicatus, ordinatur in Sacris, est irregularis. *d.c. Cùm illorum, de sententia Excommunicationis, & c. 1. de eo qui furtiuè suscepit Ord.* idemque de suspenso & interdicto quidam aiunt, alij negant.

Dispensat Episcopus cum ingrediente Religionem, aut si est occultum.

2. Item qui accipit eodem die cum minoribus Ordinem sacrum, (nisi excuset consuetudo) aut duos sacros. *c. 2. & c. vlt. de eo qui furtiuè, &c.* Dispensat Episcopus vt acceptis priùs vti possit; & Prælatus cum Religioso, etiam vt ad maiores ascendat.

3. Item qui ordinatus à denunciato excommunicato, suspenso, interdicto, Simoniaco, vel hæretico, nisi excuset ignorantia, aut metus.

4. Item Clericus qui seriò & solemniter vtitur Ordine sacro quo caret. *c. 1. & 2. de Clerico non ordinato ministrante.* Dispensat verò Episcopus, vt accepto Ordine vtatur, non vt ascendat.

5. Cantans Epistolam solemniter, sed sine manipulo, non fit irregularis; nec si cum manipulo, sed sine intentione faciendi officium Subdiaconi.

6. Item qui sciens se excommunicatum aut suspensum ob delictum ab habente iurisdictionem exteriorem, aut interdictum, facit solemniter in Foro exteriori actum Ordinis sacri, (qualis non est prædicare, nec matrimonio assistere vt Parochum, aut exercere iurisdictionem, aut Pontificalia; non est enim propriè actus Ordinis) aut ad eum dat auctoritatem, nisi excuset necessitas, aut ignorantia; requiritur enim contemptus. Quòd si quis sit suspensus solùm ad tempus, multi censent, si celebret, non fieri irregularem.

Dispensat in prædictis Papa. Nec oportet dicere

in supplicatione, se sæpius in ea re peccasse; sufficit enim dicere, incurrisse irregularitatem.

EX ITERATO BAPTISMO.

1. QVI scienter aliquem rebaptizat, aut se sinit rebaptizari. Excusat autem ignorantia, dubium, metus iustus, & defectus intentionis rebaptizandi. *Gab.4.d.6.q.2.a.3. dub. 8. Scotus ib.q.8. Soto d.3. q.1.a.9. Nau.27.n.246. Viual.t.de irreg.n.43.*

2. Non incurritur irregularitas ob iteratam Confirmationem. *Palud. 4.d.7.q.2. Gab.ib.q.1.a.3. Soto q.1. a.5. Ang. irreg. n. 24.*

EX VIOLATIONE INTERDICTI.

1. CLERICVS celebrans in loco interdicto, itemque Prælatus faciens celebrari in sua præsentia, est irregularis: non habet autem locum id in cessatione à diuinis, aut in Ecclesia polluta, aut interdicto generali non seruato à matrice Ecclesia, aut in baptizante in Ecclesia interdicta.

Dispensat Papa ad ascendendum ad Ordinem altiorem, Episcopus verò vt ministretur in suscepto.

2. Admittens interdictum ad celebrandum secum, non incurrit irregularitatem prima vice, quamquam communicet in crimine, sed secunda; oportet enim socium prius incidisse.

EX PECCATO NOTORIO.

1. QVIDAM putant omne peccatum notorium facere irregularem, alij solam fornicationem, sed nec id est in vsu. Infamis quidem ob ingens crimen repellitur ab Ordine. Dispensat verò Episcopus, quamquam sublata infamia non video opus esse dispensatione: quamdiu verò manet, non puto Episcopum

ſcopum poſſe diſpenſare, niſi fortè eam per ſententiam auferendo.

IVDAEVS.

1. CESSANTE periculo, non eſt mortale cum Iudæo conuerſare, etiam ſimul habitando, aut eius medici opera vtendo.

2. Licet ei vendere ea quibus vtitur in cærimonijs ſuis, ſed non ea intentione vt vtatur.

3. Iudæo non licet Chriſtianum ſeruum aut famulum habere. Quòd ſi eius ſeruus Chriſtianus eſt, aut eſſe vult, fit liber.

4. Iudæi non ſunt prohibendi celebrare ſuos ritus, aut reficere ſuas Synagogas.

5. Aiunt quidam, poſſe Principem non habentem Superiorem in temporalibus, permittere Iudæis vſuras, ſi ita expediat Reip. & cogere populum eis ſoluere pactas, ſeruareque ſua de ea re ſtatuta. quæ mihi opinio non diſplicet: licet enim permittere mala minora ad euitanda maiora, vt apparet in meretricio.

IVDEX, vide *Iudiciales actus*.

IVDICIVM TEMERARIVM.

1. NON eſt mortale temere de aliquo iudicare id, de quo ille nihil curat. *Arrag.* 2. 2. *q.* 60. *a.* 3. *G. à Val. ib. p.* 3. vel de eo credere malum, etiam firmiter, ſed putando fortè eſſe falſum. Quidam tamen etiam ſuſpicionem putant poſſe eſſe aliquando mortalem, quibus non aſſentior. *Sed potiùs D. Th.* 2. 2. *q.* 60. *a.* 3. *& Caiet. ib. & in Sum. verbo Suſpicio, & verbo Temerarium iudicium, Armil. Iudicium temerarium, n.* 8.

H 6   2. Iud.

2. Iudicare malum ex signis probabilibus, mortale non est: est autem si ex leuibus iudices malum grande de proximo. *D. Th. 2.2.q.60.a.3. Caiet. Arrag. G. à Val. ib. & est communis.*

IVDICIALES ACTVS, vide *Appellatio, Beneficium, Censura, Clericus, Denunciatio, Fœmina, Iuramentum.*

DE IVDICE ET ARBITRO, vide *Reus.*

1. IVDICEM esse in propria causa licet Superiorem non habenti.

2. Quæstione orta inter Iudicem Ecclesiasticum & secularem super iurisdictione, Ecclesiasticus iudicabit ad quem pertineat: alioqui ad quemuis Iudicem ordinariè pertinet cognoscere in dubio an sit sua iurisdictio.

3. Malefactores possunt à miserabilibus, vt viduis & pupillis, trahi ad Iudicem Ecclesiasticum.

4. Ad Iudicem Ecclesiasticum pertinet causa matrimonialis, & an contractus sit vsurarius, & an iuramentum liget, & an aliquid sit peccatum mortale: quamquam inter seculares potest etiam secularis Iudex iudicare de vsuræ iure & facto, *secundùm Couarr.*

5. Potest Iudex Ecclesiasticus retinere sibi pœnam pecuniariam à se aut statuto impositam, sed præstat dare in vsus pios.

6. Potest Iudex pœnam imponere, cùm non est à Iure posita.

7. Iudex in re aliqua, potest procedere contra impedientes.

8. Iudex inferior non potest remittere pœnam legis, saltem cùm pars non cōsentit, (sed Princeps potest, modò non in damnum Reip.) potest tamen ex causa

causa minuere seu moderari, (*vide glo. 2. q. 3. Si quem, & 22. q. 4. Innocens,*) &, secundùm quosdam, etiam augere, sed ante latam sententiam: item ex magna causa facere contra legem Superioris, & omittere punitionem si inde sint peiora secutura.

9. Iudex si petente parte non condemnet reum ad expensas, tenetur illi, nisi reus iusta de causa litigasset.

10. Iudicem quidam aiunt peccare mortaliter, si non visitet carceres, & curet prouideri pauperibus: quod mihi non improbatur.

11. Iudex potest assumere assessorem expensis partium.

12. Potest, si est consuetudo, accipere aliquid pro salario, & esculenta munera sponte oblata, modò non sint grandia.

13. Iudex, quem scit innocentem, si non possit eripere, vt clàm aperiendo carcerem, aut aliter, potest & debet iudicare secundùm allegata & probata, nisi sit Princeps; hic enim potest & debet eripere. Ita multi Doctores. *D. Th. 2.2.q. 67.a.2. Caiet.& Arrag. ib. Alex. Hal. 3. p.q.40.m. 6.a.2. Soto l.5.de iust.q.4.a.2. Richar.4.d.18.a.3.q.2.ad 1.G.à Val.t.3.disp.5.q.11.p.2.* Ego verò non satis intelligo, quomodo possit Iudex, nedum debeat, condemnare, quem scit innocentem.

14. Iudex alibi notoriè excommunicatus, validè iudicat vbi id occultum.

15. Iudex in lite difficili potest partes cogere ad compositionem.

16. Iudex non potest esse, rei consanguineus, nec actori suspectus.

17. Clericus de consensu Episcopi potest litigare sub Iudice Ecclesiastico non suo, & sub seculari in causa temporali.

18. Iudex non potest punire eum, à quo contra ordinem Iuris confessionem extorsit.

19. Iudex Ecclesiasticus laicum à se condemnatum ad solutionem, non potest cogere vt soluat, nisi inuocato auxilio brachij secularis, *secundùm Couarr.* ego putarim posse per Excommunicationem, aut aliud remedium Ecclesiasticum.

20. Iudex torquens sine sufficientibus indicijs, tenetur de damno: nec ea rei confessio valet.

21. Non potest Iudex punire ob crimen extra suum territorium factum, nisi fortè suum subditum.

22. Arbiter etiam cum potestate plenissima, si lędat enormiter, potest petere reductionem ad arbitrium boni viri, etiam qui iurauit stare sententiæ, & renunciauit petitioni reductionis.

23. Laicus potest esse arbitrator in re spirituali, arbiter autē non sine Episcopi auctoritate. Arbiter enim debet sequi formam Iuris, non autem arbitrator.

DE MODO PROCEDENDI.

1. NON proceditur contra aliquem sine accusatore, vel infamia, quæ est velut accusatio, nisi Princeps aliud iubeat, aut scandalum magnum vel periculum postulet, vel alioqui Reip. bonum, vel Communitatis, vel alicuius particularis: æquiualet autem accusationi facti euidentia, & manifesta indicia. *Vide Ant. 2. p. t. 9. c. 1. §. 2. Palud. 4. d. 19. q. 4. Tab. Inquisitor, q. 6. 7. & 8. Nauar. c. 18. n. 27. & 28. & alijs sequentibus. D. Th. 2. 2. q. 69. Caiet. & alij ib.*

2. Cùm proceditur contra aliquem per viam accusationis, requiritur semiplena probatio; cùm autem per viam inquisitionis, infamia, vel sufficientia indicia, Iudicis arbitrio.

3. Probat semiplenè vnus testis omni exceptione maior. *D. Th. & alij citati.*

4. Consuetudo Iudicum procedendo non secundùm omnia requisita à Iure, diu approbata, videtur obtinere vim legis.

DE

DE TESTIBVS.

1. CVM sit inquisitio generalis de criminibus, indicanda sola notoria, aut quorum est infamia, & manifesta indicia, aut quæ contra bonum commune, aut in damnum proximi, quod aliter non possit impediri.

2. Testis non tenetur respondere, nisi sciat se teneri, (quamquam in dubio, si res non vergat in damnum graue alicuius, cui non præponderet damnum Reip., præsumendum est pro Iudice) scilicet si proceditur per inquisitionem, esse probatam infamiam, aut sufficientia indicia; cùm per accusationem, esse semiplenè probatum: potest tamen, si velit, etiam in occulto crimine testificari.

3. Nemo tenetur testificari cum suo graui damno; nec ad mandatum denunciandi, si non potest probare: secus est si iubetur esse testis; tunc enim sufficit scire esse semiplenè probatum.

4. Quando non desunt alij testes, non tenentur testificari criminaliter rei ascendentes vel descendentes, coniux, socer, gener, vitricus, priuignus, frater, cognatus intra quartum gradum, secundùm Ius Ciuile, libertus, vel patronus, vel qui est de familia rei; nec ciuiliter filius, aut vxor. Quando verò res non potest probari nisi per certas personas, coguntur testificari etiam prædicti: item in hæresi, aut re perniciosa Reipublicæ.

5. Proxeneta non potest cogi testificari de cõtractu in quo fuit mediator, nisi vtraque pars consentiat.

6. Secretò tibi commissum, quod aliàs non sciebas, non potes prodere, nisi vergat in damnum graue alicuius, nec possit id aliter impediri quàm prodendo; nam tunc prodendum Iudici legitimè interroganti, etiamsi iurasses te celaturum, nisi maius sit damnum rei, quàm alterius, si reueles. *Vide Soto de secreto tegẽdo, m.2.q.7. Syl. Testis q.8. D.Th.2.2.q.70.a.1.ib. Caiet.*

Caiet. & *G. à Val. p.* 1. *Nau. c.* 18. *n.* 60. & *c.* 25. *n.* 42.

7. Teſtificari tenetur quiſque, vel denunciare, etiam non interrogatus, ad liberandum innocentem, (ſi tamen is condemnatur ob homicidiũ quod ſcis factum ab alio, non teneris iſtum prodere ad liberandum illum, ſed tamen potes) item ſi rem perniciosam Reip. aliter non poſſit impedire.

8. Quod ſolùm audiſti, potes teſtificari te neſcire.

9. Non legitimè interrogatus potes negare te ſcire, ſubintelligendo vt tenearis prodere. *Cord. in Sum. q.* 64. *Valen. t.* 3. *disp.* 5. *q.* 13. *p.* 2. *Merc. l.* 6. *c.* 11. *Viual. p.* 3. *c.* 16. *n.* 11.

10. Teſtis nihil poteſt accipere pro veritatis teſtimonio, ſed pro damno quod patitur: quòd ſi accipiat pro falſitate, aut pro eo ad quod non tenetur, non tenebitur reſtituere. *Vide* RESTITVTIO.

11. Laicus non poteſt eſſe teſtis contra Clericum in cauſa criminali, niſi in crimine notorio, aut hæreſi, aut Simonia, aut læſa maieſtate.

DE ACCVSATIONE.

1. ACCVSATIONEM debet præcedere inſcriptio, & litem citatio.

2. Accuſandi ius habens, non tenetur priùs fraternè corripere. *Soto de ſecreto teg. m.* 2. *q.* 5. *concl.* 4. *Palud.* 4. *d.* 19. *q.* 4. *a.* 1. *Ang. Accuſatio, n.* 1. *Tab. ib. n.* 2.

3. Accuſare vix quiſquam tenetur, niſi fortè in graui cauſa Reipublicæ.

4. Accuſator non poteſt cauſa deſiſtere cum damno Reipublicæ.

DE REO.

1. REVS non tenetur fateri crimen, niſi ſciat eſſe ſemiplenè probatum. *D. Th.* 2. 2. *q.* 69.

vbi

vbi Caiet. Arrag. & alij. Soto de iust. l. 5. q. 6. a. 2. Nau. c. 18. n. 57. & c. 25. n. 35 . imò fortè nec tunc tenetur: de quo vide infrà. *Vide Syl. Confeßio delicti, q. 1. & T. à Nau. l. 2. c. 4. dub. 2. n. 142.*

2. Non poteſt interrogari de ſocijs occultis, niſi in crimine nimis pernicioſo, aut atroci, aut lege aut conſuetudine id concedente, aut requirente id damno alicuius, quod aliter non poſſit impediri: nec ſociorum reuelatio extorquenda tormentis, niſi ſint indicia ſufficientia quòd habeat ſocios.

3. Non tenetur quis ideo ſuum crimen prodere, quòd videat alteri ab aliquo falsò imponi; poteſt tamen ſi velit.

4. Poteſt quis metu torturæ prodere ſocium delicti, & occultum ſuum crimen dignum morte, (etſi id quidam negant) & crimen alienum ſibi ſecretò commiſſum: non enim tenetur cum tanto dolore celare.

5. Ad ſupplicium ductus non tenetur fateri quod malè negauit, niſi alioqui graue damnum ſequeretur.

6. Reus non eſt cogendus à Confeſſore fateri crimen, niſi ſit clariſſimum ad id teneri; cùm præſertim ſit opinio communis, & Iudicum, & Iuriſperitorum, reum non teneri fateri crimen, etiamſi iuraſſet dicere veritatem: intelligitur enim, ſecundùm illos, modò non ſit in ſui præiudicium, quæ opinio eſt etiam reorum; in quo etſi fortè fallantur, ſed non videtur error pernicioſus: quare qui ſe putat bene agere negando, nec peccare grauiter, cum eo Confeſſor videtur poſſe diſſimulare.

7. Reus non tenetur illa fateri, ob quæ reuelata iniuſtè condemnaretur: poteſt ergo negare, intelligendo ſe non feciſſe ſic vt teneatur prodere.

8. Torqueri non poteſt minor quatuordecim annis, nec grauida, nec qui eſt in dignitate, aut nobilis, aut Doctor.

9. Reum

9. Reum & fugere licet satellites insequentes, & ab alio ad id iuuari, non tamen resistendo: non est autem resistere, se à prehendente excutere, etiam illum trahendo, & fugere etiam effracto carcere & vinculis, etiamsi alij vincti sint etiam fugituri. *Vide Caiet. 2.2.q. 69. a. 4. Arrag. ib. Soto de iust. l. 5.q.6. a. 4. Ang. Carcer, n. 3. Tab. ib. n. 1.* Si tamen est iustè ad mortem damnatus, etsi potest, non tamen tenetur fugere, secus si iniustè. Cùm autem licitum est fugere, licet alijs ad id iuuare, nisi lex prohibeat, aut officij proprij ratio. *Vide Caiet. & Tab. locis cit.*

10. Damnatus ad solum carcerem, non potest fugere, secundùm quosdam; quibus non assentior. *Vide Couar. l. 1. resol. c. 20. n. 10. & Soto cit.* certè qui ob debita, quæ non potest vllo modo soluere, illic tenetur, & fugere potest, & ad id iuuari ab alijs.

11. Damnatus ad inediam, potest oblatum cibum comedere; an verò etiam teneatur, non conuenit inter Doctores: potest quidem alius, cui ex officio non est prohibitum, ei offerre; non tamen tenetur.

12. Damnatus ad haustum veneni, potest bibere.

+ 13. In crimine misti Fori, quale est sacrilegium, superstitio, vsura, punitus insufficienter à Iudice Ecclesiastico, potest iterum à Iudice seculari puniri.

+ 14. Potest quis puniri ex coniectura seu præsumptione certissima, vt si deprehensus sit nudus cum nuda in lecto. *Vide Thom. 4. d. 35.*

15. Reus qui capi non potest, post sententiam potest in alieno territorio puniri, de voluntate tamen domini saltem præsumpta.

DE SENTENTIA, CITATIONE, ET APPELLATIONE.

1. SENTENTIA lata sine citatione rei, & copia se defendendi, est nulla, nisi euidens sit nullam esse defensionem: item data in Ecclesia à Iudice seculari,

culari, nisi detur per modum voluntariæ iurisdictionis, vbi scilicet nemo se opponit: item si feratur ordine Iuris non seruato, aut interueniente pecunia, nisi sit arbitri.

2. Oportet sententiam ferri sedendo, & loco publico & honesto, & die, non nocte; & non in festo, nisi postulet necessitas, aut pietas.

3. Citationem oportet dari intra tempus conueniens, & causa expressa, & tempore non feriato, & loco honesto & tuto. Citatus verò, si est impeditus, non tenetur per alium comparere.

4. Iudex, nisi sit Princeps, non potest regulariter mutare sententiam definitiuam: si tamen constet de iniustitia, restituitur condemnatus.

5. Sententia iniusta, sed data secundùm allegata & probata, & non continens intolerabilem errorem, valida est in vtroque Foro.

6. Executor sententiæ Principis iubentis suspendere absque processu, non peccat.

7. Licet exequi sententiam Superioris iniquam, sed validam. *Vide de sent. Iudic. deleg. ca. 28.*

8. Sententia Prælati ligat subditum alibi existentem. *Vide* EXCOMMVNICATIO.

9. Impediens iustæ sententiæ executionem per appellationem, tenetur de damno & interesse. *Vide Syl. & alios verbo Appellatio. Soto l. 5. de iust. q. 6. Arrag. 2. 2. q. 69. a. 3.*

10. Qui appellauit, non censetur damnatus.

11. Cùm prohibetur appellatio, intelligitur quæ non est iusta.

12. Quilibet etiam Religiosus potest appellare à sententiæ grauamine.

13. Quilibet potest ad Papam appellare.

14. Appellari potest à sententia Iudicis appellationis.

15. Appellandum intra decem dies post sententiam: non currit autem tempus datum ad prosequendum appel-

appellationem, durante partium compositione seu consensu.

16. Potest quisque appellare pro eo qui ducitur ad supplicium.

17. Appellatione pendente, nihil innouandum.

18. Appellatio, si non potest fieri coram Iudice, fiat coram Notario, & vno saltem honesto viro.

DE ADVOCATO, NOTARIO SEV TABELLIONE, ET PROCVRATORE.

1. ADVOCATVS publicus potest cogi per Iudicem patrocinari litiganti, accepto competente stipendio.

2. Tabellio in Foro Ecclesiastico potest esse laicus.

3. Tabellio factus Clericus, aut Religiosus, non perdit officium.

4. Tabellio, nisi à Principe creatus, non potest extra suum territorium instrumenta conficere.

5. Tenetur Tabellio rogatus conficere instrumentum, quia id iurauit.

6. Tabellionis, cùm haberi non potest, vicem supplent duæ personæ honestæ.

7. Tenetur Tabellio de damno ex imperitia.

8. Notarius Visitatoris si non est de eius familia, nec habet salarium ex publico, potest aliquid accipere à visitatis, nisi statuto aut consuetudine prohibeatur.

9. Procurator in iudicio potest esse quis ante vigesimum-quintum annum, & in causis spiritualibus laicus.

10. Procurator non potest de quota pacisci.

IVVENIS.

1. IVVENEM intelligunt Doctores, cùm loquuntur de periculo incontinentiæ, vſque ad annum quinquageſimum.

IVRAMENTVM.

1. IVRAMENTA non ſunt, In mea fide, In mea conſcientia, In fide Chriſtiani, In fide Religioſi, In veritate; tantùm enim ſignificatur, Ita eſt, ſeu, Verum eſt; niſi quis intendat iurare: idemque quidam cenſent de ijs, Per meam vitam, Sic me Deus adiuuet, Per Deum, Coram Deo dico, Deus ſcit me dicere verum: quamquam alij negant. Ego rem pendere puto ex intentione dicentis. Vide Auguſt. *epiſt*. 89. qui iuramentum cenſet, Deus ſcit me dicere verum: & quidem illud D. Pauli, Coram Deo quia non mentior, iuramentum eſt. *Vide D. Th. cum ſuis* 2. 2. *q*. 89. *a*. 3. *Soto l*. 8. *de iuſt*. *q*. 1. *a*. 1. *Nau*. *c*. 12. *D*. *Ant*. 2. *p*. *t*. 10. *m*. 3. *Couarr*. *c*. *Quamuis pactum*, *de pactis*, *in* 6.

2. Iurare per creaturam non referendo in Deum, ſed per ipſam, quantum poteſt, veritatem confirmando, peccatum quidem eſt, ſed iuramentum propriè non eſt.

3. Aſſuetum falsò iurare, etiam cùm verum inaduertenter iurat, peccare mortaliter, quidam aiunt, alij negant.

4. Mortale eſt iurare te facturum quod credis te facere non poſſe. *Syl*. *Iuramentum*, 4. *q*. 18. *& eſt communis*. item ſi iures falſum, etiam ſine animo iurandi. *Caiet*. *cit*. *a*. 7. *ad* 4. *Couar*. *vbi ſup*. 1. *p*. §. 5. *n*. 2. item ſi iures aliquid promittendo ſine animo promittendi; ipſum enim iuramentum obligat etiam non habentem animum ſe obligãdi, modò habeat animũ iurandi. Quidam tamen dicunt, iurantem ſine animo ſe obligandi

di peccare quidem, ſed non obligari; adduntq́ue, qui non habent animum implendi, non habere promittendi, adeoq́ue nec ſe obligandi.

5. Qui ſe iurat facturum peccatum veniale, peccat venialiter: ſi verò iurat ſine animo faciendi, peccat mortaliter. *Nauar. c. 12. n. 13. Sylu. verbo Periurium, & alij.*

6. Non eſt mortale iurare ſe non facturum quod facere melius eſt, nec ſi iures falſum quantum ad verba, ſed verum quantum ad intentionem petentis iuramentum; vt tempore peſtis te non venire ex illo loco, ſubintelligendo in quo ſit peſtis, vt ille putat; aut non cum illo locutum, ſcilicet quod ille ſuſpicatur. *Sylu. Iuramentum, 3. q. 2. in fine. Nauar. c. 12. n. 19.* Ita quidam probabiliter: quod mihi non admodum tutum videtur, nec probarim faciendum, nec tamen factum improbarim. itemq́ue ſecundùm iſtos potes iurare Iudici te non feciſſe, ſcilicet vt ille putat; & cogenti facere quod non licet, aut non teneris, te facturum, ſcilicet ſi licebit, vel ſi teneberis; & extorquenti aliquid iniuſtè, te neſcire, ſcilicet ſic vt illi tenearis dicere. *Valen. t. 3. diſp. 5. q. 13. p. 2. Mercado l. 6. c. 11. Viual. p. 3. c. 16. n. 11. Corduba q. 64.* Denique cùm non teneris iurare ad mentem petentis, poſſe ad tuam. *Iidem qui ſup. & Tol. l. 5. c. 58.* quod alij negant, dicẽtes verba abſolutè falſa non excuſari illa mentis ſubintellectione. Vtrique docti, vtrique probabiliter.

7. Rem leuem iuramento promiſſam non præſtare, non eſt mortale. *Soto l. 8. q. 1. n. 7. Syl. Iuramentum, 1. Nau. c. 12. n. 10. Tol. l. 4. c. 21.* (etſi quidam eſſe affirmant) atque itidem dicendum ſi rei promiſſæ particula aliqua omittatur. Illud certum apud omnes, quicquid etiam leuiſſimum falsò iuretur aſſerendo, aut negando, eſſe mortale.

8. Qui ſe iurat aliquid facturum, quod poſtea facere non decet, non tenetur facere: nec ſi iurauit alterius cauſa, qui fieri non vult. *D. Thom. 2. 2. q. 89.*

q.89.a.9.ad 2. Caiet.ib. Soto l.8. de iust. q.1.a.9. nisi simul ad honorem Dei iurasset; esset enim tunc velut votum quoddam: quamquam & hîc etiam, secundùm quosdam, non teneretur, si ille, cuius fieri interest, relaxet obligationem; vt si quis ad Dei honorem iurasset pauperculam ducere, illaque relaxet. *Nau. c. 22. n. 22.*

9. Fraude inductus ad iurandum, quam si nouisset, non iurasset, non tenetur. At extortum vi iuramentum de re non illicita, obligat, nisi per Superiorem relaxetur, aut sit de matrimonio contrahendo ex metu ad id incusso facto, qui cadat in constantem virum.

10. Iuramentum de re imprudenti, aut indifferenti, aut melioris boni impeditiua, non obligat, *Valen. t. 3. disp. 6. q. 6. p. 4. Tolet. l. 4. c. 22.* id tamen postremum intelligunt quidam nisi iurasses in alicuius fauorem, verbi gratia, ducere aliquam: non enim potes omittere ob continentiam, sed ob Religionem aut Sacerdotium potes. *Molina t. 1. de iust. & iure, tract. 2. disp. 149. Vide* MATRIMONIVM, SPONSALIA, VOTVM, *& ca. 16. de spons. & matrim.*

11. Iurans redire ad carcerem, tenetur (nisi esset iniquè detentus) etiam cum vitæ periculo. Quidam tamen etiam ad iniustum carcerem redeundum aiunt, nisi iuramentum relaxetur per Episcopum.

12. Ciuitas tenetur iuramento maiorum, non vi iuramenti, sed pacti & fidelitatis: itaque si non seruet, non est periura.

13. Iurans alterius factum, tenetur solùm dare operam vt fiat.

14. Iurans parêre, potest appellare à grauamine iniquo.

15. Iurans facere certo tempore, si non potest, tenetur postea.

16. Iu-

16. Iurans non obligatur ad ea ad quæ non intendebat se obligare, scilicet ad ea de quibus si cogitasset, non ea intendisset in alijs quæ promittebat includere, sed exclusisset: nec etiam obligatur si id accidat, quod si fuisset iuramenti tempore, id fuisset temerarium.

17. Iurans puellæ sponsalia, alioqui se non passuræ ab illo violari, tenetur ducere, etiamsi fictè iurasset.

18. Tenetur quis iuramento facto à Procuratore suo nomine ex speciali mandato.

19. Iuramentum confirmat contractum Iure irritum ob fauorem priuatum, secus si irritum est ob fauorem publicum; itaque firmat contractum impuberis doli capacis. Quidam tamen aiunt, iuramentum sortiri naturam actus cui adheret, adeoque non facere irreuocabile, quod secundùm Ius est reuocabile, vt testamentum: alij, nisi lex etiam iuratos contractus irritet, firmari iuramento. Mihi placet distinctio posita suprà.

20. Iurans soluere, potest compensare, nisi contrarium intendisset dum iurauit.

21. Iuramentum secundum contrarium primo non obligat.

22. Iuramentum tenetur implere etiam Religionem ingressus, si potest; nisi haberet modum voti, vt cùm sit ad honorem Dei.

23. Iuramentum de celando secreto, intelligitur nisi id alteri noceat.

24. Iuramentum de seruando omnia statuta, intelligitur si sint licita, & nisi abrogentur.

25. Ciuitatis iuramentum si maior pars non seruat, non videntur alij teneri; non enim putandi se obligasse etiam in tali casu.

26. Periurium ex se grauius est homicidio, secus est ex parte damni.

27. Potest ab infideli peti vt iuret, & iuramentum eius

eius per falsos Deos recipi.

28. In dubio de validitate iuramenti, interpretabitur habens Episcopi auctoritatem.

29. Iuramentum factum in alicuius fauorem, potest iste relaxare, vel eius Superior.

30. Iuramentum impuberis irritatur patre contradicente. *Vide glo. 32. q. 2. Mulier.*

31. Pater potest irritare iuramenta filij habentia speciem voti, vt potest vota; & quisque iuramenta subditi facta de rebus sibi subiectis.

32. Qui potest dispensare in votis, vel commutare, potest & in iuramentis. *Soto l. 8. q. 1. a. 9. Vival. p. 3. c. 14. à n. 8. vsque ad* 13. vbi non est prȩiudicium tertij. *Tolet. l. 4. c. 23. Couar. q.* 312. in quo casu solus Papa potest. Quòd si est dubium an sit illicitum vel nociuum, vel est extortum, vi, dolo, aut metu, poterit Episcopus.

33. Episcopus potest dispensare in iuramentis non reseruatis Papæ ex lege vel consuetudine. Non est autem ei reseruatum iuramentum de adeundo Hierosolymam.

34. Iuramentum à se factum in Dei gloriam, potest quisque commutare in rem apertè meliorem.

35. Potest quis vrgente necessitate, qua non potest adiri Superior, iuramentum violare, credens in illa non obligari, vt sentit Syl.

36. Dispensatio iuramenti sine causa non valet.

37. Qui iurauit non petere dispensationem voti, vel iuramenti, vel ea non vti, poterit rem Superiori indicare, si id ratio postulet; & si is dispensationem dederit, vti. *Ex Soto.*

IVRISDICTIO.

1. IVRISDICTIONEM dat tacita ratihabitio.

2. Iurisdictionis concessio est fauorabilis, nec cen-

setur reuocata ante reuocationis notitiam. Quòd si publica est, potest eam exercere qui non est denunciatus excommunicatus, aut suspensus, *secundùm Nauar*. quod ego intelligo quantum ad validitatem; nam quantum ad peccatum, qui est ab ea suspensus, non video quomodo possit licitè.

3. Iurisdictione delegata in aliqua causa, qui nondum cœpit vti, expirat morte delegantis ei nota, nisi aliud constet de huius voluntate.

+ 4. Iurisdictione commissa, intelliguntur commissa omnia sine quibus non potest commodè expediri.

+ 5. Iurisdictio voluntaria, id est, quando nemo se opponit, potest vbique & semper exerceri.

IVS PATRONATVS, vide *Electio*.

1. IVs Patronatus esse quid spirituale quidam aiunt, alij negant: alij, esse partim temporale, partim spirituale. *Vide glo. 1. q. 1. Quod autem, & 16. q. 7. Piæ, & ca. 16. de Iure Patron.*

2. Id Ius solet sibi reseruare, qui præbendam instituit de bonis suis: potest verò in id consentire Episcopus, etiam post factam donationem.

3. Transit ad hæredes & re vendita, aut data in feudum, non autem in legatarium, nisi de consensu Episcopi: nec transit in confiscatione Iudicis secularis, sed Ecclesiastici.

+ 4. Lex posita à patrono in fundatione beneficij, sed non recepta, non seruanda: nec si sibi retineat aliquod seruitium in dotatione Ecclesiæ, etiam cum auctoritate Episcopi, validum id est.

+ 5. Patronus non potest se præsentare, sed potest ei Episcopus conferre motu proprio.

+ 6. Præsentatus, si non est idoneus, potest ab Episcopo repelli. *Ex Trid. Sess. 25.*

7. Institutio sine præsentatione patroni non negligen-

ligentis in præsentando est nulla. Quòd si laicus non præsentet intra quatuor aut sex menses à vacatione, Episcopus prouidet.

8. Patronus pauper alendus ex reditibus Ecclesiæ non necessarijs.

9. Non derogatur Iuri Patronatus, nisi id specialiter dicatur; & quidem si est Rex, Dux, aut Marchio, oportet horum fieri mentionem.

LAVDEMIVM, vide *Feudum.*

LAVS, vide *Honor, Vana gloria.*

LEGATVM, vide *Bona, Hæreditas, Vsusfructus.*

1. LEGATVM ad vsum pium potest Papa in alium pium conuertere, & Episcopus in magis pium ob necessitatem, & æquè pium ex causa legitima, consentiente hærede, & loco pio cui fuerat relictum.

2. Legatum ad vsum profanum potest Princeps non habens Superiorem in temporalibus conuertere in alium profanum vel pium.

3. Legatum in vsum aliquem, si non potest impleri, potest Episcopus in alium mutare.

4. Legare non potest, qui non potest testari.

5. Mutus potest legare nutibus.

6. Legatum potest quis mutare dum viuit.

7. Legato principali venire accessoria etiam pretiosiora, quidam aiunt, alij negant: certè legato lecto, veniunt eius ornamenta.

8. Mortuo legatario ante legantem, nihil debetur.

9. Quod accrescit legato viuente legante, est legatarij; vt legato gregi pecudes natæ, & fundo legato addita pars, vel ædificium. At acquisitum ex legato ante aditam hæreditatem, non ei accrescit, vt lucrum ex pecunia, vel equo.

10. Vestes legatæ dandæ, etiamsi legans putasset plus aut minus valere.

11. Legatis vestibus domi existentibus, intelliguntur etiam quæ apud sartorem.

12. Falsa

12. Falsa demonstratio aut causa non vitiat legatum: nec conditio quæ per legatarium fieri non potest: itaque conditio in legato quòd nubat, si non potest sine dispensatione, reijcitur tamquam impossibilis de Iure, reijcitur etiam conditio contra bonos mores.

13. Legatum tibi relictum à falsò credente te suum esse filium, potes tenere.

14. Legatis omnibus bonis, intelliguntur etiam iura & actiones.

15. Legatarius iustè possidet, etiamsi testamentum sit nullum.

16. Legari potest spurio ratione alimentorum & dotis, sed redit legatum ad hæredes patris, at legatum naturali ad huius hæredes transit.

17. Deportato non potest legari.

18. Alimenta danda vbi legatarius vult habitare, nisi ea legans aliud dixisset: quòd si voluit domi manere, non tenetur in aliquo seruire.

19. Legatum factum filio computandum in legitimam.

20. Legatum annuum potest peti in principio anni, nisi aliud appareat voluisse legantem.

21. Legata minuenda, si casu fortuito minuatur hæreditas.

22. Peccat qui non soluit legata quamprimum potest: incidit autem in pœnas Iuris, si pia non soluit intra sex menses ab insinuatione testamenti, alia verò intra annum.

23. In legatis ad pias causas sufficiunt vbique duo testes, & debentur ea etiam ante aditam hæreditatem, & hæreditate non adita: id quod etiam de alijs legatis vsus obtinuit: *Vide Panor. cap. Relatum, de test.* Non detrahitur autem de legatis pijs Falcidia, nisi testator dixisset, aut hæres esset pius institutus; nec Trebellianica.

24. Sufficit legatarium esse capacem legati tempore mortis testatoris.

25. Nato filio post testamentum, valent legata si non sunt magna, aut si præsumitur testatorem voluisse vt valerent.

26. Si legatum traditur à testatore, fit donatio inter viuos.

27. Legatum factum Ecclesiæ intelligitur de Parochiali, nisi aliud dicatur. Debetur autem Episcopo quarta pars legatorum Ecclesijs causa pietatis: consulenda tamen in ijs recepta consuetudo.

28. Ad legata tenentur hæredes pro rata.

29. In legatis sub disiunctione, optio erit eius ad quem verba diriguntur, alioqui legatarij.

30. Si quis legauit scienter rem alienam, hæres emet, vel dabit æstimationem: item si ignoranter legetur personæ coniunctæ, vel causæ piæ.

31. Si rem hæredis alteri legauit, etiam ignoranter, dabit hæres, modò sit institutus in aliquo vltra legitimam.

32. Legatum puellæ vt nubat, si moritur, dabitur operi simili.

33. Legatum in alterius voluntate relictum, valet si est ad causam piam.

34. Legatum alicui si nubat, aut si habeat filios, habebit etiam professa Religionem: idemque est de legato causa dotis, aut donationis propter nuptias, etiamsi legans contrarium voluerit; tenebiturque hæres in conscientia, secundùm quosdam. Alij dicunt sequendam legantis mentem.

35. Conditio de nubendo in ea quæ nunquam nupsit, & consummauit, aut de nubendo arbitratu alterius in ea quæ non sit vidua, aut de non contrahendo matrimonium in eo qui nunquam contraxit, reijcitur. Quòd si dicitur cum consilio talis, audiendum est, etsi non sequendum.

36. Lega-

36. Legatum cum conditione si fiat Religiosus, aut Presbyter, non habebit, si non fiat.

37. Legatum vt nubas cuidam, habebis etiamsi nubas alteri, aut ingrediaris Religionem, aut si per te non stet quin fiat, aut ille mortuus sit.

38. Legatis mille si vxorem ducas, & centum si fias Clericus, habebis mille si fias Clericus, secundùm quosdam; alij negant.

39. Legatum vt emas vestem, habebis etiamsi non emas: sic legatum vt possis nubere, habebis etiam non nubens: si autem pro dote, dabitur, si non nubas, in opus simile.

40. Legatum vt nubas cuidam si voluerit, si primò nolit, & postea velit, habebis etiamsi non ducas.

41. Legatum alicui cùm fuerit triginta annorum, si tunc mortuus sit, dabitur eius hæredi.

42. Legatum alicui quamdiu erit vidua, & post eius mortem tibi, si nubat, tuum est statim.

43. Legatum si castè vixerit, non amitti si nubat, alij aiunt, alij negant. Quòd si legatum si pudicè & honestè vixerit, non amitti nisi per copulam carnalem, aiunt quidam, alij etiam per amplexus & oscula & tactus impudicos amitti.

44. Legatis equis vel bobus, dabuntur mediocres.

45. Legatus calix intelligitur argenteus; si planeta verò, serica.

46. Legata re litigiosa, litigabitur sumptibus hæredis.

47. In legatis facienda ampla interpretatio.

48. Legatum ad piam causam, gaudet priuilegio relicti Ecclesiæ.

49. Legans creditori, in dubio videtur voluisse compensare.

50. Legatum pauperibus in communi, potest dari fabricæ Ecclesiæ pauperis.

51. Legata valent etiam sine hæredis institutione.

LEGATVS, vide *Delegatus*.

LEGITIMA, vide *Hæreditas*, *Parentes*, *Religio*.

1. LEGITIMA, si filij plures quàm quatuor, est dimidium bonorum quæ reliqua sunt solutis debitis defuncti, & impensa funeris: quòd si non plures, est tertia tantùm pars. atque id est quod inter omnes diuidendum necessariò: est enim debitum filijs legitimis; eisque mortuis, nepotibus legitimis. Debetur autem à matre etiam filijs naturalibus, non autem spurijs. Debetur & parentibus legitimis à filijs non habentibus filios, & fratribus ex parte patris, si quis infamem hæredem instituat, cùm illi non essent ingrati. Quòd si illis in testamento nihil esset relictum, esset nullum: si autem minùs legitima, supplendum.

2. Non potest filiæ tolli legitima statuto, secundùm quosdam, sed potest statui vt sit contenta dote sufficiente, modò ne enormiter lædatur. Potest verò, secundùm alios, legitima statuto minui, & ex causa tolli, sed non alimenta, nec dos: & quidem alicubi per primogenituram priuantur alij filij legitima.

3. Filia dotata potest petere supplementum legitimæ, si ei non renunciauit expressè. Computanda autem sunt omnia ei data à patre occasione matrimonij, exceptis vestibus ad vsum quotidianum necessarijs.

4. Renunciatio legitimæ facta per metum, non firmatur iuramento.

5. Filius renuncians hæreditati etiam cum iuramento, potest petere supplementum legitimæ: in quam tamen computandum quod ex bonis patris inhonestè expendit, nisi præsumatur pater donasse

Sup-

Supplementum autem legitimæ non petitum potest petere hæres etiam extraneus.

6. Legitima donata filio inter viuos, potest à patre reuocari.

7. Professus Religionem debet filio legitimam statim, & pater infidelis filio facto Christiano. Vide RELIGIO.

8. Non computatur regulariter in legitimam donatio patris ab initio valida: computatur autem, secundùm quosdam, quæ morte confirmata, & donatio dotis, aut propter nuptias, aut pro liberatione filij à pœna delicti.

9. Filij ob hæresim patris damnati, priuantur legitima, non autem ob eius crimen læsæ maiestatis, secundùm quosdam.

10. Non potest legitima grauari à testatore, nisi in vtilitatem filij, aut propter debita, aut de filij consensu: nec dos, nisi in quantum legitimam excederet. Potest tamen filius prohiberi eam alienare vsque ad tertiam generationem.

11. Legitima, Iudicis arbitrio, & non hæredis, ex hæreditate deducenda.

LEX, vide *Interpretatio, Iudiciales actus, Iuramentum, Pœna.*

1. LEX humana non obligat in conscientia, vbi constat eius rationem seu intentionem principalem cessare: solet autem intentio ex procemio colligi. Cessat & obligatio cessantibus inconuenientibus ob quæ lata est. Item si lex est inutilis: item in casu quem si legislator cogitasset, excepisset: item si non est recepta à principio, etiam ignorante id legislatore; aut non recepta est à maiore parte talium personarum de quali excusando loquimur, sciente Superiore, & non contradicente; ad quod sufficit bis

aut ter fecisse contra legem: item in casu scandali, aut infamiæ, aut metus cadentis in constantem virum; aut cùm occurrit casus vbi ratio iudicat non seruandam; aut cùm fundatur in præsumptione, & constat de contrario; aut cùm est iniusta, aut non in bonum commune, aut afferens magnum damnum; aut cùm est valde difficile obseruare; reputatur enim in Iure impossibile.

2. Cùm lex condemnat alioqui licitum, intelligenda est solùm in Foro exteriori.

3. Quantum & quomodo lex obliget, petendum ex communi interpretatione, & vsu, præsertim bonorum.

4. An lex ad mortale peccatum obliget, conijciendum ex verbo præceptiuo, vel re graui quam præcipit, vel magna pœna quam apponit.

5. Non est mortale facere contra legem in re parua, aut sine plena deliberatione, &, secundùm quosdam, si absit contemptus; sed id alij negant.

6. Cùm in lege Ecclesiastica dicitur, Teneantur, vel, Præcipimus, videtur esse obligatio mortalis peccati; secus si dicatur, Faciant, vel, Dicant, vel, Ordinamus, vel, Statuimus, vel, Mandamus, vel, Iubemus: quamquam, Debet, Mandamus, Prohibemus, &, Oportet, quidam putant obligare ad mortale.

7. Cùm in lege sunt multæ pœnæ, non habet locum in ijs, in quibus non possunt omnes verificari.

8. Cùm in lege excipiuntur aliqui casus, intelliguntur excepti etiam qui aliàs Iure excipiuntur; & si materia est fauorabilis, etiam omnes similes, & quos excipi æquitas postulat.

9. Lex Papæ & Imperatoris, nisi aliud dicant, non obligant nisi post duos menses à publicatione in Prouincia in qua quis est: etsi quidam putant ligare statim scientes primam promulgationem; id quod de legibus inferiorum concesserim.

10. Lex prohibens non est extendenda ad casum in quo

quo non est tanta ratio; lex enim tantùm extenditur ad suæ rationis limites: itaque vbi eadem apertè ratio, idem ius: quod intellige cùm lex ratione vtitur, secus enim est si sola voluntate legislatoris.

11. Lex priuans ob peccatum re Iure possessa, intelligitur in Foro exteriori post condemnationem.

12. Lex Principis generalis, etiam Clericis, secundùm quosdam, seruanda est, si nullum eis aut Ecclesijs speciale damnum affert.

13. Approbatio Papæ habet vim constitutionis.

14. Cùm lex præscribit formam super eo, in quo quis alioqui habet potestatem, actum contra legem tenet.

15. Cùm lex damnat iuuantes malefactores, aut receptantes, &c. intelligit tamquam malefactores, non autem si ob necessitatem faciant, aut pietatem.

16. Lex vetans aliquid, non comprehendit facientes bona fide.

17. Per Ius nouum non receditur ab antiquo, nisi exprimatur.

18. Nulla ferè lex præcipiens denunciare delinquentes, est recepta, nisi in casu hæresis.

19. Lex Ciuilis tollitur consuetudine contraria decem annorum; & etiam Ecclesiastica, si Papa sciens non contradicat; itemque lex Episcopi, Episcopo non contradicente. Quin etiam quæuis consuetudo per duos vel tres actus contrarios, sciente Superiore & tolerante, legem abrogat, secundùm quosdam, nisi sit contra publicam vtilitatem.

20. Contra legem derogantem futuræ consuetudini, potest ex causa derogari consuetudine.

21. Nulla lege tollitur consuetudo rationabilis certi loci, nisi fiat eius mentio; nec statuta particularia non continentia solum Ius commune, nisi lex aliud apertè dicat. *Vide ca. 1. de constit. li. 6.*

22. Lex reuocatoria priuilegiorum non habet vim vsque ad publicationem.

23. Lex generalis posterior limitatur per specialem priorem, quantum ad id in quo ei contrariatur, etiamsi dicat, Non obstantibus quibuscunque.

24. Lex sequens non tollit factum præteritum, etiamsi huius effectus pendeat ex futuro.

25. Standum est verbis legis secundùm interpretationem Iuris, etiamsi legislator extra legem dicat se aliter intellexisse. A Papa quidem Innocentio Quarto declarante suam mentem in constitutione à se facta antea, recessit Hostiensis, & cum eo alij Doctores. *Vide lib. 6. de conces. preb. ca. 1.*

26. Standum est legis menti apertæ etiam contra verba: intelligitur autem mens legis ex ratione expressa.

27. Cùm imponitur pœna mittenti epistolam, intelligitur si perueniat.

28. Cùm prohibetur subornatio, intelligitur alioqui mala.

29. Cùm dicitur, Non gaudeat, aut, Amittat, non est posita pœna ipso Iure.

30. Non est actus irritus, sed irritandus, si dicitur, Non potest, aut, Non valeat: quidam tamen dicunt irritum esse, si dicitur, Non possit.

31. Statutum loquens simpliciter, non comprehendit res iuratas: nec, cùm derogantur generaliter statuta, intelliguntur iurata.

32. Contra statutum etiam à Principe confirmatum possunt facere statuentes, si est principaliter in eorum fauorem. Confirmatio enim habet vim priuilegij, cui potest renunciari.

33. Papa confirmans statuta, intelligit, modò sint conformia Iuri communi, aut ab eo non valde aliena.

34. Statutum Episcopi non ligat subditos extra Diœcesim delinquentes.

35. Statutum durat etiam mortuo statuente: & statutum Capituli, Sede vacante, durat donec ab Episcopo reuocetur.

LIBRI.

1. LIBRI & tractatus Astrologiæ iudiciariæ, Geomantiæ, Chiromantiæ, &c. Magiæ, Sortilegiorum, Auguriorum, &c. ne legantur, sed dentur Episcopis, vel Inquisitoribus. *Ex Bulla Sixti Quinti.*

LITTERAE.

1. LITTERAS alienas aperire & legere, mortale est, nisi sis scribentis Superior, aut facias sub ratihabitione, aut inaduertenter, aut contineant res parui momenti, aut habeantur pro derelictis, aut sint inimici tui, à quo times aliquid mali, aut sis Gubernator tempore belli, aut facias ex curiositate, nec sit periculum damni magni.

LIVELLVM, vide *Emphyteusis.*

LOCATOR, vide *Conductor.*

LVDVS, vide *Contractus, Debitum, Minor, Peccatum.*

1. LVDERE ludo prohibito, non est peccatum, si fiat causa recreationis, aut alia honesta; cessat enim ratio legis.

2. Ludum funambulorum quidam illicitum dicunt, ob periculum mortis; alij licitum, si sint adeò periti, vt periculum timendum non sit.

3. Ludum agitationis taurorum licere, non obstante prohibitione Pij Quinti, Nauarr. putat, si sic fiat, vt non sit magnum periculum, quia cessat ratio legis. Ab ea quidem prohibitione Gregorius decimustertius censuras abstulit positas contra permittentes & congredientes.

4. Ludi qui fit cum peccato mortali spectator non peccat mortaliter, si peccato ipso non delectetur.

5. Ludere aleis causa lucri magni, etiam laicis esse mortale Sylu. putat: at Nauar. solis Clericis, ijsque, etiamsi ludo exponant bona patrimonialia.

6. Ludo prohibito acquisitum, non est restituendum, nisi lex impediat dominij translationem, vt minori; quamquam, si hic parum perdat, non est restituendum: non videtur autem plus posse lucrari quàm perdere, nisi fortè alter, sciens illum non posse perdere, se periculo committat: potest tamen quis, quod perdit cum illo, illud postea lucrari ad compensationem; & si quod ab eo lucratus est, iterum cum illo perdat, ad nihil aliud tenetur. Sunt & qui probabiliter asserunt, ludo ab eo obtentum, non esse restituendum, de quo vide MINOR.

7. Inducto ad ludum vi, aut fraude, aut nimia importunitate, quod perdidit, restituendum, secundùm quosdam; quod alij de importunitate negant.

8. Qui valde excedit peritia ludendi, tenetur restituere id nescienti: secus est si vterque de altero ignorans, se periculo commisisset.

9. Cùm lex concedit repetitionem ludo perditi, (concedit verò in ludis prohibitis) posse non solui, & solutum iam, clàm accipi, putant quidam cum Adriano; alij negant, saltem illud quod de clàm accipiendo dictum est. Quòd si quis iurasset se non vsurum repetendo legis beneficio, potest petere absolutionem à iuramento, & repetere: si verò solùm pro-

promisit se soluturum, non tenetur, etsi id quidam negant.

10. Histrionum ludi non condemnandi, si modestè agant.

LVXVRIA, vide *Peccatum*.

1. FORNICATIO ex genere suo est peccatum grauius furto: incestus autem grauius adulterio, etsi quidam id negant de incestu extra primum gradum.

2. Incestus dicitur cum cognatis, etiam spiritualibus, per Baptismum, aut Confirmationem, & affinibus. Cognatos verò intellige vsque ad quartum gradum, affines verò vsque ad secundum. Cum Religionem verò professis, aut ordinatis in sacris, aut in loco sacro, potiùs est sacrilegium, etsi quidam incestum putent: cum filia autem Confessionis, etsi est peccatum dignum depositione, & carcere, non est tamen cum ea propriè cognatio spiritualis; dicitur verò incestus per quandam similitudinem. *Vide* 30. q. 1. *Omnes, & ca. Non debet.*

3. Stuprum dicitur, si fœmina virgo sit, non si vir.

4. Sacrilegium non est, vbi non est propriè locus sacer, etiamsi ibi altare fortè sit.

5. Sodomia est, cùm duo eiusdem sexus commiscentur, etiam fœminæ, vel cum fœmina vir præposterè. Quidam verò putant variari speciem, si fiat cum cognato aut affine, aut habente votum castitatis, aut cum coniugato, aut cum virgine, aut viri cum fœmina; quæ duo postrema non facilè admiserim.

6. Ad bestialitatem reducitur etiam coitus cum dæmone. Sunt autem reliquæ bestialitates eiusdem speciei.

7. Ordo grauitatis peccatorum luxuriæ est is, Bestialitas, Sodomia, Pollutio voluntaria, (quæ tria di-

cuntur

cuntur contra naturam) Incestus, Adulterium, Stuprum, Simplex fornicatio.

8. Pollutio inuoluntaria non est peccatum; nec oportet relinquere opus licitum vnde sequitur contra intentionem, nisi sit periculum consentiendi.

9. Si pollutionis inuoluntariæ causa quæ vitari debuit, est peccatum veniale solùm, vt aspectus curiosus fœminæ, aut lectio turpis, & ipsa solùm venialis est, etiamsi quis præuiderit inde secuturam, sed contra voluntatem. *Soto 4.d.12.q.1.a.7. Ledes.m. 4.p. 1. q.21.a.7.*

10. Pollutio in semiexperrecto, non est mortalis, quia non plenum seu integrum iudicium.

11. Cœptam in somno pollutionem non tenetur euigilans reprimere; sufficit enim non placere.

12. Optare vt accidat in somnis pollutio, ad mitigationem libidinis, aut ob aliam honestam causam, mortale non est, modò non detur ei causa. *Syl. & Ang. Pollutio, n. 2. Ant. 2.p.t.6.c.5. Nau.c.16.n.7.* nec ob eandem causam de præterita gaudere: nec comedere illa vnde creditur secutura, modò non intendatur.

13. Delectatio de peccato carnali, quæ dicitur morosa, mortale peccatum est, & eiusdem cum peccato operis speciei. Quidam tamen dicunt non variari speciem, si quis de virgine cogitet, aut coniugata, non vt tales sunt, sed solùm vt fœminæ. Non licet autem nec viduæ, nec vxori, viro absente, delectari carnaliter, copulam cogitando cum viro suo, quasi præsens esset: secus est si cogitet vt præteritam, aut futuram; tunc enim non est mortale.

14. Oscula & tactus libidinosi inter non coniugatos, nec sponsos, mortalia sunt peccata, non autem inter coniugatos, si absit periculum pollutionis; nec inter sponsos amplexus & oscula.

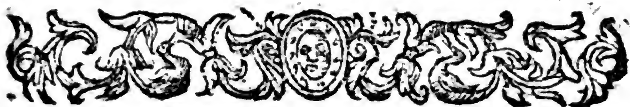
15. Non tenetur quis vitare alterius osculum libidinosum, si non potest sine scandalo.

16. Quæ-

16. Quæ ab aliquo opprimitur, non tenetur ad sui defensionem illum lædere: an verò teneatur clamare & resistere quantum possit sine periculo vitæ aut famæ, non conuenit inter Doctores: ego ijs accedo, qui resistendum putant. *Vide Aug. 1. Ciu. cap. 16.*

17. Potest & fœmina quæque, & mas, pro turpi corporis vsu pretium accipere & petere. *Nau. c. 17. n. 30. 36. 40. Tol. l. 5. c. 19. Soto l. 4. q. 7. a. 1. Lopez c. 105. Salon 2. 2. q. 62. a. 5. Pet. Nau. l. 4. c. 2. n. 321.* & qui promisit, tenetur soluere.

MALE

MALEDICTIO.

1. MALEDICERE non optando malum, mortale non est; nec maledicere brutis animalibus, nisi quis maledicat in odium eius qui possidet.

MANDATVM, vide *Casus fortuitus, Consilium, Dispensatio, Donatio, Interpretatio, Iurisdictio, Praeceptum, Restitutio.*

1. MANDATVM posterius regulariter non derogat priori, nisi de eo faciat mentionem, præsertim in priuilegijs, legatis, & re non integra.

2. Mandatum re integra finiri morte mandantis dicitur *C. Mandati, l. Mandatum.* sed casus quidam excipiuntur à Doctoribus: & quidem quod mandatur per modum constitutionis, non expirat; nec, vt ego puto, quod in gratiam alicuius. *Vide suprà* DONATIO.

MANIFESTVM.

1. MANIFESTVM in dubio & pœnalibus accipiendum pro notorio quidam volunt; alij pro eo quod possit quidem probari, sed non sit notorium.

2. Notorium facti in loco, aut vicinia, aut Collegio, vbi sint tamen saltem decem, dicitur, quod notum est maiori parti illorum decem; non dicitur autem notorium si omnes non sint decem saltem.

3. Noto-

3. Notorium Iuris dicitur, quod constat Iudicis sententia, vel clara iudiciali probatione, vel confessione.

4. Occultum dicitur, quod tale non est, etiamsi possit probari; & quod pæne est occultum, id est, difficile probatu: denique etiam quod quinque sciunt, occultum dicitur. *Vide glo. 2. q. 1. Manifesta.*

5. Publicum dicitur, non solùm quod notorium est, sed etiam quod coram Iudice aut Notario actum.

MARTYRIVM.

1. MARTYR dicitur etiam qui pro virtute interficitur.

2. Martyrem tenetur eripere qui potest, nisi ipse id recuset.

3. Proles occisa in vtero martyris, saluatur illo martyrio.

MATRIMONIVM, vide *Benedictio, Debitum coniugale, Dispensatio, Episcopus, Metus, Parochus.*

1. MATRIMONIVM contractum non præsente Parocho, aut Sacerdote de illius vel Episcopi licentia, nullum est. *Ex Conc. Trid. sess. 24. c. 1. de refor.* nec facit sponsalia. *Ex Cong. Conc.* Intellige hæc locum habere solùm post triginta dies à publicatione decreti Concilij Trid. in illa Parochia. Sufficiunt verò quicunque testes, modò intelligant quid fiat; & sufficit Parochus viri vel fœminæ, etiam in aliena Diœcesi, & etiamsi non sit ipse Sacerdos, & etiamsi præsens contradicat, aut vi detineatur, aut Episcopus prohibuisset, modò intelligat quod fit, scilicet videndo vel audiendo: item sufficit coadiutor Vicarij perpe-

tui

tui vel Parochi in administratione Sacramentorum, & Vicarius Parochi qui Sacramenta etiam ad tempus administrat: possuntque tales non solùm assistere, sed etiam dare licentiam alteri assistendi, etiam contradicente Episcopo: & Sacerdos cui committitur à Parocho omne quod ad curam Parochi pertinet, potest assistere matrimonio, sine speciali ad id mandato. Sufficit & Parochus toleratus, etiam alioqui excommunicatus, aut suspensus, modò non sit per sententiam priuatus officio: potest ergo talis & assistere, & dare alteri assistendi licentiam.

2. Qui alicubi habitat non animo permanendi, quibusdam non videtur posse sub illo Parocho contrahere: at mihi videtur Congr. Conc. aliud sentire, scilicet sufficere illic habitare dum contrahunt. *Vide* PAROCHVS. Certè vagabundi, qui nullibi habent domicilium, vbique possunt contrahere sicut & confiteri: idemque de illis dicendum, qui, priore domicilio relicto, domicilium quærunt; scilicet vbi interim habitant, possunt contrahere.

3. Cùm dispensatur in matrimonio inualido, sed contracto in facie Ecclesiæ, scilicet vt suprà dictum est, sufficit postea sine Parocho & testibus de nouo consentire coniuges, scientes tamen se posse non consentire. *Ex Pio Quinto. Nau.c.22.n.70.* Sufficit verò, cùm non expedit sciri ab altero impedimentum, ei persuadere vt de nouo consentiat, quasi nunc primùm contraheret.

4. Consensus falsò credentis tenere matrimonium, alioqui non consensuri, non validat matrimonium.

5. Denunciationes, si esset periculum in mora, posset Parochus postponere, ex præsumpta Episcopi voluntate, & quadam tacita commissione. Possunt quidem ex omitti volente Episcopo ex causa.

6. Nec

6. Nec benedictionem omittere, nec ante eam consummare matrimonium, est mortale. Quòd si fiant hæc sine causa, est veniale.

7. Aetas ad matrimonium in fœmina anni duodecim completi, in viro quatuordecim, & antè etiam si sint potentes ad copulam simul: sufficit verò dicta ætas, etiamsi non possint coire: expectandum verò deinde vsque ad annum decimum-octauum, vt iudicetur an sit perpetuum impedimentum.

8. Ante dictam ætatem contrahere sine iusta causa, & Episcopi licentia, mortale est: nec est matrimonium validum, nisi sint potentes vt dictum est, sed solùm sponsalia. *Vide ca.14. de sponſ. impu.* Nec sequens copula facit matrimonium antea contractum impuberum validum, nisi adsit consensus saltem tacitus vtriusque.

9. Inter raptorem & raptam etiam alia causa quàm vt vxor ducatur, quamdiu est in potestate raptoris, non potest fieri validum matrimonium. *Ex Conc. Trid. & Congr. Concil.* Requiritur verò vis facta puellæ, vel eius parentibus, sub quorum potestate est, ad coitum assequendum. Secus si abducatur sine vi, vel si iam vxorem duxerat, vel de nuptijs tractauerat, & abducitur vt ducatur, vel si non transfertur de vno loco ad alium, vel si inscio patre, & illa volente, abducatur.

10. Requiritur consensus de præsenti verbo, scripto, aut nutibus expressus: sufficit verò alio exprimente non contradicere.

11. Si intentio est de præsenti, etiamsi verba sonent futurum, est matrimonium: contrà verò, si verba de præsenti, & intentio de futuro, non est.

12. Sufficit alterius consensui præcedenti, & non reuocato, alterius consensum accedere, vt fit cùm quis contrahit per Procuratorem. Itaque si quis coram Parocho non verè consensit, sufficit si postea consentiat.

13. Cre-

13. Credens meritò, scilicet ex sufficientibus signis, alteri dicenti se non consensisse, potest cum altero contrahere: non tenetur tamen quis nec debet credere facilè alteri etiam iuranti se non consensisse.

14. Mutus potest contrahere, & amens dum habet lucida interualla.

15. Matrimonium in dubio an sit legitimum, non dissoluendum, sed secundò contractum irritandum. Nec vni soli iuranti esse impedimentum, post contractum, credendum; semper enim in dubio præsumendum pro matrimonio.

16. Post matrimonium ratum, & non consummatum, potest quis Religionem intrare; eoque profitente, potest alter cum quo voluerit contrahere. Posse verò Papam in rato dispensare, etsi quidam negant, alij probabiliùs affirmant.

17. Qui consummauit inuitus, an possit Religionem ingredi, non conuenit inter Doctores: mihi meliùs videntur dicere qui negant, nisi fortè ante bimestre datum ad deliberandum inuitus esset ab altero coniuge oppressus.

18. Ad consummationem requiritur viri seminatio intra vas, etiamsi id non rumpat.

19. Si alter coniugum consentiat, & continentiam voueat, vel Religionem ingrediatur, potest alter Religionem ingredi, vel Ordinem accipere. Non debet quidem id fieri sine Episcopi auctoritate; sed sine ea tamen factum, tenet. *Vide glo. 27. q. 2. Si vir.*

20. Non potest coniugatus cum altero contrahere, nisi certus de morte coniugis. *Vide ca. 19. de sponsal. & matr. & ca. 2. de secun. nupt.* Quòd si est fama sufficiens, aut probabilia argumenta, excusatur qui facit, fiuntque filij legitimi.

21. In dubio an prior viuat, non separandum matrimonium; fortè enim est mortuus, & validum est. Iudicis verò arbitrio relinquitur, an mors prioris satis pro-

tis probetur, vt quis possit secundò contrahere.
22. Bona fide coniugati, non sunt admonendi impedimenti à Parocho, vel Confessore; potest enim sequi magnum damnum.
23. Cùm præcipitur reuelari impedimentum matrimonij contrahendi, etiam secretum debes reuelare, si non possis aliter impedire, (sufficit enim vnus testis ad impediendum) nisi ex reuelatione timeatur magnum scandalum. Quidam tamen putant crimen occultum tacendum. Ego potiùs dicerem tacendum, si illi bona fide contrahant, impedimentum nescientes: & quidem qui putat non profuturum, non debet reuelare.
24. Confessio coniugum probat inter eos matrimonium.
25. Contrahere principaliter matrimonium ob pulchritudinem, aut diuitias, non est mortale; nec contrahere inuitis parentibus, si absit scandalum.
26. Corrupta nubens ei, qui si sciret non esse virginem, non eam duceret, non peccat mortaliter.
27. Compulsus à Iudice aut alio quopiam habitare cum vxore illegitima, aliò migret.
28. Tenetur vxor virum migrantem sequi, nisi aliud esset inter eos conuentum, & ipse non cogeretur aliqua necessitate migrare, aut nisi insciens vagabundum duxisset, aut si ipse vellet inhonestè vagari, aut cum periculo animæ vel corporis, vel post matrimonium factus esset vagabundus; item, secundùm quosdam, si esset bannitus, aut excommunicatus, quod non facilè admiserim.
29. Vxor si viro non obedit in re honesta, & magni momenti, peccat mortaliter.
30. Vir vxorem potest leuiter verberare causa correctionis, atrociter non potest.
31. Potest vxor, viro bona dissipante prodigè, aut ludis, ea abscondere, & ei negare.
32. In fauorabilibus nomine maritatæ venit etiam
sponsa

sponsa de futuro, & nomine vxoris quæ contraxit; in odiosis verò solùm quæ consummauit.

MATRIMONII IMPEDIMENTA, NON DIRIMENTIA TAMEN.

1. PROHIBITIO Episcopi vel Parochi: contra quam facere, mortale quidam putant; alij veniale censent.

2. Tempus ab Aduentu vsque ad Epiphaniam inclusiuè, & à die Cinerum vsque ad Octauam Paschæ: quo tẽpore non licet benedictio nuptialis, nec conuiuium, nec domum traductio. At sine his matrimonium contrahere licet, & consummare: etsi consummare quidam negant licere, nisi cùm rite benedicta.

3. Sponsalia cum altera, non rite dirempta.

4. Affinitas contracta per catechismum inter respondentem & catechizatum; sed sublata est per Concilium Tridentinum.

5. Votum castitatis, vel Religionis.

6. Vxoricidium, nisi esset in adulterio deprehensa: quidam tamen etiam tum impedire aiunt. Sunt & qui putent etiam viricidium impedire, quod alij negant.

7. Incestus cum vxoris viuentis consanguineis intra secundum gradum, nisi sit occultus.

8. Vi accipere alienam sponsam.

9. Conuictum esse in iudicio, Sacerdotem occidisse. *c. Qui Presbyterum, de pœnitent. & remiss. vbi Panormitanus.*

10. Solemnem agere pœnitentiam, dum agitur.

11. Fieri patrinum filij, ne possit vxor petere debitum.

Potest in prædictis Episcopus dispensare, cùm est periculum incontinentiæ, &, secundùm aliquos, Parochus. Excipe tamen tertium & quintum. Nec verò est in vsu petere dispensationem, nisi in secun-

do ab Episcopo, & in quinto à Papa. Non debet autem Episcopus, nisi vrgente causa, concedere tempore prohibito nuptiarum celebrationem, nec tunc etiam cum populi frequentia.

IMPEDIMENTA DIRIMENTIA, vide *Episcopus*.

1. ERROR, scilicet cùm creditur esse persona quæ non est, (secus est si erretur in personæ qualitate, vt diuitijs, aut nobilitate) aut à libero credatur esse liber qui seruus est. Quòd si error qualitatis ad errorem personæ pertineret, dirimeret: vt si intendebat cum primogenito contrahere, cùm talis non sit, sed secundus aut tertius.

Si liber seruum ducat domino præsente, & tacente seruitutem, fit ille liber, & tenet matrimonium.

Si dominus ducat ancillam propriam, hoc ipso facere liberam alij aiunt, alij negant, & quidem probabiliùs.

Cum seruo inuito eius domino potest contrahere & seruus, & liber. Non potest quidem dominus prohibere, sed non tenetur consentire, ne sibi præiudicet.

Dominus consentiens in serui matrimonium, tenetur permittere vt cohabitent, quantum opus est ad reddendum debitum. Quòd si illo inuito seruus contraxit, cæteris paribus, magis domino tenetur quàm vxori: (in dubio verò fauendum matrimonio, præsertim si sit periculum incontinentiæ) potest verò etiam tunc seruum vendere, si compellitur ad id causa aliqua; tenebiturque vxor libera seruum sequi, si potest sine graui damno.

Serua ducta à libero per errorem, sed volente postea consentire, non tenetur consentire: quidam tamen dicunt posse ab Ecclesia cogi.

2. Conditio si sit contra substantiam contractus, vt contra perpetuitatem matrimonij, aut fidem, & vterque consentiat; verbi gratia, Contraho tecum ea lege, vt adulterio victum quæras, vel, vt non simul viuamus, vel, vt debitum non reddas, aut vt non reddam, vel, vt conceptio impediatur, vel, vt proles non educetur. Quòd si talis conditio apponatur iam contracto matrimonio, non illud irritat.

Conditio perpetuò continendi, non dirimit, secundùm quosdam. *Palu.* 4. *d.* 30. *q.* 2. secundùm alios dirimit, quod non probo.

Conditio turpis, aut impossibilis, habetur pro non adiecta. Quidam tamen dicunt, quæcunque conditio addatur, si desit consensus, nihil fieri, & si adsit, tenere: quod mihi probatur, modò non sit conditio quæ Iure ipso irritet, vt suprà dictum est.

Si verbis de præsenti addatur conditio de futuro, cùm impletur, non fit matrimonium, sed solùm sponsalia. *D. Th.* 4. *d.* 29. *q.* 1. *a.* 3. *& in addit. q.* 47. *a.* 5. *Soto* 4. *d.* 29. *q.* 2 *a.* 1. *Bonauent.* 4. *d.* 28. *q.* 3. *Vict. relect. de matrimonio, p.* 2.

Conditio, Si pater consenserit, quem nescit esse mortuum, non impedit, quia significatur si non resistat: si autem sciebat esse mortuum, quidam dicunt impedire, alij habendum pro non adiecta; ego rem pendere puto ex intentione dicentis.

3. Votum, scilicet solemne Religionis, vel Ordinis sacri.

Contrahentem post votum castitatis aut Ordinis sacri, teneri, antequam consummet, ingredi Religionem, quidam aiunt, alij probabiliùs negant. Illud certum, posse consummare, reddendo, non petendo. est & quoddam reddere, petere sola alterius gratia.

4. Cognatio carnalis vsque ad quartum gradum consanguinitatis inclusiuè. Quòd si alter sit in tertio, & alter in quinto, possunt contrahere; habetur enim

enim ratio remotioris: si verò alter sit in quarto, sufficit in petitione dispensationis dicere solùm esse in quarto, tacendo alterum esse in tertio.

Quoto gradu distant personæ à communi stipite, toto & inter se distant: quòd si inæqualiter, quoto remotior. Sunt verò tot gradus in linea, quot personæ, dempta prima, id est, stipite; id quod etiam in Iure Ciuili obseruatur in ascendentibus & descendentibus: at inter collaterales, cùm distant æqualiter, duplicantur gradus secundùm Ius Ciuile, respectu Canonici; cùm autem inæqualiter, tot sunt gradus, quot personæ, dempto stipite.

Cum parentibus Iure diuino prohibitum matrimonium, idque solùm secundùm quosdam; secundùm alios, etiam cum fratribus; alijs, etiam cum nouerca, & auo, & omnibus ascendentibus & descendentibus, & cum illorum sororibus & vxoribus. Ego cum alijs puto posse Papam dispensare cum omnibus, exceptis parentibus & fratribus.

Potest filius Petri ex alia vxore, ducere filiam vxoris eius ex altero viro.

Infideles conuersi possunt manere in gradibus prohibitis sola lege humana, nisi essent in gradibus sua lege matrimonium irritantibus coniugati; in ijs enim opus esset de nouo contrahere. *Vide* CVLTVS DISPARITAS.

Qui cognouit consanguineam cum qua vult contrahere, non oportet id dicat in petitione dispensationis, si res est occulta. Quòd si Papa sciens peccatum dicat in dispensatione, ne illa mortua contrahat ampliùs, potest contrahere, nisi esset impositum in pœnam incestus, vt quidam aiunt; est enim clausula ordinaria, fundata in præsumptione aliorum fortè criminum.

5. Cognatio spiritualis, scilicet inter baptizantem vel confirmantem & tenentes ex vna parte, & baptizatum vel confirmatum eiusque parentes ex

altera: nec vltra designatos ad tenendum alij tangentes contrahunt cognationem. Quòd si nulli designentur, omnes tangentes seu tenentes dum baptizatur, vel de fonte leuatur, contrahunt; itemq; quotquot Parochus ad tenendum designauit, si teneant.

Cognationes aliæ spirituales, quæ olim in Baptismo aut Confirmatione contractæ erant, sublatæ sunt per Conc. Trid. *Sess. 24. c. 2. de refor.*

Etiam in Baptismo dato in necessitate contrahitur dicta cognatio, non autem in Baptismo solemni iam antea baptizati.

Si pater in necessitate filium baptizet, potest debitum ab vxore petere: alioqui cognatio hæc superueniens matrimonio, debiti petitionem impedit in eo qui fecit, (nisi fecisset necessitate, aut ignorantia Iuris vel facti) dispensat tamen Episcopus.

Cum non baptizato non contrahitur cognatio, etsi id quidam affirmant.

Non confirmatum contrahere in Confirmatione cognationem, alij aiunt, alij negant minùs probabiliter.

Sufficit ad contrahendam cognationem tangere solum linteum, oportet verò tangere intentione faciendi quod solent patrini: potest & quis tenere non tangendo, vt infantem in disco; vel assistendo tamquam susceptor dum baptizatur, vel leuatur.

Potest quis tenere filium eius qui suum tenuit, & vir vxorque eundem, sed non decet.

Cùm quis per Procuratorem tenet, ipse contrahit cognationem, non Procurator: potest autem esse Procurator viri mulier, & mulieris vir. *Ex Congregatione Concilij.*

6. Cognatio legalis, scilicet inter adoptantem & adoptatum, huiusque descendentes vsque ad quartum gradum, & inter adoptatum quamdiu non est emancipatus, & adoptantis filios legitimos dum sunt in patris potestate, & inter vxorem adoptantis

& ado-

& adoptatum, & inter huius vxorem & adoptantem.

Mortuo adoptante, inter huius filios legitimos & adoptatum, nullum est impedimentum.

Duo adoptati possunt inter se contrahere.

Episcopus potest dispensare in iam contracto, secundùm quosdam.

7. Crimen. Primò, si vtriusque operâ occidatur alter ipsorum coniux vt possint contrahere: secus si alterius tantùm operâ occidatur, etiam ad illum finem, modò adulterium ab vtroque notum non interueniat; aut si alia intentione etiam interueniente adulterio occidatur etiam ab vtroque, aut solùm ratificetur, modò non præcesserit iussio, aut consiliũ. Putant verò quidam, si vir vxorem occidat vt ducat adulteram, dirimi, non autem si vxor occidat virum: sed & id alij affirmant. *Vide* 31. *q*. 1. *Si quis viuente*. Secundò, si adulter ante vel post factum contrahat cum adultero validè coniugato, aut ei promittit non deceptoriè seu fictè ante vel post adulterium, contracturum post mortem coniugis: oportet autem adulterium esse vtrique notum, & promissionem ab altero acceptari.

8. Cultus disparitas: scilicet cum non baptizato matrimonium nullum est. *Angel. Matrim.* 3. *Imped.* 11. *Soto in* 4. *d.* 39. *q.* 1. *a.* 1. *&* 2. *Nauar. c.* 22. *n.* 48. *Couar. p.* 2. *c.* 6. §. 11. *n.* 1. *Vict. Scot. Palud. Durandus*. valida tamen sunt sponsalia cum conditione si baptizetur.

Conuersus ad fidem, si coniux infidelis monitus non vult conuerti, potest côntrahere matrimonium, vel fieri Religiosus, vel accipere Ordinem sacrum, quamquam prius matrimonium non dissoluitur, nisi per secundum fidelis matrimonium, vel professionem Religionis. *Rich. d.* 39. *a.* 2. *Scot. a.* 1. *dub.* 5. *Nau. Cons.* 1. *tit.* 31. *l.* 3. *Soto dist.* 27. *q.* 1. *a.* 4. *Palud. q.* 3. *Sylu. Diuert.* §. 17. Si tamen est ordinatus, non restituitur

infideli conuerso. Quidam tamen sentiunt dissolui simul ac infidelis non vult cum fideli habitare, aut non sine Dei iniuria.

Si infidelis conuertitur, non est opus nouo consensu ad matrimonium.

Si conuersus habebat multas vxores, eæque omnes conuertantur, solam potest retinere quam primò legitimè duxerat.

Conuersum sequuntur filij non adulti: in dubio autem de vsu rationis, iudicandum in fauorem fidei. Conuersus autem filius gaudet hæreditate, & vxor dote.

Mortale est cum hæretico contrahere. *Nau. c.22. n.49. Sylu. Matrim. 8. §. 10. D. Th. in 4. d. 39. q. 1. a. 1.* nisi esset spes certa conuersionis.

9. Vis, scilicet illata ad contrahendum, irritat matrimonium factum metu cadente in constantem virum: (nec firmatur consensu, aut iuramento, aut copula, durante metu) talis verò est metus carceris, vel flagellorum, aut magni damni; non est autem talis qui à Superiore iustè incutitur, aut si quis contrahat vt euadat legitimam pœnam mortis, aut ducat filiam medici nolentis alioqui mederi.

Qui timore contrahit, sciens esse inualidum matrimonium, non peccat, timore excusatus.

10. Ordo, scilicet sacer. Quòd si quis iam coniugatus ordinetur sine consensu vxoris, nec poterit vti Ordine, nec debitum petere, nec ad superiorem Ordinem ascendere, nisi Religionem professus. *Vide Extra. Antiquæ, de voto.* non potest autem profiteri si erat consummatum, nisi vxore consentiente.

11. Ligamen, scilicet coniugij.

Qui contraxit falsò credens coniugem viuere, cum intentione contrahendi quantum posset, validè contraxit.

Quæ ex probabili causa firmiter credit virum mortuum, si nubit, excusatur.

12. Ho-

12. Honeſtas, ſcilicet ſi contrahatur cum cognato etiam in quarto gradu coniugis prioris, etiam per ratum ſolum coniugium, niſi illud coniugium eſſet inualidum, & occultum, aut manifeſtum eſſet fuiſſe inualidum: item ſi contrahatur cum cognato in primo gradu ſponſi de futuro, niſi ſponſalia fuiſſent inualida, aut ſoluta de communi conſenſu.

Poteſt in iam contracto diſpenſare Epiſcopus, ſecundùm quoſdam, ſi non poſſit facillimè adiri Papa.

13. Affinitas, ſcilicet cum affine vſque ad quartum gradum incluſiue: quòd ſi eſt affinitas ex fornicatione, vſque ad ſecundum ſolùm.

Affinitas contrahitur cum eo, cuius quis conſanguineo eſt copulatus, eodemque gradu quo erat ille conſanguineus: requiritur verò in copula ſeminatio viri intra vas fœminæ.

Cum bona fide contracto per ignorantiam conſanguinitatis, poteſt, ſecundùm quoſdam, Epiſcopus diſpenſare, ſi Papa non poſſit facilè adiri.

14. Impotentia, ſcilicet ſeminandi intra vas, vel in ore vaſis. Quidam tamen aiunt ſufficere copulæ potentiam, etiamſi deſit ſeminatio. *Vide glo.* 32. *q.* 7. *Hi qui*. Certè valdè ſenes contrahere ſolent.

Impotentia eſt, quæ non poteſt tolli ſine miraculo, aut peccato, aut vitæ periculo; ſecus ſi orationibus, aut exorciſmis, aut cùm poteſt adhiberi remedium per ætatem, aut artem, ſine graui periculo.

In maleficio & impotentia quæ ſperatur poſſe tolli, datur triennium ad explorandum an poſſit copulari: quod ſi non ſperatur, ſtatim ſeparandi.

Quæ ſimpliciter eſt impotens reſpectu vnius, non eſt illi reddenda, ſi deprehendatur cum altero eſſe potens.

Quæ ſine periculo vitæ poteſt concipere, etiamſi ſine eo non poſſit párere, non cenſetur impotens.

Scienter contractum cum impotente tenere alij

aiunt, alij negant: tales certè separandi non sunt, sed debent ab impudicis actibus abstinere.

Cùm dubium est præcesseritne impotentia contractum, an sit secuta, quidam putant dirimendum, quibus assentior; credendum enim præcessisse, etsi id quidam negent.

MEDICVS, vide *Infirmus*.

1. MEDICVS non potest doctoratus gradum accipere, aut facultatem medicandi, nisi iuret coram Notario & testibus se seruaturum decretum Pij Quinti de admonendo statim ægro confessionis, quam si ille non faciat, de non visitando tertio die, nisi differret de consilio Confessoris. *Ex Pij Quinti Bulla*.

2. Medicus tenetur pauperem & gratis curare, & ei soluere necessariam medicinam, si potest.

3. Medicis non debet Iudex negare suspensum ad Anatomiam.

4. Medicus pretium accipiens immodicum, tenetur restituere, vt qui plus iusto aliquid vendit.

MENDACIVM, vide *Iuramentum*.

1. MENDACIVM officiosum etiam in iudicio veniale peccatum est: item quod fit in re parua etiam in Confessione; etiamsi id quidam negent, dicentes esse mortale.

2. Mentiri in Concione in pertinentibus ad doctrinam, quidam aiunt semper esse mortale, alij non semper.

3. Petenti quæ ei reddidisti, potes negare te accepisse, scilicet sic vt ei debeas nunc; & petenti totum, cùm solùm partem debeas, negare te debere, scilicet quantum petit.

4. Quidam dicunt, eum qui non tenetur respondere

dere ad intentionem rogantis, posse respondere aliquid subintelligendo: vt non esse, scilicet ita vt dicere ei teneatur; vel se non habere, scilicet vt ei det. At alij id non admittunt, & fortè potiori ratione.

METVS, vide *Contractus*.

1. METVS iustus, seu cadens in constantem virum, est, quo probabiliter quis sibi aut suis timet graue malum: excusatque fœminam minor metus quàm virum.

2. Metus iustus excusat à peccato mortali: in lege humana, & in ijs quæ requirunt consensum liberum, vt voto, & matrimonio, tollit obligationem, cum ab aliquo ad hæc facienda incutitur. Quidam tamen putant in voto manere obligationem, si quis habuit animum se obligandi, vt manet in iuramento.

3. Quicunque metus, etiam minor iusto, est causa principalis actus, sine qua non fieret, illum annullat coram Deo, vt promissionem, votum, & matrimonium, secundùm quosdam; quod mihi non videtur tutum.

4. Qui iustè metum incutit, non dicitur vim facere, vt ideo contractus debeat censeri nullus.

MILES, vide *Bellum*.

MINOR, vide *Contractus*.

1. MINORIS tutela durat vsque ad pubertatem: inde, vsque ad vigesimum-quintum annum completum, sub curatore est. Quòd si non habet curatorem, gesta per eum valent.

2. Minor ingressus Religionem potest bona sua alienare, velut enim moritur: modò sit doli capax; nam ante septennium nulla eius obligatio valet.

3. Minor potest alium obligare ad sui vtilitatem; & pubertati proximus, potest se alteri obligare cum tutoris auctoritate.

4. Contractui à se facto cum aliquo, vt emptionis, aut venditionis, potest stare si velit, & tunc alter tenebitur: sed poterit is etiam exigere auctoritatem tutoris, &, si opus sit, etiam iudicis, cùm ille non vult stare; verbi gratia, vt soluat quod emit, aut reddat.

5. Minor ex contractu facto sine auctoritate tutoris, aut curatoris, non manet obligatus ciuiliter, nisi in quantum factus est locupletior, aut dolo est vsus; manet tamen obligatio naturalis: itaque ex contractu cum eo oneroso, vt qui ei vendidit, aut ab eo ludo est lucratus, non tenetur restituere vsque ad condemnationem Iudicis, si nulla est vsus iniustitia.

6. Minor, in spiritualibus, agit vt maior: itaque tenet renunciatio ab eo facta beneficij.

7. Minor læsus potest per quadriennium post vigesimum-quintum annum petere restitutionem, nisi scienter contrarium iurasset.

8. Minor ante vigesimum annum non potest accusare, nisi ob sui aut suorum iniuriam; nec ante vigesimum-quintum esse Procurator in iudicialibus; nec ante decimum-septimum in extraiudicialibus.

9. Minori, nisi detur tutor à testatore, datur à lege primo loco auus. 2. mater, si velit hæc. 3. auia, si velit. 4. propinquior cognatione mas. 5. aliquis à Iudice.

10. Spurio non datur à lege tutor, pater aut mater; sed à Iudice naturali datur.

11. Tutor non potest esse minor vigintiquinque annis, nisi fortè mater; nec Religiosus; nec fœmina, nisi mater, aut auia; nec Clericus in sacris, si non vult; nec Episcopus, nisi miserabilium. Horum verò tutelam recipere tenentur & Episcopi, & Clerici, &

Reli-

Religiosi; quod ego de Religiosis in vniuersum non admitto.

12. Acquisita per tutorem ex rebus pupilli, sunt pupilli.

MISSA, vide *Altare, Episcopus, Excommunicatio, Irregularitas, Parochus, Residentia.*

1. HOSTIAM oportet ex tritico confici: certè in alia specie frumenti consecrare non licet; an verò factum teneat, non conuenit inter Doctores.

2. Potest in necessitate consecrari in musto expresso ex vuis.

3. Congelati vini consecrationem tenere quidam aiunt, alij negant: ego validam puto; est enim vinum etiam cùm est congelatum.

4. Est & panis etiam qui ex aqua non naturali fit, etsi quidam non putent idoneum consecrationi: ego cum alijs puto.

5. Sufficiunt quidem ad consecrationem vini hæc sola verba, Hic est calix sanguinis mei, vel, Hic est sanguis meus: sed non licet alia præter ea quæ sunt in Ecclesiæ vsu omittere.

6. In dubio probabili quòd defuerit aliquid ad consecrationem necessarium, potest etiam post longam moram repeti forma consecrationis, sub conditione mentali, si non est consecratum.

7. Præter corporalia, adhibenda lintea duo; quamquam vnum sufficit, præsertim si sit duplicatum. Potest & quis, secundùm quosdam, in necessitate vti profanis linteis, eaque postea reddere domino suo vtenda.

8. Calicem & patenam oportet saltem ex stanno esse, aut plumbo.

9. Potest quis vti stola pro cingulo, & manipulo pro stola.

10. Cingulum non est necesse esse benedictum, nec linteum quo calix operitur.

11. Ex duplicata stola, vel casula, seu planeta possunt fieri duæ, & ex stola cingulum, & contrà, sine alia benedictione.

12. Cingulum fractum potest necti, si pars altera non sufficit.

13. Nec ob vitandum mortem quidam aiunt celebrandum sine vestibus sacris, aut libro: at meliùs alij, Ecclesiam non obligare cum tanto periculo.

14. Omittenda quidem Missa etiam in necessitate, si non potest rite peragi.

15. Celebrare sine calceamentis, si absit contemptus, non est mortale: est autem, secundùm quosdam, si celebretur corporalibus valde immundis.

16. Corporalia lauant Diaconi, vel Subdiaconi, itemque purificatoria, & prima ablutio in piscinam mittitur: semel verò ita lota, possunt tradi Monialibus iterum lauanda & reficienda.

17. Potest quis ex causa operto capite celebrare, vel amictu, vel pileolo, saltem vsque ad consecrationem: vitandum tamen scandalum, & expedit fieri de licentia Episcopi. *Vide ca. Nullus, de cons. d.* 1.

18. Potest quis, si desit minister, ipse sibi respondere in Missa. *Vide glo. de cons. d.* 1. *Hoc quoque, & ca. Inhibendum, de cohab. Cler.*

19. Super mare aut fluuium, si timetur sanguinis effusio, celebrare non licet; si non timetur, putarim licere.

20. Licet in necessitate extra Ecclesiam celebrare sine Episcopi licentia, vt si quis sit in itinere, aut Ecclesia populum non capiat: nec id prohibetur Conc. Trid. Extra necessitatem verò si fiat, & absit contemptus & scandalum, non est mortale. Potest quidem Episcopus dare licentiam celebrandi in Capella domus priuatæ, & sub dio.

21. Cœptum sacrum potest ex causa omitti, & ab initio

initio repeti, nisi esset iam facta oblatio.

22. Non est mortale celebrare ante dictum Matutinum; etsi quidam putant solam grauem necessitatem excusare à mortali: certè quem morbus impedit dicere Officium, potest celebrare.

23. Celebrare in Parasceue non licet, etsi quidam licere putent: in die Cœnæ licet, & Sabbato sancto; quo etiam, si absit scandalum, licebit quarta hora post meridiem celebrare. +

24. Eodem die potest quis plures Missas dicere ob populi necessitatem, & cùm causa honesta postulat, vt cùm aduenit qui Missam in festo non audiuit. *Vide de celeb. Miss. ca.* 3. +

25. Pollutio inuoluntaria non impedit celebrationem eo die: pollutus autem voluntariè, si post Confessionem celebret, peccat, sed non mortaliter. +

26. Irregularis celebrans ob iustum metum excusatur, itemque excommunicatus; nec tunc fit irregularis. Dicunt & quidam, non ieiunum posse ad vitandum scandalum celebrare: de quo vide infrà; id enim admiserim cœpta iam Missa. +

27. Ante auroram celebrare licet ob necessitatem, aut vrgentem causam, vt ob iter faciendum; &, si absit scandalum, licet etiam hora nona, scilicet tertia hora post meridiem. +

28. Qui consecrat duas hostias putans vnam, vtramque consecrat; intendit enim consecrare quod habet in manu.

29. Acceptæ particulæ vt consecrentur, etiamsi in consecratione de eis nihil cogitetur, sunt verè consecratæ, ob virtualem intentionem. +

30. Qui aduertit hostiam consecratam esse corruptam, aliam consecret, incipiendo à, Qui pridie, &c. vsque ad, Simili modo, &c. exclusiuè: deinde ad locum transeat quò peruenerat: tandemque illam hostiam corruptam sumat post sumptum calicem, vel seruet. +

31. Qui sumpta hostia deprehendit aquam esse pro vino positam in calice, si in loco publico est, infundat vinum veluti ad ablutionem, & clàm consecret, & sumat; quòd si in priuato, nouam hostiam etiam sumat, & consecret, incipiendo à, Qui pridie, &c. Aqua verò mittatur in piscinam quæ solet esse prope altare. Quòd si quis pergat in Missa, & ista ex ignorantia vel turbatione omittat, non peccat mortaliter.

32. Qui cœpta Missa recordatur se non esse ieiunum, pergat, si alioqui sequeretur scandalum; itemque si se tunc aduertit esse irregularem, aut excommunicatum: nec ideo fiet irregularis. Quòd si aduertit se esse in peccato mortali, conteratur, nec Missam omittat, etiamsi possit sine scandalo.

33. Si venenum sit in vino consecrato, aliud consecretur, & illud stupa collectum & siccatum comburatur, & cineres in piscinam mittantur.

34. Hostia ab animali comesta, si potest extrahi, seruetur donec corrumpatur, animal verò comburatur, & in piscinam cineres mittantur: itidemque videtur faciendum, si quis euomat Eucharistiam.

35. Si hostia calici hæret, aut palato, toties adhibeatur ablutio donec deglutiatur.

36. Post ablutionem si apparent reliquiæ, aut particulæ consecratæ, quæ non possint facilè asseruari, sumi possunt à Sacerdote, dum adhuc est in altari.

37. Si sanguis cadat super tabulam, lambatur hæc, & radatur; si super mappam, sugatur & lauetur: deinde rasura vel ablutio in piscinam mittatur.

38. Si Sacerdos non possit Missam absoluere, si quidem nondum consecrauerat, perfici potest per alium ieiunum: si consecrauerat, & non communicauerat, perficere potest, &, secundùm quosdam, etiam debet, alius, etiam non ieiunus, si desit ieiunus; non autem excommunicatus, aut suspensus, aut irregularis. Quòd si desit qui perficiat, sequenti die perficiatur.

ciatur, aut sumatur ab alio in alia Missa Sacramentum.

39. Missa sicca celebratur sine planeta, cum vestibus reliquis sacris, vel superpelliceo cum stola in modum crucis, & candelis: non fit autem conuersio ad populum, nec consecratio, nec ea quæ ad oblationem pertinent.

40. Non potest celebrari pro excommunicatis, nisi Excommunicatio sit inualida, aut credantur dolere de peccatis; tunc enim pro talibus potest Missa applicari, & etiam pro conuersione infidelium, & pro vtrisque orari secretò in Missa.

41. Cùm in Missa oratur pro Antistite, intelligitur Episcopus loci vbi Sacerdos habet domicilium: nomine verò Regis, intelliguntur etiam filij, & vxor, & quicunque ad ipsum pertinent.

42. Missa habet effectum secundùm affectum offerentium, & eorum pro quibus offertur. Offerentes autem dicuntur etiam circumstantes, & qui pro Missa eleemosynam dederunt. Aiunt autem quidam, vtilius esse astare deuotè Missæ, quàm curare pro se offerri.

43. Missa plus illis prodest, pro quibus particulariter offertur. Quidam tamen putant, Missam pro multis oblatam, tantum singulis prodesse, quantum si pro illis solis offerretur: sed communiter non probatur ea sententia, alioqui probabilis. certè si ab ipsis rogatus celebret, videtur tantum prodesse.

44. Qui debet Missam duobus, non satisfacere dicendo vnam, quidam aiunt: alij satisfacere dicunt, si ab illis nihil accepit pro Missa, aut si tantum pro eis adhibeat affectum, quantum si pro vno solo diceret, aut si nulli eorum totam Missam promisit: quorum mihi opinio non displicet. certè cùm multi pro Missa dederunt eleemosynam, perinde mihi videntur ex eadem fructum recipere, ac si pro eis solis offer-

fer-

ferretur: nec enim pallium breue est, quod multos operire non possit. Non ideo tamen puto posse Sacerdotem, vbi ab aliquibus accepit quantum decet pro Missa, accipere pro eadem quicquam ab alijs, nec Parochum, cùm suppetunt ad victum necessaria, debeatque pro ouibus sæpe Missas offerre, (quòd si non suppetant, saltem debet pro ratione fructuum) posse accipere passim pro illis stipem ab aliquo qui pro se velit offerre: interdum verò posse non negauerim.

45. Cui datur certa summa pecuniæ pro Missis à se dicendis, potest alios pro minori pretio conducere qui adiuuent, & reliquum sibi retinere: secus est si accepisset vt curaret dicendas per alios.

46. Obligatus quotidie celebrare, intelligitur salua honestate & deuotione, nisi esset obligatio per se vel per alium celebrandi.

47. Qui non potest celebrare in loco designato, debet in alio celebrare.

48. Obligatus dicere quotidie certam Missam, vt pro defunctis, potest dicere Missam illius diei, præsertim si est festum: quod si est duplex, aut semiduplex, de illo debet celebrare, & non pro defunctis.

49. Videntur etiam quibusdam peccare mortaliter Prælati Collegiatarum Ecclesiarum, aut Conuentualium, si non curent in eis quotidie, cùm possit, celebrari.

50. Nauarrus ait peccare ita Missam submissè celebrantem, vt circumstantes non possint audire. Addunt & quidam non illepidè, Missam debere celebrari cum A. B. C. D. id est, altè, breuiter, claré, deuotè.

51. Idem existimat, quæ in Missa secretò dicuntur, posse mente sola sine voce recitari: quod ego nec ausim facere, nec improbare.

52. Missam cantantem præstat audire quæ alij cantant, quàm interim per se legere.

53. Cele-

53. Celebrans coram Episcopo in eius Diœcesi, dicat in Confiteor, Et vobis Pater & fratres. In fine autem Missæ, inclinato capite, expectet ab ipso licentiam benedicendi: deinde benedicat alios, at non illum: tum se illi iterum inclinet, velut expectans benedici: denique omnibus absolutis, faciat ei reuerentiam.

54. Clericus peregrinus non admittendus ad diuina Officia sine litteris commendatitijs sui Ordinarij. *Ex Trid.* Qui tamen est alioqui notus, aut creditur non habere impedimentum, potest admitti, & permitti celebrare.

MISSAE AVDITIO, vide *Missa*.

1. NON potest Episcopus cogere ad audiendam Missam aut concionem in Parochia, aut ad discendam ibi doctrinam Christianam. *Ex Congreg. Concil.*

2. Satisfacit Ecclesiæ præcepto, qui incipit Missam audire ab Epistola, &, secundùm quosdam, etiam ab Euangelio, vsque ad Communionem: & qui post Epistolam vel Euangelium veniens, legit aut audit à legente quæ non audiuit: & qui tempore Missæ discurrit pro rebus Missæ necessarijs: & qui præsens est, etiamsi non audiat, modò reuerenter attendat: & qui partem vnius Missæ audit, & reliquam alterius: & qui audiens sacrum, simul dicit Officium, aut pœnitentiam iniunctam; id tamen quidam non admittunt.

3. Excusat Missam non audientem legitimum impedimentum, & quæuis rationabilis causa, vt si herus impediat, aut fœmina prodeundo est alicui peccati occasio; & consuetudo, vt puellarum quæ non solent domo egredi; & custodia domus; & pudor ob vestem non decentem; & Ecclesiæ distantia debilem.

4. Tem-

4. Tempore interdicti habentem priuilegium teneri sacrum audire, quidam negant, alij probabiliùs affirmant.

5. Tenetur pater-familias curare vt domestici sacrum audiant.

6. Transiens per locum vbi est festum particulare, non tenetur audire sacrum: secus est si inde recedat, aut eò accedat.

7. Non relinquenda in festo Missa ob concionem, vt quidam putant.

8. Sufficit in festo Natiuitatis audire vnam Missam, & in quouis festo audire Missam quæ dicitur, etiam de defunctis.

9. Missa excommunicati non denunciati potest audiri; itemque, secundùm quosdam, suspensi etiam denunciati, si absit scandalum, quòd nullo id Iure prohibeatur.

MONASTERIVM, vide *Ecclesia, Excommunicatio.*

1. MONASTERIVM ingredi potest, qui potest dare ingrediendi licentiam.

2. Monasterium non potest egredi Monialis sine causa, & consensu Superioris, & Episcopi. *Ex Congregatione Concilij.*

3. Episcopi non possunt ingredi Monasteria mendicantium Monialium non sibi pleno Iure subiecta. *Ex Pio Quinto.*

4. Monasterium non tenetur pro delicto Religiosi, etiam Prælati. *Vide Regulam Delictum, lib. 6.* nec ad debitum Monachi, nisi sit in eius vtilitatem conuersum, aut eius commissione factum, aut sit Prælati debitum, vel Conuentus: obligatur verò quis Monasterio ex contractu cum Monacho.

5. Puella de qua est lis, potest interim collocari in Mona-

Monasterio de licentia Episcopi: itemque de licentia Superioris & Monialium, quæ domi tutò ali non potest, aut causa educationis vsque ad annum vigesimum-quintum ætatis; sed sine ancilla & potestate egrediendi, nisi ob morbi curationem. *Ex Congregatione Concilij.*

MONETA, vide *Cambium, Debitum.*

MORA, vide *Debitum.*

1. NON tenetur quis ad interesse damni, aut lucri cessantis, ante moram, si de eo non fuit pactum.

2. Obligatus ex delicto semper est in mora: qui autem sine delicto, & non potest, aut difficilè potest, aut alioqui causa iusta excusatur, putant quidam non esse in mora, adeoque non teneri ad interesse ratione moræ, nisi ex pacto, vel appositione pœnæ conuentionalis, si tali tempore non restitueret, aut impotentia culpâ eius accidisset. Alij putant, qui non soluit tempore debito, etiam sine culpa in mora esse: quæ mihi opinio videtur mercatorum vsu recepta.

MORTIS ARTICVLVS.

1. TALIS est, qui prudentis iudicio videtur, &, secundùm quosdam, cùm quis febri continua laborat, aut est ætate confectus, aut iter facturus periculosum.

MVTVVM, vide *Debitum*, *Depositum*, *Vsura*.

1. MVTVVM repetens ante tempus quia eget, non tenetur ad interesse, nisi mutuatarius aliunde, si ille non mutuasset, fuisset habiturus.

2. Licere aliquid accipere pro obligatione mutuandi, quidam aiunt; itemque ratione periculi cui pecuniam exponit, & molestiæ quam patitur carendo pecunia.

3. Mutuare cum pacto remittendæ iniuriæ, vel remutuandi, licere quidam aiunt: sed id postremum alij negant, ego id non improbarim, illud verò prius solùm probo, si non pro iniuria debeatur quicquam pecunia æstimabile: obligare enim ad aliquid pecunia æstimabile ob mutuum, omnium consensu vsura est.

4. Mutuans etiam vltro, potest ex pacto accipere lucrum cessans, etsi id quidam negant: non tenetur autem mutuatarius ad interesse remotum; est enim id infinitum; sed ad propinquum solum.

5. Quod tibi à mutuatario gratis donatur, etiam cùm petisti, potes retinere; solum enim prohibetur quod datur velut debitum ratione mutui.

6. Pecunia deposita cum potestate vtendi, fit mutuum; idemque est de quouis consistente in numero, pondere, aut mensura: fitque depositarius dominus.

7. Si quis det frumentum, recepturus oleum, mutuum videtur implicitum.

8. Mutuare mercatori cum pacto vt reddat in mercibus, vel operario vt in operis, est emere anticipata solutione.

9. Mutuatum frumentum eadem mensura reddendum, aut pretium quo valet tempore quo redditur, etiamsi reddatur in loco vbi plus valet, aut repetatur

tur tempore quo plus valet, quando non est præfixum tempus redditioni. At mutuatæ pecuniæ debet recipi valor temporis quo data est, scilicet tot nummi, quot aureus tunc valebat. At pactum de recipiendo pro frumento quantum valet tempore quo datur, est non mutui, sed venditionis. *Vide ff. de reb. cred. l. 22.*

10. Mutuum acceptum ab vsurario potes in alium transferre, cum pacto vt soluat vsuram quam tu debebas. *Vide Syl. vsur. 1. §. 20.*

NAV-

NAVCLERVS, vide *Stabularius*.

NAVFRAGIVM, vide *Furtum*.

NEGOTIVM.

1. NEGOTIVM alterius potest quis agere sine eius mandato.

NOMEN.

1. NOMEN sibi quemque posse mutare, excepto seruo, modò fiat sine fraude, & alterius præiudicio, quidam aiunt: ego ad tempus & ex causa id posse puto; alioqui acceptum in baptismo non posse, nisi fortè in Confirmatione.

NOTARIVS, vide *Beneficium*, *Iudiciales actus*, *Ordo*.

NOTORIVM, vide *Manifestum*.

ORB-

OBEDIENTIA, vide *Praeceptum*.

1. OBEDIENDVM Superiori, cùm non est certum præcipi malum: in dubio autem an malum sit, excusat obedientia credentem licere obedire.

2. Mortale est nolle obedire in re graui sine causa, aut nolle aliquid facere quia iubetur; est enim id contemnere Superiorem. Quidam tamen famulos non putant teneri obedire sub peccato mortali; id quod probabile est.

3. Obediendum non est cùm creditur inde malum oriturum.

4. Non tenetur obedire, qui credit Superiorem per errorem præcipere, &, si veritatem sciret, non fuisse præcepturum: & quidem per edicta generalia non intendunt Superiores obligare cum magno damno.

OBLATIO.

1. OBLIGAT consuetudo aliquid offerendi in Ecclesia, si obtinuit vim legis, secus si per deuotionem liberam fiat: sufficit verò, cùm obligat, maiorem partem populi offerre.

2. Oblata celebranti in Ecclesia cedunt Rectori, itemque quæ offeruntur Ecclesijs ditionis eius.

OBLIGATIO, vide *Contractus*.

1. MVLTORVM vinculorum simul fieri impossibilium, prævalet maximum; si autem sunt æqualia, primum.

2. In obligatione generali, etiam cum iuramento,

non veniunt ea quæ non intendebas: talia autem videntur eſſe, quæ ſi tunc cogitaſſes, ad ea te non obligaſſes.

3. Obligaris pro te negotium vtiliter agenti, niſi contrarium ſis proteſtatus.

4. Obligaris ex filij tui contractu conuerſo in tui vtilitatem, vel ſi habes eius peculium.

5. Obligatus coquere familiæ pro certo pretio, tenetur etiam ſi illa aliquantum augeatur: quòd ſi grande eſſet augmentum, vel decrementum, augendum etiam vel minuendum pretium.

6. Nemo poteſt ſe obligare ad pœnam mutilationis, quia non eſt dominus membrorum.

OBSES, vide *Bellum*.

1. OBSIDEM dare poteſt Papa Clericum, vel Religioſum, & Abbas Monachum pro Monaſterij vtilitate.

OCCVLTVM, vide *Manifeſtum*.

ODIVM, vide *Charitas*.

OFFICIVM.

1. OFFICIVM Reip. niſi vtiliori detur, ſeu digniori, quidam putant eſſe mortale, alij ſufficere ſi detur idoneo.

2. Officia Reip. vendere, illicitum quidam aiunt, alij negant: certè non expedit, nec auſim probare; multa enim ex eo mala.

3. Poteſt Princeps compellere ſubditum ad ſuſcipiendum officium publicum. *Vide Tho. op. 4. & 21.*

4. Officialis, ſi habet ſtipendium ſufficiens, non poteſt pro ſuo miniſterio aliquid accipere, niſi fortè liberè donatum.

OLEVM.

OLEVM.

1. OLEVM non sacrum additum sacro, fit sacrum.

2. Oleo Chrismatis potest æger de licentia Episcopi vngi. *Vide Innoc. 1. Epist. 1.*

OPINIO, vide *Dubium.*

1. OPINIO est assensus cum formidine de opposito.

ORATIO, vide *Horæ canonicæ.*

1. QVI orat ex obligatione, tenetur attendere; alioqui non satisfacit.

2. Possunt orari & animæ quæ sunt in purgatorio, (etsi id quidam negent) & qui creduntur esse in cælo, sed priuata solùm oratione.

3. Obligare orandi præceptum in maxima tua aut proximi necessitate, item cùm necesse ad gratiam præparari, vt cùm suscipiendum est Sacramentum, alioqui peccari mortaliter, quidam affirmant; quod ego non ausim.

4. Non peccat qui pro propria morte orat, aut pro aliena, ad vitandum peccatum.

5. Oratio peccatoris & temporalia impetrat, & dispositionem ad gratiam.

ORDO, vide *Dimissoriæ, Diuortium, Irregularitas, Suspensio.*

1. AN omnes Ordines sint Sacramentum, non conuenit inter Scholasticos Doctores: ego omnes esse puto.

2. Etsi vnctiones & manus impositio quibusdam videantur solùm Sacramentalia, si tamen omissa sunt, adhibenda, antequam quis Ordine vtatur. *Vide ca. fin. de Sacr. non iter.*

3. Contactus materiæ non est de essentia Sacramenti, (etsi id quidam putent) nec oportet suppleri, si modò Episcopus præsentauit, etiamsi non tacta sit.

4. Cùm dubitatur an aliquid essentiale omissum sit, omnia sunt iteranda, alioqui solum id quod omissum est; nec priùs Ordine vtendum.

5. Sufficit tangere paulo ante aut post verba ordinantis.

6. Presbyter fit, dum ei traditur materia consecranda; Diaconus, dum liber; Subdiaconus, dum calix cum patena; (sufficit verò calix etiam non consecratus) Acoluthus, dum vrceolus, vel candelabrum; Exorcista & Lector, dum liber, Ostiarius, dum clauis. Sufficit verò in cæteris Ordinibus, præter Sacerdotium, tradere materiam per Archidiaconum.

7. Episcopatus datur per manus impositionem: putant verò quidam, & eam, & quod traditur, & vnctionem esse de essentia: putant & quidam non esse Sacramentum seu Ordinem distinctum à Sacerdotio, sed eius gradum quendam: ego & Sacramentum & Ordinem distinctum puto.

8. Diaconi est, per modum Catechismi exponere fidei articulos, & Decalogum, legere Euangelium, & de Episcopi vel Parochi facultate prædicare, & baptizare, & dare Eucharistiam, id quod etiam potest facere in necessitate, & recitare nomina baptizandorum & ordinandorum.

9. Exorcistæ officium iam soli faciunt Sacerdotes.

10. Lector solebat olim nouos fructus benedicere, nunc solùm legit, & cantat.

11. Acoluthi est, præparare lumen, vinum, & aquam ad Missam.

12. Actus Ordinum minorum possunt fieri per carentem Ordine, ex consuetudine vniuersali Ecclesiæ.

13. Pri-

13. Prima tonſura eſt diſpoſitio ad Ordines: poteſt autem dari quouis die; minores verò diebus feſtis, & quarta feria quatuor Temporum. Epiſcopatus Dominica, quia in ea deſcendit Spiritus ſanctus in Apoſtolos, datur. At Ordines omnes Sabbato quatuor Temporum, & Paſchæ, & mediæ Quadrageſimæ dari ſolent.

14. Ordines non dantur poſt prandium; nec Ordo ſacer ſine Miſſa.

15. Epiſcopus ordinans, ſi abſoluat & diſpenſet ad cautelam cum ordinandis, prodeſt etiam regularibus & extraneis.

16. Abbas qui poteſt ordinare ſuos ſubditos de Iure, (poteſt autem ſi eſt mitratus, & Sacerdos, dare Ordines minores) poteſt & alienos cum dimiſſorijs, & cum conſenſu Epiſcopi loci; quamquam id poſtremum non puto neceſſarium, ſi ordinat in loco exempto: nam & in hoc poteſt Epiſcopus alienus ordinare, petente loci Superiore; & Mendicantes poſſunt ordinari in proprijs domibus à quouis Epiſcopo.

17. Minores omnes diſpenſante Epiſcopo poſſunt eodem die dari, &, ſi eſt conſuetudo, ſimul cum prima tonſura, & cum Subdiaconatu; non enim Concilium Tridentinum tollit conſuetudinẽ receptam. Dant verò minores ex conſuetudine etiam Presbyteri Cardinales.

18. Minores non dantur ante ætatis diſcretionem.

19. Epiſcopus non poteſt diſpenſare ſuper ætate ad Ordines.

20. Ad primam tonſuram & tres minores requiruntur ſeptem anni completi, & animus vitæ Eccleſiaſticæ. Aiunt verò quidam, poſſe dari à Presbytero de licentia Epiſcopi. Ad Acoluthum duodecim. Oportet verò recepturum primam tonſuram eſſe confirmatum, ſcire rudimenta fidei, & legere ac ſcribere.

21. Ad minores oportet Latinè ſcire.

22. Ad Subdiaconatum requiruntur viginti duo anni incepti, ad Diaconatum viginti tres, ad Sacerdotium viginti quinque, & præterea docere poſſe neceſſaria ad ſalutem, & ſcire Sacramenta adminiſtrare.

23. Epiſcopus non poteſt ordinare die quo eſt conſecratus; nec dare vnquam Ordinem quem non habet.

24. Ordinatio per vim non tenet, per metum tenet; ſed non obligat, ſi ſit metus grandis, ad caſtitatem, nec ad officium.

25. Datus Ordo maior ſine minori tenet, non tamen Epiſcopatus ſine Sacerdotio.

26. Non eſt quis ordinandus in ſacris ſine ſufficiente patrimonio, aut beneficio, aut donatione ſufficiente ad vitam: nec ea poteſt alienare, niſi habeat vnde viuat competenter, alioqui reſignatio beneficij nulla. *Ex Trid. & Congreg. Conc.* Itidemque dicendum de patrimonio, ſcilicet renunciationem nullam eſſe: itaque poſt eam factam non prohibetur quis ordinari, quia nulla fuit.

27. Quidam aiunt poſſe, qui nihil habet, ordinari, modò ſit graduatus in Theologia aut Iure Canonico; tali enim non defuturum vnde viuat.

28. Ordinatus in ſacris tenetur caſtè viuere ex voto implicito.

29. Epiſcopus ordinare poteſt non ſolùm ſubditum ſibi origine, domicilio, vel beneficio, ſed etiam non ſubditum, de licentia tamen Epiſcopi ſui, vel Vicarij abſente Epiſcopo: item ſuum per triennium familiarem, ſi ei ſtatim det beneficium: item ſubditum vicini Epiſcopi manifeſtè ſuſpenſi ob ordinationem.

0. Nec Epiſcopus nec eius miniſtri quicquam accipere poſſunt, etiam oblatum, pro Ordine, aut litteris dimiſſorijs, aut ſigillo. Notarius tamen, ſi non habet ſtipen-

ſtipendium, poteſt accipere decimam partem aurei, niſi ſit conſuetudo nihil accipiendi. *Ex Trid.*

31. Exercens actum Ordinis ſacri (quale non eſt prædicare, aut excommunicare) in peccato mortali, peccat mortaliter. Quidam tamen negant peccare mortaliter Subdiaconum vel Diaconum ſolemniter miniſtrantes, aut Epiſcopum conſecrantem calicem, aut altare, aut virginem, aut Sacerdotem benedicentem aquam.

32. Sacerdos ſtola vtitur in omni oratione ſolemni, & Sacramentorum adminiſtratione, & Epiſcopus conferens primam tonſuram.

33. Si Epiſcopus ordinando non poſſit abſoluere, pergat alter vbi ille deſijt.

34. Non poteſt ordinari neophytus, vel infamis, nec hermaphroditus, nec obligatus Reip. ob adminiſtrationem, ante redditam rationem.

35. Habenti ius petendi Ordines, vt ob beneficium, non poſſunt negari ob peccatum occultum.

36. Epiſcopo præcipienti alicui vt ordinetur ob Eccleſiæ vtilitatem, non repugnandum ſine cauſa iuſta.

37. In materia fauorabili, nomine Sacerdotis venit etiam Subdiaconus; in odioſa verò, ſolus Preſbyter.

38. Si Epiſcopus dicat, Nolo vel Non intendo ordinare excommunicatos, vel irregulares, intelligitur ſi ſciat aliquem talem eſſe: quare quem ordinat non ſciens talem eſſe, verè eſt ordinatus.

ORNATVS.

1. ORNARI poteſt fœmina ad tegendam turpitudinem: quod ſi fiat ad vanitatem, aut fingendam pulchritudinem, mortale non eſt, etiam in Religioſa. Quòd ſi quis alius inde ſumat occaſionem peccandi mortaliter, tunc mortale eſſe quidam

aiunt, ſed meliùs alij negant. Illud probabilius, ſi in eo expendatur quod eſſet neceſſariò dandum pauperibus, peccari mortaliter.

2. Fœminam pectus nudum geſtare ſine mala intentione, quidam negant eſſe mortale: ego difficilè talem abſoluerem.

PACTVM, vide *Contractus*.

PALLIVM.

1. PALLIO quo ſignificatur plenitudo officij Pontificalis, vtitur Archiepiſcopus in Miſſa ſolemni, in prouincia, non autem extra Eccleſiam, vt in Proceſſionibus, aut alijs: nec id poteſt alteri commodare.

2. Antequam pallium accipiat, non debet ordinare, aut conſecrare, nec Eccleſiam dedicare, nec Concilium vocare.

3. Debet cum eo ſepeliri.

PAPA, vide *Electio*, *Lex*.

1. PAPAE electio Simoniaca ipſo facto nulla. *Ex Concil. Later.* Quidam tamen dicunt opus eſſe ſententia condemnatoria.

2. Nulla Excommunicatio aut Cenſura impedit Papæ electionem. *Ex Pio Quarto.*

3. Tractans de eligendo Papa, Papa viuente, eſt excommunicatus Excommunicatione Papæ reſeruata. *Ex Paulo Quarto.*

4. Papam peccare non ſeruando legem humanam, aut in ea diſpenſando ſine cauſa, affirmat Nauar.

item-

itemque si antea fuit Religiosus, nullum habere pecuniæ dominium, sed solam administrationem.

5. Papæ subditur omnis potestas, etiam secularis, quatenus exigit salus animarum.

6. Papa ob solam hæresim potest accusari, condemnari, excommunicari, & deponi.

7. Papam ait S. Antoninus plura posse quàm nobis vel ipsi compertum sit. +

8. Papa potest esse Iudex in causa propria, & absoluere ab obligatione qua quis homini tenetur, & secum in votis dispensare, & legem à se aut præcessore latam reuocare, eiusque etiam effectus priores, & cuique beneficium auferre, etiam sine causa; habet enim in beneficijs plenariam dispositionem. + +

9. Ad Papam appellari potest à cuiusuis sententia. +

PARENTES, vide *Alimenta*, *Hæreditas*, *Societas*.

1. PARENTVM negligentiam in docendo filios, aut curando vt discant Pater noster, Credo, & Dei præcepta, mortale esse, quidam valde probabiliter affirmant.

2. Non potest pater Religionem ingredi, si filij eius operâ in seculo egent.

3. Qui filium alere non potest, potest exponere ad Hospitale, vel ad domum Episcopi diuitis.

4. Pater tenetur de damno dato à filio quatenus potest de illius peculio: tenetur & soluere de suo, quod illum iussit expendere, aut debuit iubere.

5. Tenetur filium alere, & eius vxorem honestam, etiam sine sua licentia ductam; & filiam dotare, etiam sine sua licentia digno nubentem, etiam dote non promissa, si ipsa se dotare non potest: certè ei debet legitimam saltem dare, si illa dotem non promisit: itidemque tenetur auus paternus, & frater ex eodem patre. Quòd si indigno nupsit, tenetur ipsam

egentem alere, imò &, secundùm quosdam, dotare. Tenetur & filiam impudicam, sed pœnitentem, alere, & dotare: item si distulit illam locare vsque ad vigesimum quintum annum, & illa, promissa dote, nupsit indigno. Tenetur etiam naturalem dotare, si illa est pauper. Filiam autem hæreticam dotare non tenetur, nisi resipiscat.

6. Potest pater testari de legitima filij, si ille consentit.

7. Potest notho extra testamentum relinquere quantum velit, sine præiudicio tamen legitimorum.

8. Potest per donationem remuneratoriam, vel in opera pia, alienare in præiudicium filiorum.

9. Potest à filio repetere quæ coactus est pro eo expendere, vt pro eius delicto, aut simili alia causa.

10. In extrema necessitate potiùs subueniendum filio, secundùm quosdam; secundùm alios patri, quod probabilius: & quidem in vitæ periculo pater præferendus etiam ei cui fuisset iuratum; intelligitur enim exceptus pater.

11. Pater ob famem potest vendere filium, nisi sit in sacris, aut iam extra eius potestatem; quamquam id apud Christianos non est in vsu: castigare verò potest etiam Sacerdotem.

12. Mater filijs primi matrimonij debet relinquere omnia ex illo lucra, non autem donata ab extraneo, etiam intuitu viri; & pater filijs quæ ad ipsum ex bonis eorum matris, prioris eius vxoris, peruenerunt.

13. Pater non potest impuberem offerre Religioni inuita matre.

14. Nolle videri alicuius esse filium iusta aliqua de causa, sine eius contemptu, non est mortale: alioqui iniuria quæuis in parentes mortalis videtur quibusdam, etiamsi leuis sit.

15. Patris appellatione veniunt ascendentes, vt filij descendentes. *Vide glo. de verb. sig. cap. 2.*

PARO-

PAROCHVS, vide *Confessor*, *Domicilium*, *Missa*.

1. TENETVR tempore pestis ministrare saluti necessaria Sacramenta, aut dare qui ministret, peste infectis.

2. De Parochia efficitur quis acquisitione domicilij: quantum ad pœnitentiam autem & Eucharistiam, sufficit habitatio per sex menses, secundùm quosdam. at meliùs alij, sufficere quantum ad Sacramenta illic habitare, & non posse commodè ad proprium ire. Ad matrimonium verò sufficit vel modica habitatio. At quantum ad decimas, & vtilia Sacerdoti, requiritur animus habitandi ferè per annum.

3. Parochus Ecclesiæ destitutæ censetur habere Beneficium Simplex.

4. Tenetur Parochus ministrare Sacramenta etiam extra tempus præcepti ad illa obligantis, etsi id quidam negant.

5. Negligentia magna Parochi in docendo ad salutem necessaria, nempe Symbolum, Decalogum, & Pater noster, mortalis est: vbi passim magnus est abusus eorum qui contenti docuisse Symbolum Latinè, non explicant populo rudi mysteria fidei, præsertim Trinitatis, & Incarnationis, tantopere ad salutem necessaria. Væ Parochis, væ Episcopis, væ Prælatis.

6. Parochus habet Iure communi à Papa iurisdictionem, quam non potest Episcopus impedire.

7. Parochus potest esse Iudex in causa Ecclesiæ, alio huius nomine agente.

PARS.

1. PArs, sine additione, intelligitur medietas; secus si dicatur aliqua pars.

PATRINVS, vide *Baptismus*, *Matrimonij impedimenta*.

PECCATVM, vide *Contritio*, *Luxuria*.

1. PEccatvm mortale est, delectari consensu saltem tacito in peccato mortali cogitato, si plenè aduertas; quod vulgò dicitur cogitatio morosa: secus est si delecteris non ipso peccato, sed sola de eo cogitatione. Aiunt verò quidam, cùm quis plenè aduertit malam esse cogitationem, & periculosam, negligitque reprimere, censendum esse tacitum quendam consensum.

2. Non est mortale cogitare sic apud se, Si peccatum non esset furtum, aut adulterium, &c. illud facerem.

3. De quo, cùm factum est, licet gaudere, non est illicitum illud optare.

4. Non est putandum peccatum esse, quod boni facere solent.

5. Non est mortale facere rem licitam, etiamsi scias alteri futuram occasionem peccandi mortaliter; etsi quidam aliter sentiant.

6. Exponere se mortaliter peccandi periculo, mortale est, nisi causa aliqua excuset, vt proximi salus, aut necessitas aliqua; tunc enim sufficit nolle peccare.

7. Quidam putant licere occasionem alicui præbere peccandi, vt furandi, quo deprehensus emendetur: ego id facere non ausim. Permitti quidem possunt peccata minora, vt vitentur grauiora; sic enim permittitur meretricium, ne fiant adulteria: at dare peccandi occasionem ex professo, non puto licere.

8. Pu-

8. Putant etiam, adulterium facere volenti, posse consuli vt potiùs fornicetur: in quo mihi videntur decepti non intellecto D. Aug. 2. *de adult. con. cap.* 15. qui locus citatur 33. *q.* 2. *Si quod.* vbi potiùs contrarium dicit. Licet quidem volentem alium grauiter lædere, rogare vt leuiùs agat, at malum suadere nunquam licet.

9. Cooperari per accidens peccato alicuius, aiunt quidam posse excusari necessitate, aût vtilitate: vt admouere scalam furari volenti, & minanti malum nisi obedias; aut dare ensem occidere alterum paranti, & tibi alioqui malum minitanti, aut dicere vbi sit; ferre epistolam amatoriam amicæ, hero iubente; ornare heram meretricem; sternere lectum adulteræ dominæ, & huiusmodi quæ non sunt intrinsecè mala, nec fiunt intentione peccati, sed vitandi damnum, aut aliquid consequendi: etsi id alij negant. Ego quidem puto posse tales excusari cùm causa faciendi rationabilis est; quod prudentis iudicio relinquitur. Sic licet in triremi Turcarum remigare contra Christianos, & parare arma illis, & offerre; est enim id se tueri cum aliquo proximi damno: nec ille de eo meritò potest conqueri, excusante necessitate.

10. Facere id quod ex natura sua inducit ad mortale, est mortale. Tale quidam putant pudenda retegere coram altero sexu, nisi fortè causa rationabili, vt medicinæ.

11. Non est mortale facere ea, quibus alij possunt bene & malè vti, etsi plures malè vtantur, vt aleas, gladios, fucum, &c. etsi id quidam negent.

12. Peccatum veniale posse remitti sine mortali, alij aiunt, alij negant: remittitur quidem in habente gratiam per opera caritatis, & per quædam Sacramentalia, vt aquam benedictam, & Episcopi benedictionem; item per tunsionem pectoris, Confessionem generalem, Orationem Dominicam, si

rectè fiant, id est, cum aliqua deuotione & reuerentia.

PECVLIVM, vide *Clericus*, *Hæreditas*, *Religio*.

1. PECVLIVM castrense, aut quasi castrense, (de quo filius pubes liberè disponit) dicitur, quicquid acquiritur ratione militiæ, aut officij publici, aut seruitij in palatio Regis; vt libri donati Professori publico, aut à patre filio absolutis studijs, & militi equus vel arma, & quod ad militiam datur: item quod ea lege datur, vt castrense sit: & quod acquirit Clericus in sacris, aut beneficiatus, imò, secundùm quosdam, qui est primæ tonsuræ, vt suprà dictum in Clerico.

2. Profectitium, quod acquiritur causa patris, seu intuitu, in quo filius nihil habet iuris. Non censetur autem tale, quod ei donatur nulla facta patris mentione.

3. Aduentitium, quod ei aduenit eius industria vel donatione, vel successione, vel fortuna: in quo proprietas est filij, at vsusfructus patris quamdiu viuit. Quòd si filius emancipetur, eius est dimidium: itemque si pater fiat Religiosus, secundùm quosdam; nam alij totum tunc filio tribuunt, alij totum patri.

4. Acquisitum ex rebus patris propria industria, partim est profectitium, partim aduentitium; itaque dimidium est filij. Quòd si clam patre acquisitum est, aut ex pecunia à patre mutuò accepta, totum quidam dicunt esse filij.

5. Confiscatis bonis patris, non confiscatur aduentitium filij: confiscato autem aduentitio, non perdit pater in eo vsumfructum.

6. Si pater alienauit aduentitium filij, is, si est hæres, non potest, secundùm quosdam, reuocare magis quàm pater; subit enim personam eius.

PECVNIA, vide *Moneta*.

PENSIO, vide *Beneficium*, *Clericus*, *Hora canonica*.

1. REDEMPTIO pensionis non fit sine Papæ auctoritate.

2. Cui data est pensio cum obligatione dandi eam alteri, potest ab hoc eam obligationem pretio redimere.

3. Solus Papa pensionem dat laico.

4. Pensio ipso iure perditur per matrimonium, idque etiam aliàs nullum, secundùm quosdam.

5. Potest Episcopus imponere pensionem ad coæquandos fructus beneficiorum permutatorum, quæ duret ad tempus tenentis beneficium cui imponitur: item super beneficio à se collato, ad vitam solùm beneficiati, imò etiam, secundùm quosdam, ad vitam Pensionarij: &, *secundùm Thom*. 2. 2. *q*. 100. *ar*. 4. ante collationem beneficij potest subtrahere de fructibus eius ad pios vsus. Potest & Iudex ad dirimendam litem pensionem constituere. Quæ mihi vt vera videntur, ita parum esse in vsu.

6. Pensio non est propriè beneficium, non tamen datur irregulari sine dispensatione.

7. Excommunicatio lata in non soluentem pensionem tempore præfixo, non ligat, secundùm stylum Curiæ, vsque dum Pensionarius declaret ligasse.

8. Pensio non soluta potest ex stylo Curiæ peti à successore de fructibus quos percepit.

PIGNVS, vide *Contractus*.

1. PIGNORE non licet vti contra voluntatem domini.

2. Non datur res sacra in pignus, nisi in necessitate.

3. Recepto homine libero in pignus pro debito, perditur debitum. *Vide glo. cap. 1. de pign.* vbi excipiuntur quidam casus.

4. Creditor potest pignus in pignus dare, sed non pro maiore quantitate; non potest autem vendere, debitore non soluente, nisi post biennium, & eo priùs monito, nisi Iudex concedat posse antè. Quidam tamen dicunt posse vendere, post trinam monitionem non soluenti factam, etiamsi fuisset conuentum ne venderetur: quod ego æquum puto, dummodo debitorem expectet aliquo conuenienti tempore, nisi promisisset expresse se nullo modo venditurum; seruanda enim promissio.

5. Clericum accipientem rem Ecclesiæ in pignus, debere fructus in sortem computare, quidam aiunt, alij negant, sed minùs probabiliter; nisi fortè modo sequenti.

6. Dominus accipiens feudum in pignus, facit fructus suos, dummodo non accipiat eos ex melioramentis, nec interim seruitium à vassallo. Idemque dicendum in Emphyteusi, nisi Emphyteuta grandem pecuniam pro ea dedisset: quamquam etiam tunc potest percipi tantum fructus, quanto minus pretio rei iusto ille dedit.

7. Prohibita alienari, possunt pignori dari.

8. Expensæ factæ in pignore necessariò, vel vtiliter, repeti possunt.

9. Agrum à te incultum accipiens in pignus, si colat, posse fructus non computare in sortem, quidam aiunt, alij minùs probabiliter negant.

10. Pignus dicitur de re mobili, hypotheca de immobili.

PISCATIO, vide *Venatio*.

POENA, vide *Ignorantia*, *Interpretatio*, *Lex*.

1. POENA imposita ipso Iure vel facto non incurritur sine sententia iudicis & executione per ipsum, etiamsi lex dicat non requiri sententiam, aut declarationem, aut etiam soluendam in Foro conscientiæ; intelligitur enim Iudice exequente: nisi pœna esset eiusmodi, quæ secum traheret executionem, vt Excommunicatio, suspensio, interdictum, & irregularitas; aut lex dicat, Sit incapax, aut inhabilis; (quidam tamen etiam hîc sententiam requiri aiunt) aut dicat, Non faciat alioqui fructus suos: est enim conditio quæ seruanda est, vt quæ ponitur à testatore.

2. Ad pœnam conuentionalem tenetur quis cùm petitur: non est autem petenda si culpa abest, nisi ob interesse damni, aut lucri cessantis.

3. Quidam putant nullum crimen subijci pœnæ Iuris, nisi de illo planè constet in iudicio, aut alioqui sit notorium; excepto homicidio, quod etiam occultum irregularem facit. Probanda quidem opinio, nisi vsus Ecclesiæ repugnaret.

4. Inhabilis ob crimen ad officia, aut beneficia, non ideo priuatur obtentis; nec priuatus obtentis, ideo inhabilis fit ad obtinenda.

5. Pœna præsumenti imposita requirit dolum.

6. Pœnæ promissio in matrimonijs & sponsalibus non obligat. *Vide de spons. & matr. cap.* 29.

7. In pœnalibus & restrictione vtendum, & pia interpretatione. *Vide de elect. lib.* 6. *ca.* 22. *& de reg. iu. Odia & in pœnis, scilicet regul.* 16. *&* 49. *lib.* 6.

8. Pœnæ non extendendæ vltra casus Iure expressos, etiamsi eadem ratio videatur.

9. Pœ-

9. Pœnam non incurrit, qui facere non potuit iustè impeditus.

10. Regulæ pœnales Cancellariæ, secundùm quosdam, solùm ligant in Foro exteriori.

11. A pœna legis humanæ excusat consuetudo, etiam irrationalis, itemque iusta credulitas.

12. Pœna Iuris contra facientem, intelligitur si perficiat opus.

13. Per verba futuri temporis, in dubio non intelligitur pœna posita ipso facto.

14. Non accusans aliquem cùm teneretur, non debet pœnam, ad quam ille, si ipse accusasset, fuisset condemnatus, (pœna enim non debetur ante condemnationem) etsi quidam aliter sentiunt.

15. Cùm pœna imponitur omittenti aliquid sine determinatione temporis, vt cùm dicitur, Qui non residet, sit excommunicatus, requiritur priùs monitio.

16. Pœna successiua imposita sine termino, finiri solet decennio: quòd si vsque ad beneplacitum imponentis, finitur eius morte.

17. Factus amens post delictum, non punitur corporaliter, sed in pecunia.

18. Non potest quis priuari beneficio, aut priuilegio, aut ab eo suspendi aut deponi Clericus, nisi in casibus Iure expressis.

POENITENTIA, vide *Confessio*.

POTESTAS, vide *Dominium*.

8. QVi potest maiora, potest & minora, cum est eadem ratio, aut maior.

PRAE

PRAECEPTUM, vide *Censura, Lex, Mandatum, Obedientia.*

1. PRAECEPTUM de re leuissima non obligat ad mortale, etiamsi, qui præcipit, id velit: nisi quis se voto obligasset ad omnia iussa; tunc enim fortè posset etiam in re leui, vt si diceret, In virtute obedientiæ, aut quid simile.

2. Præcipi non potest vt subditus sibi membrum abscindi patiatur ob sanitatem; nec vt reuelet suum peccatum omnino occultum.

PRAEDICARE, vide *Ordo, Prælatus.*

1. PRAEDICARE non est actus Ordinis sacri, nec Officium diuinum prohibitum interdicto, aut suspensione à diuinis.

2. Prædicans in statu peccati mortalis non peccat mortaliter, si absit scandalum.

3. Prædicandi licentiam potest dare viro docto Parochus, etiam non ordinato in sacris, modò sit Clericus, & non sæpe det. Nam Conc. Trid. in Regulari requirit Episcopi licentiam. Ego nisi Diacono dandam non censeo, nisi sit Religiosus.

4. Mortale quidam censent prædicare sine legitima licentia, aut valde inutilia, aut scienter falsa in fidei doctrina vel morum, vel miraculis aut vita Sanctorum, aut detrahendo ferè nominatim Prælatis Ecclesiæ, non esse autem si quis ob gloriam aut pecuniam principaliter prædicet.

5. Nullus Episcopo contradicente prædicare præsumat. *Ex Conc. Trid.* Excepit Pius Quintus Mendicantes in sua Ecclesia prædicantes, nisi Episcopus vellet prædicare.

6. Non potest Episcopus sine causa rationabili suspendere à prædicatione. *Ex Cong. Conc.*

7. Mens

7. Mendicantes semel examinati in vna Dioecesi ad prædicandum, non possunt in ea ampliùs examinari: quòd si sint graduati in Theologia, aut Lectores, non egent examine Episcopi. *Pius Quintus*.

8. Mendicantes possunt prædicare etiam cùm prædicatur in Cathedrali. *Idem*.

PRAELATVS, vide *Ecclesia*, *Electio*, *Episcopus*, *Obedientia*.

1. PRAELATVS dicitur, qui Ecclesiæ Collegiatæ seculari vel regulari præficitur. Itaque Priores & Guardiani sunt Prælati, & in dignitate. *Vide glo. ca. 28. de elect. lib. 6*.

2. Prælatus propriè non dicitur esse de Capitulo vel Conuentu.

3. Non potest Prælatus tempore pestis populum deserere.

4. Gesta per Prælatum toleratum valida sunt, etiamsi iure titulum amisisset.

5. Prælatus excedens in subditi correctione, non tenetur ab eo veniam petere.

6. Prælati bona sunt tacitè hypothecata pro mala Ecclesiæ administratione.

PRAESCRIPTIO.

1. PRAESCRIPTIO dicitur immobilium, Vsucapio mobilium. Fit autem vsucapio triennio, etiam in rebus Ecclesiæ: requiritur autem ad eam bona fides, etiam in tradente rem. Non potest verò vsucapi res sacra, aut prohibita alienari; nec res Ecclesiæ requirens solemnitatem in alienatione; nec res pupilli, aut minoris, quæ potest seruari, scilicet quæ non consumitur. Sufficit verò ad vsucapiendos fructus abesse malam fidem, etiamsi bona non adsit.

2. Ad

2. Ad præscriptionem vel vsucapionem requiritur possessio non interrupta per certum tempus, & bona fides, & titulus præsumptus iustus, scilicet vt nihil in contrarium appareat probabile, & quòd res possit præscribi: bonam verò fidem non tollit dubitatio adueniens: nocet autem hæredi mala fides defuncti, non autem habenti ab hærede. Quamquam si hæres inuasoris, bona fide præscribit inter præsentes triginta annis, & inter absentes quadraginta: itidemque dicendum de re furtiua, quæ alioqui non præscribitur.

3. Titulus præsumitur consuetudine immemorabili: sufficit & iusta credulitas tituli ex errore facti.

4. Contra laicos præsentes in eadem prouincia præscribitur regulariter decem annis, contra absentes viginti; idemque est in bonis patrimonialibus Clericorum: at in re Ecclesiastica aut Religiosa, inter præsentes triginta, inter absentes quadraginta: contra Ecclesiam verò Romanam requiruntur centum. Sufficit verò in præscriptione triginta vel quadraginta annorum bona fides, etiam sine titulo.

5. Possessio bonæ fidei præcedentis & sequentis possessoris coniunctæ complent tempus præscriptionis.

6. Ecclesiæ & minori datur quadriennium post finitam præscriptionem contra ipsos ad restitutionem, nisi esset præscriptum ab alia Ecclesia.

7. Soluens tributum seu pensionem per contractum promissam, triginta annis præscribit, non soluens sine mala fide. Quòd si erat pactum non soluendi nisi petitam, negligente domino petere, præscribit secundùm legem communem præscriptionis.

8. Eligendi ius præscribitur quadraginta annis, etiamsi vnus solus actus interueniat.

9. Prohibita alienari non præscribuntur ante viginti annos.

10. Sta-

10. Statutum tollens præscriptionem, non tollit eam cuius initij non est memoria.

PRIMITIAE, vide *Decima*.

PRIVILEGIVM, vide *Gratia*.

PRINCEPS, vide *Dominus*, *Lex*, *Officium*.

1. Rex tenetur pro Republica vitam ponere. 2. Potest per Remp. priuari ob tyrannidem, & si non faciat officium suum, & cùm est causa aliqua iusta; & eligi alius à maiore parte populi. Quidam tamen solam tyrannidem causam putant.

3. Tenetur Princeps corrigere mala publica, si possit, sine damno Reip., & agere causam populi, adeoque curare vt Episcopi & Curati resideant.

4. Potest dispensare secum ex causa in suis legibus, nam sine causa peccat.

5. Potest etiam legitimare filium suum non vt pater, sed vt Princeps.

6. Potest ex causa rem vnius alteri dare, & locum Reip. communem, sine populi consensu, proprium in vsum assumere, & reuocare suum contractum, & datum à se priuilegium, etiam remuneratorium. Cùm autem requiritur causa iusta vt aliquid facere possit, non ei credendum dicenti esse causam iustam, nisi appareat.

7. Gubernator ciuitatis habetur loco Principis: itaque eius licentia vel scientia supplet defectum cuiusuis solemnitatis.

8. Gubernare principaliter ob gloriam aut diuitias, non est mortale.

9. Imperator potest esse Iudex in causa sui fisci.

PRO-

PROCESSIO.

1. IN processione Corporis Christi nulla Reliquia gestatur.

2. Dum fit processio, pulsantur campanæ, ad excitandam populi deuotionem.

PROCVRATOR, vide *Casus fortuitus, Iudiciales actus.*

1. PROCVRATOR ad negotia, potest alium instituere Procuratorem.

PROMISSIO, vide *Donatio.*

1. PROMISSIO obligat, nisi res sint ita mutatæ, vt, si cogitasses ita futurum, non promisisses; aut si non habuisti animum te obligandi, sed solùm proposuisti facere. Vix autem quis promittentium obligari intendit, nisi iuret, aut faciat instrumentum. Itaque cùm dicunt, Faciam, intelligunt se facturos, nisi mutentur; volunt enim liberi esse. Qui autem animum habet promittendi, hoc ipso se obligat: si tamen promissionem non implet ex causa quæ sibi videtur rationabilis, non peccat mortaliter, nisi alioqui sequeretur scandalũ, aut grande proximi damnum; tunc enim, qui promisit, etiam de damno tenetur; quo solo casu quidam aiunt obligare promissionem ex iustitia, alioqui solùm ex fidelitate, & sub peccato veniali, & sine obligatione restituendi. Potest & quis promissum negare ei, qui, quod sibi promisit, non præstat: item cùm sibi est perniciosum præstare, aut ei, cui promisit, inutile, aut is per ingratitudinem fit indignus; aut si est promissio vi aut dolo extorta, & non firmata iuramento; aut si non est acceptata, aut est de re illicita, aut donatio lege prohibita, vt Simoniaca; aut de soluenda vsura, & non firmata iuramen-

to, ſed id poteſt Epiſcopus relaxare; aut ſi promiſſum ſit, ſecundùm quoſdam, ei qui ſit denunciatus excommunicatus.

2. Quod alicui promiſiſti pro re illicita, ſi facit, teneris ei dare, etſi id quidam negant.

3. Cùm quis promittit, etiam cum iuramento, intelligitur niſi enormiter lædatur.

4. Promiſſio acceptanti nomine Eccleſiæ vel Hoſpitalis facta, transfert dominium, ſecundùm quoſdam. *Vide* VENDITIO.

5. Qui puellam violauit, promittens fictè ſe eam ducturum, tenetur ducere: quòd ſi corrupta erat, ſufficit ei pro iniuria ſatisfacere.

PROXIMVS, vide *Charitas, Correptio*.

PVBLICVM, vide *Manifeſtum*.

PVER, vide *Cenſura*.

1. PVERI ante ſeptennium non ligantur Eccleſiæ legibus; imò, ſecundùm quoſdam, nec ante duodecimum cenſuris. Certè infantes non comprehenduntur interdicto, nec prohibentur ingredi Monaſteria: prohibentur tamen tempore interdicti ſepeliri in loco ſacro.

PVRGATORIVM, vide *Indulgentia, Oratio*.

1. REMITTVNTVR in purgatorio peccata venialia hîc non remiſſa per diſplicentiam, vel per actum caritatis, in quo virtualiter pœnitentia includitur.

QVAE-

QVAESTVARII.

1. QVAESTVARII eleemosynarum nullibi admittendi. *Ex Conc. Trid.* vbi tamen non prohibentur qui sine indulgentiarum publicatione petunt pro se aut loco pio, quíve eleemosynas collectas in pios vsus erogant.

2. Pius Quintus omnes gratias & facultates concessas pro manibus adiutricibus reuocauit, quæstusque tales prohibuit.

RAPI-

RAPINA, vide *Furtum*.

RAPTVS, vide *Matrimonium*.

RATIFICATIO.

1. RATIFICATIONE, etiam tacita, conualescunt gesta per metum: oportet verò ratificationem fieri animo validandi actum aliàs nullum.

2. Factum alicuius nomine, validatur tempore quo ipse ratificat.

RATIHABITIO.

1. FACTVM tuo nomine, seu tui contemplatione, cùm posset tuo agi mandato, si ratum habes, censeris mandasse: non tamen pœnas mandantis incurris, nisi id exprimatur lege.

RELIGIO, vide *Appellatio, Casus reseruatus, Electio, Episcopus, Exemptus, Iudiciales actus, Ordo, Prædicare, Prælatus, Votum*.

1. OBLIGATVS ad debita, etiam cum iuramento, potest ex feruore caritatis ingredi Religionem: quam profitendo cedit bonis, nec ad aliud tenetur, secundùm probabilem quorundam opinionem. Alij, priùs soluendum, si possit, differendo aliquantum ingressum: nec posse cum grandi proximi damno suæ saluti consulere. Vide D. Thomam 2.2. q. 189. vbi aliter sentire videtur.

2. Parentum grandi necessitati subueniendum ante ingressum: facta autem professione, faciendum

quod

quod possit salua obedientia: ante professionem verò potiùs egrediendum, si possit subuenire, quàm deserantur.

3. Nouitio potest etiam post Trid. Conc. concedi dilatio ad professionem post annum nouitiatus, si causa subest.

4. Nouitiorum Prælatus est velut ipsorum Ordinarius, potestque cum ipsis dispensare.

5. Nouitij obligatio extra Societatem IESV nulla valet sine licentia Episcopi, aut eius Vicarij, idque intra duos menses ante professionem, ante quam nullum sortitur effectum. *Ex Trid.* vbi non prohibetur testamentum, sed donatio inter viuos, nec dispositiones de bonis suis ante susceptum habitum, modò non fiant intuitu Religionis.

6. Potest, *secundùm Nauar.*, etiam post Conc. Trid. ex causa iusta fieri aliqua Religiosa manendo domi suæ cum peculio vnde sustentetur.

7. Monialis morientis aut abeuntis ante professionem, bona omnia restituenda ei à Monasterio.

8. Nouitius non tenetur ad præcepta Religionis, nec egressus ad expensas.

9. Si nouitiatus annus interrumpatur per egressum, opus est de nouo incipere, alioqui inualida professio. *Vide de elect. lib. 6. ca. 26.* Non interrumpitur verò manendo ex causa extra Monasterium de licentia Superioris: id quod potest etiam fieri post Concilium Tridentinum.

10. Dum quis est in Religione, non tenetur ad vota antea facta, nec ad iuramenta quæ sunt Religioni incompatibilia, nec ad pœnitentias iniunctas. *Vide glo. 33. q. 2. Admoneto.*

11. Parentes possunt offerre Religioni filios impuberes inuitis tutoribus, & pater auo inuito, sed non contrà.

12. Profitentem patrem debere filio dare legitimam, alij aiunt, alij negant.

13. Epiſcopus poteſt admittere ad profeſſionem in Monaſterio ſibi ſubiecto, vel de licentia Superioris.

14. Profeſſio poteſt fieri per Procuratorem. Poteſt & fieri adiecto modo vt poſſit ſua bona ad vitæ ſuſtentationem adminiſtrare, ſed Prælatus poterit poſtea prohibere. Quòd ſi fiat cum pacto contra ſubſtantiam Regulæ, quidam dicunt eſſe nullam, alij valere; pactum enim reijciendum.

15. Profeſſio non valet ſi deſit intentio profitendi, & conſenſus potentis incorporare Religioni, vel ratihabitio receptæ eius nomine, accedēs poſtea; oportet autem etiam nouitiatum fieri de illius conſenſu.

16. Non fit quis tacitè profeſſus per aliquid, niſi intendat per id fieri.

17. Profeſſio affert plenariam peccatorum indulgentiam; itemq́ue ingreſſus, ſecundùm quoſdam, animo perſeuerandi, &, vt quidam aiunt, votorum renouatio.

18. Profeſſus ſolùm obedientiam ſecundùm Regulam approbatam, cenſetur ſimul profiteri caſtitatem & paupertatem.

19. Profeſſus etiamſi non intendat ſeruare regulam niſi more aliorum, tenetur ad omnia quorum non eſt legitima diſpenſatio.

20. Profeſſus Religionem in communi, etiam emiſſis tribus votis in manu Epiſcopi, non eſt verè profeſſus, ſed ſunt illa vota ſimplicia.

21. Profeſſio ante decimum-ſextum annum expletum, & ante annum probationis, poſt ſuſceptum habitum, nullam inducit obligationem. *Ex Conc. Trid.* Poteſt quidem nouitiatus fieri ante decimum-ſextum annum, modò illo expleto fiat profeſſio.

22. Profeſſio Monialis non mendicantis in Monaſterio non habente reditus neceſſarios ad vitam, non tenet. *Vide cap. Periculoſo, de ſta. reg. lib. 6.*

23. Profeſſio inualida defectu conſenſus, illo ſuperueniente validatur.

24. In

24. In dubio de professione Monialis, aut de donatione valida, debet ilia examinari ab Episcopo extra Claustra. *Ex Cong. Conc.*

25. Professi bona, præter legitimam descendentium & ascendentium, intelliguntur esse Monasterij, nisi ille ante professionem aliter disposuisset.

26. Professi mortui bona acquiruntur Ordini. *Ex Congregatione Concilij.*

27. Professus pensionem acquirit Monasterio, & hæreditatem. Quòd si ille hæreditatem sibi relictam repudiet, potest Monasterium acceptare: & si moriatur ante aditam patris hæreditatem, succedit Monasterium.

28. Religiosus acquirit Monasterio cui se dedidit profitendo. Quòd si generaliter Ordinem profitetur, nulli se addicens Monasterio, acquirit toti Ordini.

29. Professus nec potest facere testamentum, nec factum reuocare.

30. Non valet professio viri inter fœminas, nec fœminæ inter viros, nec hermaphroditi si par est sexus, *secundùm Nauarrum.*

31. Professum contemnere perfectionem, quam sequi professus est, mortale est.

32. Religiosus de licentia Superioris potest fieri Parochus: (non autem simplex beneficiatus sine Papæ licentia) vbi si delinquat, non per Episcopum, sed per Prælatum puniendum quidam censent. Ego putarim id ad Episcopum pertinere, cui fit subiectus; estque solutus obseruantijs quas commodè non potest obseruare. Dicunt & quidam, posse Abbatem dare, cum populi & Episcopi consensu, Monachum in Capellanum Ecclesiæ Parochialis.

33. Professio coniugati inuito coniuge habet vim voti simplicis; & non repetente coniuge, non potest egredi: si autem de eius licentia, sed non vouentis castitatem, professus est, professio inualida est. *Vide de conuers. coniug. ca. 1. & 4.*

34. Professus, celato morbo contagioso, expelli potest è Religione.

35. Professus transiens ad alium Ordinem, oportet in eo faciat integrum nouitiatum, nec potest secum ferre quæ acquisiuit in primo.

36. Religioso posse imponi duriora quàm sint in Regula, quidam aiunt, alii, negant. *Vide glo. d. 74. Gesta, & 32. q. 1. Integritas, & Decium ca. Ad nostram, de appel.* Ego posse puto, saltem quantum se vel tacitè eius vota extendunt.

37. Ad strictiorem Religionem, id est, sanctiorem, vel fructuosiorem, vel asperiorem, potest quisque transire licentia petita, etsi non obtenta, non obstante priuilegio sui Ordinis de non transeundo. *Vide de Regul. cap. 17.*

38. De quouis Ordine potest transiri ad Cartusienses.

39. Ad laxiorem Religionem licet transire ex dispensatione ipsius Prælati seu Superioris: certè Generalis potest ad id licentiam dare ex causa iusta, nec talem facultatem iuridicam tollit Conc. Trid.

40. Professus eiectus non tenetur ad obedientiam, aut paupertatem, aut Officium diuinum, (nisi sit in sacris, aut beneficiatus) aut ieiunia, aut habitum, aliáve Religioni annexa, potestque ingredi laxiorem Religionem. Quidam tamen putant teneri ad vota, sed non ad Regulæ obseruantias. An autem acquirat Monasterio, an verò Ecclesiæ ad quam translatus, non conuenit inter Doctores.

41. Religiones ducentium vxores, non sunt simpliciter Religiones, (nec, secundùm quosdam, dissoluunt matrimonium ratum) nec Ordo qui dicitur Tertius S. Francisci.

42. Oblatio Religiosi per votum, aut iuramentum, non est valida sine consensu Superioris: sed vide VOTVM.

43. Religiosum potest Superior pro quouis peccato mor-

mortali incarcerare, & expellere ob crimen causa cognita, per sententiam, (non autem deponere Ordine sacro) si est incorrigibilis. *Vide ca. 7. Ne Clerici vel Monachi.*

44. Non licet recedere à Conuentu prætextu conueniendi Superiorem. *Ex Trid.*

45. Habitum ex causa occultare aut dimittere ad tempus, licitum est.

46. Religiosus beneficiatus potest de fructibus disponere, vt secularis; & Ecclesiæ suæ acquirit, non Monasterio, *secundùm Nauar.* idemque censet de Abbate & Priore; esse enim Abbatiam & Prioratum beneficia Ecclesiastica. Ego verò hos non puto posse plus quàm Regula eis permittit.

47. Prælati in Religione possunt secum dispensare, sicut cum subditis. *Vide Th. 2. 2. q. 88. & 181. & 186.* Expedit verò id facere per suum Confessorem. *Vide* CONFESSOR.

48. Licita est consuetudo dandi quotannis certum quid ad sustentationem Religioso, vt solet Monialibus lucrum ex suo artificio ad vestitum dari. Nec Trid. Conc. *Sess.* 25. prohibet peculium ex causa in vsum pium cum Prælati licentia: potest enim Superior concedere subdito quod ipse potest, scilicet vti & donare causa pietatis, & remunerationis.

49. In vsum communem censetur impendi, quod impenditur in vsum Monachi de licentia Superioris.

50. Conc. Trid. *Sess 25 ca. 1. & 2.* non intendit legitime relaxata aut mutata prohibere.

51. Quidam putant non teneri Religiosum obedire in re ad Regulam nihil pertinente, aut difficillima, si dubitet an possit Superior præcipere; nec vt Episcopatum acceptet: alij debere acceptare, si præcipiatur in virtute obedientiæ.

52. Acquisita à Religioso in Episcopatu titulari, relinquenda Monasterio.

53. Vbicunque sit Religiosus sub obedientia Superioris, censetur in Claustro esse: & quidem de licentia Superioris potest extrà manere, sed cum habitu.

54. Cùm Superior non contradicit, intelligitur tacitè consentire.

55. Religiosus potest appellare à sententia iniusta Superioris: potest & agere contra Superiorem in vtilitatem Monasterij. *Vide ca. Ex parte, de accus. & ca. Cùm delicta, de rescript.*

56. Pius Quintus voluit Mendicantes vti gratijs suis & priuilegijs in Foro conscientiæ, non obstante Conc. Trid. Et quamuis eius Bullam, vbi eis multa concessit, reuocauerit Greg. XIII. tamen postea reualidauit, vt testatur Congr. Concil. Quare videntur posse ordinari ante ætatem legitimam. *Vide d. 77. ca. Monachus.*

57. Franciscani possunt habere reditus Ecclesijs suis relictos, non autem relictos Conuentui, nisi ad modicum tempus, pro victu & vestitu.

58. Cartusianum teneri vesci carnibus, si aliter non possit morbo liberari, quidam aiunt, alij negant. Illud probabile, teneri si non possit aliter viuere. Sunt & qui affirmant, non peccare illos mortaliter si carnibus vescantur extra morbum, si absit scandalum; non enim ex voto abstinere, sed ex consuetudine.

59. Mendicantes non tenentur contribuere ad Seminaria, etiam ratione beneficiorum, nec ad vllum subsidium aut onus. *Ex Pio Quinto.*

60 Religiosi possunt esse Vicarij Episcopi de licentia Prælati, & postulare pro alio in ciuilibus, coram Iudice seculari.

61. Prælati exempti habent iurisdictionem veluti Episcopalem in suos: itaque possunt in eos, quod Episcopus in subditos.

62. Religiosi tempore Iubilei possunt confiteri cuiuis Confessori approbato ab Episcopo.

63. Mo-

63. Monachum aiunt quidam nec in Papam posse eligi sine Abbatis licentia. +

64. Non potest Iudex secularis cognoscere de facto Religiosi ante ingressum Religionis; est enim mutatum Forum. +

65. Episcopus non potest præcipere Monasterio, etiam sibi subdito, vt recipiat Monialem; id enim est Abbatissæ cum Conuentu. +

66. Abbas non ligatur statuto, etiam facto cum Conuentu. +

67. Abbatem non venire nomine Monachi in odiosis, alij aiunt, alij negant.

68. Abbatem oportet esse viginti-quinque annorum inceptorum, & Sacerdotem, & professum; Abbatissam verò quadraginta annorum, nisi aliud Superiori videatur.

69. Abbate mortuo, expirat officium Prioris; nisi esset ab illo cum Capitulo institutus.

70. Abbas non potest præfici duobus Monasterijs, nisi vnum pendeat ex altero.

71. Apostata non est à Religione, qui exit animo reuertendi, aut aliam, etiam laxiorem, intrandi; + aut qui fugit nimis fæuiente Superiore: aut meritò + credens se non esse professum, tunc enim potest etiam dimisso habitu fugere, non obstante Concilio Tridentino.

72. Apostata est excommunicatus si habitum dimittat, non assumpto alterius Religionis habitu.

73 Acquisita per apostatam extra Religionem, quidam dicunt esse Cameræ Apostolicæ, alij Monasterij.

RELIQVIAE, vide *Oratio*, *Processio*.

1. COLI possunt priuatim Reliquiæ eius qui creditur esse in cælo.

REPRESALIA, vide *Bellum.*

1. LIcent Represalia eo modo quo bellum, scilicet auctoritate sui Principis, & altero Principe, scilicet eius qui læsit, monito vt curet satisfieri: quod si non fit, potest læsus etiam ab innocentibus accipere, si aliter sua recuperare non potest.

2. Represalia non possunt fieri in persona Ecclesiastica. *Vide de iniur. lib. 6.*

RESCRIPTVM, vide *Gratia.*

RESIDENTIA, vide *Beneficium.*

1. OMNE beneficium requirit residentiam: nec residet, qui non seruit: quod nisi causa iusta excuset, aut recepta consuetudo, mortale est non residere. Vbique autem ferè receptum, ne in Simplici resideatur. Curatum autem, ne resideat, nulla excusat consuetudo, obligatur enim diuino Iure: nec, *secundùm Congreg. Conc.*, excusat seruitium Episcopi, aut Cathedralis, aut inquisitionis, aut paucitas ouium, aut defectus domus propriæ, potest enim cõducere: nec, *secundùm Caiet, 2.2. q.185.*, esse auditorem Rotæ, aut Secretarium Sedis Apostolicæ, nec, *secundùm Sotum*, esse Cardinalem: si enim est Episcopus, debet residere in Ecclesia sibi commendata.

2. Parochiæ annexæ Ecclesiæ Cathedralis Capellæ potest per Vicarium seruiri.

3. Residere censetur, qui abest propter Ecclesiæ suæ negotia.

4. Potest Episcopus abesse ob suæ vel vniuersalis Ecclesiæ necessitatem, & vt alienæ succurrat, modò sine suæ detrimento.

5. Episcopus & Curatus non legitimè absens tenetur fructus dare fabricæ, aut pauperibus. *Ex Trid. Sess.*

Seſſ.23. Qui tamen non poteſt reſidere, non ideo debet damnum pati. *Ex Cong. Conc.*

6. Fructus amiſſos ob non reſidentiam non tenetur quis dare ante condemnationem, *ſecundùm Nauarrum*. Ego verò cenſeo à Confeſſore condemnandum.

7. Poteſt Epiſcopus abeſſe ex cauſa per tres menſes, Curatus verò per duos. *Ex Trid.* Nec, *ſecundùm Nauarrum*, opus eſt licentia ad tanti temporis abſentiam. Habens verò beneficium in Cathedrali, aut Collegiata, non poteſt abeſſe plus tribus menſibus quotannis. *Ex Trid. Conc.*

8. Excuſat à reſidentia audire Theologiam aut Ius Canonicum per quinque annos, docere verò quamdiu docetur: in alijs ſcientijs requiritur Epiſcopi licentia, ſi peti ſolet. Item Papæ ſeruitium, aut Epiſcopi, ob vtilitatem Eccleſiæ. Ita Nauar. At Trid. vult approbari ab Epiſcopo abſentiæ cauſas, & quidem has oportet eſſe Eccleſiæ vtiles, vel propriæ, vel vniuerſæ, vt ſuprà dictum eſt. Ait verò Nauar. diſpenſationem Epiſcopi cum Parocho, vt poſſit cauſa ſtudij abeſſe per ſeptem annos, non poſſe per Epiſcopum reuocari.

9. Qui non reſidet, tenetur per alium tot Miſſas dicere, ad quot reſidens tenebatur.

10. Capellanus poteſt per alium celebrare, etiamſi in fundatione ſit vt celebret. *Ex Cong. Conc.*

11. Canonicus abſens ſine cauſa, tenetur reſtituere diſtributiones, niſi alij remittant, ſine fraude legis.

12. Excuſat in Collegiatis non inſignibus à non reſidentia conſuetudo immemorabilis, & reditus tenues, qui Canonicos alere non poſſunt. *Ex Cong. Conc.*

13. Obtinens Canonicatum, & Parochialem, in hac tenetur reſidere: & perdat diſtributiones, quando non ſeruit Canonicatui. *Ex eadem.*

RESPVBLICA.

1. PROHIBITA Vniuersitate, non censentur prohibiti singuli: nec pactum inter Regem & Communitatem obligat singulos Communitatis.

2. Respublica potest pro bono communi rem vnius alteri dare. Vnde non facile condemnanda statuta quæ videntur iniqua aut vsuraria, vt bene monet Caietanus.

3. Reip. imputatur quod facit Princeps, vndè ob huius peccatum interdum punitur.

4. Cuiusque professionis homines possunt sibi Rectorem facere.

RESTITVTIO, vide *Beneficium, Conductor, Debitum, Furtum.*

1. RESTITVERE tenetur, qui damnum non impedit, cùm ex officio deberet, vt Iudex, pater, tutor: nisi omittat ob periculum rerum suarum, quas debeat præferre alienis. *Sylu. Rest.* 3. §. 5. *Nauar. c.* 17. *n.* 134. *Tabie. Rest. n.* 24. *Angel. Iuram.* §. 27. *Rosel. Restit.* 4. §. 3. *P. à Nau. l.* 2. *c.* 4. *n.* 123.

2. Tenetur & Medicus, & Aduocatus, & Confessor, ex negligentia quæ damnum dedit, ijs quorum causam agebant. Nam Confessor qui damnum dedit ei cui restituendum erat, non monendo restituere, non ei tenetur; causam enim non eius, sed pœnitentis agit: etsi quidam putant teneri, si ex crassa ignorantia dixit ne restitueret.

3. Item qui impedit habentem Ius ad rem ne eam consequatur. *D. Th.* 2. 2. *q.* 62. *a.* 4. *Caiet. ib. Soto l.* 4. *de iust. q.* 6. *a.* 3. *Nau. c.* 17. *n.* 69. *Syl. su.* §. 12. *T. à Nau. l.* 3. *c.* 8. *n.* 2. *Lopez c.* 141. *Arag.* 2. 2. *q.* 62. *a.* 2.

4. Et

4. Et qui vi, dolo, aut mendacio aliquem impedit. *Mercado l. 6. c. 17. Tol. l. 5. c. 19. Valen. t. 3. disp. 5. q. 6. p. 3. Salon q. 62. a. 2.*

5. Et qui aliquem ad damnum induxit, alioqui non facturum. *Bar. Med. l. 1. c. 14. §. 30. Io. Med. Cod. de Rest. q. 7. Pedraza prac. 7. d. 1. Tol. l. 5. c. 21.*

6. Et qui cum alio simul damnum dedit, de tanto tenetur, quanti causa fuit. *Arag. 2 2. q. 62. a. 7. Ang. Furtum, §. 16. Sylu. Restit. 3. §. 6. Nauar. c. 17. n. 21. & 130.*

7 Et qui à fure aliquid accepit furti, nisi sic fuisset mistum cum eius rebus, (verbi gratia, frumentum, aut pecunia) vt discerni non posset; aut bona fide acceptum consumpsisset, nec esset factus locupletior. *Sot 4. q. 7. a. 2. Tabir. Rest. n. 25. Syl. eod. 3. §. 6. & 7. Med. Cod. de Rest. q. 10. Bap. Corra. q. 156. Salon 2. 2. q. 62. a. 6.*

8. Et testis legitimè interrogatus de damno, cuius, tacendo, causa fuit; nisi tacuisset iusto damni proprij timore. *Soto l. 4. de iust. & iure, q. 7. a. 3. Io. Medina de Restitutione, q. 9. Nau. c. 17. n. 21.*

9. Et qui accepit pro re quam ex iustitia debebat: (nisi fuisset liberè donatum, & non velut iustitiæ pretium) secus est si pro eo accepit, quod non ex iustitia, sed ex alia virtute debebat, (etsi quidam etiam tunc volunt restitui) vel pro eo quod ex iustitia non facere tenebatur.

10. Et qui damnum mandauit fieri, nisi antea mandatum reuocasset.

11. Et qui dedit consilium damni, nisi antea dissuasisset. *Vide* CONSILIVM.

12. Et qui ab aliquo per metum incussum aliquid extorsit, vel à non audente negare ob reuerentiam; secus si blanditijs.

13. Et qui læsit malo exemplo, tenetur dare bonum.

14. Et qui Religionẽ spoliauit vi aut fraude persona

vtili, tenetur ei de damno; saltem illam monere vt redeat.

15. Et qui virginem vi aut dolo vitiauit, tenetur arbitrio boni viri, & fortè dotare. Quod si ei promisit se ducturum, etiam fictè, tenetur ducere, nisi illa potuisset conijcere fictionem, vt cùm sunt valde impares. *Nau. c.* 16. *n.* 18. *Led. s.* 2. 4. *q.* 18. *a.* 2. *Soto* 4. *d.* 27. *q.* 1. *a.* 3. Quòd si magnum malum ex matrimonio timetur, etiam si vere promisisset, sufficit de damno satisfacere, arbitrio prudentis.

16. Et qui alienum agrum possedit mala fide, tenetur etiam de fructibus quos dominus alioqui percepisset, deductis expensis vtilibus, & laboris pretio. At secus est de lucro ex aliena pecunia; id enim non restituendum, nisi fortè dominus tantundem lucratus ex ea fuisset.

17. Et qui promissionem non impleuit, tenetur de damno inde secuto.

18. Et qui aliquid accepit vt malum faceret, si non fecit, tenetur restituere. *Bar. Med. l.* 1. *c.* 14. §. 33. *Mercad. l.* 6. *c.* 16. *Lop. c.* 107. *Cordub. l.* 1. *q.* 32. *Med. de rest. q.* 2. & 3. non autem si fecit. *Tol. l.* 5. *c.* 21. & 59. *Ang. Rest.* 1. §. 6. *P. à Nau. l.* 4. *c.* 2. *n.* 131. *Nau. c.* 17. *n.* 30. quamquam Aug. *epist.* 54. indicat, Aduocatum restituere debere acceptum pro iniquo patrocinio.

19. Et hæres eius qui alterum infamauit, secundùm quosdam: sed alij negant debere.

20. Et quisque pro damno dato à seruo suo, si ipse fuit in lata culpa.

21. Et qui falso testimonio scienter coniecit alium in vitæ periculum, tenetur etiam cum suæ vitæ periculo liberare: quòd si sine culpa fecit, debet retractare si possit sine magno sui periculo.

22. Restituere non tenetur qui sine vi & fraude impediuit liberam donationem, aut collationem beneficij ad quod nondum erat acquisitum ius,

Ant.

Ant. 2. p.t.1. c. 12. Soto l. 4. de iust. q. 6. a. 3. Nau. c. 17. n. 72. & c. 26. n. 36. Rosel. Rest. 10. §. 1. 2. 3. Pedraza præcep. 7. d. 3. Cord. q. 100. Valen. t. 3. disp. 5. q. 6. p. 5. aut qui testamentum curauit mutari, etiam dolo; nondum enim per illud acquisitum ius secundum quosdam: at alij istum teneri dicunt, quia contra iustitiam faciens læsit.

23. Nec qui sine vi & dolo alicui suasit malè facere, ei de damno inde secuto tenetur. +

24. Nec qui vulnerauit, tenetur de fœditate relicta ex vulnere, sed de damno solo. *Nauar. c. 15. n. 20. ubi alios citat.*

25. Nec qui bona fide fecit, tenetur ad damnum inde secutum. +

26. Nec qui non potest restituere rem minoris ordinis sine damno maioris: est autem honor maior pecuniâ, honore fama, famâ corpus, corpore verò anima. *Colligitur ex Soto l. 4. q. 6. a. 3. Arag. q. 62. a. 2. Tol. l. 5. c. 70.*

27. Nec qui non potest sine maiore suo damno, quàm sit damnum creditoris: quòd si non fuit in turpitudine aut mora, nec cum tanto suo damno, tenetur restituere quantum est creditoris si non restituat. +

28. Nec qui sine vi & fraude remissionem debiti obtinuit.

29. Nec cui debitum in specie sine culpa perijt ante moram, aut perinde apud dominum fuerat periturum. *Colligitur ex Rosel. Restit. 12. §. 2. Mercad. l. 5. c. 5. P. à Nau. l. 4. c. 1. n. 23. Nau. c. 17. n. 80.* +

30. Nec qui læsit contra caritatem faciens, non contra iustitiam. *Nau. l. 3. c. 4. n. 122. Tol. l. 5. c. 19. Arag. q. 62. a. 7. Bar. Med. l. 1. c. 4. §. 50.*

31. Nec qui famam grauiter quidem læsit, sed est iam à læso recuperata. +

32. Nec qui infamauit dicendo se audisse quidem, sed non credere. +

33. Nec qui accepit, quod si petiisset, ei datum fuisset.

34. Nec qui tantundem est læsus ab eo quem læsit. *Colligitur ex T. l. 5. c. 70.*

35. Nec qui damnum dedit sine lata culpa. *Colligitur ex Soto l. 4. q. 7. a. 2. To. l. 5. c. 18.*

36. Nec qui dubitat an fuerit damni causa, vel an teneatur restituere. *Colligitur ex Syl. Restit. 3. §. 6. Valen. t. 3. d. 5. q. 6. p. 7.*

37. Nec qui pro restitutione incertorum fecit compositionem cum Papa, aut Episcopo, aut cui à Papa facta eorum remissio.

38. Nec qui in mare proiecit alioqui cum hominibus peritura.

39. Nec qui videt aliquem puniri per errorem pro eo quod ipse fecit, & tacet.

40. Nec qui alioqui facturo malè, dixit vt faceret. *Colligitur ex Arag. q. 62. Salon ibid. Tabie. Rest. n. 24. Ang. Consil. §. 1. V. à Nau. l. 3. c. 4. n. 19. & 26.*

41. Nec qui falsas litteras de industria proiecit, vnde alius credens læsus est; leuiter enim credidit: nec qui alienas aperiens, præripuit alteri lucrum ad quem mittebantur, emendis mercibus.

42. Nec possessor bonæ fidei, nisi in quantum factus est locupletior. *Ang. Rest. §. 8. Syl eod. 3. § 6. 7. Soto l. 4. q. 7. a. 2. Tol. l. 5. c. 17. Tabie. Rest. n. 25.*

43. Nec meretrix mendacijs vsitatis multa extorquens.

44. Nec qui diligenter quæsito creditore, & non reperto, dedit pauperibus.

45. Nec qui pro debito pecuniæ punitus est pœna corporali.

46. Nec testis falsus de pœna quæ alicui obuenisset si verum dixisset; non enim debetur ante condemnationem: nec Iudex qui non condemnauit. tenentur tamen de damno partis læsæ, scilicet de eo quod ei in conscientia debebatur.

47. Nec

47. Nec qui obligatus dare pauperioribus in genere, non talibus, sed tamen pauperibus dedit.

48. Nec qui accusatorem suum, non potentem probare, vocauit calumniatorem, sic enim tales in iure vocantur.

49. Nec qui habet causam non restituendi, quam deberet merito creditor approbare: vt cùm quis difficile potest restituere.

50 Nec qui aliena læsit, vt sua seruaret, cui illa nocebant, cùm aliter non posset: vt cùm diruit domum vicinam, per quam incendium ad suam erat peruenturum.

51. Nec qui habuit à liberè dante, sed sine Iuris solemnitate, rem secularem aut Ecclesiasticam; etsi id quidam negant.

52. Nec qui ex causa pro re pretium restituit.

53. Nec qui dedit operibus pijs quod non poterat domino restituere sine graui periculo, aut cùm res esset modica, aut dominus tam longè abesset, vt difficilè ad illum res posset missa peruenire.

54. Nec qui cùm dedisset officium aut beneficium indigno, restituit Reipublicæ aut Ecclesiæ læsæ, huic enim debebat, non digno, cui non dedit. *Soto l. 4. q. 6. a. 3. Pedraz. præcep. 7. d. 36. Valen. t. 3. disp. 5. q. 7. p. 2. Nau. c. 17. n. 69.*

55. Nec qui debitum prodigo seruat eius inopiæ, vel hæredibus. Quidam tamen id non admittunt, dicentes illi omnino restituendum, & cuicunque abutenti rebus suis, modo sine proximi iniuria.

56. Nec qui cùm dubitaret vtri duorum deberet, certus alteri eorum debere, dedit vtrique dimidium.

57. Nec qui in extrema necessitate sua & creditoris sibi retinuit. *Vide T. à Nauar. de Rest. l. 4. c. 4. n. 25. Tab. Rest. n. 5. Pedraz. præcep. 7. d. 38 Val. sup.* id quod quidam extendunt etiam ad vxoris aut filiorum

extre-

extremam necessitatem. *Salon q. 62. a. 5.*

58. Nec qui non posset læsum honorem aut famam restituere, non aliter compensauit: quidam tamen dicunt debere pecunia, aut alia re.

59. Nec qui pro iniuria aliter quàm veniam petendo satisfacit; aut, cùm sit illustris, satisfacit priuato à se infamato pecunia, aut alia re.

60. Nec cui culpa veniali perijt depositum, aut commodatum. *Soto l. 4. q. 7. a. 2. Tol. l. 5. c. 18. pro eadem sententia citat Molin. & Leucsm.*

61. Possidens bona fide restituat vbi est, alioqui sic vt creditor damnum non patiatur. Vsurarius tamen non tenetur suis expensis aut labore restituere. Nec commodans aut mutuans debet damnum pati in recuperatione commodati aut mutui.

62. Qui non potest omnibus soluere, soluat primò quod in propria specie debetur, vt depositum, vel commodatum, vel acceptum titulo oneroso, vt venditione, & nondum solutum si extat. Secundò ijs quibus bona expressè hypothecata, & priùs prioribus, priusque habentibus specialem hypothecam quàm ijs qui generalem. Tertiò dotis debitum, vel fisci. Quartò habentibus hypothecam tacitam, & priùs prioribus. Quintò depositoribus rei non extantis. Sextò cæteris pro rata. Excusatur verò qui soluit priùs petenti, aut valde indigenti. *Vide Ant. 2. p. t. 2. c. 7. §. 3. Caiet. Rest. c. 8. Ang. Rest. 2. §. 16. Nau. c. 17. n. 47. T. à Nau. l. 4. c. 5. & c. vlt. n. 81. Modo, ait Valen. t. 3. disp. 5. q. 6. p. 10. reliqua sint paria. Lop. c. 111.*

63. In debitis eiusdem ordinis, cæteris paribus soluenda priora. *Sylu. Rest. 6. §. 5. Salon q. 62. a. 8. T. à Nau. sup. n. 51.* alioqui maiori damno priùs occurrendum.

64. Qui debet ex delicto, vt furto, simul & ex contractu licito, soluat priùs debitum prius. *Vide D. Th. opusc. 76. c. 18. Med. Cod. de Rest. q. 2. Ang. Rest. 2. §. 15.* Vsurarius tamen soluat priùs debitum ex contractu

quo

quo non est pauperior factus, quàm vsuras priores; alioqui priùs has, si ex contractu posteriori est factus pauperior.

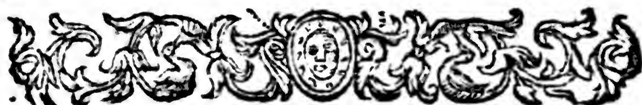
REVELATIO.

1. Revelationes probantur sapientium iudicio, sanctitate eorum quibus factæ, veritate, & conformitate cum doctrina Catholica.

REVS, vide *Iudiciales actus*.

REX, vide *Princeps*.

SACRA-

SACRAMENTVM, vide *Confessor*.

1. SACRAMENTVM cum peccato mortali accipere, aut ministrare, mortale est: sufficit autem ad accipiendum attritio regulariter; ad ministrandum verò requiritur contritio, nisi quis baptizet in necessitate sine solemnitate, aut assistat vt Parochus matrimonio. Fortè etiam accipere matrimonij Sacramentum in peccato, non est tale peccatum.

2. Sacramenta accipienda à Pastore, quamdiu toleratur, etiamsi sciatur esse irregularis, aut suspensus, aut excommunicatus, modò non sit denunciatus, aut notorius Clerici percussor. Illum verò subdito petenti ministrando peccare quidam aiunt, alij negant.

3. In articulo mortis licet accipere Baptismum & Pœnitentiam etiam à nominatim excommunicato, etiam ab hæretico: & quouis tempore licet accipere ab eo qui non est denunciatus excommunicatus, aut notorius Clerici percussor, quoduis Sacramentum.

4. Sacramenta omnia potest quisque de Diœcesi accipere in Cathedrali. *Vide glo. de off. Archiep. cap.* 3.

5. In Pascha potest quis accipere Sacramenta in Parochia vbi nunc reperitur: imò quouis tempore potest Parochus ministrare peregrinis.

6. Cui generaliter committuntur omnia exercenda in Parochia, potest dare alteri Sacerdoti licentiam administrandi Sacramenta.

7. Non debet Parochus aliquem priuare Sacramentis, nisi ob peccatum notorium.

8. Acce-

8. Accedenti ad Sacramentum cum gratia, augetur gratia, etiamsi accedat cum peccato veniali, etsi id quidam negant. +

9. In solo Baptismo & Confirmatione est de essentia formæ: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

10. Forma Sacramenti potest iterari, cum dubitatur an dicta sit. +

SACRA.

1. SACRAE vestes pollutæ luxuria, iterum benedicendæ. +

2. Sacra vendita ad vsus profanos, priùs dissoluenda, sic vt formam amittant: quòd si lapides sint & ligna dirutæ Ecclesiæ, possunt verti in vsum profanum de Episcopi licentia.

3. Sacra tangi à laicis sine contemptu, aut nullum peccatum est, aut leuissimum. +

4. Sacra vetustate consumpta, comburenda, & cineres in Ecclesia reponendi: ligna tamen & lapides possunt seruire loco religioso honesto.

5. Sacra vasa & vestimenta habere enormiter immunda, mortale est, & ijs qui habent, & Prælatis qui non prouident. +

6. Sacer dicitur locus, cùm est benedictione deputatus ad officia diuina, aut sepulturam. +

SACRILEGIVM, vide *Luxuria*.

1. SACRILEGIVM est, cùm fit iniuria rei sacræ in eo ad quod est sanctificata, vt extrahere ex Ecclesia eius immunitate gaudentem, furari etiam Reliquias ex deuotione. Furari autem in Ecclesia rem non Ecclesiæ, quidam negant esse sacrilegium, alij meliùs affirmant. +

SALARIVM, vide *Debitum.*

SANCTI, vide *Oratio, Reliquiæ.*

SATISFACTIO POENITENTIALIS, vide *Confessio, Horæ canonicæ, Missa.*

1. AD pœnitentiam iniunctam non tenetur, qui accipit indulgentiam plenariam: & qui accipit indulgentiam quadraginta dierum, liberatur à pœnitentia quadraginta dierum, nisi sit pœnitentia imposita ad medicinam, seu in peccati remedium. Quidam tamen aiunt, Papam non putandum velle per indulgentias liberare pœnitentijs iniunctis, nisi id exprimat.

2. Etsi accipienti indulgentiam plenariam potest dari Absolutio sine pœnitentia, expedit tamen aliquam semper imponere.

3. Non potest iniungi pro pœnitentia ingressus Religionis, potest autem iniungi frequentia Confessionis.

4. Tenetur pœnitens acceptare pœnitentiam rationabilem, & implere. *D. Th.* 4. *d.*17.*q.*2. & 18.*q.*1. *Hal.*4.*p.q.*24.*m.*4.*a.*5. *Sot.* 4.*d.*20.*q.*2. *a.* 2. *Ledes.* 2. 4. *q.*20.*a.* 3. *& est communis.* etsi quidam aliter sentiunt. Qui tamen acceptatam non implet, non videtur peccare mortaliter, si absit contemptus. *Caiet. t.* 1. *opusc. tract.*6.*q.*2.*ad* 2.*& verbo Confessio, c.*1.*& verbo Satisfactio.* etsi quidam contrarium putant.

5. Secundus Confessor potest à priori impositam pœnitentiam in aliam commutare, etiamsi priora peccata non audiat, & etiamsi prior fuisset Episcopus, aut Papa. *Vide glo.*27.*q.*7. *Tempora. Ledes.*2.4.*q.*20. *a.*4. *Nau. c.* 26. *n.*22.

6. Potest quis à se impositam pœnitentiam ex causa mi-

minuere, & Episcopus etiam extra Confessionem relaxare pœnitentiam à Parocho impositam.

7. Posse satisfieri Deo per pœnitentiam factam in peccato mortali pro peccatis remissis, alij aiunt, *Med. Cod. de Satisf. q. de satisf. extra gratiam, Marsilius 4. q. 11. a. 3. Soto 4 d. 15. q. 1. Math.* alij negant. Illud certum, satisfieri tunc præcepto Confessoris pœnitentiam imponentis, nec esse opus de eo postea confiteri: & probabile illud, recedente peccato, valere illam pœnitentiam apud Deum; vt volunt quidam valere indulgentiam, recedente peccato in quo est accepta.

8. Non expedit pœnitentiam publicam iniungere pro peccato occulto, ob periculum reuelatæ confessionis.

9. Cui iniuncta est eleemosyna, satisfacit dando etiam extrema patienti.

10. Potest quis satisfacere per alium de licentia Confessoris, etiam secundi: itemque cùm non potest per se. An verò qui pro alio satisfacit, possit simul pro se satisfacere, alij aiunt, alij probabiliùs negant.

11. Potest in pœnitentiam imponi opus aliàs debitum.

12. Illud Concil. Trid. *Sess.* 24. de imponenda pœnitentia publica scandaloso, Nauar. intelligit in Foro exteriori, in quo etiam solo Canones Pœnitentiales vult locum habere. Nam in Foro interiori pœnitentiæ omnes relictæ arbitrio Confessoris. *Vide 26. q. 7. Tempora, & de pœnit. ac remiss. cap. 7. &* 8.

13. Confessor cùm non parem peccatis pœnitentiam imponit, debet de eo pœnitentem monere.

14. Qui non fecit pœnitentiam tempore præscripto, debet facere alio.

15. Etsi omne opus ex gratia profectum est satisfactorium, magis tamen cæteris paribus satisfacit

cùm

cùm pœnale est ex se, vel ex parte complexionis pœnitentis.

16. In satisfactione quidam primo loco ponunt eleemosynam, secundo orationem, tertio ieiunium: quibus non assentior; nec enim minus posse existimo apud Deum ieiunium & orationem, quàm eleemosynam.

SCANDALVM, vide *Confessio*.

1. SCANDALVM est, re mala, vel speciem mali habente, alteri dare peccandi mortaliter occasionem: quòd si id intendas, vel ex se res ad id inducat, mortale est.

2. Si scandalum oritur ex alterius malitia, non ideo omittendum opus licitum; si verò ex infirmitate vel ignorantia, differendum est, si differri sine peccato potest.

3. Ob periculum scandali negligenda Prælato temporalia Ecclesiæ bona; præferenda enim pax.

4. Scandalizans alios, tenetur illis dare bonum exemplum.

5. Ob scandalum illorum qui te putant excommunicatum, debes Missam in festo non audire.

6. Scandalizatus dicitur populus, cùm decem graues viri & honesti scandalizantur.

SCHISMA, vide *Hæresis*.

1. SCHISMA est, nolle obedire Papæ vt Christi Vicario, alijsque vt eius subditis communicare.

2. Schismaticus, vt & hæreticus, priuatur ipso Iure omni potestate.

SCHO-

SCHOLARIS, vide *Domicilium.*

SCRVPVLVS, vide *Dubium.*

SECRETVM, vide *Iudiciales actus.*

1. SECRETVM reuelare licet, cùm eſt in alterius iniuſtum damnum, aut cùm nihil ex reuelatione damni eſt, nihilque ex occultatione vtilitatis.

SEPVLTVRA, vide *Baptiſmus, Eccleſia, Hæreſis, Simonia.*

1. SEPVLTVRAM ſibi eligere poteſt quiſque pubes: quòd ſi non elegit, ſepeliendus Clericus in ſua Eccleſia, peregrinus in Parochiali vel Cathedrali, vxor cum viro, ſpurius cum matre non illuſtri, naturalis cum patre non in dignitate conſtituto.

2. Sepultura non poteſt impediri prætextu debiti, aut vllius obligationis, at poteſt ex cauſa negari condemnatis ad mortem.

3. Sepultura ſacra priuati Iure, niſi in morte dent ſigna contritionis, excommunicati; vſurarij manifeſti, niſi dent præter illa ſigna etiam cautionem; morientes in peccato notorio, aut in duello; interdicti Eccleſiæ ingreſſu; fautores hæreticorum aut infidelium; nominatim interdicti. Quòd ſi ſint ſepulti excommunicati denunciati, & exhumandi, & locus reconciliandus: quòd ſi ſepultus ibi infidelis, etiam parietes radendi. Non ideo autem aliquis eſt exhumandus, quia à ſchiſmatico ſit ſepultus.

4. Oſſa fidelis à ſepultura perpetua non transferenda ſine Epiſcopi licentia.

5. Epiſcopus ex cauſa poteſt in ſepulcro vnius alium ſepelire eo inuito.

6. Re-

6. Repertus in puteo non ideo priuandus sepultura; non enim præsumitur se occidisse.

7. Ius sepulturæ non datur sine Episcopi consensu in Ecclesijs ei subiectis.

8. Abusum quidam dicunt esse, sepelire passim in Ecclesia. Olim quidem fideles in cœmiterio sepeliebantur, solùm excellentes quidam in Ecclesia.

9. Clerici non obligati alioqui ad officium sepulturæ, possunt pro eo aliquid accipere in sustentationem.

10. Quartam debitam Parocho soluunt Religiosi solùm de oblatis die sepulturæ.

11. Defuncti expensas faciunt hæredes, & vxoris nihil habentis vir, si illius pater non potest; filij pater, serui dominus. Quòd si vxor dotem habet, de illa fiet: si autem eius dotem vir habet, & alter bona, faciet vterque pro rata.

SERVVS, vide *Dominus*.

1. SERVVS captus in bello, etiam iusto, potest fugere, etiam ab eo qui se emit, nisi promisisset non fugere.

2. Captus bello, etiam Christianus, potest cum filijs in seruitutem redigi: vt nuper Granatenses in Hispania cum filijs puberibus serui facti sunt.

3. Redimens aliquem ab hostibus, accipiet pretium, vel quinquennij seruitutem.

4. Potest se quisque in seruum ex causa vendere, etiam infideli, sed cum pacto non deserendi fidem.

5. Ex libera natus, liber est, ex ancilla seruus, secundum Ius: quod quidam aiunt non seruari; ex libero enim patre natum, esse liberum.

6. Seruus fit liber simul ac habetur pro derelicto: vt si exponatur infans domino sciente, & non contradicente, aut à domino æger deseratur, aut ei negentur alimenta, aut ordinetur domino sciente, & non

non contradicente, aut si dominus sit hæreticus aut infidelis, & fugiat seruus ad Ecclesiam, aut si ancillam velit dominus violare, & illa fugiat, aut si illam habuit concubinam vsque ad mortem, cùm posset ducere, & de ea nihil disposuit moriens.

7. Serui bona ludo, aut dono, aut hæreditate acquisita, non sunt domini.

8. Libertus debet patrono egenti alimenta: & decedenti sine liberis, succedit patronus ab intestato.

SIMONIA, vide *Beneficium, Pensio, Suspensio.*

1. SIMONIA est, dare spirituale, aut spirituali annexum, pro re æstimabili pecunia per modum pretij: vbi autem non est obligatio ciuilis, seu ex contractu, non est Simonia, etiamsi sit obligatio quædam naturalis: vt cùm quis dicit se intendere, vel sperare, sed non obligare; vel seruire ob beneficium, sed non velut pretium seruitutis.

2. Non est Simonia, renunciare beneficium in fauorem alterius. Nec dare aliquid ad redimendam vexationem ab iniquè impediente vel electionem, vel possessionem. Nec accipere pro re non supernaturali, vt professione Theologiæ. Nec soluere ab aliquo promissum, aut solutum, ad Ordines pro te ignorante aut contradicente, aut si data est te nesciente; etsi in Foro exteriori id censetur Simonia, & potest in eo Episcopus dispensare, si non est Curatum, aut dignitas. Nec si pro tua iam electi confirmatione te ignorante data est pecunia. Nec si quis tuo nomine, vt beneficium perderes, pecuniam dedit pro eo. Nec sacra vendere ratione materiæ. Secus est si vendantur Reliquiæ. Nec locum sepulturæ honoratiorem, aut pompam funeris non necessariam. Nec pacisci de sustentatione ingredientis Religionem

aut de ſoluendo certum quid ab ingrediente Confraternitatem. Nec ſi ſecularis vendat ius decimarum, ſibi à Papa datum. Nec ſi concionator accipiat pro ſuſtentatione, aut pro libris, aut Capellanus pro ſeruitio, aut Sacramentum miniſtraturus pro labore itineris, aut quis pro obligatione obeundi munus ſpirituale. Nec ſi quis det ſpirituale, quod non eſt beneficium, pro ſpirituali, vt Miſſam pro Miſſa. Nec ſi quid det ad obtinendam amicitiam, ex qua deinde conſequatur beneficium. Nec ſi det beneficium non principaliter, ſed ſecundariò, ob bonum temporale, aut cum pacto oneris ei annexi, vt docendi, aut cum pacto vt reſignet quando habuerit aliud maius, aut vt remittat debitum iure inualidum, aut cum intentione etiam expreſſa, ſed ſine pacto tamen vt detur poſtea alteri. Nec ſi quid det pro expenſis litis, non pro ipſo beneficio. Nec ſi detur in permutationibus pecunia ad recompenſationem fructuum paucorum, aut nullorum.

3. At Simonia eſt, dare alicui temporale quid, vt ſuadeat alteri vt det beneficium. Item dare patrono vt præſentet. Item dare beneficium, vel facere pactum conſentiendi in penſionem, ſi alter ſibi beneficium impetret. Item permutare beneficia ſine beneplacito Superioris illius, ad quem pertinet conſentire. Item ſi Epiſcopus accipiat aliquid pro expeditione litterarum beneficij, ſecus ſi Notarius. Item reſignare beneficium reſeruando penſionem ſine Papæ auctoritate. Item dare temporale pro actu poteſtatis ſpiritualis, vel pro amouendis impedimentis quæ poſſent apponi iuridicè. Item ſi electores inter ſe conueniant vt ſolùm ex ſe ipſis eligant ad beneficia, electio eſt Simoniaca. Item vendere officium Oeconomi Eccleſiaſtici, aut Sacriſtæ, ſecundùm quoſdam.

4. Non reuelantes Simoniacos iam non incidunt in pœnam vllam.

5. Bullæ

5. Bullæ contra confidentias intelligendæ de Simoniacis, ſcilicet vbi pactum ſaltem tacitum interuenit.

6. Pœnæ Simoniaci intelliguntur ſolùm in Ordine aut beneficio. *Syl. Simonia, q. 9. Nau. c. 23. n. 111.* Non eſt autem beneficiũ Vicariatus temporalis, nec penſio, nec Ius patronatus. Oportet autem completam eſſe Simoniam: ſi enim non eſt datum ſpirituale, aut temporale, non eſt locus pœnis, etiamſi quis promiſſionem ſcripto confirmaſſet. *Sylu. Simonia, q. 19. Nau. c. 23. n. 103. Couar. reg. Peccatum, 2. p. §. 8. n. 7.*

7. Renunciatione Simoniaca non perditur ius, aut titulus, quia eſt nulla; nec Simoniaca permutatione: itaque poſſunt beneficia reſumi. *T. à Nau. de Reſt. l. 2. c. 2. n. 436.*

8. Simonia mentalis non obligat ad reſtitutionem, vt obligat mentalis vſura.

9. Bulla Pij Quinti, qua adeptus officium aut beneficium Simoniacè, priuatur ipſo Iure, fitque inhabilis ad alia, intelligitur in Foro exteriori.

10. Collatio beneficij Simoniaca nulla eſt: danda verò pecunia Eccleſiæ in cuius iniuriam facta; vel pauperibus, ſecundùm quoſdam; ſecundùm alios, ei à quo accepta eſt.

11. Fructus reſtituere tenetur ipſe beneficiatus, non mediatores in Simonia: dandi verò operibus pijs, vel Eccleſiæ illi, aut ſucceſſori: aiunt quidam tamen ſolere dari Papæ.

12. Simoniacus in Ordine eſt ſuſpenſus, non qui in beneficio, nec ſi aliquo ignorante aut contradicente in Ordine ſuo commiſſa eſt Simonia. Tollitur verò Simoniaci occulti ſuſpenſio, per pœnitentiam; at manifeſti, per Epiſcopum poſt pœnitentiam.

13. Simoniacus per ignorantiam non incurrit Excommunicationem.

SOCIETAS, vide *Hæreditas*.

1. IN societate qui plus ponit, plus debet habere lucri: qui autem positæ pecuniæ solùm partis periculum subit, eius tantùm debet habere lucrum; reliquum enim intelligitur mutuatum.

2. Societas in dubio intelligitur contracta secundùm consuetudinem.

3. In pacto quòd sit commune damnum capitalis, intelligitur quòd etiam lucrum sit commune: itaque quod superest capitalis, in fine inter vtrumque diuidendum.

4. Damnum ponentis operas debet esse commune, si societas fuit eius causa propinqua, vt est lucrum, cuius societas causa: debent etiam expensæ de corpore societatis fieri eius causa proficiscenti.

5. Dissoluta societate, (dissoluitur autem vnius socij morte, aut perdito capitali ferè toto) nisi aliud sit conuentum, reddito capitali ei qui posuit, solutisque debitis factis ab aliquo nomine societatis, lucrum pro rata diuidendum.

6. Societates officiorum Romæ solitæ fieri, non possunt fieri vltra valorem officiorum. *Ex Tio Quarto.*

SODOMIA, vide *Luxuria*.

SORTES.

1. SORTES ex causa licent in temporalibus electionibus, non in Ecclesiasticis.

2. In necessitate licet Dei auxilium per sortem reuerenter implorare.

SPONSALIA, vide *Iuramentum*, *Matrimonium*, *Pana*.

Aetas ad sponsalia septem anni in vtroque ferè completi, (alioqui non oritur impedimentum publicæ honestatis) nisi antea adesset eis vsus rationis, etsi quidam negent id sufficere. Antè verò celebrata, conualescunt postea tacito consensu. Quòd si maior septennio contrahat cum minori septennio, tenetur non quidem vi sponsalium, sed promissionis.

Sponsalia secunda, etiam iurata, non valent, si prima non sunt legitimè dissoluta.

Qui sponsalia iurarunt, solent ab Episcopis cogi ad contrahendum, imò qui solùm promiserunt, & meritò; tenentur enim sub peccato mortali.

Sponsalia non fiunt sola promissione sponsalium, nisi aliud sit in intentione, aut consuetudine; nec ante aduentum positæ conditionis.

Ad sponsalia requiritur vtriusque promissio, nec sufficit alterum acceptare alterius promissionem, nisi intendat etiam se obligare.

Dicere, Contraham tecum, si Papa dispensauerit, nec facit sponsalia, nec obligationem post dispensationem contrahendi, secundùm quosdam; alij enim id negant: & qui promisit dispensationem petere, teneri petere, alij aiunt, alij negant, vtrique probabiliter.

Sponsalia cum hæretico nulla sunt; cum infideli verò, cum conditione vt conuertatur, tenent, posita conditione.

Dicere, Non aliam ducam quàm te, non facit sponsalia: tenetur tamen ducere, si sic decipiens, violauit virginem.

Sponsalia facta à parentibus pro filijs, non valent, nisi hi ratificent.

Quidam mortale putant desponsari clandestinè, quod ego non ausim affirmare.

Quidam putant sponsalia metu inualidante matrimonium iurata, valida esse: ego non puto.

Arrha data in sponsalibus, soluto matrimonio, reddenda ei qui dedit.

Sponsalia soluuntur, primò, vtriusque consensu, etiam si fuissent iurata. Quòd si ante septennium contracta, in septennio possunt dissentire.

2. Alterius ingressu in Religionem, vel ordinatione in sacris, etiamsi fuissent iurata: nec soluitur tunc pœna arrharum.

3. Altero contrahente matrimonium, vel absente, & non redeũte tempore à Iudice præfixo, etiamsi fuissent iurata. Item si sine sponsæ licentia recessit, & non speratur citò rediturus. Potest & Iudex ob periculum incontinentiæ dare licẽtiam contrahendi: nec incurritur pœna arrharum, cùm contrahitur auctoritate Superioris.

4. Si fama est quòd sit impedimentum canonicum inter eos.

5. Si alter ad pubertatem veniens dissentiat. Quòd si iurarat, potest petere Absolutionem à iuramento statim in pubertate.

6. Si, cùm essent facta cum conditione contrahendi certo tempore, alter fidem violauit.

7. Altero incidente in paralysim, aut morbum contagiosum, aut hæresim, aut fornicationem, etiam per vim, aut grandem deformitatem: talia enim intelliguntur excepta in generali obligatione contrahendi.

8. Si alter fecerat votum castitatis ante sponsalia, etiam iurata, aut post ea, Religionis, aut Ordinis sacri suscipiendi, aut castitatis. Quidam tamen negant post sponsalia, etiam non iurata, valere votum castitatis; nec posse talem ordinari; imò si sponsam violauit, non posse ingredi Religionem: quæ mihi pro-

probabilia videntur: tamen alter liberatus est obligatione, quia alter vouendo recessit.

9. Superueniente inter eos capitali inimicitia. +

10. Non impleta promissione aut conditione honesta, & possibili, aut amissa dote expectata.

11. Comperto postea alterum esse aspero ingenio. +

12. Succedente aliquo, quod si praecessisset, non fuissent contracta. +

In praedictis si causa est manifesta, aut sponsalia clandestina, non requiritur auctoritas Iudicis. +

STABVLARIVS, vide *Culpa*.

1. STABVLARIVS potest cogi per Iudicem ad recipiendum hospitem.

2. Tenetur pro damno dato in rebus à suo famulo, non autem pro vulnere.

3. Tenetur pro deposito perdito etiam culpa leuissima, secundùm quosdam; at secundùm alios solùm de leui. *Vide* CVLPA. Idemque censendum de Nauclero & Caupone. Depositum autem censetur, quod in eius vel domesticorum ad id deputatorum praesentia ponitur. Qui verò deposuit rem clausam, probabit quid fuerit intus, nec stabitur eius iuramento. Quòd si recepit hospitio sine mercede, solùm tenetur de dolo & lata culpa; & si dedit clauem cubiculi, non tenetur.

STATVTVM, vide *Lex*.

SVBIECTIO, vide *Dominus*, *Seruus*.

SVFFRAGIVM, vide *Indulgentia*.

SVPERIOR, vide *Dominus*, *Prælatus*.

1. SVPERIOR vbique poteſt capere ſubditum, ſcilicet Prælatus Religioſum, dominus ſeruum, vir vxorem.

SVSPENSIO, vide *Abſolutio*, *Cenſura*, *Epiſcopus*.

1. SVSPENSVS ab officio, non ideo eſt à beneficio; nec ſuſpenſus à maiori Ordine, ideo eſt à minori; nec ſuſpenſus ab adminiſtratione, ideo eſt ab Ordine.

2. Suſpenſus abſolutè, intelligitur ab Officio Ordinum, & beneficio, non autem ab auditione diuinorum, aut ſepultura.

3. Suſpenſus ab officio, intelligitur & Ordinis, & iuriſdictionis: poteſt tamen dare licentiam audiendi Confeſſiones.

4. Suſpenſus per non habentem iuriſdictionem Eccleſiaſticam exteriorem, non eſt propriè ſuſpenſus, ſed prohibitus: itemque ſi quis ſolo verbo ſuſpendatur, & non ſcripto: item ſi ab officio non propriè Eccleſiaſtico.

5. Suſpenſionem ob contumaciam debet præcedere monitio, ſecus ſi ob culpam præteritam.

6. Si Iudex ſuſpendat à Iure ſuſpenſum, non eſt noua ſuſpenſio, ſed ſola Iuris.

7. Suſpenſus à beneficio, intelligitur à fructuum perceptione: opus eſt autẽ executione per Iudicem.

8. Suſpenſus ab vno, poteſt exercere aliud non connexum: & Epiſcopus ſuſpenſus à Pontificali officio, poteſt Miſſam celebrare etiam cum Pontificalibus.

9. Suſpenſus ab Ordine Epiſcopali, non ideo eſt à iuriſdictione.

10. Suſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ, ſolùm prohibetus

tur in ea celebrare, & interesse diuinis officijs: itaque potest in ea orare, & recipere Sacramenta, & exercere iurisdictionem, & sepeliri decedens cum signis pœnitentiæ, & extrà celebrare, scilicet in loco non designato per Episcopum in perpetuum ad celebrandum.

11. Suspensio post legitimam appellationem est nulla, vt Excommunicatio, & interdictum.

12. Suspensio à fructibus potest impediri per sequentem appellationem: imò, secundum quosdam, omnis suspensio, nisi sit à diuino officio, aut ingressu Ecclesiæ, per appellationem sequentem suspenditur.

13. Suspenso Capitulo, vel Conuentu, non censentur singuli suspensi, nisi sint in culpa.

14. Beneficium collatum à Capitulo suspenso, & non denunciato, tenet.

15. Nullo Iure prohibetur quis vitare suspensos & denunciatos in diuinis: quidam tamen dicunt mortale esse, cum suspenso à diuinis, & denunciato, in eis communicare.

16. Communiter suspendere potest, qui excommunicare: quæ verò crimina digna suspensione, ipse iudicabit.

17. Posita suspensio vsque ad certum tempus, per se tollitur.

18. Suspensio, vel interdictum, si feratur in participantes cum excommunicato, non præmissa monitione canonica, non valet. *Vide de sententia Excommun. lib. 6. cap. 13.*

19. Habens Episcopalem auctoritatem, potest absoluere à suspensione non reseruata; & communiter Religiosi ex priuilegijs possunt absoluere ab omni suspensione in Foro conscientiæ, si ob peccatum sit posita; & regulariter potest Episcopus ab omni Iuris suspensione, & etiam statuti Synodalis à Papa confirmati.

20. Qui certus est se non peccasse, non incidit in suspensionem: nunquam enim imponitur ab homine sine culpa, saltem veniali; nec à Iure, aut ab homine, ob contumaciam, nisi ob mortalem.

21. Suspentio in totum & perpetua ab officio & beneficio, est potiùs depositio.

SVSPENSI IPSO IVRE.

1. Clericvs in sacris notorius fornicarius, vsque dùm pœniteat: quamquam videtur hæc suspensio consuetudine sublata; certè non est in vsu.

2. Ordinatus in sacris sine ætate legitima, aut dimissorijs, aut extra tempora, est suspensus ab executione Ordinũ, nisi fecisset absque dolo: & si Ordine vtatur, nõ quidem quãdo ab Episcopo ordinatur, sed pòst, (tunc enim solũ incurritur suspẽsio) fit irregularis, nisi absit contẽptus; requiritur enim præsumptio.

3. Excommunicans, suspendens, aut interdictus, sine scriptura & causæ expressione, est suspensus per mensem ab ingressu Ecclesiæ. Excipe Prælatum regularem hæc agentem cum suis. *Vide de sent. Excom. lib. 6. cap.* 1. Idemque dic de excommunicante sine monitione canonica.

4. Sacerdos qui sine legitima licentia matrimonio coniungit, aut benedicit, est suspensus ab Ordine, donec ab Episcopo Parochi illius absoluatur. *Ex Trid.*

5. Ordinatus scienter à Simoniaco denunciato.

6. Religiosus habens administrationem, si alienat illegitimè, est suspensus ab officio.

7. Ordinatus ab excommunicato, suspenso, aut interdicto denunciatis: quòd si ignoranter factum, dispensat Episcopus.

9. Ordinatus Simoniacè, est suspensus ab Ordinibus, (sed excusat ignorasse, aut contradixisse) itemque ordinans.

9. Ordinatus in irregularitate, est suspensus, solusque Papa dispensat.

10. Or-

10. Ordinans aliquem ſine beneficio, aut patrimonio ſufficienti, eſt ſuſpenſus à collatione talium Ordinum per annum. *Ex Trid.* Ipſe autē ordinatus non eſt ſuſpēſus. *Ex Cong. Conc.* Debet autem illum Epiſcopus, qui ſcienter fecit, alere, *ſecundùm Nauar. & alios.*

11. Ordinans non ſubditum, etiam ad primam tonſuram, ſine licentia proprij Epiſcopi, eſt ſuſpenſus à Pontificalibus per annum, ordinatus verò ab Ordine vſque ad beneplacitum Prælati. *Ex Trid.*

12. Ordinans inuitum, eſt ſuſpenſus per annum à celebratione Miſſæ.

13. Conferens tonſuram illitterato, ſuſpenſus eſt per annum à collatione tonſuræ, ſecundùm quoſdam: quod non puto eſſe in vſu.

14. Ordinatus per ſaltum, eſt ſuſpenſus ab Ordine ſuſcepto: quòd ſi non miniſtrauit, Epiſcopus diſpenſat. *Ex Trid.* Eſt tamen, priuſquam vtatur, ſuſcipiendus Ordo omiſſus. Quòd ſi ignoranter miniſtrauit, diſpenſat Epiſcopus etiam vt aſcendat; ſi ſcienter, ſolùm vt accepto vtatur.

15. Qui viſitans exigit pecuniam, vel munera, vel à non viſitatis procurationem, ſi Epiſcopus, ſuſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ; ſi inferior, ab officio & beneficio; vſque dum reſtituāt duplum. Quòd ſi abſoluatur à potente abſoluere, non tenetur ad duplum.

16. Præſumens in concione populari, aut vbi eſt virorum & mulierum multitudo, de conceptione B. Mariæ in alterutram partem diſputare, aſſerendo propriam ſententiam rationibus, aut auctoritatibus, & contrariam refellendo, aut vulgari ſermone ſcribere, aut dictare, eſt ſuſpenſus à diuinis, ſi eſt in ſacris, & priuatus omni gradu dignitatis, & ad ſimilem inhabilis; ſoluſque Papa diſpēſat. *Ex Pio Quinto.* Nota quòd requiritur præſumptio, adeoque dolus.

17. Religioſi præſumentes in domos ſuas fœminas admittere, ſuſpenſi à diuinis, & ad officia inhabiles. *Ex Pio Quinto.*

18. Exemptus admittens ad diuina nominatim excommunicatum, vel interdictum, est suspensus ab ingressu Ecclesiæ, vsque dum satisfaciat. *Vide cap. Episcoporum, de priuil. lib. 6.*

19. Suscipiens duos Ordines sacros eodem die, est suspensus à posteriori, & solus Papa dispensat.

20. Ordinatus illegitimè post matrimonium ratum, est suspensus ab Ordine, officio, & beneficio, si manet in seculo.

SVSPICIO, vide *Iudicium temerarium.*

TABLE.

TABELLIO, vide *Iudiciales actus*.

TEMPVS.

1. TEMPVS longum dicitur decem annorum, longissimum triginta.

2. Tempus statutum à Iure ad aliquid, in dubio oportet sit continuum.

TESTAMENTVM, vide *Clericus*, *Donatio*, *Fiscus*, *Hæreditas*.

1. TESTARI non potest Religiosus professus, nec filius-familias, nisi de peculio castrensi, aut quasi castrensi, non autem de aduentitio sine patris consensu, nisi sit Clericus, etiam solùm primæ tonsuræ: in eo enim aduentitium est quasi castrense. Nec pupillus, nisi doli capax, & confirmans iuramento; nec bello iusto captiuus, nec obses apud infideles, nec ad mortem præsens damnatus, nec deportatus, nisi ad pias causas, possunt. Nec manifestus vsurarius, nisi præstita cautione: sed eius ad pias causas valebunt legata, si decessit pœnitens. Nec vxor, nisi ad pias causas, si sit statutum quòd non possit testari sine consensu viri: quamquam tale statutum communiter reprobatur; nec enim statuto aut consuetudine prohiberi potest, ne quis testetur sine alterius consensu. Nec damnatus ad perpetuum carcerem. Nec cæcus sine octo testibus. *Vide infrà*.

2. Bona per testamentum prohibita alienari, non confiscantur ob delictum.

3. Relicta in testamento minùs solemni, licitè possidentur, etiamsi solis verbis factum sit; sufficit enim constare de voluntate testatoris: non tamen ea

tenetur dare hæres ab inteſtato, etſi quidam putant teneri.

4. Teſtamentum, & omnis vltima diſpoſitio ad pias cauſas, valet ſine ſolemnitate Iuris, & ſine inſtitutione hæredis, & valet quantum ad legata pia; imò ſecundùm quoſdam etiam non pia: ſufficiuntque in eo duo teſtes, etiam non rogati, etiam fœminæ, vel ſcriptura ipſius teſtatoris.

5. Per ſecundum teſtamentum non ſolemne ad pias cauſas, reuocatur prius ſolemne ad pias cauſas.

6. Teſtamentum nuncupatiuum fit ſola voce, nominando hæredem coram ſeptem teſtibus rogatis.

7. Commodè fit teſtamentum, ſcribendo quoduis, & clauſum dando Iudici coram ſeptem teſtibus ſignandum, teſtando illam eſſe tuam vltimam voluntatem.

8. In teſtamento parentum, etiam cæcorum, inter liberos & horum deſcendentes, etiam per fœminam ſufficit declarare ſuam voluntatem coram duobus teſtibus, etiam non rogatis, etiam fœminis.

9. In teſtamento quouis apertè ſcripto ſufficiunt quinque teſtes, vel tres cum Notario.

10. Matris teſtamentum inter filios naturales & ſpurios minùs ſolemne, valet.

11. Patris teſtamentum inter liberos, ab eo ſolo ſcriptum aut ſubſcriptum, valet, etiam quoad pia legata.

12. In teſtamento, cùm difficile eſt habere ſeptem teſtes, ſufficiunt quinque: item ſi fiat ab habitante communiter rure.

13. Sufficit teſtari coram Principe, aut Iudice, & duobus teſtibus.

14. Sufficiunt duo teſtes, ſi coram eis hæres promiſit teſtatori ſe eius voluntatem ſeruaturum.

15. Teſta-

15. Testamentum coram Curato & duobus testibus valere vbique,quidam aiunt,alij solùm in terris Ecclesiæ subiectis, & rebus Fori Ecclesiastici, & ad pias causas: sufficiunt verò testes etiam fœminæ, modò puberes, & pro Curato duo testes. Idemque quidam censent de Clerici vel nouitij testamento, etsi alij negent. *Vide infrà.*

16. Testamentum minùs solemne valet vt codicillus, si habet requisita ad codicillum, & testator dixit se velle vt valeret meliori modo quo posset: quod omnes, etiamsi non dicant, communiter volunt.

17. Ad codicillum sufficiunt quinque testes,etiam non rogati, etiam fœminæ:(quod si sit inter liberos, aut militis in bello, sufficiunt duo) in codicillo tamen cæci, sicut in testamento, requiruntur septem testes, cum Tabellione, vel aliquo eius loco

18. Codicillus valet etiam factus ante testamentum, nisi id repugnet.

19. Testamentum non potest fieri solo nutu, nisi sit militis, aut ad pias causas: at donatio causa mortis, & legatum, & fideicommissum potest.

20. Clericus potest testari, secundùm quosdam, vt miles in bello, scilicet cum duobus testibus rogatis,etiam fœminis: quidam tamen negant.

21. Ingressus Religionem potest testari sine Iuris solemnitate, secundùm quosdam; etsi alij negent.

22. Non potest in testamento testis esse seruus, nec hæres, aut is in cuius iste est potestate, vt pater, aut auus; nec filius, nec incapax testamenti testatoris,vt spurius;nec hęreticus,nec intestabilis Iure,&c. nec fœmina, nisi in quibusdam casibus, vt tempore pestis. *Vide suprà, &* FOEMINA. At Legatarius, & Commissarius, & Tabellio possunt.

23. Statutum disponens circa testamenta, comprehendit etiam forenses ibi testantes, & bona, vbicunque existant,

24. Sta-

24 Statutum quòd non valeat vltima voluntas nisi registrata, non habet locum ad pias causas.

25. Testamentum est nullum, si non instituantur descendentes, aut, his deficientibus, ascendentes, nisi reddatur causa cur non instituantur, (legata tamen & fideicommissa valent) aut sit testamentum militis, aut Clerici, aut Religionem ingressi.

26. Exhæredari vel præteriri in testamento potest filius, si vult, modò non sit in præiudicium filiorum eius: si tamen est minor, & notabiliter læditur, conceditur restitutio. item ob ingratitudinem, nisi cum patre in gratiam redijsset, aut pœnituisset ante conditum testamentum, aut esset Religionem ingressus.

27. Filius institutus in minori parte legitima, potest petere eius supplementum. Potest quidem pater inæqualiter filijs bona relinquere, sed non priuare legitima.

28. Testâtor potest iubere vt hæredes ad tempus maneant in communitate bonorum, sed non vt semper.

29. Filijs naturalibus potest pater in testamento vnciam relinquere, id est, duodecimam partem bonorum, simul cum matre; & deficientibus legitimis descendentibus, vel his sine fraude consentientibus, illos hæredes instituere, relicta tamen legitima adscendentibus. At spurio nihil potest à patre in testamento relinqui, secundùm Ius Ciuile, (at secundùm Canonicum potest illi alimenta relinquere, & filiæ dotem, si egent) sed executor testamenti potest ei aliquid dare. Spurij tamen filius legitimus vel naturalis potest ab auo institui.

30. Testamentum fratris rumpit frater & soror ex eodem patre, si ille instituit infamem, nisi instituat in aliqua solùm parte, aut illi in eum fuissent ingrati.

31. Si quis dixerit in testamento, vt fiat quod dixerit Confessor; tantum huic credendum, quantum veri-

simile

simile est testatorem ei mandasse.

32. In dubio credendum est testatorem id voluisse, quod, si adesset, interrogatus dixisset.

33. Testamento potest derogare ob vtilitatem publicam Papa, & supremus loci Princeps. Potest & Episcopus cum consensu executorum conuertere in maiorem publicam necessitatem, quod in minorem erat relictum; item quod non potest commodè fieri, in aliud conuertere.

34. Qui iurauit non reuocare testamentum, si reuocet, esse periurum, quidam aiunt, alij negant: illud certum, valere reuocationem.

35. Si quis vi aut errore disposuit, voluitque nihilominus ita fieri, valet dispositio.

36. Non dicitur disposuisse, qui voluit disponere, sed fuit impeditus.

37. Conditio in testamento, Si non nupserit, in ea quæ nunquam nupsit; item, Si non intrabit in Religionem; habetur pro non adiecta.

38. Professio Religionis non rumpit testamentum priùs factum.

39. Publicatio testamenti laici non facti causa pietatis, debet fieri apud Iudicem secularem, etiamsi Clericus instituatur hæres.

40. Ille cuius arbitrio relicta bona distribuenda, debet dare pijs operibus.

41. Prohibitio testatoris ne Episcopus aut Iudex executorem compellat, aut ne iura habeant locum in suo testamento, non valet.

42. Capitulum Sede vacante potest compellere executorem: &, si negligat, exequi testamentum.

43. Notabilis mora in executione testamenti est mortalis.

44. Executor testamenti potest esse qui excedit decimum septimum annum, modò non sit aut Franciscanus, (prohibitum enim ei iure) aut mutus, aut surdus, aut prodigus.

45. Præ-

45. Præmium relictum duobus executoribus, si vnus non vult exequi, habebit alter.

46. Duorum executorum altero mortuo, vel nolente, vel longè absente, alter exequetur.

47. Cùm dicitur intra tantum tempus à morte defuncti aliquid faciendum, intelligitur à die scientiæ, & aditæ hæreditatis, secundùm quosdam.

48. Officium executoris non transit ad hæredem, nisi fortè re non integra; sed ad successorem Prælati transit, si est data executio nomine dignitatis, & non personæ.

49. Potest Episcopus & Iudex subditum compellere exequi testamentum.

TESTIS, vide *Fœmina*, *Iudiciales actus*.

1. TESTI vni in re magni momenti, si est fide dignus, potes quidem credere, sed non teneris. Aliquando tamen vnus testis probat, vt cùm nulli fit præiudicium, vt quòd quis sit baptizatus, quòd Ecclesia consecrata; vel cùm impediendum peccatum, vt matrimonij illiciti; vel de consensu partium; vel cùm quis dicit se confessum, vel Confessor pœnitentem esse emendatum, &c.

2. Nulli testi in iudicio creditur non iurato, creditur autem duobus contra quemcunque.

3. Duo testes supplent vicem vnius, quantæcunque auctoritatis.

4. Testis regulariter non potest esse seruus, mulier in criminalibus præter Simoniam, aut testamentis, impubes, minor viginti annis in criminalibus, infamis, infidelis contra fidelem, nisi in hæresis crimine, cognatus ascendens vel descendens per lineam rectam, familiarísve actoris, inimicus, amicus, laicus in crimine contra Clericum, socius criminis, perseuerans in crimine, ignotus.

5. Te-

5. Testes singulares deponentes super diuersis factis, regulariter non probant.

6. Cùm testes sunt pares, fauendum reo, nisi in matrimonio, libertate, dote, testamento, &c.

THESAVRVS.

1. Thesavrvs est pecunia deposita à tempore immemorabili, estque reperientis. Quòd si in loco alieno reperit casu, dimidium dabit domino loci: quòd si duo sint domini, vt cùm alter est proprietarius, alter vtilis, inter illos diuidet illud dimidiũ, & si ager est dotalis, vxori dabitur, nõ viro: si autem de industria reperit, si quidẽ domino cõsentiente, totum habebit; quòd si illo ignorante aut contradicente, totum ei dabit: quòd si duorum dominorum alter reperit, dabit alteri dimidium, seu potiùs dimidium dimidij: nam vt repertor, habet dimidium; & vt dominus, dimidij alterius dimidium.

2. Principem nihil posse exigere à reperiente thesaurum in loco non Principis, nec de eo consuetudinem vllam valere, quidam aiunt, alij negant.

3. Licitè emis domum vbi scis esse thesaurum, nec ideo debes augere eius pretium.

4. Quæ dominum non habent, aut pro derelictis habentur, vt cùm dominus non ampliùs quęrit, sunt occupantis: imò quod quis reperit, nec potest reperire dominum, potest, secundùm quosdam, sibi retinere: nec leges in talibus applicantes rem Principi, obligant ante sententiam.

TORNEAMENTVM.

1. Mortvvs in torneamento, vel hastiludio, quò venerat causa pugnandi, etiamsi pœniteat, priuatur Ecclesiastica sepultura, si tamen erant illa illicita: nam cùm sic fiunt, vt non sit probabile mortis periculum, licent.

TRANS-

TRANSACTIO.

1. NON potest Prælatus transigere in causis Ecclesiæ sine Capituli consensu.

TRIBVTVM, vide *Gabella*.

TVTOR, vide *Curator*.

TYRANNVS.

1. AD tyrannum gubernantem licet recurrere pro iustitia, si aliunde non possit haberi.

2. Tyrannicè gubernans iustè acquisitum dominium, non potest spoliari sine publico iudicio; lata verò sententia, potest quisque fieri executor: potest autem deponi à populo, etiam qui iurauit ei obedientiam perpetuam, si monitus non vult corrigi. At occupantem tyrannicè potestatem, quisque de populo potest occidere, si aliud non sit remedium; est enim publicus hostis.

VANA

VANA GLORIA, vide *Honor*.

1. GLORIAM & famam ob finem bonum optare quantum quisque meretur, licet.

2. Vanæ gloriæ causa præcipuè prædicare, aut Missam celebrare, peccatum esse mortale, quidam aiunt, alij negant.

VENATIO.

1. CAPTA in alieno laqueo, aut reti, esse capientis, quidam dicunt, ego cum alijs nego. Potest quidem auis & fera in loco alieno capi, & est capientis, etiamsi dominus loci aditum prohibuisset, & ius venandi alij locasset, nisi locus esset clausus, domini feras (vt fit) includens.

2. Fera est capientis, si persequi desinat qui illam vulnerauit.

3. Fera facta domestica, si bis fugiat, & de more non redeat, est capientis; imò simul ac fugit, nec dominus sic persequitur, vt possit capere.

4. Quòd quidam domini prohibent venationem aut piscationem in loco publico, quidam condemnant, alij excusant, vel consuetudine, vel populi consensu. Illud certum, non licitè prohiberi quemquam, ne agro suo, etiam occidendo, si opus sit, pellat vastantem feram; datur enim damnum inuito domino: nec licitè, vt fit, puniri, qui contra prohibitionem venantur, mutilatione, aut flagellis.

VENDITIO, vide *Emptio*, *Officia*.

1. CVM quis pro empta re plus iusto dat, sine vi, metu, aut errore, præsumitur donare.

2. DO-

2. Doctiores licitè vendunt cariùs operam.

3. Potest quis rem vendere cariùs, quia tantum sibi valet ob vtilitatē quam inde capit: item ob damnum quod patitur vendendo: item ob periculum non recuperandi pretium.

4. Cùm venditur res quotidie fructificans, vt domus, aut ager, si nihil est expressè conuentum, fructus vsque ad tempus rei traditæ sunt venditoris, reliqui emptoris: at in alijs, vt vinea & olíueto, omnes fructus nondum collecti, sunt emptoris; itemque pensio quam pro ijs alius fortè soluit, vt qui conduxit.

6. Illicitum est priuilegium, vt quis solus vendat cum populi damno, secus si detur ex causa iusta, non grauatis emptoribus.

6. Donatum à fure bona fide vendens, tenetur pretium dare domino rei, quia in eo factus est locupletior.

7. Potest quis ad tempus dilata solutione cariùs vendere certum mercium genus, ob lucrum cessans, & ob laborem probabiliter subeundum in recuperando pretium, vel expensas in eo faciendas, etiamsi postea nullus labor accidat, aut expensæ: item cùm dubium est an tempore solutionis sit res plus aut minùs valitura: quidam tamen id solùm admittunt cùm eò vsque rem erat seruaturus.

8. Iustum pretium venditi sub hasta, scilicet plus danti, quidam putant quòd non excedit dimidium iusti, in plus aut minus.

9. Quòd aurifices quam vocant ligam simul cum argento ponderant, & pro argento vendunt, non videtur condemnandum, modò multam non addant in fraudem.

10. Omnes vendentes, etiam Clerici, tenentur ad pretium legitimè taxatum.

11. Si pluris vendidisti quàm rei dominus constituerat, teneris ei totum reddere, nisi tacitè donauerit,

rit, vel opera tua illud quod amplius est meruerit, vel industria partum sit.

12. Vendens agrum, etiamsi tradat emptori, potest recipere fructus pro rata nondum soluti pretij, etiamsi antea eius fuisset intentio vt emptor fructus reciperet; id enim censendus ex ignorantia intendisse, putans deberi.

13. Vendere se quis potest, etiam vxore inuita, ob grandem necessitatem.

14. Cùm non est taxatum pretium rebus ad vitam non necessarijs, vt aureis, aut argenteis, aut margaritis, & rebus eiusmodi, potest accipi quantum emens sciens & prudens dat.

15. In venditione quæ vulgò dicitur *Lotto*, cùm scilicet multa venduntur innumeris, qui syngraphas dant cum paruo pretio, non possunt res omnes plus vendi quàm valent ipsæ, & opera ministrorum quibus soluendum: potest tamen de licentia Principis aliquid amplius accipi, dandum pauperibus.

16. In pacto de dando pretio currente aliquo die, si varietur, dabitur medium; si autem currente septimana aut mense, dabitur diutius durans.

17. Venditorum per præconem, vel proxenetam, pretium est, quod reperitur absque fraude, & proxenetæ negligentia.

18. Non licet cariùs vendere hospitibus, quàm indigenis.

19. Illicitum videtur quibusdam vendere ius hospitandi, cum priuilegio ne alij hospitentur.

20. Quod parum est, censentur emptor & venditor condonare inuicem.

21. Si vendis pro decem, quod creditur valiturum solùm quinque quando trades, etiamsi illo tempore valeat quindecim, teneris, secundùm quosdam, restituere quinque.

22. Non tenetur vendens prodere defectum rei manifestum, etiamsi emptor non aduertat; nec occul-

tum,

tum, vnde nullum emptori damnum accidit: n tunc perniciosum est quærenti emptori mentiri: netur autem, si res est inutilis ad id quod ille vult, monere.

23. Dubitans rem esse furtiuam, debet id emp indicare: quòd si sciens rem perituram emptori cuit, tenetur.

24. Vendere rem qua quis potest bene vti, etiamsi scias malè vsurum, non est mortale; vt arma tempore belli iniusti, vel cœnam die ieiunij, modò non credas illum emere ad nocendum alteri vel sibi corporaliter.

25. Agrum aut domum loci sacri constructioni necessariam, aut amplificationi, vel vtilem, paruo domini detrimento, potest Iudex cogere vendi: quòd si non est necessaria, sed vtilis tantùm, potest cogere Princeps: potest item cùm expedit aliquid ad bonum publicum emi.

26. Venditum perit venditori ante degustationem necessariam, aut mensurationem; itemque si est in mora aut culpa, aut causa interitus: alioqui perit emptori, etiamsi non sit tradita.

27. Si quis ex centum dolijs decem vendit indefinitè, & pereant omnia, pereunt & sua emptori: quòd si maneant decem, erunt emptoris: sic si vendit de duobus vnum indefinitè, si pereat vnum, quod reliquum est, dabitur emptori.

28. Notarius faciens instrumentum vbi aliquis fraudatur citra dimidium iusti pretij, non tenetur restituere; non enim dat damni causam.

29. In venditione celebrata cum Ecclesia, sed per eius Procuratorem, non transfertur dominium ante traditionem, secundùm quosdam: nec, si executor testamenti vendat rem non præsenti pecunia, transfert dominium; quod ego intelligo in Foro exteriori.

30. Venditio cum conditione, ante eam impletam non obligat.

VERBA.

VERBA.

1. VERBVM iocosum dictum causa recreationis, non est peccatum. *Vide D.Th.2. d.40. 4. d.9.*

VERBERA.

1. VERBERARE possunt parentes, domini, & pædagogi per se vel per alium; & Religiosum incorrigibilem Prælatus, etiam per laicum.

2. Prælatus potest etiam Sacerdotem verberare, & fortè etiam præceptor, vt si sit talis alicubi consuetudo; & vir vxorem graui de causa.

3. Episcopo non licet manibus suis verberare.

VESTIS, vide *Sacra*.

1. VESTE religiosa maris aut fœminæ vti secularem ludi causa, non est mortale.

2. Vti veste alterius sexus ob vanitatem, veniale est; ob iustam verò causam licitum: quamquam August. 2. *Soliloq.* dubitat an vnquam liceat viro vti veste fœminea.

VICARIVS, vide *Confessor*.

1. VICARIVS Episcopi non potest esse laicus, nec Clericus coniugatus, oportet verò habere Ordines minores.

2. Vicarius generalis dicitur Ordinarius, potestque dare dimissorias, & potestatem absoluendi à reseruatis.

3. Vicarius Episcopi eo mortuo cessat, (nisi à Capitulo confirmetur) gesta tamen per eum ante mortis notitiam, valent.

4. Vicarius electus à Collegio, perseuerat mortuo Prælato.

5. Excommunicato aliquo, cessat officium eius Vicarij, secundùm quosdam; nisi habeat auctoritatem à Iure, vt Vicarius Abbatis, vel Prioris.

6. Vicariatus perpetuus est beneficium.

7. Vicarius perpetuus potest ex causa vrgente fieri ab Episcopo inuitis Rectore & patrono: debet autem esse viginti-quinque annorum, & fieri intra annum Sacerdos, alioqui priuatus est ipso facto: quòd si accipiat aliam Ecclesiam cum cura, perdit Vicariatum.

8. Vicarius perpetuus potest facere Vicarium ad tempus, seu temporalem.

9. Vicarius temporalis potest facere Vicarium, si sit consuetudo, aut habeat speciale mandatum, aut non possit totum implere, & partem committat.

VIDVA.

1. VIDVA non dicitur, quæ non est à viro cognita.

VIRGINITAS.

1. VIRGINITAS amittitur pollutione voluntaria, saltem in causa, vt cùm quis nocturnam optat, aut procurat voluntariè, & concubitu apto eam facere, etiamsi per accidens non sequatur: quidam tamen dicunt, sine pollutione non amitti. Aiunt & quidam, fœminam recipientem semen etiam sine signaculi fractione, virginitatem amittere.

VISITATIO, vide *Episcopus*, *Notarius*.

1. IN visitatione primò prædicandum & monendum, deinde inquirendum.

2. Episcopus visitat Diœcesim, Archiepiscopus totam prouinciam, etsi id non videtur esse in vsu.

VITA,

VITA, vide *Homicidium, Infirmus.*

1. NON tenetur quis vitam producere quantum poteſt, nec vti cibis delicatis & ſalubribus, nec ad vitam ſeruandam permittere ſibi membrum abſcindi, nec vti medicinis aut remedijs extraordinarijs, aut valde pretioſis, vel laborioſis, nec abſtinere pœnitentijs quæ vitam poſſunt breuiare.

2. Vitam poteſt quis exponere periculo pro ſuis vel proximi rebus, & etiam pro honore, ſecundùm quoſdam; quod non concederet D. Aug. Poteſt quidem vitam ſuam quis exponere pro tuenda vita alterius; at pro re alia temporali, vel ſua, vel aliena, non putarim licere, niſi eſſet ad vitam neceſſaria.

3. In naufragio poſſe alteri permitti tabulam antequam capiatur, ſed non poſtquam capta eſt, quidam aiunt. Ego putarim poſſe etiam captam alteri permitti, vt ſaluetur; vt & panem quem quis vnum habet ſolùm, alteri poſſe dare in extrema vtriuſque neceſſitate.

VOTVM, vide *Baptiſmus, Debitum coniugale, Epiſcopus, Feſtum, Matrimonium, Religio.*

1. NON obligat votum de re inutili, aut vana, aut maioris boni impeditiua, ſi quis meliorem facere velit, alioqui obligat; vt votum de coniugio vitandæ incontinentiæ cauſa, niſi quis melius quid faciat. *Tol. c. 17. l. 4. Bart. Med. l. 1. c. 13. §. 6. Nau. c. 12. n. 28. Soto l. 7. q. 1. a. 3. Valent. t. 3. diſp. 6. q. 6. p. 2.*

2. In dubio an voueris, non teneris voto: itidemque dicendum, ſi dubites an, cùm vouiſti, compos eſſes rationis, vel an ſis obligatus. *Bart. Med. l. 1. c. 13. §. 7.*

3. Votum de peccato mortali mortale eſt; de ve-

piali veniale. *Nau. c. 12. n. 40. & 63. Soto l. 8. q. 1. a. 7. Vival. p. 3. q. 14. n. 66.*

4. Votum non obligat, si rem quam voues, in finem malum ordinas, vt si voues aliquid ad hoc vt consequaris quod non licet, verbi gratia, furtum vel adulterium; aut in gratiarum actionem pro malo: secus si ipsum vouēdi actum malè ordines, vt si voues Religionem vt lautè viuas, aut lasciuè, vel in gratiarum actionem pro filio ex adulterio suscepto; id enim non malum est, etsi adulterium ipsum pessimum.

5. Voti pœnitere, sed cum animo implendi, non est mortale.

6. Tenetur voto, qui intendit vouere, etiamsi non intendat implere: qui autem non se intendit obligare, non videtur intendere vouere; hoc enim ipso, quòd quis vouet, se obligat, vt qui promittit, hoc ipso quòd promittit: peccat tamen, & secundùm quosdam mortaliter, qui vouet sine animo se obligandi.

7. Qui votum ratificauit, falsò putans se teneri, non ideo obligatur.

8. Votum factum metu graui ad id non iustè incusso, non valet, nisi firmetur iuramento: secus est si iustè metus incutiatur. Quidam tamen aiunt, votum quocunque metu factum, si adfuit intentio se obligandi, tenere. *Tolet. l. 4. c. 17. Nau. c. 12. n. 52. Valen. t. 3. disp. 6. q. 6 p. 4.*

9. Votum puellæ ob metum patris reuerentialem, non valere quidam asserunt, si præsertim timet ne ab eo alioqui durè tractetur.

10. Votum parentum de filijs, istos non obligat, nisi se obligent ipsi approbando. *De Graffiis l. 2. c. 26. Bap. Corrat. q. 191.*

11. Quidam putant, votum Religionis, vbi regula non seruatur, non tenere; nec qui Religionem vouit, debere ingredi eam, si ibi pro libito viuitur: ego neutrum affirmare ausim.

12. Qui

12. Qui vouit Religionem certam, debet quærere aliquot eius Monasteria, vt recipiatur; qui autem Religionem in communi, aliquot diuersarum Religionum in ea prouincia.

13. Qui vouit solùm ingredi Religionem, si in nouitiatu ea non placet, potest exire, etiamsi vouisset animo perseuerandi in ea, nisi intendisset se obligare ad perpetuò ibi manēdum; quamquam etiam tunc quidam putant, si bona fide probans putat non sibi conuenire, posse exire. Idem autem censetur, vouere ingredi Religionem, & vouere fieri Religiosum.

14. Qui vouit Religionem arctiorem, si in laxiori profitetur, non ampliùs tenetur. *Vide de Regul. lib. 6. cap. 4.*

15. Violare votū de re leui, aut de vitando aliquod peccatum veniale, est solùm veniale peccatum. *Nau. c. 12. n. 40. Val. t. 3. disp. 6. q. 6. p. 4. Berard. p. 3. de voto, c. 9.* Quidam tamen dicunt, qui vouit dare vnum nummum, si non det, peccare mortaliter; sed qui vouit non ludere, non peccare nisi venialiter si parum ludat, ob leuitatem materiæ.

16. Non est in potestate vouentis se obligare sub mortali aut veniali peccato; obligat enim ex se votum pro qualitate materiæ.

17. Quæ vouit virginitatem, si violet, tenetur ad castitatem, nisi, cùm vouit, aliud intendisset.

18. Vouens Religionem grauiter deceptus, non voturus si sciuisset, non tenetur.

19. Non ideo votum non obligat, quia accidit aliquid, quod si prǽuidisses, non vouisses; sed quia accidit id, quod si fuisset tempore voti, obligationem voto abstulisset: vt si fiat res impossibilis, aut illicita, aut indifferens, &c. *Caietanus Voti emissio, Valent. suprà p. 4.*

20. Votum de nunquam peccando, non obligat, quia de impossibili; secus si fiat de non peccando mortaliter.

21. Votum Religiosi de re non prohibita, seruandum, donec per Superiorem irritetur. Quidam tamen dicunt, nullum votum Religiosi valere, nisi consentiente Superiore expresse: alij etiam de re prohibita factum votum, ei indicandum, vt approbet, si velit.

22. Vouens seruare aliquam legem non obligantem sub mortali, non se obligat ad mortale, sed secundùm rationem legis.

23. Metus qui excusat violantem præceptum ieiunij, excusare videtur quibusdam etiam violantem votum de ieiunio; obligare enim votum instar legis.

24. Vouens non nubere, non se obligat ad castitatem; nec qui vouit mulierem non tangere lasciuè. *Sylu. Votum, n. 4. Angel. Votum, 4. n. 9. Arag. sec. 2. q. 18. a. 12. Henr. l. 7. c. 30.*

25. Vouens abstinere ab ouis, non ideo tenetur abstinere à carnibus.

26. Vouens se aliquid facturum, si contingat fortè peccare, intelligitur de prima vice, nisi intendisset expressè quoties peccasset.

27. Coniugem non posse sine alterius consensu vouere non petere debitum, alij aiunt, alij negant: non videtur quidem posse castitatem vouere, etiam ante consummatum matrimonium, nisi velit Religionem ingredi.

28. Vouens Religionem non præfixo tempore, debet, quamprimum potest, ingredi.

29. Qui vouit vnum principaliter, vt Religionem; & alterum accessoriè, vt castitatem; liberatus à primo, est liberatus à secundo.

30. Votum sacerdotij non est votum castitatis, potestque ab Episcopo dispensari. *Soto l. 7. q. 4. a. 3. Beja casu 1. 26. Octob. anno 81. Tabien. Votum, 3. n. 2.*

31. Votum de impossibili non obligat, etiamsi postea fiat possibile.

32. In

32. In voto seruandum possibile & honestum, omisso impossibili & turpi. +

33. Duorum votorum incompatibilium, si æquè bona, seruetur prius, alioqui melius. +

34. Qui vouit quotidie dare pauperi, si hodie non det, debet cras illud addere. +

35. Votum factum vt aliquid à Deo obtineas, obligat, etiamsi non obtineas; nisi dixisses, Si obtinuero. +

VOTI IRRITATIO, DISPENSATIO, & COMMVTATIO, vide *Debitum coniugale*.

1. AD irritandum votum sufficit voluntas eius qui potest, nec requiritur causa. *Caiet. Voti dispensatio.* Potest autem pater, & mater si tutrix sit, (imò, secundùm quosdam, etiamsi non sit tutrix impuberis, &, si non sit curator, etiam puberis, scilicet mortuo patre) tutor, curator, maritus, & dominus, impuberis quidem omnia vota irritare, *Vival. p.* 3. *c.* 4. *n.* 99. *Sylu. Votum,* 4. §. 2. *De Graff. c.* 29. *n.* 3. etiam antequam venirent sub suam potestatem emissa; puberis autem reale, (non autem personale sibi non præiudicans) nisi esset adiunctum voto Religionis, aut de bonis castrensibus, aut quasi castrensibus; & Prælatus Religiosi vota omnia, adeoque etiam Papa, qui est eius supremus Prælatus, qui tamen secularium vota non potest irritare. + + + +

2. Irritans votum sine causa in quod consenserat, peccat quidem, sed irritatio tenet. *Tabien. Votum,* 5. *n.* 5. *Nau. c.* 12. *n.* 73. *Berard. p.* 3. *c.* 9. +

3. Votum impuberis de faciendo aliquid tempore libertatis, semel irritatum, non reuiuiscit: quidam tamen seruum excipiunt: excipitur & pubes, nisi vouisset simul in tempus etiam subiectionis: Religiosus autem censetur vt impubes. +

4. Irritans votum, si postea consentiat, non ideo reualidat. *Rosella Votum*, 2. § 6. *Tabien. Votum*, 5. *n*. 6.

5. Votum impuberis de Religione, potest pater & tutor irritare, etiam post pubertatem, si ille in pubertate se de nouo non obligauit. *Valent. t.* 3. *disp.* 6. *q*.6.*p*.6. *Beja casu* 1. 22. *Maij anno* 81. *Lopez c*.48. idemque dicendũ de Prælato Religiosi facti Episcopi; scilicet poterit similiter huius votum antea factũ irritare, si iste de nouo non confirmauit Episcopus factus.

6. Omne votum auctoritate Iuris commutatur in Religionem, & quidem personalia omnia professione extinguuntur, realia verò debita quidam aiunt transire in Monasterium, iuxta vires hæreditatis: ego verò, si sint solùm votorum debita, etiam extingui professione puto. Nouitius autem excusatur à voto personali, sed non à reali. Possunt & omnia vota nouitiorum commutari à Confessore in onera Religionis. Vota quidem nostrorum quæ in seculo fecerunt, ante professionem sunt suspensa, quãdiu sunt in Societate.

7. Qui promisit se alicuius votum impleturum, potest commutare in ingressum Religionis.

8. Potest quis facere contra votum, cùm obseruatio vergit in periculum magnum, & non potest adiri Superior. Excipe tamen votum continentiæ, quæ melior est quàm vita. *Tho*. 2. 2. *q*. 88. & 4. *d*.38.

9. Causa dispensandi, voti inutilitas, vel maioris boni impedimentum, secundùm quosdam: ego verò tunc non puto votum obligare, quare nec opus esse dispensatione; dicerem potiùs causam, facilitatem in vouendo, infirmitatem ad implendum, necessitatem, vel vtilitatem, quæ & ipsæ sunt ad commutandum idoneæ causæ.

10. Commutatio sine causa, fiat in melius; cum causa, in æquale: quòd si apertè melius est, potest quisque in illud suum votum commutare. *Bap. Corner. q*. 312. *Tolet. l*. 4. *c*. 18. *Beja casu* 1. 22. *Maij anno* 81.

& for-

& fortè etiam in perinde bonum. Et quidem sunt qui dicant, auctoritate ad commutandum solùm opus esse cùm est commutãdum in minus; & quòd cùm Papa dat potestatem commutandi, intelligitur in aliquid minus.

11. Qui habet Episcopalem auctoritatem, potest dispensare in omnibus votis, exceptis castitatis perpetuæ, Religionis, Romanæ, Compostellæ, & Hierosolymitanæ peregrinationis, in quibus etiam potest, cùm facta sunt per modum pœnæ peccati, si illud facere contingat. *Lopez c. 44. Tolet. l. 4. c. 18. Henr. l. 7. c. 30. Arag. 2. 2. q. 8. a. 2. Bar. Med. in Sum. c. 13. n. 6.* potest & in castitatis voto Episcopus, si sit periculum incontinentiæ, & Papa non possit facile adiri. *Sylu. Dispensatio, §. 15. Henr. suprà, Lopez c. 49. Valent. t. 3. disp. 6. q. 6. p. 7. Nau. c. 12. n. 76. Arag. suprà a. 12.* potest & in voto castitatis ad tempus, vel coniugalis. *Palud. dist. 38. a. 4. conclus. 5. Fumus Dispensatio, n. 18. Tabien. eod. n. 11. Angel. Votum, 4. n. 9.* Potest & dispensare cum vouente arctiorem Religionem, vt laxiorem ingrediatur. *Sylu. Votum, 4. §. 3. Arag. 2. 2. q. 88. a. 12. Bapt. Corrar. q. 312.* non enim est id dispensare in Religione absolutè: imò, secundùm Panor. & alios, potest in voto Hierosolymitano facto causa deuotionis, & non subsidij. *De Graff. l. 2. c. 30. n. 30. Fumus Dispensatio, n. 16. Berar. l. 1. tit. 8. q. 70. Viual. p. 5. c. 14. q. 73. Vide glo. cap. Ex multa, de voto.* Potest & in voto non nubendi, & non petendi debitum.

12. Archiepiscopum non posse dispensare in votis subditorum Suffraganeis, quidam aiunt, alij negant.

13. Papam posse in solemni voto castitatis, quidam negant, alij meliùs concedunt. *Rosella Votum, 5. §. 1. Nauar. c. 12. n. 75. Valent. t. 3. disp. 6. q. 6. p. 7.*

14. Quod vouisti Deo alicui te daturum, si non huic promisisti, potest commutari.

15. Qui vouit non petere dispensationem voti, potest

test petere, si timet alioqui periculum peccandi. *Henr. l. 7. c. 30.*

16. Qui potest vota commutare, potest etiam cùm sunt iurata: potest & iuramenta quæ non sunt in fauorem tertij, quale est si quis dicat, Voueo Deo me tibi tale quid daturum: itaque id non poterit commutare.

17. Id in quod est votum commutatum, tanquam votum obseruandum est.

18. Cum Religioso, qui vouit transire ad arctiorem Religionem, potest Superior dispensare vt maneat; non enim est votum simpliciter Religionis.

19. Qui potest ex priuilegio dispensare, potest & commutare. *Syl. Votum*, 4. §. 5. *Viual. p.* 3. *c.* 14. *n.* 4. *Soto l.* 7. *q.* 4. *a.* 7. non contrà.

20. Dispensatio in voto apertè sine causa, non valet. *Caiet. Voti dispensatio, Rosel. Votum*, 5. §. 3. *Tolet. l.* 4. *c.* 18. in dubio verò excusat dispensatio Prælati.

21. Qui potest dispensare, tutiùs facit in leue aliquid commutando.

22. Per Bullas & Priuilegia possunt commutari vota, etiam post illa facta, etsi quidam id negant.

23. Prælatus videns, &, cùm possit facilè contradicere, non contradicens, hoc ipso videtur dispensare.

24. Si Papa votum sibi reseruatum in aliquid commutauit, potest id ab Episcopo ex causa in aliud commutari; non enim id est Papæ reseruatum, etsi quidam aliter sentiunt. *Syl. Votum*, 4. §. 7. *Arag. q.* 88. *a.* 12. *Viual. p.* 3. *c.* 14. *n.* 77.

VSVCAPIO, vide *Præscriptio.*

VSVFRVCTVS, VSVS.

1. VSVFRVCTVARIVS potest vendere solum quantum opus est ad soluendam vecturam rei longè distantis necessariæ: quidam tamen dicunt,

cunt posse vendere arbores cæduas, fructiferas verò nec incidere posse.

2. Tenetur reddere æstimationem rerum vsu consumptibilium, vt pecuniæ, vini, &c. factam tempore quo ei traditæ sunt, (quæ verò vsu minuuntur, vt vestes, eorum reddendum quod superererit post vsumfructum) & pro pecoribus mortuis alia substituere, si legatus est vsufructus gregis vel armenti, secus si animalium; itemque pro vitibus & arboribus mortuis alias substituere, fœtus autem potest consumere: & si substituta pereant, non tenetur pro illis dare alia. Potest & consumere fructus vsu non consumptibilium, vel eorum pretia.

3. Non tenetur ad expensas magnas pro rerum conseruatione, vel defensione, sed potest repetere à proprietario. Quidam tamen aiunt, si sit legatus vsufructus omnium bonorum, teneri ad expensas etiam magnas pro reficienda re.

4. Tenetur soluere rei tributum, & collectas, & onera, nisi essent tanta, quòd legatum per ea redderetur inutile: ad onera verò pro habendo iure fructuum, tenetur proprietarius.

5. Non tenetur soluere debita, sed hæres, qui ea soluet de proprietate & vsufructu; is enim intelligitur deducto ære alieno: si tamen ille esset vsufructuarius non omnium bonorum, sed rei certę, non tenetur de ea dare ad soluenda debita.

6. Vxor relicta vsufructuaria omnium bonorum, vel domina & gubernatrix, habebit solùm alimenta: at mortuis filijs hæredibus, habebit plenum vsumfructum, imò & proprietatem, secundùm quosdam.

7. Fructus maturi tempore mortis vsufructuarij, ad proprietarium pertinent.

8. Vsufructus omnium bonorum non intelligitur in legitima filiorum testatoris.

9. Vsufructus transit cum ingrediente Religionem

dum viuit, si Monasterium potest habere proprium in communi.

10. Vsufructus relictus ciuitati, vel vniuersitati, cessat post centum annos.

11. Si vsufructuarius amittat ciuitatem, succedit ei pater, filius, & hæres, dum ille viuit.

12. Perit vsufructus per non vsum decem annorum inter præsentes, & viginti inter absentes.

13. Legato tibi vsufructu vsque ad alicuius pubertatem, si antè moriatur, habebis vsque ad illam ætatem: si verò vsque dum nubat, & moriatur, habebis dum viuis; tamdiu enim poterat non nubere.

14. Legata tibi re stabili, habebit tecum in ea vsumfructum vsufructuarius omnium bonorum; vel tu solus, secundùm quosdam.

15. Fœmina intra annum nubens, non ideo amittit vsumfructum relictum à marito, vel proprietatem, nisi ille id expresserit.

16. Concessa tibi re aliqua ad vitam, intelligitur tibi concessus vsufructus, potesque alteri tradere ius illud dum viuis.

17. Vsum solum habens agri, potest fructus edere cum familia, sed non vendere aut locare: secus si habeat vsumfructum.

18. Vsuarius tenetur ad expensas: quòd si proprietarius participet rei commodo, ipse solus tenetur.

VSVRA, vide *Contractus*, *Debitum*, *Dos*, *Iudæus*.

1. VSVRARII bona esse tacitè hypothecata pro vsuris, quidam aiunt, sed meliùs alij negant.

2. Aiunt quidam, donationem vsurarij, qui non est soluendo, non valere, nec dotem ab eo datam; quod ego non dixerim, saltem in dote: certè vsuræ dominium, etiam secundùm istos, in vsurarium transfertur;

tur; cur ergo non valeat donatio, nedum dos? *Vide Tho. opusc.* 73. *ca.* 19. vbi ait, pro equo accepto per vsuram, sufficere pretium restituere.

3. Lucrum ex officio per vsuram acquisito, non est restituendum, nec res empta ex pecunia vsuraria. +

4. Non est vsura pecuniam locare, aut vendere. +

5. Non est illicitum petere ad vsuram ab eo quem scis non aliter daturum: quòd si petis sine necessitate aut vtilitate, non est mortale.

6. Plus tenetur vsurarius de rebus non in specie debitis, filijs & vxori, quàm creditori.

7. Vsurario manifesto, id est, qui nulla potest tergiuersatione celari, nullum administrandum Sacramentum ante satisfactionem, vel saltem cautionem sufficientem: secus si non est manifestus, & non potest restituere. Est autem infamis Iure vsurarius manifestus.

8. Qui fecit contractum vsurarium bona fide, credens iustum, potest tantum lucri retinere, quantum acquisisset alioqui per contractum licitum.

9. Contractus qui dicitur vulgò, *Godere à godere*, scilicet cùm alter domum dat habitandam, alter pecuniam vtendam, est vsurarius, nisi aliqua circunstantia honestetur, vt lucri cessantis, &c.

10. Centesima vsura dicitur, cùm datur vnum pro centum singulis mensibus.

11. Qui bona fide accepit tanquam donatum, vbi comperit esse pro mutuo datum, tenetur restituere quantum factus est locupletior, nisi præscripsisset. +

12. Notarius faciens instrumentum vsurarij manifesti contra formam, (*cap. Quamquam, de vsur. libro* 6.) non tenetur restituere, quia ipso Iure est nullum. Nec inducens fœnerarium ad fœnerandum tenetur restituere, secundùm quosdam; alter enim volens vsuram dedit.

13. Merus executor vsurarij non tenetur restituere:

ſecus eſt de principali agente; hic enim cauſam dat: excuſatur tamen & is ignorantia, vel ſi nihil retineat, ſecundùm quoſdam.

14. Hæredes vſurarij tenentur ſolùm pro rata reſtituere, ſcilicet qui eſt ex dimidio hæres, dimidium debiti; qui ex tertio, tertiam partem; etiamſi alij non reſtituant.

15. Domini temporales poſſunt ob bonum publicum cogere ſolui promiſſas vſuras.

16. De vſura inter ſeculares poteſt cognoſcere etiam Iudex ſecularis, ſiue de Iure ſiue de facto quęratur.

17. Qui iurauit non repetere vſuras, poterit Eccleſiæ denunciare, & ipſa cogere reſtitui: quòd ſi iurauit non denunciare, non tenet iuramentum, ſecundùm quoſdam, quia illicitum.

VVLNERARE.

1. VVLNERARE non licet parentibus, nec dominis.

XENO-

XENODOCHIVM, ſeu HOSPITALE.

1. HOSPITALE ſine Epiſcopi auctoritate conſtructum, eſt locus profanus: nec gaudet immunitate, niſi ſuperueniat Epiſcopi auctoritas: in dubio autem credēdum auctoritate Epiſcopi fundatum.

2. Hoſpitali, cùm inſtituitur, debet dos aſſignari, vt Eccleſiæ; & cùm læditur, reſtituitur in integrum ſicut Eccleſia.

3. Poteſt in eo poni Rector ſine Epiſcopi auctoritate, niſi habeat curam animarum: ſeruanda tamen conſuetudo.

4. Hoſpitalis, etiam ſine auctoritate Epiſcopi facti, cura ad Epiſcopum pertinet; eſt enim pater pauperum: non tamen tenetur ad procurationem Epiſcopi viſitantis.

5. Hoſpitalis adminiſtrator non tenetur rationem reddere Ordinario, ſi id expreſsè eſt cautum in eius inſtitutione. *Ex Cong. Conc.*

6. Hoſpitali relicta, etiam immobilia, alienantur ſine ſolemnitate.

7. Hoſpitali habenti curam, vel annexo Eccleſiæ curatæ, poteſt præfici Religioſus.

FINIS.

APPROBATIO.

HI *Aphorismi Confessariorum, Auctore* R. P. EMANVELE SA, *Doctore Theologo Societatis* IESV, *docti sunt ac pij, multámque vtilitatem allaturi Confessarijs omnibus: quare rectè imprimi poterunt. Datum Antuerpiæ, 3. Id. Decemb. Anno 1597.*

Siluester Pardo, S. Theol. Licentiatus, Cathedralis Eccles. Antuerp. Canonicus, librorumque Censor.

INDEX.

Con-

Ele-

Ince-

L.

Li-

Spon-

FINIS.

